

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Лазаренко Наталія Іванівна

УДК [378.6:37]:37.011.3-051(477:4)(043.5)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В
ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н. І. Лазаренко

Науковий консультант: **Ничкало Нелля Григорівна**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України

Вінниця – 2020

АНОТАЦІЯ

Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця. – Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імена Івана Зязюна, Національна академія педагогічних наук України, Київ, 2020.

Динамічні процеси, що відбуваються в Європі і світі, зумовлюють необхідність відповідних змін у системі освіти нашої держави. У дисертації доведено, що в умовах глобалізаційних процесів освіта є основним чинником соціально-економічного розвитку. Обґрунтовано положення щодо впливу ціннісно-сміслових потенціалів глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні; схарактеризовано особливості професійної підготовки вчителя у контексті європейських інтеграційних процесів та здійснено міждисциплінарний аналіз проблеми інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір.

Доведено, що різновекторні завдання розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, максимально враховують заявлені у стратегії основні тенденції професійної педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу, а стратегічний план його розвитку в умовах євроінтеграції базується на трьох системотвірних компонентах: місії (організація діяльності університету на засадах особистісно орієнтованої парадигми та нової методології розвитку сучасної освіти, яка є синтезом цивілізаційного, культурологічного, особистісного, діяльнісного, діалогічного, компетентнісного, праксеологічного, комунікативного, інтеграційного та інформаційного методологічних підходів), візії (створення сприятливого середовища для розвитку

особистості; забезпечення якості освіти відповідно до європейських стандартів; формування університетського SMART простору; розвиток наукового потенціалу університету; інтеграція в міжнародний і науковий простір; розвиток корпоративної культури та лідерства як сучасної системи управління університетом; сприяння розвитку студентського самоврядування; створення на базі університету осередків інклюзивної, неформальної та інформальної освіти) та цінностях (національна свідомість, повага до особистості, чесність, довіра, взаємодопомога, доброзичливість, толерантність, відповідальність, активна громадянська позиція, ініціативність, креативність, академічна доброчесність, відкритість, інноваційність, прозорість, неперервне самовдосконалення) учасників освітнього процесу.

Концепція дослідження ґрунтується на основних положеннях філософії освіти, педагогіки і психології та їх субдисциплін, зокрема педевтології і порівняльної педагогіки, а також на закономірностях та принципах організації освітнього процесу в педагогічних університетах, що на методологічному, теоретичному й організаційно-методичному рівнях визначають концептуальні засади системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

На методологічному рівні систему вдосконалення професійної підготовки вчителів обґрунтовано на засадах феноменологічного, системного, синергетичного, акмеологічного, студентоцентрованого підходів з урахуванням принципів демократизації, гуманізації, культуровідповідності, людиноцентризму, інноваційності, прогностичності та інших принципів організації європейської педагогічної освіти:

На теоретичному рівні в основу системи вдосконалення професійної підготовки вчителів покладено положення філософії освіти, педагогічної і вікової психології, педагогіки і педевтології, психопедагогіки, сучасні теорії пізнання й розвитку особистості; концептуальні положення щодо

відкритості, розуміння єдиного освітнього простору як ресурсу соціально-економічного та соціокультурного розвитку; прогностичний підхід, що обґрунтовує національні й регіональні проекти модернізації освіти; філософсько-педагогічні засади аналізу проблем міжнародної освіти та порівняльної педагогіки; наукові праці, присвячені сучасним підходам до філософії освіти; теоретико-методологічні засади розвитку професійної педагогічної освіти в Україні; наукові основи педагогічної інноватики, компаративістики і педагогіки вищої школи.

На організаційно-методичному рівні основу цієї системи становлять стратегія і концептуальна модель розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції, обґрунтування яких відбувається з урахуванням визначених професійних вимог до українського вчителя з урахуванням європейських інтеграційних процесів; вивчення сучасних тенденцій і концепцій розбудови педагогічної освіти в країнах ЄС; виявлення особливостей інтеграції педагогічної освіти України в європейський освітній простір; визначення можливостей упровадження конструктивних ідей зарубіжного досвіду в педагогічних університетах нашої держави.

У дисертації розкрито основні напрями й виявлено тенденції розвитку професійної підготовки вчителів в країнах Європи а також у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції. Здійснено порівняльно-педагогічний аналіз зарубіжного й українського досвіду розвитку й реформування вищої педагогічної освіти, виявлено прогресивні й конструктивні ідеї професійної підготовки вчителів та концепцій розбудови педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу на засадах нової філософії освіти. Це уможливило виявлення основних тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, а саме: зумовленість уніфікації систем, змісту і структур педагогічної освіти на міжнародному рівні як об'єктивної потреби створення єдиного європейського освітнього простору; гуманізація, гуманітаризація професійної підготовки майбутнього вчителя у зв'язку з гуманістичною

переорієнтацією суспільної свідомості на світовому рівні; створення сучасної системи професійного відбору майбутніх педагогів як основи формування конкурентоспроможних фахівців із високим рівнем професіоналізму; практикоорієнтована спрямованість педагогічної освіти, пов'язана з урахуванням не лише спеціальності, а й специфіки навчального закладу; взаємозв'язок і взаємозумовленість культурно-історичних, психолого-педагогічних, національних й організаційних засад проєктування та побудови вищої педагогічної освіти; відбір абітурієнтів до педагогічних закладів освіти з урахуванням професійної придатності; функціонування та розвиток системи неперервної (післядипломної) педагогічної освіти з метою постійного підвищення рівня професіоналізму педагогів; поетапне підвищення академічного статусу педагогічної освіти; еволюція програм педагогічної освіти; диверсифікація психолого-педагогічної підготовки; підвищення ролі педагогічної практики.

Виявлені тенденції доцільно враховувати у діяльності педагогічних університетів на таких рівнях: *макрорівні* (система педагогічної освіти) – глобалізація, інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти, гуманізація, міжнародна мобільність викладачів і студентів, розширення практики вивчення англійської мови, упровадження альтернативних джерел фінансування, підвищення доступності до вищої освіти, зростання ринкової орієнтації освіти, розподіл фінансування з державного бюджету, актуалізація навчання впродовж життя, нестача вчителів у зв'язку із старінням кадрів; *мезорівні* (педагогічні університети) – розширення автономії педагогічних університетів, зростання конкуренції між педагогічними університетами, створення систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, творчого використання інформаційних технологій, поширення дистанційної освіти, створення необхідних умов для здобуття якісної педагогічної освіти, поглиблення міжнародної співпраці університету, запровадження подвійних дипломів; *мікрорівні* (суб'єкти освітнього процесу) – спільні міжнародні та національні програми, розвиток Soft Skills майбутніх учителів, рейтингове

оцінювання науково-педагогічного персоналу, мобільність студентів і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, запровадження індивідуальних стратегій навчання та професійного розвитку, створення інклюзивного освітнього середовища, представлення університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій.

На основі аналізу стратегічних напрямів розвитку педагогічних університетів в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору обґрунтовано зміст інтернаціоналізації освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції. Внутрішня інтернаціоналізація університету передбачає: розширення програм академічної мобільності; підготовку майбутніх учителів, які володіють необхідними компетенціями для життя й успішної професійної діяльності в полікультурному багатомовному середовищі; мобільність освітніх програм та інституційне партнерство; посилення ролі університету як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру регіону; упровадження в освітній процес та наукову діяльність інформаційного освітнього та SMART середовища. Інтернаціоналізація на рівні університету передбачає введення міжнародного аспекту в управління університетом з метою підвищення якості викладання і наукових досліджень та досягнення високого рівня професійної підготовки майбутніх вчителів; модернізацію і підвищення конкурентоспроможності освітніх програм і наукових досліджень; розвиток міжнародної співпраці на основі розширення програм академічного обміну та участь у міжнародних проектах; міжнародну акредитацію освітніх програм з метою інтернаціоналізації підготовки фахівців. Зовнішню інтернаціоналізацію університету забезпечують диверсифікація, більш широке залучення іноземних студентів до навчання в українських університетах; упровадження в освітні програми міжнародного виміру та європейських освітніх стандартів.

Розроблено та впроваджено систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах

євроінтеграції. Її реалізація сприяє переосмисленню основних напрямів організації освітнього процесу навчального закладу шляхом поглиблення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності; модернізації освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету; розвитку Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти; підготовка педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами; розширення представництва університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, *що вперше*:

– *виявлено* тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції на методологічному, методичному, технологічному, економічному рівнях; тенденції систематизовано на таких рівнях: макрорівень (система педагогічної освіти), мезорівень (педагогічні університети) та мікрорівень (суб'єкти освітнього процесу);

– *розроблено* стратегію і концептуальну модель розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього й наукового простору та шляхи їх реалізації на методологічному, змістовому, методичному та управлінському рівнях;

– *теоретично обґрунтовано, розроблено і впроваджено* систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції (поглиблення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти й академічної мобільності; модернізація освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету; розвиток Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти; підготовка педагогів до створення інклюзивного

освітнього середовища для дітей з особливими потребами; розширення представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій);

– *уточнено* зміст педевтологічних положень щодо розвитку педагогічної освіти України у вимірі потреб оновлення і євроінтеграційного руху;

удосконалено зміст науково-методичного забезпечення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції;

подальшого розвитку набули положення щодо використання діагностичних методик для визначення перспектив розвитку професійної педагогічної освіти в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні: системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України; діагностичного інструментарію розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього простору; індивідуального рейтингування та рейтингування структурних підрозділів університету (свідоцтво про реєстрацію авторського права № 87836, співавтори В. Костюкевич, А. Коломієць); розробленні структури й основних напрямів діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи; підготовці методичних рекомендацій щодо створення й організації діяльності проблемних дослідницьких лабораторій (лабораторія мотивації обдарованої студентської молоді до лідерства, лабораторія педагогічного інсайту: освітні технології XXI століття, лабораторія професійного становлення майбутнього вчителя, лабораторія з підготовки студентів, вчителів, батьків до роботи в інклюзивному середовищі, лабораторії педагогічної майстерності), а також історико-педагогічної студії – вітальні та педагогічного клубу «Секрети створення міцної сім'ї», які можуть використовуватися педагогічними університетами та іншими закладами вищої освіти України.

Одержані дослідницькі результати уможливили висновок щодо необхідності поглибленого теоретичного та практичного вивчення таких проблем: реформування педагогічної освіти з урахуванням європейських норм і стандартів, національних культурних та науково-освітніх здобутків; посилення іншомовної підготовки для сприяння розвитку мобільності сучасного педагога; створення моделі європейського педагога нової генерації та умов для його розвитку й самореалізації; оновлення функцій і ключових компетентностей сучасного педагога, їх змісту, критеріїв, показників і рівнів сформованості з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду; моделювання сучасної структури управління науковою роботою в педагогічних університетах; розвиток мережі студентських наукових об'єднань, товариств; употужнення науково-дослідного потенціалу студентів шляхом створення інтерактивного середовища їхнього наукового спілкування та взаємодії тощо.

Результати багатолітніх наукових пошуків автора, виявлення тенденцій уможливили теоретично-методологічне обґрунтування перспектив розвитку педагогічної освіти з урахуванням динамічних змін в умовах євроінтеграційних процесів, їх інтенсивності і продуктивності, шляхів вирішення взаємопов'язаних завдань щодо професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України; потенційних ризиків і проміжних результатів модернізації на макrorівні (системи педагогічної освіти), мезорівні (педагогічних університетів) та мікрорівні (суб'єктів освітнього процесу). Здійснене дослідження дозволило визначити перспективні напрями оновлення професійної підготовки майбутнього вчителя на основі випереджувального підходу, що характеризуються цілеспрямованістю і прогностичністю.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на міждисциплінарне вивчення становлення і розвитку національних систем педагогічної освіти; вивчення історії педевтології як субдисципліни педагогічної науки; дослідження андрагогічних підходів до підготовки сучасного педагогічного

персоналу; виявлення особливостей професійного розвитку вчителів в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: тенденції, професійна підготовка, вчитель, педагогічний університет, стратегія розвитку, глобалізація, євроінтеграція, інтернаціоналізація.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати

1. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2019. 365 с.

2. Karplinskyi V. V., Lazarenko N. I. Cognitive component of the professional formation of the future teacher in the process of general pedagogical training. European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences : the experience of Ukraine and the Republic of Poland : Collective monograph. Sandomierz : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. Vol. 2. P.124–142.

3. Lazarenko N., Kolomiets A., Klymenko A. Symbiosis of methodological approaches to the development of education in the information society. Science and Education : наук. практ. журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, 2017. № 4 (CLVIII). P. 107–112. **(Індексується наукометричною базою Web of Science).**

4. Лазаренко Н. І. Коломієць А. М., Паламарчук О. М. Communication in the internet space: psychological aspect. Інформаційні технології та засоби навчання. Київ, 2018. Т. 65, № 3. С. 249–261. DOI : <https://doi.org/10.33407/itlt.v65i3.2036>. **(Індексується наукометричною базою Web of Science).**

5. Білоус В. С., Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. / Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г.

Короленка. Полтава, 2017. Вип. 19. С. 60–67. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).**

6. Лазаренко Н. І., Громов Є. В. Викладання навчальних дисциплін у педагогічних університетах іноземною мовою як чинник євроінтеграції. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. Вип. 49. С. 106–110. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).**

7. Lazarenko N. I. The strategy for the development of academic mobility of students and teachers. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 50. С. 26–31. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).**

8. Лазаренко Н. І., Іваницька Н. Л. Терміни в сучасній педагогічній науці. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 51. С. 5–10. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).**

9. Голюк О. А., Лазаренко Н. І., Гурал-Пулроле Й., Кук Т. Реалізація права студентів на міжнародну академічну мобільність у практиці роботи закладів вищої педагогічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 52. С. 268–272. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).**

10. Родюк Н. Ю. Лазаренко Н. І., Чед Доті. Інноваційні процеси в розвитку вищої освіти Фінляндії. Молодий вчений : наук. журнал. Херсон : Вид-во «Молодий вчений», 2018. № 5.2 (57.2). С. 38–41. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).**

11. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі сучасної педагогічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 5–9. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).**

12. Лазаренко Н. І. Формування творчої особистості вчителя початкових класів у процесі фахової підготовки. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. Київ : НПУ, 1999. С. 56–62.

13. Коломієць А. М. Лазаренко Н. І. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія : Педагогіка. Одеса : ПНПУ, 2016. Вип. 3(110). С. 47–52.

14. Лазаренко Н. І. Методологічна культура викладача вищої школи: дефінітивний і структурний аналіз. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 44. С. 115–118.

15. Лазаренко Н. І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 47. С. 18–22.

16. Каплінський В. В., Лазаренко Н. І. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 48. С. 59–64.

17. Коломієць А. М., Лазаренко Н. І., Громов Є. В. Концептуальні засади розвитку наукової діяльності педагогічного університету на сучасному етапі розвитку суспільства. Освітній простір України : наук. журнал. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. Вип. 9. С. 74–80.

18. Каплінський В. В., Лазаренко Н. І. Методика проведення практичних занять у вищій школі як важлива умова формування методичної компетентності студентів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. Вип. 49. С. 59–65.

19. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.

20. Лазаренко Н. І. Напрями інтеграції вищої школи України в європейський освітній простір. Рідна школа. 2018. № 9-12(1060). С. 3–8.

21. Лазаренко Н. І. Тенденції розвитку та реформування вищої педагогічної освіти: зарубіжний досвід. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 56. С. 197–202.

22. Лазаренко Н. І. Сучасні тенденції розвитку системи освіти в країнах ЄС. Рідна школа. 2019. № 3-4 (1063). С. 12–17.

23. Лазаренко Н.І., Коломієць А.М., Громов Є.В. Науковий туризм як інструмент професійного розвитку дорослих // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України. 2019. Вип. 1 (15). С. 37–50.

Статті у закордонних виданнях

24. Foreign Language Competence of the Citizens of Poland and Czech Republic within the Context of Current All-European Linguistic Processes / Y. V. Gromov, A. M. Kolomiets, N. I. Lazarenko, O. V. Zhovnych, L. S. Biretska. «Society. Integration. Education – SIE 2018». Latvia, 2018. Volume III. P. 512–523. DOI: [10.17770/sie2018vol1.3077](https://doi.org/10.17770/sie2018vol1.3077) **(Індексується наукометричною базою Web of Science).**

25. Lazarenko N. I., Brovchak L. S., Starovoit L. V. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. «Society. Integration. Education». Latvia, 2019. Vol. IV. P. 422–439. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2019vol4.3999>. **(Індексується наукометричною базою Web of Science).**

26. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Методологічні аспекти модернізації вищої педагогічної освіти в Україні. Stav, problem a perspektivu pedagogickeho studia a socialnej prace. Sladkovicovo : Vysoka skola Danubius, 2016. P. 25–28.

27. Лазаренко Н. І. Забезпечення якості освіти у педагогічних вищих навчальних закладах в сучасних умовах. Edukacja dla przyszłości w perspektywie orientacji na rynek pracy. Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. S. 310–321.

28. Лазаренко Н. І. Удосконалення змісту вищої освіти в умовах її модернізації. Edukacja zawodowa i ustawiczna: polsko-ukrainski rocznik naukowy. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, 2017. № 2. S. 371–383.

29. Гуревич Р. С., Лазаренко Н. І., Бойчук В. М. Інформатизація освіти: деякі здобутки та негативні наслідки. Nauka, edukacja, wychowanie i praca : Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi doktorowi habilitowanemu Franciszkowi Szloskowi. Warszawa-Siedlce, 2018. С.135–148.

30. Лазаренко Н. И. Формирование лекторского мастерства преподавателя в условиях вхождения в европейское образовательное

пространство [Publicasia bola vydana elektronicky v Digitalnej kniznici UK RU]: zbornik prispevkov z medzinarodnej Presovevedeckej konferencie konanej dria 18. Maja 2018 na Katadre andragogaky, Fakulta humanitnych a prirodych vied Presovskej university v Presove. P. 150-161. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukacova3/subor/Lazarenko.pdf>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Management of athletic form in athletes practicing game sports over the course of training macrocycle / V. Kostiukevych, N. Lazarenko, N. Shchepotina, I. Kulchytska, N. Svirshchuk, O. Shynkaruk, T. Vozniuk, A. Kolomiets, V. Voronova, M. Konnova, I. Asauliuk, O. Bekas, V. Romanenko, S. Hudyma. Journal of Physical Education and Sport, 2019, Vol. 19, Issue 1. P. 28–34. URL: <https://efsupit.ro/images/stories/ianuarie2019/Art%205.pdf>. **(Індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus).**

32. Лазаренко Н. І. Комунікативна культура педагога. Наукові записки. Серія : Початкове навчання : зб. матер. наук.-практ. конф. викладачів і студентів. Вінниця : ВДПУ, 2010. Т. 8. С. 10–14.

33. Лазаренко Н. І. Інформатизація освітнього середовища педагогічного університету. Формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів : колективна монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 168–183.

34. Лазаренко Н. И. Особенности развития форм организации учебного процесса по изучению украинского языка: исторический аспект. Дошкольное образование : опыт, проблемы, перспективы : сб. матер. VII Междунар. науч.-практ. семинара. Барановичи : БарГУ, 2016. С. 106–108.

35. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін. International Scientific Conference «Curent issues and problems of social sciences : Actual question and problems of development of social sciences» : Kielce : Holy Cross University, 2016. P. 172–175.

36. Lazarenko Nataliia, Kaplinski Vasyl. Higher Education in Ukraine : ensuring the quality of education. International Scientific Conference «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences». Kielce : Holy Cross University, 2016. С. 98–101.

37. Каплінський В. В., Лазаренко Н. І. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти. Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: зб. наук. робіт. Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 111–113.

38. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, 2015 : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, І. Є. Руснак та ін. Вінниця : ФОП Легкун В. М., 2016. 111 с.

39. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2016 : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, Є. В. Громов та ін. Вінниця : ФОП Легкун В. М., 2017. 111 с.

40. Давидюк М., Лазаренко Н. Вимоги до загальнопедагогічної підготовки сучасного вчителя в європейських країнах. Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 51–71.

41. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрями діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи. Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці : зб. матер. III регіональної наук.-практ. конф. Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2017. С. 24–26.

42. Лазаренко Н. И. Модернизация подготовки будущих специалистов дошкольного и начального образования в соответствии с потребностями инклюзивного общества. Дошкольное образование : опыт, проблемы,

перспективы : сб. матер. VIII Международного научно-практического семинара. Барановичи : БарГУ, 2017. С. 255–256.

43. Лазаренко Н. И. Анализ методологических подходов к процессу формирования профессиональной компетентности будущих учителей начальной школы. Подготовка учителя начальных классов : проблемы и перспективы : матер. IV Междунар. науч.-практ. конф. Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка. Минск : БГПУ, 2017. С. 81–83.

44. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста. Педагогические инновации – 2017 : материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т; редкол. : Н. А. Ракова (отв. ред.). Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. С. 88–90.

45. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Глобалізація та інформатизація як паралельні процеси в сучасному суспільстві: збірник матеріалів «круглого столу» «Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові і прикладні аспекти». Київ-Вінниця, 2017. С. 21–26.

46. Лазаренко Н. І., Білоус В. С. Впровадження інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: збірник матеріалів «круглого столу» «Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові і прикладні аспекти». Київ-Вінниця, 2017. С. 49–60.

47. Лазаренко Наталія, Хіля Анна, Коломієць Алла. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії. Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови. К. : ТОВ «Наша друкарня», 2017. Вип. 13. С.131–143.

48. Лазаренко Н. І., Уманець В. О. Соціальні сервіси в освітньому процесі ВНЗ. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики

навчання: досвід, тенденції, перспективи: зб. тез за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 9-10 листопада, 2017). Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. № 1. С. 11–16.

49. Коломієць А. М., Громов Є. В., Лазаренко Н. І., Жовнич О. В. Порівняльний аналіз проблем вивчення іноземних мов у Польщі та Чехії (за даними видань, що індексуються наукометричною базою Scopus). SCIENCE AND LIFE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 30 November 2017 [Electronic resource] / Electron. txt. d. Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek. P. 62–71.

50. Лазаренко Н. І. Створення й організація діяльності проблемних дослідницьких лабораторій : методичні рекомендації. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2018. 81 с.

51. Лазаренко Н. І. Конкурентоспроможність викладачів вищої школи як вимога євроінтеграції сучасної системи освіти. Неперервна освіта в соціокультурних вимірах : колективна монографія. Київ : Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 114–127.

52. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8–27.

53. Паламарчук О., Лазаренко Н., Коломієць Д. Ресурсне забезпечення розвитку лідерських якостей у процесі особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя. Лідер. Еліта. Суспільство : щоквартальний науково-практичний журнал. Харків : НТУ «ХП», 2019. № 1. С. 77–90.

54. Лазаренко Н. І. Концепції розбудови педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу на засадах нової філософії освіти. Освіта для миру = Educasja dla pokoju : зб. наук. пр. К. : ТОВ «Юрка Любченка», 2019. Т.2. С. 50–61.

Наукові праці, що додатково відображають результати дисертації

55. Категорії педагогічної творчості. Короткий термінологічний словник, цитатник і покажчик літератури / уклад.: Н. І. Лазаренко, А. М. Коломієць, Н.Л. Клочко, Л. І. Линник. Вінниця : Діло, 2005. 60 с.

56. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство) : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 23. С. 36–42.

57. Лазаренко Н. І. Подвижницька освітня й наукова діяльність Ольги Миколаївни Куцевол. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство) : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 23. С. 299–303.

58. Білоус В. С., Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. Вісник Книжкової палати України : наук.-практ. журнал. Київ : Держ. наук. установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова», 2017. № 6 (251). С. 19–23.

ABSTRACT

Lazarenko N. I. Trends in professional training at teacher’s universities of Ukraine under conditions of European integration. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Education in speciality 13.00.04 – Theories and principles of professional training. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia. – Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2020.

The dynamic processes taking place in Europe and the world over call for respective changes in the system of education of this country. It is proved

scientifically that under globalisation education becomes a major factor of the socio-economic development. The affect of axiological aspects of globalisation and European integration processes on the modern reform of teacher education in Ukraine is established in the dissertation. Specified are peculiarities of teacher training in the realm of European integration processes. The inter-discipline check of issues related to the integration of teacher training in Ukraine into the European Higher Education Area (EHEA) is carried out.

It has been proved that the system of multidirectional tasks of developing the activities of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University is built upon the full account of major trends of teacher training in the EU countries. The strategic development plan of the university is based on three framework components: *mission* (organising the activities of the university based on the student-centred paradigm and advanced educational methodology, which comprises civilisation, culturological, personal, activity, dialogical, competency-based, praxeological, integrative and information-based approaches); *vision* (creating a favourable environment for personal growth; ensuring high quality education that meets European standards; developing a SMART-area within the university; developing the scientific potential of the university; entering the global scientific space; developing corporate culture and leadership as key components of efficient university management; enhancing student self-governance; creating facilities for inclusive, informal and non-formal education); and *values* (respect for the individual, honesty, trust, mutual aid, benevolence, tolerance, responsibility, awareness, social activism, initiative, creativity, academic honesty, openness, focus on innovation, transparency, continuous self-fulfilment).

The concept for the study is based on major provisions of the philosophy of education, teaching and psychology as well as their subdisciplines, particularly pedevtology and comparative education. Patterns and principles of educational process organisation and management that provide for the conceptual framework for the enhancement of professional training at teachers universities of Ukraine

under conditions of European integration also form the basis of the above concept at the methodological, theoretical, organisational and methodological levels.

With respect to the methodological level, the system of improving teacher training is substantiated on the basis of phenomenological, system, synergetic, acmeological, and student-centred approaches following the principles of democratisation, humanisation, cultural relevance, anthropocentrism, focus on innovation, predictivity as well as other principles of teacher education in Europe.

Provisions of the educational philosophy, educational and development psychology, pedagogy and pedevtology, psychopedagogy, along with advanced cognitive and individual development theory lay the foundation for teachers' professional training enhancement at the theoretical level. Among other constituents of the above advances are: conceptual provisions as for transparency, awareness of the importance of the Common Education Space as determinants of the socio-economic and sociocultural development; the prognostic approach that gives reasons for national and regional education modernisation projects; philosophical and educational foundations of considering issues of education worldwide and comparative education; scholarly works dedicated to modern attempts at educational philosophy; theoretical and methodological background for the development of teacher training in Ukraine; scientific bases of educational innovation, comparative studies and tertiary teaching.

At the organisational and methodological level the core of this system is represented by the strategy and the conceptual framework for the development of a teacher's university under European integration. The rationale of the latter is formed with regard to: high professional standards a Ukrainian teacher is supposed to meet under conditions of European integration processes; studying recent trends and concepts of developing teacher education in the EU countries; revealing specific features of Ukraine's teacher education integration into the European Higher Education Area (EHEA); sizing possibilities for implementing meaningful ideas of foreign practices at teacher's universities of this country.

Basic trends of teacher training in the EU countries and Ukraine are revealed in the dissertation. Carried out is the comparative analysis of home and international practices in the field of teacher training reform. Advanced and meaningful ideas of teacher training as well as concepts of teacher education in the EU countries on the basis of the current educational philosophy are revealed. Based on the above considerations the author identified major trends in teacher education of Ukraine under conditions of European integration, such as: a determined character of the harmonisation of systems, contents and structures of teacher training at the international level as a prerequisite to creating the European Higher Education Area (EHEA); humanisation and humanitarisation of professional training of teachers to be as part of global humanistic refocusing of social consciousness; creation of an advanced system of occupational selection of teachers to be as a basis for training competitive highly-skilled experts; practice-oriented teacher training, which takes into account the specific nature of both a chief subject and an educational institution; interconnection and interdependence of a cultural and historical, psychological and pedagogical, national and organisational framework for projecting and developing teacher training at higher educational establishments; selection of entrants to teacher's training universities with regard to their professional worth; functioning and development of lifelong (postgraduate) teacher learning with the view to continuous development of competence of teachers; stage-by-stage academic status enhancement of teacher training; diversification of psychological and pedagogical training; the growing importance of teaching practice.

The revealed trends must be taken into account while arranging the activities of teacher's training universities at the following levels: the *macro level* (the system of teacher education) – globalisation, internationalising of teacher training, humanisation, international student mobility, dissimilation of the English language, implementation of the alternative sources of financing, increasing the accessibility of higher education, the increase of market orientation of education, public finance distribution, life-long learning actualisation, shortage of teachers due to the ageing

of the workforce; the *meso-level* (pedagogical universities) – autonomy expansion of teachers universities, the increase of competition among institutes of higher education, developing internal quality assurance systems of higher education, further implementation of informational technology in the training process, advances of online learning, changes in university personnel policies, expansion of education for all, carrying out profound cooperation of universities, implementing dual degrees; at the *micro level* (parties to the educational process) – joint home and international educational programmes, the development of soft skills of teachers to be, rating of the academic staff, student and teacher mobility, introducing individual training programmes, creating the inclusive educational environment, representation of university communities in the global framework of scientific communication.

Based on the analysis of strategic growth priorities of teacher's universities under conditions of integration into the European Higher Education Area (EHEA) and European Research Area substantiated is the essence of the internationalisation of a teacher's training university academic activities under European integration. Internal internationalisation of a university suggests: the extension of academic mobility programmes; training teachers to be with the view to reaching the required levels of hard and soft skills sufficient for living and efficient professional activities in the multicultural multilingual environment; the mobility of educational programmes and institutional partnership; increasing the role of a university as an academic, cultural and socio-cultural centre of a region; introduction of the information and educational SMART-area in the teaching/learning process and scientific activities.

Internationalisation at a university level suggests the introduction of world's standards in university management with the view to increasing teaching and scientific research quality as well as reaching high professional standards of teachers to be; upgrading and increasing competitiveness of educational programmes and scientific studies; promoting international cooperation in terms of academic exchange programmes extension and participation in international

projects; international quality assurance of educational programmes with the view to reaching specialist training internationalisation. External internationalisation of a university is ensured by the diversification and extended recruitment of international students; the introduction of international practices and European standards into educational programmes.

Worked out and put into practice is a system of teacher training enhancement at Ukrainian pedagogical universities under conditions of European integration. The implementation of the above system stimulates reconsideration of major trends of the educational process organisation and management, focusing on profound international cooperation of a university directed at securing the European development vector of teacher training development and academic mobility; educational process modernisation by means of improving the IT environment at a teacher's university; developing soft skills of teachers to be under conditions of teacher training modernisation; equipping teachers with skill and knowledge that are necessary for creating the inclusive educational environment for children with special academic needs; representation of university communities in the global framework of scientific communication.

Scientific novelty and theoretical relevance of the research findings lie in the fact that *for the first time*:

- *revealed* are trends of teacher training at pedagogical universities of Ukraine under conditions of European integration at the methodological, instructional, technological, and economic levels; the revealed trends have been classified according to their respective level: the *macro level* (the system of teacher education), the *meso-level* (pedagogical universities), and the *micro level* (parties to the educational process);

- *worked out* are the concept and strategy of a teacher's university development under conditions of integrating into the European Higher Education Area (EHEA) and European Research Area as well as the ways for their implementation at the methodological, content-related, instructional and managerial levels;

– *theoretically substantiated, worked out and implemented* is the system of teacher training enhancement at pedagogical universities of Ukraine (intensification of international cooperation of the university directed at securing the European development vector of teacher training development and academic mobility; educational process modernisation by means of improving the IT environment at a teacher's university; developing soft skills of teachers to be under conditions of teacher training modernisation; equipping teachers with skill and knowledge that are necessary for creating the inclusive educational environment for children with special academic needs; representation of university communities in the global framework of scientific communication).

– *clarified* is the content of pedevtological provisions as to teacher training development in Ukraine in terms of modernisation and meeting European standards;

improved is the content of the methodological framework of teacher training at pedagogical universities of Ukraine under conditions of European integration;

further developed are provisions as to applying methods of diagnostics aimed at determining the development potential of teacher training under globalisation and European integration.

Practical implications of the research findings consist in developing: a system of enhancement of professional training at teacher's universities of Ukraine; diagnostic tools for measuring a teacher's university development under conditions of integration into the European Higher Education Area (EHEA); individual rankings and performance appraisal of university departments (author's right registration certificate No. 87836, contributing authors are V. Kostiukevych, A. Kolomiets); defined are the structure and main areas of activities of the laboratory of pedagogical excellence of teachers in higher education; developing instructional guidelines as to the creation and activity arrangement of research task-oriented laboratories (the laboratory for encouraging talented university students and promoting leadership; educational insights laboratory: educational technologies of the 21st century; professional becoming of teachers to be

laboratory; student, teacher, parent training for activities in inclusive environment laboratory; pedagogical excellence laboratories) along with the historical and pedagogical school and “Secrets of Creating a Close-knit Family” Club that can cater the needs of teacher’s universities and other higher education institutions of Ukraine.

Research findings made it possible to draw conclusions as to the need for in-depth theoretical and experimental study of the following problems: carrying out teacher education reform based on European regulations and standards, national cultural and academic advances; enhancement of foreign language proficiency as a means of promoting modern teacher mobility; developing a model of a new-generation European teacher and creating conditions for their development and self-fulfilment; updating features and key competencies of a modern teacher, their contents, criteria, indicators and levels with regard to home and overseas practices; modelling an advanced structure of scholarly endeavour management at teacher’s universities; developing a network of student research societies; increasing intellectual assets of students by means of creating an interactive environment favourable for their scientific communication and cooperation, among others.

The author’s scholarly results of many years as well as trend determination made it possible to substantiate the development potential of teacher education taking into account the dynamic changes under European integration, their intensity and efficiency, solutions of interrelated tasks of professional training at teacher’s universities of Ukraine; potential risks and intermediate results of modern reforms at: the macrolevel (a system of teacher education), the meso-level (teacher’s universities) and the microlevel (parties to an educational process). The undertaken study made it possible to determine advanced research directions in the field of teacher training reform based on the forward-looking approach described in terms of commitment and predictivity.

Further scientific inquiry should address the issues of: cross-disciplinary research of establishment and development of national systems of teacher education; studying the history of pedevtology as an educational subdiscipline;

studying andragogical approaches to training teaching staff of today; revealing peculiarities of teachers' professional development under conditions of globalisation and European integration.

Key words: trends, training, teacher, teacher's university, development strategy, globalisation, European integration, internationalisation.

SPYSOK OPUBLIKOVANYKH PRATS ZA TEMOIU DYSERTATSII

Pratsi, v yakykh opublikovani osnovni naukovy rezultaty

1. Lazarenko N. I. Profesiina pidhotovka vchyteliv u pedahohichnykh universytetakh Ukrainy v umovakh yevrointehratsii : monohrafiia. Vinnytsia : TOV «Druk plus», 2019. 365 s.

2. Kaplinskyi V. V., Lazarenko N. I. Cognitive component of the professional formation of the future teacher in the process of general pedagogical training. European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences : the experience of Ukraine and the Republic of Poland : Collective monograph. Sandomierz : Izdewnieciba «Baltija Publishing», 2018. Vol. 2. P.124–142.

3. Lazarenko N., Kolomiets A., Klymenko A. Symbiosis of methodological approaches to the development of education in the information society. Science and Education : nauk. prakt. zhurnal Pivdennoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho, 2017. # 4 (CLVIII). P. 107–112. (**Indeksuetsia naukometrychnoiu bazoiu Web of Science**).

4. Lazarenko N. I. Kolomiets A. M., Palamarchuk O. M. Communication in the internet space: psychological aspect. Informatsiini tekhnolohii ta zasoby navchannia. Kyiv, 2018. T. 65, # 3. S. 249–261.

DOI : <https://doi.org/10.33407/itlt.v65i3.2036>. (**Indeksuetsia naukometrychnoiu bazoiu Web of Science**).

5. Bilous V. S., Lazarenko N. I., Kolomiets A. M. Universytetska nauka u mizhnarodnomu informatsiinomu prostori. Vytoky pedahohichnoi maisternosti : zb. nauk. pr. / Poltavskyi nats. ped. un-t imeni V. H. Korolenka. Poltava, 2017.

Vyp. 19. S. 60–67. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Index Copernicus**).

6. Lazarenko N. I., Hromov Ye. V. Vykladannia navchalnykh dystsyplin u pedahohichnykh universytetakh inozemnoiu movoiu yak chynnyk yevrointehratsii. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2017. Vyp. 49. S. 106–110. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Index Copernicus**).

7. Lazarenko N. I. The strategy for the development of academic mobility of students and teachers. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2018. Vyp. 50. S. 26–31. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Index Copernicus**).

8. Lazarenko N. I., Ivanytska N. L. Terminy v suchasni pedahohichnii nauksi. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2018. Vyp. 51. S. 5–10. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Index Copernicus**).

9. Holiuk O. A., Lazarenko N. I., Hural-Pulrole Y., Kuk T. Realizatsiia prava studentiv na mizhnarodnu akademichnu mobilnist u praktytsi roboty zakladiv vyshchoi pedahohichnoi osvity. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2018. Vyp. 52. S. 268–272. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Index Copernicus**).

10. Rodiuk N. Yu. Lazarenko N. I., Ched Doti. Innovatsiini protsesy v rozvytku vyshchoi osvity Finliandii. Molodyi vchenyi : nauk. zhurnal. Kherson : Vyd-vo «Molodyi vchenyi», 2018. # 5.2 (57.2). C. 38–41. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Index Copernicus**).

11. Lazarenko N. I. Superechnosti, problemy i paradoksy v systemi suchasnoi pedahohichnoi osvity. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2019. Vyp. 53. S. 5–9. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Index Copernicus**).

12. Lazarenko N. I. Formuvannia tvorchoi osobystosti vchytelia pochatkovykh klasiv u protsesi fakhovoi pidhotovky. Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky: zb. nauk. pr. Kyiv : NPU, 1999. S. 56–62.

13. Kolomiiets A. M. Lazarenko N. I. Suchasni metodolohichni pidkhody v orhanizatsii vyshchoi pedahohichnoi osvity. Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho. Serii : Pedahohika. Odesa : PNP, 2016. Vyp. 3(110). S. 47–52.

14. Lazarenko N. I. Metodolohichna kultura vykladacha vyshchoi shkoly: definityvnyi i strukturnyi analiz. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2016. Vyp. 44. S. 115–118.

15. Lazarenko N. I. Strukturni komponenty informatsiinoi kultury vykladacha pedahohichnoho vyshchoho navchalnoho zakladu. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Pedahohika i psykholohiia : zb. nauk. pr. Vinnytsia : TOV «Nilan LTD», 2016. Vyp. 47. S. 18–22.

16. Kaplinskyi V. V., Lazarenko N. I. Naukova laboratoriiia pedahohichnoi maisternosti vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu yak shkola formuvannia profesiinoi kompetentnosti. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Pedahohika i psykholohiia : zb. nauk. pr. Vinnytsia : TOV «Nilan LTD», 2016. Vyp. 48. S. 59–64.

17. Kolomiets A. M., Lazarenko N. I., Hromov Ye. V. Kontseptualni zasady rozvytku naukovoï diialnosti pedahohichnoho universytetu na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva. Osvitnii prostir Ukrainy : nauk. zhurnal. Ivano-Frankivsk: DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka», 2017. Vyp. 9. S. 74–80.

18. Kaplinskyi V. V., Lazarenko N. I. Metodyka provedennia praktychnykh zaniat u vyshchii shkoli yak vazhlyva umova formuvannia metodychnoi kompetentnosti studentiv. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Pedahohika i psykholohiia : zb. nauk. pr. Vinnytsia : TOV «Nilan LTD», 2017. Vyp. 49. S. 59–65.

19. Lazarenko N. I. Novi vymohy do profesionalizmu vchytelia v umovakh yevrointehratsii. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Pedahohika i psykholohiia : zb. nauk. pr. Vinnytsia : TOV «Nilan LTD», 2018. # 54. S. 100–106.

20. Lazarenko N. I. Napriamy intehratsii vyshchoi shkoly Ukrainy v yevropeyskyi osvittnii prostir. Ridna shkola. 2018. # 9-12(1060). S. 3–8.

21. Lazarenko N. I. Tendentsii rozvytku ta reformuvannia vyshchoi pedahohichnoi osvity: zarubizhnyi dosvid. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Pedahohika i psykholohiia : zb. nauk. pr. Vinnytsia : TOV «Nilan LTD», 2018. # 56. S. 197–202.

22. Lazarenko N. I. Suchasni tendentsii rozvytku systemy osvity v krainakh YeS. Ridna shkola. 2019. # 3-4 (1063). S. 12–17.

23. Lazarenko N. I., Kolomiets A. M., Hromov Ye. V. Naukovyi turizm yak instrument profesiinoho rozvytku doroslykh // Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy: zb. nauk. pr. / [redkol. L. B. Lukianova (holova) ta in.]; In-t ped. osvity i osvity doroslykh im. Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy. 2019. Vyp. 1 (15). S. 37–50.

Statti u zakordonnykh vydanniakh

24. Foreign Language Competence of the Citizens of Poland and Czech Republic within the Context of Current All-European Linguistic Processes / Y. V. Gromov, A. M. Kolomiets, N. I. Lazarenko, O. V. Zhovnych, L. S. Biretska. «Society. Integration. Education – SIE 2018». Latvia, 2018. Volume III. P. 512–523. DOI: 10.17770/sie2018vol1.3077. **(Indeksuetsia naukometrychnoiu bazoii Web of Science).**

25. Lazarenko N. I., Brovchak L. S., Starovoit L. V. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. «Society. Integration. Education». Latvia, 2019. Vol. IV. P. 422–439. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2019vol4.3999>. **(Indeksuetsia naukometrychnoiu bazoii Web of Science).**

26. Lazarenko N. I., Kolomiets A. M. Metodolohichni aspekty modernizatsii vyshchoi pedahohichnoi osvity v Ukraini. Stav, problem a perspektivy pedagogickeho studia a socialnej prace. Sladkovicovo : Vysoka skola Danubius, 2016. P. 25–28.

27. Lazarenko N. I. Zabezpechennia yakosti osvity u pedahohichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh v suchasnykh umovakh. Edukacja dla przyszłości w perspektywie orientacji na rynek pracy. Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. S. 310–321.

28. Lazarenko N. I. Udoskonalennia zmistu vyshchoi osvity v umovakh yii modernizatsii. Edukacja zawodowa i ustawiczna: polsko-ukrainski rocznik naukowy. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, 2017. # 2. S. 371–383.

29. Hurevych R. S., Lazarenko N. I., Boichuk V. M. Informatyzatsiia osvity: deiaki zdotuky ta nehatyvni naslidky. Nauka, edukacja, wychowanie i praca : Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi doktorowi habilitowanemu Franciszkowi Szloskowi. Warszawa-Siedlce, 2018. C.135–148.

30. Lazarenko N. I. Formyrovaniie lektorskoho masterstva prepodavatelii v usloviiakh vkhozhdenniia v evropeiskoe obrazovatelnoe prostranstvo [Publicasia

bola vydana elektronicky v Digitalnej kniznici UK RUJ]: zbornik prispevkov z medzinarodnej Presovevedeckej konferencie konanej dria 18. Maja 2018 na Katadre andragogiky, Fakulta humanitnych a prirodych vied Presovskej university v Presove. R. 150-161. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukacova3/subor/Lazarenko.pdf>.

Naukovi pratsi, yaki zasvidchuiut aprobatsiiu materialiv dysertatsii

31. Management of athletic form in athletes practicing game sports over the course of training macrocycle / V. Kostiukevych, N. Lazarenko, N. Shchepotina, I. Kulchytska, N. Svirshchuk, O. Shynkaruk, T. Vozniuk, A. Kolomiets, V. Voronova, M. Konnova, I. Asauliuk, O. Bekas, V. Romanenko, S. Hudyma. Journal of Physical Education and Sport, 2019, Vol. 19, Issue 1. P. 28–34. URL: <https://efsupit.ro/images/stories/ianuarie2019/Art%205.pdf>. (**Indeksuetsia v mizhnarodnii naukometrychnii bazi Scopus**).

32. Lazarenko N. I. Komunikatyvna kultura pedahoha. Naukovi zapysky. Seriiia : Pochatkove navchannia : zb. mater. nauk.-prakt. konf. vykladachiv i studentiv. Vinnytsia : VDPU, 2010. T. 8. S. 10–14.

33. Lazarenko N. I. Informatyzatsiia osvitnoho seredovyscha pedahohichnoho universytetu. Formuvannia zahalnopedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv : kolektyvna monohrafiia. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD», 2016. S. 168–183.

34. Lazarenko N. I. Osobennosti razvitiia form orhanizatsii uchebnoho protsessa po izucheniiu ukrainskoho iazyka: istorycheskii aspekt. Doshkolnoe obrazovanie : opyt, problemy, perspektivy : sb. mater. VII Mezhdunar. nauch.-prakt. seminaru. Baranovichi : BarHU, 2016. S. 106–108.

35. Lazarenko N. I. Teoretyko-metodolohichni zasady pidhotovky fakhivtsiv v umovakh suchasnykh transformatsiinykh zmin. International Scientific Conference «Curent issues and problems of social sciences : Actual question and problems of development of social sciences» : Kielce : Holy Cross University, 2016. P. 172–175.

36. Lazarenko Nataliia, Kaplinski Vasyl. Higher Education in Ukraine : ensuring the quality of education. International Scientific Conference «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences». Kielce : Holy Cross University, 2016. C. 98–101.

37. Kaplinskyi V. V., Lazarenko N. I. Oriientatsiia vyshchoho navchalnoho zakladu na zabezpechennia yakosti osvity. Psykholohiia i pedahohika na suchasnomu etapi rozvytku nauk: aktualni pytannia teorii i praktyky: zb. nauk. robit. Odesa : HO «Pivdenna fundatsiia pedahohiky», 2016. S. 111–113.

38. Monitorynh naukovoii diialnosti u Vinnytskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, 2015 : informatsiino-analitychnyi zbirnyk / S. V. Podolianchuk, N. I. Lazarenko, I. Ye. Rusnak ta in. Vinnytsia : FOP Lehkun V. M., 2016. 111 s.

39. Monitorynh naukovoii diialnosti u Vinnytskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. 2016 : informatsiino-analitychnyi zbirnyk / S. V. Podolianchuk, N. I. Lazarenko, Ye. V. Hromov ta in. Vinnytsia : FOP Lehkun V. M., 2017. 111 s.

40. Davydiuk M., Lazarenko N. Vymohy do zahalnopedahohichnoi pidhotovky suchasnoho vchytelia v yevropeiskykh krainakh. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia zahalnopedahohichnoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia v konteksti stanovlennia yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity : monohrafiia. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD», 2017. S. 51–71.

41. Lazarenko N. I. Zmist, struktura i osnovni napriamy diialnosti naukovoii laboratorii pedahohichnoi maisternosti vykladacha vyshchoi shkoly. Profesiina kompetentnist pedahoha v umovakh onovlennia zmistu osvity ta vymoh rynku pratsi : zb. mater. III rehionalnoi nauk.-prakt. konf. Vinnytsia : TOV «Vinnytska miska drukarnia», 2017. S. 24–26.

42. Lazarenko N. I. Modernyzatsiia podhotovki budushchikh spetsialistov doskolnoho i nachalnoho obrazovaniia v sootvetstvii s potrebnostiami inkluzivnoho obshchestva. Doshkolnoe obrazovaniie : opyt, problemy,

perspektivy : sb. mater. VIII Mezhdunarodnoho nauchno-prakticheskoho seminara. Baranovichy : BarHU, 2017. S. 255–256.

43. Lazarenko N. I. Analiz metodolohycheskikh podkhodov k protsessu formirovaniia professyonalnoi kompetentnosti budushchikh uchitelei nachalnoi shkoly. Podhotovka uchytelia nachalnykh klassov : problemy i perspektivy : mater. IV Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Belorus. hos. ped. un-t im. M. Tanka. Minsk : BHPU, 2017. S. 81–83.

44. Lazarenko N. I. Proektnaia tekhnolohiia v obuchenii: ot veb-kvesta do bloh kvesta. Pedahohicheskiie innovatsii – 2017 : materialy mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi internet-konferentsii, Vitebsk, 17 maia 2017 h. / Viteb. hos. un-t; redkol. : N. A. Rakova (otv. red.). Vitebsk : VHU imeni P. M. Masherova, 2017. S. 88–90.

45. Lazarenko N. I., Kolomiiets A. M. Hlobalizatsiia ta informatyzatsiia yak paralelni protsesy v suchasnomu suspilstvi: zbirnyk materialiv «kruhloho stolu» «Informatsiini resursy, intelektualna vlasnist, komunikatsii v osvितno-naukovii ta innovatsiinii sferakh: filosofsko-pravovi i prykladni aspekty». Kyiv-Vinnytsia, 2017. S. 21–26.

46. Lazarenko N. I., Bilous V. S. Vprovadzhennia innovatsiino-komunikatsiinykh servisiv u bibliotetsi Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho: zbirnyk materialiv «kruhloho stolu» «Informatsiini resursy, intelektualna vlasnist, komunikatsii v osvितno-naukovii ta innovatsiinii sferakh: filosofsko-pravovi i prykladni aspekty». Kyiv-Vinnytsia, 2017. S. 49–60.

47. Lazarenko Nataliia, Khilia Anna, Kolomiiets Alla. Formuvannia v ditei z funktsionalnymy obmezheniamy indyvidualnoi systemy znan sensozhyttievoho kharakteru zasobamy art-terapii. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy : shliakhy rozbudovy. K. : TOV «Nasha drukarnia», 2017. Vyp. 13. S.131–143.

48. Lazarenko N. I., Umanets V. O. Sotsialni servisy v osvितnomu protsesi VNZ. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia: dosvid, tendentsii, perspektyvy: zb. tez za materialamy Vseukrainskoi naukovo-

praktychnoi Internet-konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (m. Ternopil, 9-10 lystopada, 2017). Ternopil : Osadtsa Yu. V., 2017. # 1. S. 11–16.

49. Kolomiets A. M., Hromov Ye. V., Lazarenko N. I., Zhovnych O. V. Porivnialnyi analiz problem vyvchennia inozemnykh mov u Polshchi ta Chekhii (za danymy vydan, shcho indeksuiutsia naukometrychnoiu bazoiu Scopus). SCIENCE AND LIFE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 30 November 2017 [Electronic resource] / Electron. txt. d. Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek. R. 62–71.

50. Lazarenko N. I. Stvorennia y orhanizatsiia diialnosti problemnykh doslidnytskykh laboratorii : metodychni rekomendatsii. Vinnytsia : TOV «Druk plus», 2018. 81 s.

51. Lazarenko N. I. Konkurentospromozhnist vykladachiv vyshchoi shkoly yak vymoha yevrointehratsii suchasnoi systemy osvity. Neperervna osvita v sotsiokulturnykh vymirakh : kolektyvna monohrafiia. Kyiv : Vyd. dim «Helvetyka», 2018. S. 114–127.

52. Lazarenko N. I. Osobystist uchytelia v umovakh polikulturnoi vzaiemodii narodiv yevropeiskoho prostoru. Universytet-Shkola: spivpratsia v umovakh yevrointehratsii : monohrafiia. Vinnytsia : «Tvory», 2019. S. 8–27.

53. Palamarchuk O., Lazarenko N., Kolomiets D. Resursne zabezpechennia rozvytku liderskykh yakosti u protsesi osobystisno-profesiinoho stanovlennia maibutnoho vchytelia. Lider. Elita. Suspilstvo : shchokvartalnyi naukovopraktychnyi zhurnal. Kharkiv : NTU «KhPI», 2019. # 1. S. 77–90.

54. Lazarenko N. I. Kontseptsii rozbudovy pedahohichnoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu na zasadakh novoi filosofii osvity. Osvita dlia myru = Educacia dla pokoju : zb. nauk. pr. K. : TOV «Yurka Liubchenka», 2019. T.2. S. 50–61.

Naukovi pratsi, shcho dodatkovy vidobrazhaiut rezultaty dysertatsii

55. Katehorii pedahohichnoi tvorchosti. Korotkyi terminolohichnyi slovnyk, tsyatatnyk i pokazhchyk literatury / uklad.: N. I. Lazarenko, A. M. Kolomiets, N.L. Klochko, L. I. Lynnyk. Vinnytsia : Dilo, 2005. 60 s.

56. Lazarenko N. Kultura movlennia yak nevidiemna skladova kliuchovykh kompetentnosti suchasnoho pedahoha. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia : Filolohiia (movoznavstvo) : zb. nauk. pr. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2016. Vyp. 23. S. 36–42.

57. Lazarenko N. I. Podvyzhnytska osvittia y naukova diialnist Olhy Mykolaiivny Kutsevol. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia : Filolohiia (movoznavstvo) : zb. nauk. pr. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2016. Vyp. 23. S. 299–303.

58. Bilous V. S., Lazarenko N. I., Kolomiets A. M. Intehratsiia universytetskoi nauky u svitovyi informatsiinyi prostir. Visnyk Knyzhkovoii palaty Ukrainy : nauk.-prakt. zhurnal. Kyiv : Derzh. nauk. ustanova «Knyzhkova palata Ukrainy imeni Ivana Fedorova», 2017. # 6 (251). S. 19–23.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ФЕНОМЕН ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ВИМІРІ ПОТРЕБ ОНОВЛЕННЯ І ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РУХУ....	19
1.1 Освіта як основний чинник розвитку суспільства в умовах глобалізації та євроінтеграції	19
1.2 Аналіз впливу ціннісно-сміслових потенціалів глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні	37
1.3 Професійні вимоги до українського вчителя у контексті європейських інтеграційних процесів	53
1.4 Проблеми інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір у міждисциплінарних наукових пошуках	70
Висновки до першого розділу	80
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	82
2.1 Сутнісні характеристики зарубіжного досвіду розвитку та реформування вищої педагогічної освіти	82
2.2 Сучасні тенденції розвитку професійної підготовки вчителів	108
2.3 Концепції розбудови педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу на засадах нової філософії освіти	128
Висновки до другого розділу	146
РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	149
3.1 Методологічні підходи та принципи професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції	149
3.2 Стратегія розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору	169

3.3 Обґрунтування концептуальної моделі розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції	184
3.4 Інтернаціоналізація освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції	198
Висновки до третього розділу	213
РОЗДІЛ 4. СИСТЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	216
4.1 Поглиблення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності	216
4.2 Модернізація освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету	233
4.3 Розвиток Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти	250
4.4 Інтенсифікація підготовки педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами	286
4.5 Розширення представництва університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій	304
Висновки до четвертого розділу	322
РОЗДІЛ 5. ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	329
5.1 Зміст і програма дослідно-експериментальної роботи	329
5.2 Узагальнення й представлення результатів аналітико-пошукового етапу	339
5.3 Аналіз результатів організаційно-формульовального етапу	348
5.4 Перспективи розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів	374

	3
Висновки до п'ятого розділу	390
ВИСНОВКИ	394
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	403
ДОДАТКИ.....	461

ВСТУП

Динамічні зміни на теренах Європи і світу (глобалізація культурних процесів; інформатизація всіх сфер життєдіяльності; посилення міграційних процесів тощо) і прагнення нашої держави інтегруватися до Європейського Союзу зумовлюють необхідність відповідних змін у системі освіти. Основні напрями змін передбачено Законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017). Винятково важливе значення мають Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (2003), а також «Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» (1998), «Програма інтеграції України до Європейського Союзу» (2000), «Стратегія сталого розвитку України-2020» (2015), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013), Концепція «Нова українська школа» (2016), Концепція розвитку педагогічної освіти України (2018) та ін. Ці документи ґрунтуються на положеннях міжнародних документів («Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні: Конвенція Ради Європи» (1997), «Стратегія європейського співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки до 2020 року» (УЕ-2020) (2009), «Європейські стандарти і рекомендації для гарантії забезпечення якості вищої освіти» (ESG) (2015), Інчхонська декларація «Освіта 2030: Забезпечення загальної інклюзивної і справедливої якісної освіти та навчання впродовж життя» (2015).

З метою уможливлення європейської інтеграції українська система освіти має орієнтуватися на основні цінності західної культури (парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізація, свобода пересування, свобода здобуття освіти будь-якого рівня, освіта впродовж життя тощо). А тому теорія і практика професійної підготовки вчителя в Україні мають бути узгоджені з теоретико-методологічними засадами організації освітнього простору в країнах Європи. Як зазначено в Концепції «Нова українська школа», ухваленій Кабінетом Міністрів України у 2016 році, наша держава потребує підготовки вчителя нової генерації,

здатного до впровадження прогресивних ідей вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду в освітянську практику. Тому й професійна підготовка майбутніх учителів має здійснюватися в контексті інтеграції в європейський простір з урахуванням досягнень педагогічної науки цих країн.

Реформування системи педагогічної освіти України залежить від результатів досліджень європейських і вітчизняних науковців, пов'язаних із науково-методологічним обґрунтуванням змін, що відбуваються в освітній сфері. Актуальним є визначення теоретичних і методичних засад європеїзації педагогічної освіти України та розроблення сучасної системи професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних університетах в умовах євроінтеграції.

Проблеми євроінтеграції вищої освіти України проаналізовано в працях Н. Авшенюк, В. Андрущенко, В. Бондаря, Л. Гриневич, С. Калашнікової, В. Кременя, В. Лугового, Н. Мосьпан, О. Огієнко, М. Степка, Ж. Таланової та ін. Науковці порівнюють здобутки національної та європейської освіти, аналізують міжнародні стандарти вищої освіти, вивчають проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін, виявляють основні тенденції розвитку освіти в країнах Європейського Союзу (ЄС) та напрями модернізації педагогічної освіти України в контексті викликів ХХІ століття.

Особливості діяльності педагогічних університетів України проаналізовано в працях В. Андрущенко, В. Огнев'юка (у контексті глобалізації), В. Бикова, А. Гуржія, Р. Гуревича, А. Коломієць, О. Спіріна (в умовах інформатизації освіти), С. Вітвицької, О. Дубасенюк, І. Зязюна (в умовах інноваційних освітніх процесів), Л. Лук'янової, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, Т. Федірчик (у контексті неперервності) та ін. Дослідники привертають увагу до підвищення ролі педагогічних університетів в умовах глобалізації, основною місією яких стає генерація прогресивних ідей, спрямованих на збереження миру, забезпечення діалогу культур, розвитку духовного потенціалу суспільства.

Зарубіжний досвід підготовки вчителів проаналізовано в працях Н. Авшенюк, В. Бордовського, В. Вакуленко, С. Гринюк, І. Жерноклеєва, Н. Козак, Ю. Короткова, Д. Кучеренко, Т. Логвиненко, С. Мартиненко, О. Мартинюк, О. Олексюк, Л. Пуховської, Т. Харченко та ін. Проблеми вищої педагогічної освіти України в контексті євроінтеграції розглянуто в працях українських науковців (І. Бабин, Г. Васянович, В. Кремень, М. Лещенко, О. Локшина, В. Луговий, Н. Ничкало та ін.).

Важливе теоретичне і практичне значення для нашого наукового пошуку мають дослідження польських учених з проблем педевтології як субдисципліни педагогічної науки (Т. Левовицького (T. Lewowicki), Х. Квятковської (X. Kwiatkowska), І. Шемпрух (I. Szempruch), Б. Сліверського (B. Śliwerski)). Аналіз наукових розвідок засвідчив, що вітчизняні дослідники дедалі активніше виявляють: сучасні тенденції розвитку освіти загалом й університетської освіти України в європейському просторі вищої освіти зокрема, а також особливості інтеграції вищої школи України в європейський освітній простір; окреслюють проблеми підготовки фахівців у контексті євроінтеграційних процесів в Україні; пропонують нові моделі розвитку університетської освіти в нашій країні; вивчають пріоритетні стратегії ЄС щодо професійного розвитку вчителів на сучасному етапі; обґрунтовують концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України. З урахуванням результатів таких досліджень науковці визначають основні завдання професійної підготовки вчителя.

Водночас зазначимо, що система професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграційних процесів недостатньо досліджена в теоретико-методологічному та практичному аспектах. Діяльність науково-педагогічних колективів університетів доцільно спрямовувати на подолання *суперечностей* між:

– прагненням вищої освіти України інтегруватись у європейський освітній і науковий простір й неготовністю українських педагогічних

університетів до дотримання основних принципів організації європейської педагогічної освіти;

– необхідністю розроблення вітчизняних культурно-освітніх програм, що відповідають національним традиціям й не суперечать світовим і європейським тенденціям та відсутністю систематизованих дослідницьких даних щодо тенденцій професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах;

– потребою врахування європейських тенденцій розвитку системи освіти і недостатнім вивченням інноваційних напрямів оновлення змісту професійної підготовки вчителів в Україні;

– випереджувальністю і динамічністю процесів, що відбуваються в національних системах освіти європейських країн, і консервативністю управління розвитком педагогічної освіти України;

– соціальним запитом держави на вчителя нової формації та застарілими поглядами на функції вчителя в системі його професійної підготовки.

Отже, з огляду на особливу гостроту й багатоаспектність проблеми входження української освіти до європейського освітнього і наукового простору, обґрунтованість основних напрямів реформування вищої освіти України проблема професійної підготовки педагогічних кадрів в умовах європейської інтеграції потребує системного теоретико-методологічного та методичного дослідження.

Актуальність проблеми, її соціально-культурне значення і недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження: *«Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконувалося відповідно до держбюджетної теми «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського

простору вищої освіти» (номер держреєстрації 0115U002571) і науково-дослідної теми кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (номер держреєстрації 0111U001620).

Тему дисертації затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 2 від 9 вересня 2015 року) та узгоджено бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 20 червня 2017 року).

Об’єкт дослідження – розвиток педагогічної освіти України в умовах європейської інтеграції.

Предмет дослідження – тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах динамічного розвитку євроінтеграційних процесів.

Мета дослідження – виявлення тенденцій підготовки вчителя в умовах євроінтеграції й обґрунтування основних напрямів творчого використання конструктивних ідей європейського досвіду в інноваційному розвитку педагогічної освіти в Україні.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що ефективність розробленої стратегії й системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, які побудовані з урахуванням оновлених цілей, змісту й підходів до реалізації основних концепцій, принципів і врахування особливостей підготовки вчителів у європейському досвіді, уможливорює підвищення якості професійної підготовки вчителя, його конкурентоспроможність на європейському ринку праці.

Загальну гіпотезу конкретизовано в часткових, що презентують окремі компоненти системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в

педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, ефективність якої буде забезпечена на основі:

- поглиблення міжнародної співпраці університету у забезпеченні європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності;
- модернізації освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету;
- розвитку Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти;
- підготовка педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами;
- розширення представництва університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій.

Для досягнення мети й підтвердження гіпотези визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати особливості розвитку педагогічної освіти України у контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.
2. Дослідити основні напрями і тенденції розвитку професійної підготовки вчителів в Україні та країнах Європейського Союзу.
3. Розробити стратегію і концептуальну модель розвитку сучасного педагогічного університету в умовах євроінтеграції.
4. Теоретично обґрунтувати сутність інтернаціоналізації освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції.
5. Розробити та впровадити систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України.
6. Здійснити експериментальну перевірку ефективності системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.
7. З урахуванням виявлених тенденцій, позитивних і конструктивних ідей країн Європейського Союзу визначити перспективи розвитку

професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Концепція дослідження ґрунтується на основних положеннях філософії освіти, педагогіки і психології та їх субдисциплін, зокрема педевтології і порівняльної педагогіки, а також на закономірностях та принципах організації освітнього процесу в педагогічних університетах, що на методологічному, теоретичному й організаційно-методичному рівнях визначають концептуальні засади системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

На *методологічному рівні* систему вдосконалення професійної підготовки вчителів обґрунтовано на засадах феноменологічного, системного, синергетичного, акмеологічного, студентоцентрованого підходів та з урахуванням принципів демократизації, гуманізації, культуровідповідності, людиноцентризму, інноваційності, прогностичності та інших принципів організації європейської педагогічної освіти:

– феноменологічний підхід уможливорює визначення основних характеристик феномену євроінтеграції та їхнього впливу на розвиток педагогічної освіти в Україні;

– системний підхід забезпечує побудову системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції з урахуванням основних цивілізаційних змін, що відбулися за останні десятиліття (глобалізація, інформатизація, цифровізація, демократизація, комерціалізація, зростання конкуренції тощо);

– синергетичний підхід сприяє реформуванню діяльності педагогічного університету завдяки нелінійності (розвиток у різних напрямках), когерентності (узгодженість темпів і напрямів розвитку для їх взаємопідсилення), відкритості (урахування зовнішніх змін і нових викликів часу) системи підготовки вчителя;

- акмеологічний підхід спрямовує на створення необхідних умов для професійного розвитку, самовдосконалення та формування конкурентоспроможності всіх учасників освітнього процесу шляхом участі в різних формах підвищення кваліфікації (стажування за кордоном, семінари, вебінари, конференції, форуми, круглі столи тощо);

- студентоцентрикований підхід визначає розвиток особистості майбутнього вчителя як громадянина своєї Вітчизни і Європи, як вищу мету й критерій ефективності його професійної підготовки; визнає кожного студента активним суб'єктом діяльності.

На *теоретичному рівні* в основу системи вдосконалення професійної підготовки вчителів покладено:

- положення філософії освіти, педагогічної і вікової психології, педагогіки і педевтології як її субдисципліни, сучасні теорії пізнання й розвитку особистості;

- концептуальні положення щодо відкритості, розуміння єдиного освітнього простору як ресурсу соціально-економічного та соціокультурного розвитку;

- прогностичний підхід, що обґрунтовує національні й регіональні проекти модернізації освіти;

- філософсько-педагогічні засади аналізу проблем міжнародної освіти та порівняльної педагогіки;

- наукові праці, присвячені сучасним підходам до філософії освіти;

- теоретико-методологічні засади професійної педагогічної освіти в Україні;

- наукові основи педагогічної інноватики, компаративістики і педагогіки вищої школи.

На *організаційно-методичному рівні* основу цієї системи становлять стратегія і концептуальна модель розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції, обґрунтування яких відбувається з урахуванням визначених професійних вимог до українського вчителя з урахуванням

європейських інтеграційних процесів; вивчення сучасних тенденцій і концепцій розбудови педагогічної освіти в країнах ЄС; виявлення особливостей інтеграції педагогічної освіти України в європейській освітній простір; визначення можливостей упровадження конструктивних ідей зарубіжного досвіду в педагогічних університетах нашої держави.

Методологічною основою дослідження стали:

– основні положення сучасної філософії, психології, педагогіки, психопедагогіки, педагогічної і вікової психології, педагогічної інноватики щодо дієвої сутності особистості педагога та його активної перетворювальної ролі в процесі становлення та розвитку держави; закони інноваційного розвитку соціально-педагогічних систем; методологія системного аналізу; закономірності функціонування соціально-педагогічних систем в умовах динамічних змін у життєдіяльності суспільства, положення про об'єктивність взаємозв'язку підсистем освіти із соціальними підсистемами та результатами прогностичних наукових пошуків; положення щодо особистісного й професійного розвитку вчителя;

– концептуальні положення теорії пізнання, зокрема пізнання процесів і явищ, що відбуваються в таких нестабільних і здатних до самоорганізації соціальних системах, якими є європейське суспільство, система освіти, педагогічний університет; а також положення педагогіки і психології про роль неперервної професійної освіти і навчання, розуміння сутності саморозвитку особистості;

– принципи демократизації, гуманізації; наступності, цілісності, соціальної зумовленості явищ; системності, комплексності, актуальності, ефективності, випереджувального розвитку, саморозвитку, а також загальнофілософські положення єдності загального й часткового, теорії і практики й принцип об'єктивності, що передбачає комплексне дослідження зовнішніх та внутрішніх чинників.

Методи дослідження. Специфіка досліджуваної проблеми зумовила комплексний підхід до використання методів дослідження, серед яких:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз, синтез, порівняння й узагальнення – для теоретичного обґрунтування програми наукового пошуку й авторської концепції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах; вивчення Законів України, програмних документів міжнародних організацій, зокрема ООН, Ради Європи, ЮНЕСКО – з метою виявлення основних тенденцій розвитку професійної педагогічної освіти в країнах-членах ЄС; аналіз освітніх програм і навчальних планів підготовки учителів у педагогічних університетах; узагальнення, абстрагування, класифікація – для обґрунтування концептуальних засад професійної підготовки вчителів в умовах євроінтеграції; проєктування, моделювання – для створення змістово-процесуального контенту фахової підготовки вчителів;

– *організаційні*: порівняльний (метод «поперечних зрізів») і лонгітюдний методи – для організації багаторічного дослідницького циклу рейтингового оцінювання викладачів, кафедр і факультетів, виявлення їхньої наукової та професійної активності; вивчення динаміки рейтингових показників університету – для підтвердження ефективності системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції з урахуванням прогресивних і конструктивних ідей; комплексні методи міждисциплінарного дослідження – для визначення проблем та прогностичного обґрунтування розвитку системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції;

– *емпіричні*: обсерваційні (спостереження, самоспостереження, рефлексія); діагностичні (анкетування, опитування викладачів, студентів, метод незалежних оцінок, методи аналізу результатів діяльності) з метою узагальнення дослідницьких матеріалів;

– *математичні оброблення експериментальних даних*: графічні – для наочного представлення та графічної інтерпретації проміжних і кінцевих результатів; математичні (реєстрування, ранжування, частотний аналіз) – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісної залежності між

явищами та процесами, що досліджувалися; нетнографічний аналіз сайтів педагогічних університетів – для виявлення їхньої специфіки в умовах євроінтеграції; комп'ютерної обробки даних (MS Excel) – для математичної обробки одержаних результатів.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що *вперше*:

- виявлено тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції на методологічному, методичному, технологічному, економічному рівнях; тенденції систематизовано на таких рівнях: макрорівень (система педагогічної освіти), мезорівень (педагогічні університети) та мікрорівень (суб'єкти освітнього процесу);

- розроблено стратегію і концептуальну модель розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього й наукового простору та шляхи їх реалізації на методологічному, змістовому, методичному та управлінському рівнях;

- теоретично обґрунтовано, розроблено і впроваджено систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції (поглиблення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти й академічної мобільності; модернізація освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету; розвиток Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти; підготовка педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими потребами; розширення представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій);

- уточнено зміст педевтологічних положень щодо розвитку педагогічної освіти України у вимірі потреб оновлення і євроінтеграційного руху;

удосконалено зміст науково-методичного забезпечення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції;

подальшого розвитку набули положення щодо використання діагностичних методик для визначення перспектив розвитку професійної педагогічної освіти в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні: системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України [1]; діагностичного інструментарію розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього простору [38; 39]; індивідуального рейтингування та рейтингування структурних підрозділів університету (свідоцтво про реєстрацію авторського права № 87836, співавтори В. Костюкевич, А. Коломієць); розробленні структури й основних напрямів діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи [16]; підготовці методичних рекомендацій щодо створення й організації діяльності проблемних дослідницьких лабораторій (лабораторія мотивації обдарованої студентської молоді до лідерства, лабораторія педагогічного інсайту: освітні технології XXI століття, лабораторія професійного становлення майбутнього вчителя, лабораторія з підготовки студентів, вчителів, батьків до роботи в інклюзивному середовищі, лабораторії педагогічної майстерності) [50], а також історико-педагогічної студії – вітальні та педагогічного клубу «Секрети створення міцної сім'ї», які можуть використовуватися педагогічними університетами та іншими закладами вищої освіти України.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка №07-10/994 від 22.05.2019 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №597-33/03 від 08.05.2019 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 01-13/410 від 01.07.2019 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка

№ 342 від 01.07.2019 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/41 від 26.06.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. У статтях, написаних у співавторстві, автору належать: виявлення особливостей загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів з урахуванням конструктивних ідей європейського досвіду [10; 40]; концептуальні положення щодо обґрунтування методології організації вищої педагогічної освіти [13; 26]; розроблення концептуальних засад наукової діяльності педагогічного університету [8; 17]; визначення основних показників педагогічної майстерності викладача вищої школи [16; 55]; положення щодо вдосконалення методичної компетентності студентів [2; 18]; розвиток Soft Skills майбутніх учителів [25; 31; 53]; визначення шляхів забезпечення освіти для осіб з особливими потребами [47]; виявлення особливостей навчання іноземною мовою [6; 24; 49]; визначення напрямів розширення представництва університетської науки в міжнародному інформаційному просторі [3; 4; 5; 29; 45; 46; 48; 58]; рекомендації щодо розвитку академічної мобільності студентів [9; 23]; розроблення діагностичного інструментарію визначення якості професійної підготовки вчителя [36; 37; 38; 39].

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорено на науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах, зокрема:

– *міжнародних*: «Current issues and problems of social sciences» (Кельце, 2016), «Actual question and problems of development of social sciences» (Кельце, 2016), «Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education» (Кельце, 2016), «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences» (Кельце, 2016), «Stav, problem a perspektivu pedagogickeho studia a socialnej prace» (Сладковічово, 2016), «Класичний університет у контексті викликів епохи» (Київ, 2016), «Модернізація педагогічної освіти: виклики XXI століття» (Київ, 2016),

«Проблеми фахової підготовки вчителя початкової школи в контексті становлення нової української школи» (Київ, 2016), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2016, 2018), «Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы» (Барановичи, 2016, 2017), «Подготовка учителя начальных классов: проблемы и перспективы» (Мінськ, 2017), «Edukacja Przyszłości» (Бидгощ, 2017), «Educational systems of the European Union» (2017, Прага), «European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland» (2018), VIII Науковий форум Україна-Польща «Освіта для миру=Edukacja dla pokoju» (Київ-Переяслав-Хмельницький, 2019), «The role of English in higher education and its impact on graduate employability» (Ташкент, 2019);

– *всеукраїнських*: «Формування соціокультурної компетентності вчителя: зміст, традиції, інновації» (Глухів, 2016), «Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя» (Вінниця, 2016), Засідання Асоціації ректорів педагогічних університетів України «Педагогічна освіта в контексті становлення нової школи: виклики та перспективи» (Київ, 2016); «Підготовка фахівців соціономічних професій в умовах сучасного соціокультурного простору» (Вінниця, 2017); «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2018), «Інклюзивна освіта: індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінниця, 2018);

– *регіональних*: «Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці» (Вінниця, 2017), «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2018).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Формування у молодших школярів поняття про слово у

взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень» (за спеціальністю 13.00.02 – методика викладання української мови) була захищена 1993 року в Київському державному педагогічному інституті імені М. П. Драгоманова. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської не використано.

Публікації. Результати дослідження представлено в 58 публікаціях, серед яких: 1 одноосібна монографія, 5 статей у колективних монографіях, 22 статті у фахових виданнях України (2 з них індексуються в міжнародній наукометричній базі Web of Science і 7 – у базі Index Copernicus), 8 статей у закордонних виданнях (2 з них індексуються в міжнародній наукометричній базі Web of Science, 1 – в міжнародній наукометричній базі Scopus), 8 статей у збірниках наукових праць, 2 – в інформаційно-аналітичних збірниках, 1 термінологічний словник, 1 методичні рекомендації, 10 тез у матеріалах конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, висновків, переліку використаних джерел (658 найменувань, із яких 145 іноземними мовами) та додатків (13 додатків на 74 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 535 сторінок, основний зміст викладено на 390 сторінках. Робота містить 15 таблиць і 27 рисунків на 26 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ФЕНОМЕН ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ВИМІРІ ПОТРЕБ ОНОВЛЕННЯ І ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РУХУ

1.1 Освіта як основний чинник розвитку суспільства в умовах глобалізації та євроінтеграції

Динаміку сучасного суспільного розвитку характеризують динамічні й багатовекторні зміни в усіх галузях життєдіяльності людини – в науці, техніці, економіці, політиці, освіті, культурі. Оскільки система освіти є одним із соціальних інститутів, її розвиток зумовлюється зміною потреб суспільства, які постали на тлі досягнень науково-технічного та соціального прогресу.

Істотною ознакою ХХІ століття є інтеграційні процеси в умовах глобалізації. Зміни, що відбуваються в усьому світі, й стосуються формування міжнародного освітнього простору, розширення міжнародних наукових і культурних зв'язків, потреби адаптації підготовки фахівців до викликів глобального ринку праці не могли не вплинути на європейську систему вищої освіти.

Роль освіти в сучасному суспільстві помітно зростає, оскільки загальноісторична тенденція полягає в посиленні ролі людського чинника в соціально-економічному розвитку. Людський чинник – це історично сформована в конкретному суспільстві сукупність основних соціальних якостей людей: ціннісних орієнтацій, моральних принципів, норм поведінки у сфері праці, дозвілля, споживання; життєвих планів, рівня знань та інформованості, характеру трудових і соціальних навичок, відносин, установок та уявлень про особистісно важливі елементи соціального життя (соціальну справедливість, права й свободи людини, громадянський обов'язок тощо).

Ми поділяємо думку І. Каленюк, А. Дьякон стосовно того, що «в сучасному глобалізованому світі сфера вищої освіти як важливий чинник забезпечення міжнародної конкурентоспроможності кожної країни зазнає кардинальних змін: зростають масштаби освіти, збільшується освітній термін, посилюється загальний характер вищої освіти. У провідних країнах очікувана тривалість усіх рівнів освіти наближається до 20 років. У середньому в країнах ОЕСР вона становить 17,5 років, а в 19 країнах ЄС – 17,7 років. Стрімко зростає чисельність студентів та частка населення з вищою освітою. З 1999 – 2010 рр. студентський контингент у світі збільшився на 91 % і сягнув з 93 до 178 мільйонів» (І. Каленюк (I. Kalenyuk), А. Дьякон (A. Dyakon) [574], с. 26).

Нині системи освіти в усіх країнах Європи динамічно розвиваються на всіх ступенях і рівнях, що зумовлено поглибленням ідей нової філософії в європейському суспільстві, яка утверджує пріоритет вільної, самостійної, здатної до саморозвитку особистості, спрямованої до творчого самовизначення та самореалізації. Крім того, у сценарії розвитку Європи освіта відіграє роль двигуна системних змін у суспільстві (В. Ільїн [170, с. 168]).

Осмислення цих процесів сприяло виникненню природної потреби підготовки вчителя нової генерації: учителя-творця, учителя-дослідника, здатного до творчої педагогічної діяльності та самостійного наукового пошуку. Сучасна аксіологічно-методологічна платформа підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи обґрунтована в «Педагогічній конституції Європи». У ній зазначено, що «майбутнє кожного народу, країни і співдружність народів значною мірою залежать від якісної підготовки педагогів», а «підготовка педагогів за єдиною шкалою загальнолюдських цінностей і з урахуванням національних особливостей є тим головним остовом, навколо якого мають здійснюватись модернізаційні та інноваційні процеси педагогічної освіти в сучасному європейському просторі» [369, с. 111].

Це положення повною мірою стосується й українського вчителя. Від його громадянської позиції, наукового світогляду, моральних якостей, педагогічної культури безпосередньо залежать і якість освіти, і духовно-моральний розвиток молодого покоління. Усе це комплексно впливає на ефективність модернізаційних процесів у державі.

Оскільки пріоритетним напрямом розвитку української вищої школи є подальша інтеграція в міжнародний простір і розвиток експорту освіти, то методологія дослідження тенденцій підготовки вчителя в умовах євроінтеграції потребує уточнення й інтерпретації поняттєво-основного термінологічного апарату роботи, зокрема понять *інтеграція*, *глобалізація*, *транснаціоналізація*, *інтернаціоналізація*, *євроінтеграція*, *європейський простір*, *європеїзація*. Тому в контексті проблеми підготовки вчителя в умовах глобалізації та євроінтеграції на основі проаналізованих сучасних наукових досліджень Н. Авшенюк [3; 159], В. Андрущенко [17; 18]; Л. Гриневич [106]; В. Кремень [235; 237]; О. Кучай [251]; Н. Лазаренко та ін. [119; 289]; В. Огнев'юк [356]; Л. Поліщук [382]; Л. Пуховська [396]; А. Сбруєва [430]; Ф. Бухбергер (F. Buchberger) [521]; Е. Фолдберг (E. Foldberg) [557]; Дж. Стефенсон (J. Stephenson) [638] з проблем філософії, історії, соціології, психології та педагогіки спробуємо зробити деякі термінологічні уточнення й дати авторські визначення окремих понять.

У соціолого-педагогічному словнику *інтеграція* (лат. – відновлення, заповнення, цілий) визначається «як сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів. Процеси інтеграції можуть мати місце як у межах уже сформованої системи (у цьому випадку вони призводять до підвищення рівня її цілісності й організованості), так і при виникненні нової системи з раніше незв'язаних елементів. Окремі частини інтегрованого цілого можуть мати різний ступінь автономії. У процесі інтеграції в системі збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків і взаємодій між елементами, зокрема надбудовуються нові рівні управління» [443, с. 154].

У річищі історичного аспекту проблеми дослідження проаналізуємо інтеграцію держав на світовому та європейському рівнях. З початку ХХІ століття відбувається інтенсивне зближення країн і народів, становлення єдиного глобалізованого взаємозалежного світу, у межах якого розширюються економічні, політичні та культурні зв'язки між країнами. У сучасному світі інтеграційні процеси охоплюють дедалі більшу кількість держав. У цьому вимірі Європейський Союз (ЄС) є не лише одним із перших інтеграційних об'єднань, а й найуспішнішим. Тому в багатьох країнах спостерігаємо підвищений науковий і громадський інтерес до феномена євроінтеграції, виявлення його сутності, визначення ступеня впливу на різні сфери життя окремих держав. Мета Європейського Союзу – створити конкурентоспроможний і динамічний світовий економічний простір, що ґрунтується на наукових аспектах, із стійким економічним зростанням, із найкращими робочими місцями, з більшою соціальною згуртованістю (Л. Даниленко, І. Поліщук [120, с. 47]).

Процеси всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції викликають істотні зміни в системах освіти, яка є самостійною сферою самореалізації, ідентифікації та інтеграції суспільства. Глобалізаційні процеси зумовлюють зіткнення та боротьбу ідей, концепцій і програм розвитку освіти, відбувається інтенсивний пошук адекватної стратегії «освіти для майбутнього». Конструктивним результатом такого пошуку має стати нова освітня парадигма, яку називають «рефлексивною», «дослідницькою», «активістською», «проблемно-центристською», «критично-мисленнєвою», «люди́нотворчою» тощо. Перехід до нової парадигми, на думку В. Кременя, «передбачає зміщення основного акценту із засвоєння обсягу інформації на активізацію мисленнєвої діяльності та розвиток самостійного, критичного і саморефлексивного мислення. У цьому суть нової філософії освіти» (В. Кремень (W. Kremień) [586, с. 31]).

Глобалізація – «процес формування глобальної соціально-економічної системи на основі поглиблення інтернаціоналізації світового господарства,

інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, робочої сили і технологій» [97, с. 55]. Р. Дале (R. Dale) розглядає цей процес як результат політичних і ділових домовленостей, що допомагають багатонаціональним корпораціям досягати максимального прибутку [533, с. 120]. Важливим завданням кожної національної освітньої системи, на думку О. Кирилович, визначається підготовка громадян до відстоювання власних прав і свобод та забезпечення соціальної справедливості [195, с. 162]. З огляду на це, учитель має бути готовим до критичного аналізу дійсності, до викладання в полікультурних класах. Глобалізація – одна з визначальних характеристик сучасного цивілізаційного прогресу, своєрідний феномен, що означає транснаціональні процеси, які сприяють універсалізації та гомогенізації світу, розвитку соціальних зв'язків і поглибленню взаємозалежності між суспільствами й країнами.

У контексті нашого дослідження важливою є думка Й. Варнієра (J. Warnier) [654, с. 12]. Учений зазначає, що глобалізація як процес, що об'єднує людей світу в єдину світову спільноту, вимагає вивчення проблем культури глобалізації, яка включає: лінгвістичну, культурну й ідеологічну конвергенцію; універсалізацію; необхідність думати глобально, але діяти локально; міжкультурне навчання; глобальну ідентифікацію; світові системи знаків і символів.

Глобалізація зумовила конвергенцію цінностей, взаємозалежності, появи нових зразків громадянства (глобального, мультикультурного, плюралістичного, постнаціонального), потреби визначення нових провідних напрямів розвитку громадянської освіти з метою формування в молоді усвідомлення та прийняття глобальної солідарності (О. Кирилович [195, с. 164]). Т. Левченко [296, с. 20] зазначає, що в загальних дискусіях Європейської комісії з проблем освіти ЮНЕСКО останнім часом актуальності набуває тема «Концепція людини і філософії освіти на Сході і Заході», проблеми уніфікації та глобалізації освіти. Аналізуючи поняття «глобальна освіта», В. Берека та І. Шоробура зазначають, що його

«технічною основою стало виникнення глобального інформаційного простору» [34, с. 10].

Важливою для нашого дослідження є думка Н. Авшенюк, яка зазначає, що «глобалізація охоплює найсуттєвіші сторони економічних, політичних, інформаційних і культурних процесів.... Глобалізація освіти сприяє тому, що освіта нині трактується як кросс-культурна структура інтернаціональної, міждержавної наукової і культурної взаємодії в усіх галузях розвитку соціуму» [1, с. 122]. Філософи, соціологи, політологи, культурологи й педагоги вказують на нові проблеми педагогіки в сучасній реальності й звертають увагу, що глобалізація освіти потребує глобальної педагогіки (Р. Едвардс, У. Робін (R. Edwards, U. Robin) [543, с. 53]).

З поняттям глобальної освіти тісно пов'язані поняття *транснаціонального освітнього простору* й *транснаціональної вищої освіти*, яка стала адекватною відповіддю на потребу світу в транснаціональній академічній мобільності [5, с. 46]. Більшість словників української та англійської мови поняття транснаціональний трактують як таке, що долає національні кордони, виходить за межі однієї нації. Отже, транснаціональна освіта – це освіта, яка надає фахівцям можливості успішної соціалізації в умовах глобалізації [5, с. 45].

Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти проаналізовано в монографії Н. Авшенюк [5]. Українська дослідниця переконливо доводить, що основна тенденція сучасного світового освітнього простору – глобалізація – зумовлює створення глобального освітнього простору, в якому викристалізувалися нові тенденції, зокрема:

- глобалізація вищої освіти;
- демократизація вищої освіти;
- поглиблення міждержавного співробітництва;
- гуманізація і гуманітаризація;
- значне поширення інновацій;
- поглиблення фундаменталізації вищої освіти;

- економізація та маркетингова вищої освіти;
- посилення важливості якісного виміру освіти;
- створення єдиного інформаційно-освітнього простору;
- активізація міжкультурності і збереження мовного плюралізму» [5, с. 46].

Глобалізація стала передумовою для *інтернаціоналізації* освіти, компонентами якої, на думку І. Картсарової (I. Katsarova), є «міжнародне співробітництво, мобільність студентів і викладачів, спільні освітні програми й ступені, а також суттєве збільшення транскордонної освіти й значний експорт та імпорт освітніх товарів і послуг» [577, с. 3]. До відомих показників інтернаціоналізації вищої освіти Х. Уолкернхост (H. Walkernhost) додає ще й посилення міжінституційної та міжурядової діяльності й угоди про спільні стандарти [653].

Нині інтернаціоналізація вищої освіти України вийшла на зовсім інший рівень, ніж це було ще кілька років тому, і щороку вона набуває дедалі більшої значущості. Змінилися соціально-економічні та політичні реалії, виникли нові проблеми, індуковані глобалізацією, зростає залежність країн одна від одної, посилюється роль міжнародних організацій. Заклади вищої освіти України активно долучаються до пошуку шляхів інтернаціоналізації освітнього простору, якими займаються такі міжнародні організації, як Комітет з освіти ЄЕС, ЮНЕСКО, Міжнародне бюро освіти (Швейцарія), Міжнародний інститут педагогічних досліджень (Німеччина), Міжнародний педагогічний центр (Франція), Міжнародний інститут освіти (США), Європейська організація розвитку проблем професійної освіти – СЕДЕФОП та ін. Результати діяльності цих міжнародних організацій уможливили формування нового контексту розвитку систем вищої освіти в європейських країнах щодо реалізації сучасних освітніх технологій у професійній освіті, розв'язання проблем розвитку цивілізацій і аналізу культур, що впливають на формування ціннісних орієнтацій учнів і студентів.

Інтернаціоналізація вищої освіти, за визначенням І. Золотарьової та Ж.-Ю. Шоша, – це процес, що «відбувається на національному, галузевому й інституційному рівнях, у якому цілі, функції та механізм надання освітніх послуг набувають міжнародного характеру. Нині інтернаціоналізація освіти є об'єктом і предметом цілеспрямованої політики нашої держави, орієнтованої на розв'язання національних, політичних, соціальних і економічних проблем» (І. Золотарьова, Ж.-Ю. Шоша [162, с. 70]).

Поняття інтернаціоналізації в галузі вищої освіти в міжнародній практиці зазвичай поєднує два аспекти: «внутрішню» інтернаціоналізацію (*internationalization at home*) і «зовнішню» інтернаціоналізацію, або освіту за кордоном (*education abroad*), міжнародну освіту (*across borders*), транскордонну освіту (*cross-border education*) про що зазначають у своїх дослідженнях М. Дебич [121; 122]; А. Сбруєва [429]; У. Бранденбург, Г. Федеркейл (U. Brandenburg, G. Federkeil) [520]; Дж. Найт (J. Knight) [582] та ін.

Визначаючи сутність поняття «інтернаціоналізація вищої освіти», А. Сбруєва схарактеризувала цільові пріоритети, змістові засади та механізми реалізації комплексної європейської стратегії інтернаціоналізації вищої освіти й визначила пріоритетні завдання розроблення національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України (А. Сбруєва [429, с. 90]).

Інтернаціоналізація вищої освіти передбачає передавання знань, умінь і цінностей, що мають міжнародне значення і застосування, а ті труднощі, які спричиняються глобалізацією в системі освіти, вимагають вироблення узгодженої і ретельно продуманої системи заходів для міжнародної взаємодії. За своєю сутністю «глобалізація й інтернаціоналізація протиставлені одна одній, але водночас вони й тісно взаємодіють» С. Маргінсон, М. Ван дер Венде (S. Marginson, M. Man der Wende) [603, с. 13].

Однією з головних переваг інтернаціоналізації вищої освіти є «можливість інтернаціональної освіти для студента, який не хоче перебувати за межами свого університету, оскільки в університеті, який приймає на

навчання, студенти, безсумнівно, виграють, маючи перспективу навчатися з представниками інших країн» (А. Ашер (A. Usher) [650, с. 18]).

Погоджуємося з Е. Рітчїє (E. Ritchie), що останнім часом інтернаціональна взаємодія між університетами стала більш важливою у зв'язку з тенденціями, що охоплюють низку чинників:

- глобалізація світової економіки і лібералізація ринків;
- посилення ролі закладів вищої освіти в економічному розвитку;
- зростання конкуренції між університетами через прагнення посісти вагомі позиції на освітньому ринку;
- розширення міжнародного співробітництва в сфері науково-дослідницької діяльності;
- технологічний розвиток і прискорення темпів життя;
- бенчмаркінг університетів із використанням міжнародних стандартів і маркетингові послуги;
- зміни на ринку праці, які потребують від працівників більшої мобільності і вмінь працювати в мультинаціональному середовищі» (Е. Рітчїє (E. Ritchie) [616, с. 36]).

Уважаємо, що на процес інтернаціоналізації ЗВО України помітно впливають процеси аутсорсингу знань (Knowledge Process Outsourcing – КРО), тобто використання зовнішніх ресурсів, знань, досвіду, технологій для розроблення окремих елементів науково-дослідних проєктів, аналітичних послуг, збирання й оброблення статистичних даних, доведення експериментальних розробок до стадії їх практичного використання тощо. Це підтверджується введенням до обігу інтелектуальної складової та зростанням значення освітньої компоненти в сучасній економіці.

Досліджуючи перспективи інтернаціоналізації вищої освіти в європейських країнах, М. Дебич виокремлює її спільні цілі та завдання (підвищення іміджу, впізнаваності, конкурентоспроможності та змагання за талановитих студентів), наголошує на необхідності розширення інтернаціоналізації (цифрове навчання, навчальні плани та результати навчання) і рекомендує

проводити інтернаціоналізацію на всіх рівнях освіти, поліпшуючи аспект вивчення іноземних мов (М. Дебич [122, с. 35]).

Проаналізувавши основні форми інтернаціоналізації вищої освіти в європейських країнах та в Україні, ми визначили пріоритетні цілі цього процесу (рис. 1.1.).



Рис. 1.1. Цілі та форми інтернаціоналізації вищої освіти (авторська розробка)

Отже, інтернаціоналізація освіти – це процес інтеграції міжнародних або міжкультурних впливів на навчальні та дослідницькі функції закладу вищої освіти, включення міжнародного аспекту в усі компоненти управління університетом, підготовка фахівців, що володіють необхідними

компетенціями для життя й успішної професійної діяльності в полікультурному та багатомовному середовищі, реалізація програм академічної мобільності, упровадження хмарних і мобільних рішень (Н. Лазаренко [261, с. 15]).

На нашу думку, головне завдання українського соціуму правильно зорієнтуватися у викликах сучасності й обрати оптимальну стратегію розвитку. На основі проаналізованих досліджень можемо дійти висновку, що поряд з іншими чинниками, вибір правильної стратегії передбачає також і розвиток системи освіти в Україні, оскільки освіта є самостійною галуззю для самореалізації, ідентифікації та інтеграції суспільства в європейський простір. Як зазначено у стратегії розвитку Національної академії педагогічних наук України «Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін у політичному, економічному й соціальному житті нашої держави і закладає основи нової парадигми освіти – орієнтації на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентності в європейському та світовому просторах, виховання покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці, здатним робити особистісний духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички й компетентності для навчання упродовж життя» [455].

Саме тому детального аналізу в контексті нашого дослідження потребує ще одне важливе поняття – *євроінтеграція*. На думку І. Прокопенко, «це добровільне зобов'язання України модернізувати систему своєї вищої освіти з метою її зближення з європейською освітою, без будь-якого тиску зверху, без жорсткої уніфікації» (І. Прокопенка [390, с. 83]).

Розвитку євроінтеграційних процесів сприяло прийняття таких міжнародних документів: «Європейської конвенції про еквівалентність дипломів (1953 р.)» і протоколу до неї (1964 р.), «Європейської конвенції про еквівалентність періодів університетської освіти» (1956 р.), «Європейської конвенції про академічне визнання університетських кваліфікацій» (1959 р.), «Конвенції про визнання навчальних курсів, дипломів про вищу освіту і

вчених ступенів у державах Європейського регіону» (1979 р.), «Європейської конвенції про загальну рівнозначність термінів університетської освіти» (1990 р.) і «Конвенції про визнання кваліфікацій», яка стосується вищої освіти в Європейському регіоні.

Основні тенденції щодо створення Зони європейської вищої освіти сформульовано в Сорбонській декларації «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» (1998 р.). Після визначення цією декларацією центральної ролі університетів у розвитку європейських культурних цінностей та обґрунтування необхідності створення Зони європейської вищої освіти як основного шляху розвитку мобільності громадян з можливістю їхнього працевлаштування, досить важливою подією стала Спільна заява європейських міністрів освіти від 18-19 червня 1999 р. у м. Болонья «Зона європейської вищої освіти». Це був важливий етап на шляху створення єдиного освітнього простору. У підписаному документі, який отримав назву «Болонська декларація», зазначалося, що єдині умови визнання дипломів про освіту, працевлаштування та мобільність громадян значно підвищать конкурентоспроможність європейського ринку праці та освітніх послуг [645, с. 2].

У жовтні 1999 р. в Португалії відбувся Десятий європейський міжнародний форум викладачів із проблем освіти в світі на тему «Глобальні і локальні проблеми освіти ХХІ ст.» (Т. Левченко [296, с. 22]). Творчий підхід у виступах представників двадцяти європейських країн створив атмосферу пошуку складних рішень національного та глобального характеру в освіті. Учасниками цього форуму обґрунтовано висновки, що для розв'язання проблем глобалізації освіти потрібно поліпшити професійну та психологічну підготовку викладачів і вчителів, які, крім академічних знань, мають спонукати молодь до оволодіння наукою добрих людських відносин, оволодіння педагогами таким типом компетенції і спілкування, до якого вони спонукають молодь; доведення до свідомості освітян світу думки про те, що найважчий період – це розвиток освіти на рубежі століть, коли формується

майбутнє й умови для розвитку освіти ХХІ ст. Коли єдність зусиль, прагнень, бажань освітян усього світу мають спрямовуватися на пошук ефективних шляхів розвитку нової освіти й особистості [234, с. 36].

Наступним кроком Болонського процесу стало підписання Празького комюніке (19 травня 2001 р.), одним із положень якого слугувало рішення щодо сприяння підвищенню привабливості та конкурентоспроможності європейського простору вищої освіти для інших регіонів світу. У 2003 р. до Болонського процесу приєдналися ще декілька європейських країн. У відповідних комюніке 40 країн визнали потребу взаємозв'язку між європейським освітнім простором і європейським простором дослідницької діяльності. 19 травня 2005 р. до Болонського процесу приєдналася й Україна.

Отже, глобальні інтеграційні процеси у сучасному світі – об'єктивна тенденція розвитку всіх сфер суспільного життя. Вони охопили суспільне виробництво, культуру, духовне життя, освітню та наукову сферу, ставши визначальними чинниками формування способу та якості життя всього світу й окремих держав. Інтеграційні процеси на європейському континенті впродовж останніх десятиліть закріплені в Лісабонській стратегії, що знайшла свою конкретизацію в процесі формування єдиного європейського простору освіти і науки в рамках реалізації організаційно-правових і методичних заходів Болонського процесу (Х. Олексик [357, с. 69]). Ці процеси потребують формування «сучасного суб'єкта європейської життєдіяльності», тобто людини, здатної до співжиття в полікультурному суспільстві в мирі і злагоді, за принципами свободи, гуманізму і справедливості [369].

Інструменти й способи забезпечення сумісності та порівнюваності національних складових у рамках європейської системи вищої освіти обґрунтовано в таких базових документах Болонського процесу: Всеосяжна рамка кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (The Overarching Framework for Qualifications in the European Higher Education Area – QF-EHEA), заснована на Дублінських дескрипторах; Європейська

рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning – EQF-LLL), ініційована Європарламентом та Єврокомісією; Кроки щодо розроблення національних рамок кваліфікацій, ухвалені на Лондонській конференції міністрів, відповідальних за вищу освіту (2007); Рекомендації країнам з проведення процесу верифікації – критерії та процедури для підтвердження сумісності рамок освіти. Завершення процесу самоідентифікації має бути зафіксовано в Diploma Supplement через указівки про зв'язок національної рамки кваліфікацій і QF-EHEA; Критерії і процедури узгодження національних рівнів кваліфікації з Європейською рамкою кваліфікації (Додаток до листа Європарламенту і Ради Європи від 06.04.2008 р. № 14499); Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG); Керівництво користувача ECTS (European credit transfer and accumulation System users guide) у новій редакції 2009 р.; Європейський реєстр агенцій із забезпечення якості (European Quality Assurance Register for Higher Education); Зальцбурський принцип розроблення докторських програм для європейського суспільства знань; Хартія європейських університетів для освіти впродовж життя.

Узагальнення результатів аналізу нормативно-правових та інших документів і публікацій закордонних і вітчизняних науковців дає підстави для висновку про те, що нині в нашій державі чітко визначено орієнтири на входження до європейського простору. Вважаємо, що особливо актуальною є модернізація освітньої діяльності в контексті європейських вимог щодо забезпечення якості вищої педагогічної освіти (А. Коломієць, Н. Лазаренко [292, с. 26]).

«Європейський простір» – це простір єдиних ступенів, дипломів і єдиної системи контролю якості вищої освіти. Створення єдиного освітнього простору має сприяти не лише мобільності фахівців в європейському регіоні внаслідок уведення загальних дипломів і кваліфікацій, а й мобільності

студентів і викладачів на основі спільних організаційних принципів національних освітніх систем (системи ступенів, подібних принципів формування навчальних програм, вступних випробувань тощо) (В. Базиченко Є. Співаковська [444, с. 58]; С. Мартиненко [314, с. 164]).

Поняття «інтеграція вищої школи у європейський освітній простір» використовують для опису якісно нового етапу міжнародних відносин у цій галузі, основними ознаками якого є: інтенсифікація традиційних міжнародних зв'язків (мобільність людських та інтелектуальних ресурсів); уніфікація освітніх систем різних країн; нові форми освіти, що виникли на основі використання інформаційних технологій (онлайн навчання, віртуальні університети); виникнення ринку освітніх послуг і зростання конкуренції на ньому; інтеграційні процеси в освіті; світовий освітній простір.

Під адаптаційним тиском процесу європейської інтеграції відбувається європеїзація багатьох інституцій. Термін *європеїзація* (англ. *Europeanisation* або *Europeanization*) як концептуальна модель європейських студій (науки про походження, становлення, розвиток ЄС) уведено в середині 90-х років минулого століття, коли було започатковано вивчення впливу європейської інтеграції на інституції (державні установи) та політику країн-членів ЄС та кандидатів на членство в ЄС.

Поняття «європеїзація» ввів у науковий обіг Р. Ладрех (R. Ladrech) який у 1994 р. у праці «Європеїзація внутрішньої політики та інститутів: справа Франції» (*Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France*) [591] зазначив, що це «поступовий процес, який переорієнтовує напрями і форми (внутрішніх) політик до того рівня, коли європейська політична та економічна динаміка стає частиною організаційної (конструктивної) логіки національної політики та її утворення» (Р. Ладрех (R. Ladrech) [591, с. 70]).

Відтоді це поняття швидко увійшло до дискурсу не лише політиків та економістів, а й фахівців з різних наукових галузей. Концепція європеїзації передбачає процеси конструкції, поширення та інституціоналізації

формальних і неформальних правил, процедур, політичних парадигм, стилів, а також загальних переконань і норм, які спочатку визначалися на рівні державної політики, а потім переносилися до змісту національних політичних структур і державної політики, зокрема й у сфері освіти (С. Радаеллі (С. Radaelli [614, с. 31]. Європеїзацію вищої освіти науковці досліджують на макрорівні (система вищої освіти), мезорівні (університети та їхні організаційні підрозділи) або мікрорівні (окремі студенти, викладачі, наукові співробітники тощо) (М. Вукасович (М. Vukasovic) [652, с. 19]). Українська дослідниця Н. Мосьпан європеїзацію освіти визначає як процес прийняття європейської політики в освітній сфері та впровадження Болонської моделі вищої освіти державами-членами ЄС (Н. Мосьпан [334, с. 77]).

На підставі з'ясованих категорійних ознак досліджуваних понять та на основі аналізу європейських документів [541; 548; 569; 570; 643; 644] можемо дійти висновку, що майбутнє України буде визначатися її здатністю швидко орієнтуватися і повноцінно долучатися до світових процесів. Це істотно залежить від рівня освіченості, професійної мобільності та комунікативності громадян. Саме в цьому аспекті сучасні європейські освітні стратегії пов'язуються зі створенням інформаційного й громадянського суспільства, тобто з «суспільством знань», що поєднує в собі цінності широкої базисної культури зі здатністю до активної самостійної професійної діяльності та неперервної самоосвіти й самовдосконалення.

Оскільки процеси глобалізації істотно позначаються на системах освіти багатьох держав, інтеграція України в європейське співтовариство – це, значною мірою, надзвичайно важливе соціокультурне завдання, яке належить розв'язувати освіті. У сучасному цивілізованому світі освіта – головна, стрижнева, системоутворювальна структура, що забезпечує розширене відтворення інтелектуального потенціалу.

Заслуговує на увагу дослідження П. Скотта, який зазначає, що визначальним чинником розвитку будь-якої держави в умовах глобалізації є її здатність до збереження й примноження інтелектуального потенціалу [436,

с. 5]. На основі порівняння економічного розвитку різних країн учений робить висновок, що запаси природних ресурсів уже не є визначальним чинником для створення економічного багатства й процвітання країни. Ми погоджуємося із дослідником у тому, що найбільш істотним ресурсом, який визначає це процвітання, є знання як економічна категорія, один із найважливіших економічних чинників визначення прогресу суспільства. У зв'язку з цим змінюється роль освіти як сфери генерації нового знання й підготовки нових поколінь до життя в сучасних соціально-економічних і, навіть ширше, цивілізаційних умовах.

Процес глобалізації і зростання значення знань як рушійної сили економічного розвитку впливають на національні чинники модернізації системи освіти для того, щоб створювати добре підготовлених для професійної діяльності і подальшого неперервного навчання громадян, які володіють цінностями, знаннями і вміннями, достатніми для здобуття високого соціального статусу.

На думку Т. Левченко, аналіз основних чинників розвитку сучасної Європи засвідчує, що його найбільш характерною особливістю є інтенсифікація процесів конвергенції, що проявляється у виникненні, становленні, зміцненні й подальшому розширенні структурних взаємозв'язків між різними європейськими країнами, а також економічних, політичних, культурних зв'язків з іншими країнами світу (Т. Левченко [296, с. 332]). Не перебуває осторонь цих процесів європейської конвергенції і наша держава.

Системи освіти європейських країн також зазнають конвергенції, освітня діяльність стає дедалі більше систематизованою, багатофункціональною, соціально-спрямованою та мультикультурною. Основною метою європейської освіти є формування в покоління, яке зростає, цілісного наукового й культурного світоглядів, які сприятимуть формуванню нових способів мислення та діяльності, спрямованих на збереження цілісності кожної держави, Європи, світу.

Як слушно зауважує І. Прокопенко, європейська інтеграція потребує подолання суперечностей і стереотипів, які сьогодні складно передбачити [390, с. 83]. Наразі суспільно-економічні зміни є настільки швидкі, а умови життя нового покоління мають так мало спільного з умовами, в яких формувалися їхні попередники, що досвіду минулого періоду стає замало для навчання та виховання дітей і молоді. Євроінтеграція створює досить сприятливі умови для розвитку науки й освіти.

В умовах розбудови глобального суспільства світова педагогічна спільнота прагне розробити глобальну стратегію розвитку освіти. Аналіз публікацій із проблем глобалізації освіти дає підстави дійти висновку про те, що сучасний науково-педагогічний дискурс здійснюється переважно за такими напрямками: можливість залучення учасників освіти до збереження глобальних цінностей людства; вплив ІКТ на виникнення нових форм освіти в глобальному масштабі; можливість соціальної експлікації педагогіки в умовах глобалізації, тобто формування глобальної педагогіки (Р. Едвардс, У. Робін (R. Edvards, U. Robin) [543, с. 53]); вплив тенденцій інтернаціоналізації на змістове наповнення й технології навчання (С. Діммок, А. Уокер (C. Dimmock, A. Walker) [536, с. 308]).

Основними критеріями якості вищої освіти в європейському освітньому просторі українські науковці В. Андрущенко [15]; І. Артьомов, О. Ващук [22]; Р. Гавриш [88] й політики [141; 144; 223; 224] визначають: відповідність освіти міжнародним вимірам, сумісність, мобільність, порівнюваність кваліфікацій і рівнів освіти.

Отже, нові перспективи та умови життя, пов'язані зі зміною техніко-технологічних устроїв, із появою нових економічних відносин, сприяють зародженню нових явищ, що зумовлюють переоцінювання проблем формування людини, її підготовки до життя в багатовимірному суспільстві, заснованому на складному балансі інтересів. У педагогічній проекції це потребує звернення до фундаментальних проблем розвитку системи освіти, осмислення ролі педагогічної науки у вирішенні цих проблем під впливом

нових зовнішніх і внутрішніх чинників. Це означає, що до вивчення проблем розвитку освіти в умовах євроінтеграції доцільно застосувати системний підхід, урахувуючи динамічні зміни зовнішнього середовища (надсистеми) і модернізаційні процеси внутрішніх компонентів системи освіти (підсистем).

Глибинні кризові явища в розвитку сучасного глобалізованого суспільства загострили проблеми вищої освіти загалом і педагогічної зокрема. Система педагогічної освіти є підсистемою вищої освіти й охоплює взаємопов'язані компоненти, які також мають ознаки системності. Побудова гнучкої, адаптованої до змін, функціональної та результативної системи професійної підготовки вчителів вимагає врахування основних закономірностей її розвитку як відкритої і складної системи.

На нашу думку, не всі з наведених вище характеристик можуть бути сформовані в умовах традиційної системи професійної підготовки майбутніх учителів. Ось тому об'єктивно необхідною є зміна підходів до розуміння цілей, завдань, змісту, форм, методів і засобів організації вищої педагогічної освіти в Україні в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

1.2 Аналіз впливу ціннісно-сміслових потенціалів глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні

За висновком Т. Кучай [251, с. 86], енциклопедична модель професійної підготовки вчителів, що домінувала в ХХ столітті, виявилася непридатною для початку ХХІ століття, яке вирізняється стрімкою динамікою та досить широким обсягом різноманітних соціальних і політичних перетворень. Величезний інформаційний потік, що помітно зростає на етапі входження України до європейського освітнього простору, вимагає від учителя не лише більш ґрунтовної підготовки до раціонального відбору, переробки, зберігання й використання знань про світ, кількість яких лавиноподібно зростає, а й розвитку духовності, його почуттєвої сфери

[251, с. 86]. Це варто враховувати в процесі обґрунтування нових вимог до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції.

Вплив інноваційних процесів на трансформацію вищої освіти проаналізовано В. Майковською [308]. Нею доведено, що ЄС зі своїми макроекономічними, макрофінансовими, макротехнологічними, макрополітичними, макрокультурними вимірами визначає специфіку, динаміку, кордони, домінанти, критерії та закони Європейського ринку праці, який є полем реалізації особистості. Тому Європейський Союз стає виразником об'єктивно необхідних, системотвірних освітніх законів, закономірностей, принципів та норм. Водночас спостерігаємо діалектичну суперечність між національним і євроінтеграційним цільовим визначенням освітнього простору. Етнопсихологія, історичний досвід і національна самосвідомість зумовлюють фундамент освітньої системи. Освіченість в Україні все ще сприймається не як постійний процес на все життя, а як застиглий у часі факт, що забезпечує певні блага.

Аналізуючи виклики глобалізованого світу до системи підготовки людини до життя, відповідні до них засоби освіти й виховання в Україні та країнах Європейського Союзу, В. Андрущенко зазначає, що «освіта і наука є головним ресурсом, завдяки якому сучасне суспільство може рухатись сходами суспільного прогресу» [14, с. 8]. Неувага до освіти, на думку науковця, «обертається втратами, які «розмивають» культуру, витісняють народ зі шляхів цивілізаційного поступу». Дослідник наголошує, що «майбутня освіта має бути привабливою, людиноцентристською, демократичною, відкритою, інформаційною й діалогічною, реалізовуватись на основі органічної єдності знань, компетенцій і цінностей» (В. Андрущенко [14, с. 8]).

Досліджуючи особливості розвитку суспільства, зазначимо, що метою модернізації вищої педагогічної освіти в Україні є створення такої моделі освітнього процесу, в якій би оптимально поєднувалися кращі вітчизняні й зарубіжні традиції, оскільки поряд із «загальносвітовими тенденціями в

освіті кожної країни є щось унікальне» (С. Лісова [298, с. 75]). Поєднання гуманістичних традицій української педагогіки та зарубіжного досвіду виховання особистості, здатної до активних самостійних дій, дозволить створити динамічну, мобільну, конкурентоспроможну модель освітньої системи. Перебування України на стадії прискорених трансформацій ставить питання не лише про об'єктивну потребу модернізації освіти, а й про її невідворотність. Дедалі актуальним є перехід від адаптаційного навчання до особистісно орієнтованого (Н. Пилипенко [374, с. 104]). Усе це стосується й підготовки вчителів у педагогічних університетах. У контексті євроінтеграції особливого значення набуває потреба в модернізації освітнього процесу в цих закладах освіти.

Тому підтримуємо висновок українського науковця О. Кучерявого [253], що потужні виклики, які впливають на стан України в останнім часом (російська військова агресія; поглиблення системної фінансово-економічної кризи, збільшення й посилення її негативних соціальних наслідків), вимагають «якісно нового, європейського рівня розвитку й детермінують перегляд цільових орієнтирів, змісту, технологічного й інших ресурсів української освіти, зокрема педагогічної» (О. Кучерявий [253, с. 22]).

Аналізуючи досягнення й недоліки процесу реформування всіх сфер життєдіяльності нашої держави, науковці наголошують на важливості модернізації системи вищої педагогічної освіти. Педагогічна освіта – джерело формування та розвитку професійної культури вчителя, ядром якої є гуманістична спрямованість особистості, духовність і професіоналізм. Від наявності в педагога цієї стрижневої якості залежить готовність випускників загальної середньої, професійної та вищої школи до динамічних цивілізаційних змін, ступінь їх духовно-моральної й патріотичної вихованості, здатність до продуктивного служіння Батьківщині, життєтворчості та самореалізації в суспільстві XXI століття (О. Кучерявий [254, с. 4]). Такий підхід зумовлюється тим, що майбутнє України залежить від тих, хто навчається нині і готується сісти завтра за шкільну парту. Якість

випускника школи сьогодні – це якість виробництва та бізнесу завтра, і врешті-решт, – це якість життя всього населення держави. Погоджуємося з висновком О. Кучерявого, що саме педагогічна освіта, за умови її функціонування на основі націокультурної, ціннісно-світоглядної та ціннісно-знаннєвої парадигми, має найбільші потенційні можливості для позитивного впливу на характер і динаміку розвитку суспільства [254, с. 25].

У контексті вивчення впливу глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію вищої освіти України, в тому числі й педагогічної заслуговує на увагу дослідження О. Зубенко та О. Стрикун [163]. На їхню думку, невід’ємним атрибутом відкритого суспільства, яке розбудовується в Україні в загальному контексті євроінтеграції, є орієнтація на гуманістичні цінності західної культури: права людини, у тому числі право на здобуття освіти будь-якого рівня в будь-якому віці; свобода слова, совісті, пересування тощо; право на соціальну справедливість, рівність можливостей, зокрема й щодо здобуття освіти; обов’язки служити громаді й бути відповідальним перед суспільством. Подальші соціально-економічні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство «неможливі без структурної реформи національної системи вищої освіти, спрямованої на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоспроможності фахівців із вищою освітою. Україна чітко визначила орієнтир на входження і в науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог» (О. Зубенко та О. Стрикун [163]).

Вважаємо, що реформування системи вищої педагогічної освіти відображає напрями інтеграції України в європейський освітній простір та нові вимоги до професіоналізму вчителя [278; 279]. Основна роль освіти будь-якої держави – це формування інтелектуального потенціалу нації. Освіта служить розвитку людини, культури суспільства. Певна річ, що процес такого «людинотворення» та культуротворення не може бути стихійним. Кінцевим результатом освітньої діяльності є реалізована потреба

суспільства в тих чи тих компетентностях (знаннях, уміннях, навичках, досвіді), освоєних конкретно людиною, яка, окрім того, має володіти соціально прийнятним комплексом моральних, етичних, естетичних та інших уявлень і цінностей.

Зазначимо, що сучасній соціокультурній ситуації в нашій країні та й у всьому світі притаманні численні суперечності та невідповідності між становленням різних форм культури й економічними умовами, потрібними для їхнього розвитку; між формальними соціокультурними організаціями та неформальними рухами; між новими інтересами й запитами молодого покоління та традиціями, що формувалися впродовж багатьох віків; між культурними й освітніми потребами молоді та потенціалом відповідних закладів (Н. Лазаренко [276, с. 116]).

Основну роль у подоланні цих суперечностей й усуненні невідповідностей має відігравати система освіти, основною місією якої є формування консолідованого суспільства, сприяння єдності людей. Упродовж десятиліть кожне нове покоління завдяки освіті інтегрувалося в уже сформовану соціокультурну спільноту й ставало носієм певного стилю мислення, поведінки, життя.

Освіта в Україні визнана вирішальним чинником культурного прогресу країни та розвитку людських ресурсів. Державна політика спрямована на приєднання країни до Євросоюзу. Відповідно до цієї мети Україна прагне повною мірою використовувати досягнення законодавства Європейського Союзу в галузі освіти. Проте сучасні темпи розвитку суспільства й культури настільки динамічні, а масштаби настільки великі, що традиційна система освіти не встигає задовольняти найбільш прогресивні запити й потреби молоді, яка прагне успішно працювати в глобалізованому світі. Тому адаптація національної системи освіти до загальноєвропейських критеріїв дозволить державі забезпечувати принципову можливість розвитку академічної мобільності української вищої освіти. На цьому наголошують В. Бакіров [29]; Ф. Ващук [71]; В. Гапонюк, Г. Цветкова [492]; О. Голюк та ін.

[99]; Т. Жижко [148]; Г. Калінічева [182]; І. Федорова, Я. Трофименко [472]; В. Чичук [497]; О. Шурін [504]).

Здійснений аналіз наукових джерел (Р. Айзінг [7]; В. Андрущенко [16; 19]; М. Гаврилюк та ін. [410]; Г. Калінічева [181]; К. Кириченко, О. Лук'янихіна [196]; О. Краєвська [423]; В. Кремень та ін. [432]; М. Лещенко [297]; Г. Лопушняк, Х. Рибчанська [303]; В. Луговий [304]; А. Сбруєва [431]; Ю. Палагнюк [364]; О. Пришляк [437]; О. Тарнопольський, Б. Холод [487]) дозволив дійти висновку, що Україна вже зробила певні кроки, спрямовані на європеїзацію вітчизняної системи вищої освіти.

Входження України до міжнародного освітнього простору уможливлено низкою офіційних міжнародних документів. Серед них основними міжнародними документів насамперед зазначаємо Конвенцію «Про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні», підписану у Лісабоні 11 квітня 1997 р., яку Україна ратифікувала в 1999 р. Вища освіта у цій конвенції розглядається як така, що відіграє визначну роль у здобутті й поглибленні знань і є культурним та науковим надбанням як окремих осіб, так і суспільства загалом. Саме тому громадянам держав, що ратифікували цю Конвенцію, надано широкі можливості доступу до освітніх ресурсів цих держав і змогу продовження освіти чи закінчення певного періоду навчання у закладах вищої освіти на території держав-учасниць цієї Конвенції. Тобто студенти українських ЗВО одержали можливість здобувати вищу освіту не тільки у вітчизняних ЗВО, але й у закордонних, зокрема європейських. На сьогодні розроблено та впроваджено низку програм обміну для стажування та навчання студентів у європейських ЗВО.

Наступним важливим кроком у наближенні вищої освіти до світових стандартів, як зазначалося у п. 1.1 дисертації, стало приєднання України до Болонського процесу, що відбулося у травні 2005 р. на Конференції Міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти «Загальноєвропейський простір вищої освіти – досягнення цілей» [219]. Значну увагу вищій освіті приділено в ключовому документі – Угоді про

асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого боку [464, с. 83]. У зазначеній Угоді закріплено зобов'язання України та ЄС активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема для реформування та модернізації системи вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між ЗВО тощо [464, с. 83].

Ця угода законодавчо закріпила європейський вибір України, а отже, і потребу побудови в Україні системи вищої освіти європейського рівня. Крім того, відповідно до цієї Угоди, визначено пріоритетні напрями розвитку вищої освіти в Україні на найближчі роки. Наголосимо, що ці положення Угоди мають реалізовуватися педагогічними університетами України.

Отже, реалізація євроінтеграційних прагнень України передбачає здійснення реальних кроків, спрямованих на входження України до ЄС. Ці кроки є об'єктивно необхідними та нерозривно пов'язаними реформами, зокрема й у системі освіти (Т. Губанова [110, с. 73]). Період 2009-2010 рр. визнано дослідниками надзвичайно важливим для системи вищої освіти України у визначенні стрижневих короткотермінових стратегій розвитку та узгодженні національної нормативно-правової бази зі стандартами й рекомендаціями європейського досвіду освіти. Період 2010-2020 рр., на думку науковців, є головним у реалізації довготермінових стратегій забезпечення сталого розвитку та вдосконалення системи вищої освіти України, визнання її у європейському і світовому просторі в контексті забезпечення якості (І. Бабин, В. Ликова [27]).

Зазначимо, що європеїзація вищої освіти в Україні поступово знаходить своє відображення на рівні національного законодавства України. Так, Законом України «Про вищу освіту» [156] від 01 липня 2014 р. комплексно врегульовано правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти в Україні, закріплено низку

позитивних зрушень і значну кількість прогресивних ідей у сфері функціонування вищої освіти в Україні та визначив її європейську спрямованість.

Для нашого дослідження важливими є такі положення Закону України «Про вищу освіту» [156]:

– створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як чинного, колегіального органу, що займається реалізацією державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти;

– надання академічної автономії ЗВО, що полягає в наданні кожному ЗВО права впроваджувати власні освітні та наукові програми;

– закріплення фінансової та господарської автономії шляхом забезпечення самостійності під час відкриття власних рахунків, отримання кредитів, розпорядження майном та землею;

– закріплення права засновувати наукові парки та підприємства, що займаються науково-дослідницькою діяльністю, розробкою перспективних напрямів наукових досліджень;

– значне посилення ролі студентського самоврядування, що має змогу активно відстоювати права та інтереси студентів, а також брати участь у виборі ректорів та деканів;

– установлення обов'язку ЗВО оприлюднювати в мережі Інтернет підсумки щорічного внутрішнього моніторингу якості освіти;

– закріплення нової процедури обрання ректорів, деканів та завідувачів кафедр та визначення строків їхніх повноважень;

– упровадження європейської системи ступенів вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук);

– закріплення конкурентної системи державного замовлення та ін.

Відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту» [156] здійснено чимало інновацій: перехід до ступеневої освіти; підготовка фахівців за новими напрямками; впровадження кредитно-трансферної системи в структуру освітнього процесу; розроблення механізмів залучення

студентської молоді до управління навчальним закладом. Ще одним кроком у напрямі європеїзації стала Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [454]. У цьому документі визначено стан вищої освіти в Україні на сучасному етапі її розвитку, обґрунтовано мету освітньої реформи, її основні завдання, принципи та механізми здійснення тощо.

14 грудня 2016 р. №988-р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [225]. Концепція орієнтує педагогічні ЗВО на підготовку вчителя, здатного виховати ініціативну особистість, яка творчо мислить, уміє приймати нестандартні рішення, виявляє прагнення до неперервної освіти. Для цього вчителю потрібно опанувати професійну компетентність, сутність якої полягає в сформованості системних наукових знань, умінь, навичок, наявності досвіду творчої діяльності, рефлексії, мотиваційної готовності і здатності до здійснення освітньо-виховних завдань.

Досягнення мети інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору потребує переходу вищої школи на нову концепцію підготовки фахівців, в епіцентрі якої перебуває особистісний потенціал студента, здатного до самостійного наукового пізнання, освоєння та впровадження інноваційних технологій (Л. Шевченко [627]); потреба вдосконалення професійної майстерності викладачів вищої школи (Н. Гузій [114, с. 75]); «перегляд змісту освіти, запровадження сучасних технологій навчання з високим рівнем інформатизації освітнього процесу» (І. Колеснікова [208, с. 224]); створення умов для розвитку і становлення людини, її особистості, суспільства та цивілізації загалом. Як зазначає М. Набок, основною тенденцією сучасної освіти є поступова заміна викладання на пізнавальну діяльність, яка має стати провідною, коли особистість учня перебуває в центрі уваги педагога, психолога, де учні відкривають і конструюють знання, які ще не існують (М. Набок [335, с. 252]).

Людський потенціал, який формується в системі освіти, завжди був стратегічним ресурсом кожної держави. Проте нині, коли інформаційні та глобалізаційні зміни в світі загострили конкуренцію не лише в економіці, а й у сфері освітніх послуг, завдання підвищення якості освіти має стати стратегічним національним пріоритетом України. Освіта в Україні має бути прибутковою, високоефективною та конкурентоспроможною.

Очевидно, що першочерговим завданням загальнодержавного значення стає підвищення якості професійної підготовки вчителя. Оцінюючи наявність і можливості конституційного процесу в європейському просторі освіти, В. Андрущенко одним із головних завдань сьогодення визначає впровадження ефективних технологій підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття, а за основу аксіології такої підготовки пропонує взяти загальну ціннісну платформу європейського світу (В. Андрущенко [15, с. 10]).

У документі «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський простір» [224], де основним завданням визнано модернізацію освітньої діяльності педагогічних ЗВО та зазначено, що реформування професійної педагогічної освіти в умовах глобалізації та євроінтеграції передбачає передусім переосмислення самого змісту освіти, його структури та форм організації.

Стратегічною метою розвитку педагогічної освіти в Україні визначено формування особистості педагога, провідними цілісними характеристиками якого є: інноваційна спрямованість, здатність до професійної творчості в контексті цивілізаційних змін і руху до європейської педагогічної спільноти як умови продуктивного культуротворення українського суспільства, конкурентоспроможності нації загалом [254, с. 8]. Нині особливо актуальною є проблема підготовки в педагогічних університетах майбутніх учителів, які б відповідали сучасним вимогам, зумовлених євроінтеграцією України. Тому модернізація вищої педагогічної освіти передбачає насамперед оновлення аксіологічних, технологічних підходів до організації цього процесу та

визначення нових методологічних підходів до професійної підготовки студентів педагогічних ЗВО.

Загальновідомо, що педагогічний університет як самостійна система є підсистемою загальної системи освіти держави. Проте зв'язки педагогічного ЗВО із зовнішньою системою освіти значно складніші й динамічніші. Педагогічні ЗВО готують кадри для дошкільних закладів, закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), закладів професійної освіти (ЗПО) та інших ЗВО. А тому педагогічні університети мають швидше за інших реагувати на ті цілі й завдання, які ставить перед собою держава загалом, тобто повинні мати випереджувальний характер.

Грунтовне вивчення проблеми дослідження дозволило нам зробити висновок, що педагогічна освіта є особливою соціально детермінованою та культуровідповідною системою, яка задовольнятиме національні потреби і європейські виміри сьогодення й матиме випереджувальний характер лише за умов якісного виконання нею в суспільстві таких функцій:

- соціалізаційної (здатність забезпечувати взаємодію особистості з соціумом, засвоєння нею цінностей соціального досвіду, що втілені в загальнолюдській культурі та її складових – духовній і матеріальній);

- культурозбережувальної (збереження цінностей культури шляхом збільшення числа їх носіїв);

- культуротрансляційної (передавання системи духовно-моральних, загальнокультурних і фахових знань як цінностей від старшого покоління молодшому);

- культуровідроджувальної (відродження в навчально-виховному процесі етнокультурних і європейських цінностей);

- культуророзвивальної (сформована в системі освіти творча особистість педагога у своїй професійній діяльності сприяє розвитку загальної культури кожного учня, духовної культури молодого покоління та національної культури загалом);

– природозбережувальної (спрямування освіти на оволодіння культурою взаємодії з природою всіма учасниками освітнього процесу).

Погоджуємося з думкою В. Андрущенка, який зазначає, що роль педагогічних університетів у зміцненні єдності народів європейського простору унікальна. Університет, зазначає науковець, це «демократія і гуманізм, наукові знання і передовий соціальний досвід, це наукові школи з усіх напрямів суспільної життєдіяльності» [17, с. 35]. Саме університети розробляють стратегічні програми, роз'яснюють їхню сутність представникам влади й широкій громадськості, активізують їхні зусилля на прогресивні перетворення.

Важливим у контексті нашого дослідження є висновок О. Кучерявого, який зазначає, що в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів стратегічною метою кожного педагогічного ЗВО має стати максимально можливий розвиток і гармонійна єдність професійної свідомості й самосвідомості особистості майбутніх педагогів як механізм і підґрунтя «неперервного й довготривалого процесу професійного й професійно-культурного становлення, досягнення за результатами активності на його етапах фахової компетентності системного та функціонального планів, базової педагогічної культури (передусім духовно-моральної, мотиваційної, інтелектуальної, емоційно-почуттєвої, комунікативної, предметно-перетворювальної, культури вольової регуляції власного психічного стану та фахової діяльності, культури художнього сприйняття навколишнього світу, культури здійснення навчальної й виховної дії) та її акмеологічних щаблів» (О. Кучерявий [254, с. 9]).

Розв'язання проблеми інтеграції української освіти в загальноєвропейський простір є надзвичайно актуальною і фундаментальною справою всього суспільства і передусім суб'єктів науково-педагогічної діяльності [376, с. 23]. Інтеграційні процеси на культурно-освітньому та науково-технічному напрямках передбачають не лише упровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці й техніці, а й поширення

українських культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому результаті такі кроки спрацьовуватимуть на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього й науково-технічного середовища [453].

Саме тому євроінтеграційні процеси, що відбуваються нині в Україні, зумовлюють нові вимоги до якості підготовки вчителів у педагогічних ЗВО, які закладено в Законі України «Про освіту» (Розділ V. Забезпечення якості освіти) [157]. У ньому зазначається, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані «постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та педагогічну майстерність; виконувати освітню програму для досягнення здобувачами освіти передбачених нею результатів навчання; сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я; дотримуватися академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами освіти в освітньому процесі та науковій діяльності; дотримуватися педагогічної етики; поважати гідність, права, свободи і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу; настановами й особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства; формувати у здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та законів України, захищати суверенітет і територіальну цілісність України; виховувати у здобувачів освіти повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України та навколишнього природного середовища; формувати у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами; захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психічного насильства,

приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам; додержуватися установчих документів та правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, виконувати свої посадові обов'язки» [157].

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що «нова школа потребує нового вчителя, який має стати агентом змін. Реформою передбачено низку стимулів для особистого та професійного зростання, щоб залучити до професії найкращих. Насамперед учителю буде надано академічну свободу. Він зможе готувати авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку. Держава гарантуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність. Істотних змін зазнає процес і зміст підготовки вчителя. Учителі опануватимуть особистісно орієнтований та компетентнісний підхід, управління освітнім процесом, психологію групової динаміки тощо. У зв'язку з цим варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Збільшиться кількість моделей підготовки вчителя» [225].

Погоджуємося з висновком Т. Гардашук [92, с. 236], що інтеграція української молоді в європейське освітнє, культурне й наукове середовище можлива лише за наявності відповідної потужної основи, що має закладатися вітчизняною школою. З урахуванням цього, привертаємо увагу до необхідності розвитку в молоді духовних і соціальних якостей, які відповідають вимогам сучасного суспільства, що докорінно змінює вимоги до майбутнього педагога: він повинен бути професіоналом, творчою особистістю, а також носієм загальнолюдських і національних цінностей, бо на нинішньому етапі глобалізації досить актуальною є проблема побудови полікультурної освіти.

Розглядаючи вплив глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні, дотримуємося положення, що одним зі стратегічних напрямів розвитку системи педагогічної освіти в Україні є формування особистості педагога, основними цілісними характеристиками якого є:

– інноваційна спрямованість, здатність до професійної творчості в контексті цивілізаційних змін і руху до європейської педагогічної спільноти як умова продуктивного культуротворення українського суспільства, конкурентоспроможності нації загалом;

– освіченість гуманістичного спрямування як готовність до максимально можливого наближення освітніх і виховних дій до аксіологічної сутності дитини, її природних задатків, здібностей, індивідуально-типологічних особливостей, набутих у процесі попередньої соціалізації якостей;

– здатність до духовного, емоційно-почуттєвого прийняття й розуміння вихованця таким, яким він є, побудови й реалізації тактики педагогічної взаємодії як почуттєво красивої й духовно збагаченої на природній силі дитини, утвердження в ній віри в розкриття у діяльності власного внутрішнього потенціалу, підвищення соціального статусу, суспільної значущості й ролі;

– самодостатність, яка прямо пов'язана з гострою потребою суспільства у демократизації;

– здатність пов'язувати потреби у самореалізації в соціумі з низкою його нагальних потреб у розвитку;

– педагогічна майстерність як соціально значуща система професійних і мистецьких компетентностей, засіб побудови знаннєвого суспільства (провідна компетентність – готовність до всебічного сприяння загальному розвитку особистості учня в процесі здобуття ним знань та їх практичному використанні);

– усвідомлення значення національних цінностей і власної причетності до їх створення; готовність до служіння справі розвитку духовності народу,

збереження й укріплення його національного духу; здатність до продуктивного сприяння розвитку громадянського суспільства; громадянська культура; компетентність у теорії, технології й методиці формування такої системи цінностей особистості кожної дитини, яка цілком є адекватною потребам часу і проведеним та очікуваним у державі позитивним трансформаціям; небайдужість до розв'язання проблем розбудови української держави (О. Кучерявий [254, с. 8]).

Цінною вважаємо також пропозицію А. Крамаренко, що для інтегрування в світову систему освіти варто вже зараз виховувати в собі вміння синтезувати, розвивати інтуїцію і здатність жити у світі ідей, тренувати волю до позитивної взаємодії, привчатися розв'язувати невирішені питання, розвивати власну особистість, критичне, абстрактне, теоретичне мислення, спрямовувати зусилля на інтеграцію душі й особистості, безперервно розвивати власну свідомість (А. Крамаренко [234, с. 37]).

Отже, сучасний етап розвитку суспільства характеризується ґрунтовними й багатоплановими євроінтеграційними перетвореннями в системі освіти. Освіта як один із найважливіших соціальних інститутів також перебуває у постійному розвитку, відповідно до зміни демографічних показників, національних стратегій вищої освіти та вимог ринку праці. Проблеми освіти стають пріоритетними у всьому світі, оскільки вони визначають майбутнє кожної країни і планети загалом. Євроінтеграційні перетворення супроводжуються кардинальними змінами стандартів якості вищої освіти, навчально-професійної діяльності та способу життя людей.

На нашу думку, зміни сучасної педагогічної освіти мають спрямовуватися на формування «нового вчителя» як вільної особистості з новим рівнем світогляду, здатної діяти в умовах невизначеності, у гармонії з навколишнім середовищем, коли суспільство зможе забезпечувати задоволення потреб у розвитку і якості життя, культури та освіти, з урахуванням можливостей прийдешніх поколінь.

1.3 Професійні вимоги до українського вчителя у контексті європейських інтеграційних процесів

Нині системи освіти в країнах Європи динамічно розвиваються на всіх ступенях і рівнях, що зумовлено зміцненням нової філософії в європейському суспільстві, яка утверджує пріоритет вільної, самостійної, здатної до саморозвитку особистості, спрямованої до творчого самовизначення та самореалізації. Крім того, в сценарії розвитку Європи освіта набуває ролі двигуна системних змін у суспільстві. Європейська педагогіка, як зазначає В. Андрущенко, перебуває нині в стані конструктивного пошуку, формування нових моделей і підходів до підготовки вчителя, компетенції якого відповідали б вимогам часу [17, с. 37]. Питання підготовки «вчителя нової епохи», здатного працювати в кардинально нових політичних й економічних умовах і відповідати вимогам сучасності, надзвичайно багатогранне і складне. Як результат, сьогодні увагу вчених багатьох країн світу в освітянській сфері звернено на процес та якість підготовки педагогів.

Аналіз наукових праць і вивчення досвіду реформування освітньої галузі у провідних європейських країнах (А. Дункан (A. Duncan) [538]; П. Скот (P. Scott) [622]) уможливили висновок, що впродовж останніх двох десятиліть здійснюється активна політика формування єдиного європейського простору, який став не тільки провідною ідеєю, навколо якої будувалася стратегія освіти, а і єдиним духовним полем, характерними ознаками якого слугує поєднання загальних цінностей, інваріантна частина змісту освіти й сучасні педагогічні технології (Н. Ничкало [344, с. 40]).

Інтеграція України до ЄС спонукає науковців у галузі педагогічної компаративістики ретельніше вивчати європейський досвід організації педагогічної освіти в умовах інтеграційних процесів та шукати оптимальні приклади для вітчизняної системи професійної підготовки педагогічних кадрів (В. Ципко [494, с. 43]). Порівняльний аналіз стратегічних, нормативних, методологічних документів європейських країн і міжнародних

організацій, виявлення спільних рис і відмінностей актуалізуються в контексті завдань створення єдиного європейського освітнього простору, зокрема проблеми визнання стандартів освіти, установлення еквівалентності академічних кваліфікацій, навчальних курсів, дипломів, свідоцтв тощо (Н. Авшенюк [3, с. 27]).

Сучасні вимоги до вчителя та його професійної підготовки, які відображені в європейських державних документах і законодавчих актах, зумовлені процесами євроінтеграції, інтенсивної інформатизації суспільства, мобілізації потенціалу системи самоорганізації навчання у вищій педагогічній школі для проходження всіх етапів професійного становлення, що забезпечують формування в майбутніх учителів цілісного досвіду педагогічної діяльності, а також основних компонентів педагогічної культури [529; 547; 548; 555; 570; 636].

Низка нових вимог до підготовки вчителя в умовах євроінтеграції представлена у Педагогічній Конституції Європи. Так, зокрема, у Статті 2.2 йдеться про те, що центром педагогічної освіти та різних форм підготовки педагога в її рамках є формування особистості вчителя – людини високого рівня освіти, загальнокультурної підготовки, високих духовних і моральних якостей, здатного до навчання й виховання дітей, молоді та студентів відповідно до вимог ХХІ століття. У Статті 2.4 мова йде про те, що сучасний контекст європейської педагогічної освіти визначається гуманістичними нормами, що утвердились у європейському просторі як загальнолюдські сенсовизначальні принципи [369]. У розділі про основні компетенції європейського вчителя (Стаття 6.1) акцентовано на тому, що головним завданням підготовки європейського вчителя є формування здатності до практичної освітньої діяльності як динамічного поєднання етичних цінностей і когнітивних, метакогнітивних, міжособистісних і практичних умінь та навичок, знань і розуміння [369].

Дослідження зарубіжного досвіду підготовки педагогічних кадрів [517; 524; 528; 539; 548; 600] свідчить, що в європейській педагогіці є виразне

розуміння й визнання того, що завдання сучасного вчителя більше не обмежуються навчальною аудиторією й процесом трансляції знань. Професійна діяльність учителя передбачає: знання декількох іноземних мов; володіння інноваційними педагогічними методами; здатність до рефлексії процесів навчання і виховання; здатність формувати в учнів універсальні навчальні компетенції; уміння організувати привабливий для учнів простір; здатність здійснювати ефективну навчальну роботу в гетерогенних класах з учнями, що належать до різних культурних, соціальних і етнічних верств; здатність до саморозвитку й безперервного професійного зростання; уміння вибудовувати професійну діяльність у процесі продуктивної співпраці з учнями, батьками, шкільною адміністрацією (П. Сальберг (P. Sahlberg [617])). У додатку А представлено моделі підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог європейських стандартів.

В умовах складних політичних і соціокультурних змін Новій Європі необхідний новий європейський учитель, підготовлений до реалізації прав людини, демократичних свобод і міжкультурного взаєморозуміння, який, на думку В. Андрущенка, є головним суб'єктом європейського об'єднавчого процесу [17, с. 28]. В умовах нових цивілізаційних викликів (міграційні процеси, масові переселення з азіатських і африканських країн, транзит зброї та наркотиків, торгівля людьми тощо) саме на вчителя покладаються найбільші надії, оскільки він формує шкалу цінностей, яка сприяє й забезпечує єдність людини й суспільства, людини й держави, людини й людини у єдиному європейському просторі. Учитель «вирощує суб'єкта нинішніх і майбутніх об'єднавчих процесів, виховує здатність жити й працювати в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору, співрозмірність суджень і дій, толерантність і громадянську солідарність» [17, с. 32].

Не є винятком і Україна. Так, у Стратегії розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 роки зазначено, що модернізація освітньої діяльності передбачає вирішення низки ключових

проблем. Це, зокрема, забезпечення формування інноваційної людини – людини з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою та здатністю до інноваційного типу діяльності, що лише і може забезпечити перехід України до інноваційного типу прогресу і суспільства знань. Передбачено також здійснення підготовки громадянина України до життя в умовах глобального простору, формування своєрідної глобалістської людини, що забезпечить сучасний рівень її діяльності, а також конкурентність України в європейському і світовому просторі [455].

У концепції «Нова українська школа» зазначено, що «українська школа буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель... Нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін» [347, с. 16]. «Суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки вчителя. Збільшиться кількість моделей підготовки вчителя. Учителі вивчатимуть особистісно орієнтований та компетентнісний підхід, управління освітнім процесом, психологію групової динаміки тощо. У зв'язку з цим варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [347, с. 16].

Актуальною в контексті дослідження є думка В. Андрущенка, І. Табачек, які зазначають, що «у найновішій українській педагогічній літературі проблеми формування особистості сучасного вчителя досліджували С. Гончаренко, Л. Губерський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, О. Савченко, О. Сердюк, І. Надольний, В. Огнев'юк та інші. Однак, незважаючи на дослідження цих та інших вчених, проблема залишається актуальною. «Сучасна соціоантропософія і педагогіка прагнуть проникнути у той потаємний зміст поняття особистості, з яким вибудовували свої теорії видатні педагоги, продовжити їхні пошуки через інтерпретацію якостей, актуалізованих новими соціальними обставинами» [20, с. 59], зокрема євроінтеграцією.

У загальному філософському сенсі проблематику ідеалу вчителя досліджують сучасні науковці І. Бех, С. Максименко, М. Михальченко,

І. Надольний, Н. Ничкало, В. Мадзігон, С. Сисоєва, Т. Федірчик та ін.

Проблему підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах європейської інтеграції розглядали В. Андрущенко, Я. Болубаш, Б. Гершунський, В. Кремень, О. Савченко, А. Ятченко та ін. У їхніх працях стрижневою є думка про те, що підготовка вчителя має спрямовуватися нині на формування повноформатного суб'єкта європейського процесу – людини глибоких знань і культури, носія гуманістичної філософії, світогляду і моралі, національних і загальнолюдських цінностей, на виховання вмінь, потреби і прагнення їхньої реалізації в європейському і світовому життєвому просторі. «Європейські об'єднавчі процеси потребують якнайшвидшого збагачення, відродження гуманістичних сутностей, повернення їх у соціальний простір. Це має виконати учитель, підготовлений за єдиною шкалою базових кроскультурних цінностей, вироблених європейською спільнотою в процесі її історичної еволюції» [369] і вихований відповідно до нових вимог європейського суспільства.

Основні кроки щодо розв'язання проблеми формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття визначено В. Андрущенко [17, с. 37], який наполягає на потребі визначення та формування єдиної шкали цінностей для підготовки вчителя в країнах Європи (толерантність, миролюбство, екологічна безпека та ін.), на основі якої і будуть створюватися навчальні плани, програми, підручники й посібники. Особливості модернізації педагогічної освіти в контексті викликів XXI століття представлені в статті В. Андрущенка, В. Бондаря, де наголошено на потребі «переоцінки цінностей і теорій формування професійної компетентності вчителя європейського рівня, здатного конкурувати на ринку праці у сфері діяльності» [19, с. 55].

В. Андрущенко цілком справедливо, на нашу думку, називає головним суб'єктом європейського об'єднавчого процесу «його величність Учителя». Навчаючи й виховуючи дітей, формуючи їхній світогляд і культуру, учитель вирощує суб'єкта нинішніх і майбутніх об'єднавчих процесів, виховує

здатність жити й працювати в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору, співрозмірність суджень і дій, толерантність і громадянську солідарність [17]. Проблеми, пов'язані з модернізацією вітчизняної вищої освіти на шляху інтеграції до європейського освітнього простору, проаналізовані в статті Л. Гриневич «Вища освіта України: на шляху інтеграції до європейського освітнього простору», у якій систематизовано основні принципи та реформи, передбачені Болонським процесом, визначено цілі європейського простору вищої освіти та критерії членства країн-учасниць Європейської культурної конвенції [106, с. 8-10]. Проте у згаданих наукових працях не обґрунтованими постають висновки стосовно нових функцій, до виконання яких має бути підготовлений новий учитель об'єднаної Європи; основних проблем і напрямів їх розв'язання, а також способів досягнення інтеграції української педагогічної освіти до європейського освітнього простору.

Аналізуючи міжнародні тенденції розвитку суспільства та сучасні акценти освітньої політики європейських держав, ми погоджуємося з Т. Колупаєвою [217], О. Субіною [456], які на основі аналізу вимог до вчителя-європейця «What is a “European teacher?”» (М. Счратз (M. Schratz) [619]) визначають основні професійні вимоги, що дають право вчителю стати повноцінним громадянином Європи, бути конкурентоспроможним фахівцем у педагогічній галузі і реалізувати свій творчий потенціал у будь-якій із європейських чи світових держав. Серед цих вимог головними є:

1) *європейська ідентичність*: європейський учитель може викладати не тільки в межах своєї держави, але й навчати за «поза» національними навчальними програмами. Як зазначає М. Счратз (M. Schratz) «співіснування національної ідентичності та транснаціональна обізнаність забезпечує цінну точку зору на питання неоднорідності... різноманітність у єдності є ключовим аспектом розвиненої європейської ідентичності з відкритим розумом до світу» (М. Счратз (M. Schratz) [619]). Уважаємо, що однією з основних цілей професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в

умовах євроінтеграції є не скасування національних відмінностей на користь європейської ідентичності, а прагнення до єдності в різноманітті.

Це може зреалізуватися через: «1) посилення співпраці навчальних закладів, що здійснюють підготовку вчителів, з університетами, а також продовження періоду педагогічного навчання; 2) зростання інтересу до неперервної професійної підготовки вчителів, що здійснюється головним чином в центрах професійного удосконалення (Данія, Бельгія, Німеччина, Італія, Греція), у центрах позашкільного виховання (Франція, Люксембург), а також через форму заочного навчання вчителів (Німеччина, Нідерланди); 3) уведення до програм підготовки вчителів у всіх країнах ЄС поняття «європеїзму». У Великій Британії це поняття враховують у програмах початкової підготовки вчителів. У Франції загострюється увага на потребі розширення знання про освітні системи, а також інтенсифікації співпраці між шкільними установами» (Т. Кристопчук [242, с. 55]).

2) *європейські знання*: європейський учитель знає про інші європейські системи освіти та питання освітньої політики на рівні ЄС; цінує власну систему освіти та розглядає її зіставно з іншими європейськими системами; знає європейську історію та її вплив на сучасне європейське суспільство (знання про країни-члени ЄС: історію, культуру, мову, освіту тощо; знання про ЄС: інституції, методи діяльності, практику, ініціативи, рішення, щоденне життя; знання європейської культурної спадщини: спільність і відмінності; процеси співробітництва, результати і гострі проблеми) (Т. Ковальчук [201, с. 122]).

Уважаємо, що в процесі професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України потрібно цілеспрямовано формувати достатню базу загальних знань, потрібну для подальшої викладацької діяльності, що передбачає: знання дат найістотніших подій європейської історії; володіння декількома іноземними мовами; знання історії європейської літератури та історії мистецтва в їхніх найважливіших епохах і з найвідомішими представниками; знання вагомих епох розвитку європейської музики і

характеристики основних музичних стилів; знання національної та альтернативних систем освіти, їхніх істотних характеристик; знання основних педагогічних теорій минувшини і сучасності тощо.

Цей перелік знань є основою предметної частини канону гімназії в Німеччині, загального університетського курсу навчання у Франції та Англії. Він, безумовно, потрібний і сучасному українському педагогові, професія якого у швидкозмінній соціальній ситуації вимагає високої активності його здібностей, знань, умінь і навичок;

3) *європейський мультикультуралізм*: європейський учитель узаємодіє з мультикультурним характером Європейського суспільства; добре обізнаний зі своєю культурою та відкритий до інших культур; знає, як поводитися в іншому культурному середовищі, не виявляючи національного шовінізму; працюючи з групами, які належать до різних етнічних груп, з повагою ставиться до їхніх національних традицій і поважає їхню самобутність; виступає за демократичне вирішення проблем полікультурності суспільства знань і забезпечення рівних можливостей доступу до освіти для всіх жителів Землі. Важливою є думка О. Локшиної [301, с. 18], яка акцентує увагу на тому, що європейський вимір передбачає розвиток у вчителів відкритого мислення, прихильності й поваги до людей, які проживають у зарубіжних країнах та належать до різних культур і релігій та обізнані з культурними стереотипами для розпізнавання витоків ксенофобії та расизму[404].

4) *європейська мовна компетентність*: європейський учитель розмовляє щонайменше двома європейськими мовами з різним рівнем компетентності; знає декілька інших мов на початковому рівні; здатний викладати предмети іншими мовами, перебуває певний час у країні з мовою, відмінною від його першої мови, а також спілкується на декількох мовах з колегами та людьми за кордоном;

5) *європейський професіоналізм*: європейський учитель має освіту, яка дозволяє йому викладати у будь-якій європейській країні; має «європейський» підхід до предметних галузей і може реалізовувати

міждисциплінарні зв'язки, орієнтуючись на європейські наукові традиції; обмінюється змістом навчальних програм та методиками з колегами з інших європейських країн; спирається на результати наукових досліджень різних країн, щоб зрозуміло пояснити професійні питання і належно організувати навчання.

«Педагогічна освіта на даний час орієнтована на новий рівень професіоналізму, не обмежений національними кордонами. Значна кількість навчальних курсів вже будуються на засадах багатої історії європейських традицій і це починання має успішні результати. Спільні програми за різними рівнями освіти, що пропонуються навчальними закладами європейських країн, органічно сприяють розвитку європейського професіоналізму, як і застосування інноваційних технологій, які відкривають для цього широкі можливості (Т. Колупаєва [217, с. 35]).

Ураховуючи результати досліджень, можна стверджувати (Н. Лазаренко [279, с. 103], що професіоналізм учителя в умовах євроінтеграції формується на основі:

– оволодіння професією відповідно до вимог євроінтеграції, адаптації до неї, первинне засвоєння вчителем норм, менталітетів, потрібних прийомів, технологій;

– педагогічну майстерність як виконання на достатньо належному рівні кращих зразків передового європейського педагогічного досвіду, накопичених у професії; володіння наявними в професії прийомами індивідуального підходу до учнів, методами передавання знань; здійснення особистісно орієнтованого навчання тощо;

– самоактуалізацію педагога в професії, усвідомлення можливостей педагогічної професії для розвитку своєї особистості, саморозвиток засобами професії, свідоме посилення позитивних якостей, зменшення негативних, зміцнення індивідуального стилю (В. Калошин [183, с. 8]);

– педагогічну творчість як збагачення педагогом досвіду своєї професійної діяльності на основі особистого творчого внеску, авторські

пропозицій щодо окремих завдань, прийомів, засобів, методів, форм організації освітнього процесу, так і стосовно створення нових педагогічних систем навчання й виховання (А. Деркач [126, с. 188]).

Безперечно, ці аспекти потрібно враховувати у професійній підготовці майбутніх учителів (І. Каньковський [185, с. 40]).

Професіоналізм учителя також неможливий без: спеціальних знань, умінь й навичок (як підґрунтя для діяльності); компетентності (як здатність ефективно використовувати окреслене підґрунтя); загального рівня культури особистості (як умова реалізації та передавання знань, умінь, навичок); творчих здібностей (як база для подальшого власного розвитку та пристосування до змінних умов праці) [394].

Отже, в умовах євроінтеграції України професіоналізм учителя набуває нових ознак, про що зазначають у своїх дослідженнях В. Вакуленко [65]; Н. Гузій [112]; І. Зубкова [164]; Г. Ковтун, О. Мартиненко [203]; О. Матвієнко [317; 320]; М. Савчин [411]; Т. Федірчик [443]. Тому, на нашу думку, підготовка нового вчителя – професійного наставника і вихователя нових поколінь для об'єднаної Європи є справою надважливою (Н. Лазаренко [279, с. 102]).

«Реалізація цієї історичної місії потребує радикальних змін суспільного статусу сучасного педагогічного університету і школи, ролі учителя, його навчальної та виховної діяльності. Важливим при цьому є, щоб університети готували нового вчителя на платформі цінностей зрозумілих і прийнятних для різних народів і культур; щоб шкільні програми забезпечували формування єдиної шкали просвітницько-гуманістичних цінностей (наукових, політичних, моральних, естетичних тощо) однаково близьких для народів країн європейського простору, щоб доступ до них був рівноцінним для кожного, попри його майновий статус, релігійні орієнтації, етнопонаціональне походження, колір шкіри тощо; щоб учитель переконливо доводив означені цінності до кожного зі своїх вихованців, забезпечував неперервність духовного зростання особистості відповідно до потреб

практики, головною серед яких є вступ у новітню фазу людської історії – ноосферу (В. Адрущенко [17, с. 36]).

Професіоналізм у педагогічній діяльності виявляється у творчій готовності особистості до продуктивного розв'язування педагогічних завдань і формування в особистості того рівня конкурентоспроможності, що дозволить їй активно зреалізувати професійну діяльність, урахувуючи вимоги суспільства. Показниками професіоналізму вважають: володіння професійними духовними цінностями, орієнтація на їх дотримання; засвоєння на високому рівні професійних знань, способів і дій, професійних «технік» і технологій, прийомів професійного мислення, способів професійної самосвідомості тощо (С. Білозерська [44]).

Професійне становлення майбутнього педагога в умовах євроінтеграції відбуватиметься більш успішно, якщо особистість володіє найбільш затребуваними в професійній діяльності здібностями, якостями, вміннями; має високу професійну кваліфікацію й компетентність. Погоджуємося з думкою С. Білозерської [44], що важливо, щоб у майбутніх педагогів у процесі професійного становлення сформувалися: педагогічна спрямованість, адекватна соціальній ситуації розвитку; педагогічні позиції, які не суперечать еталону особистості й діяльності відповідно до сучасних вимог суспільства та професійного співтовариства; індивідуальний стиль діяльності, що є показником високого рівня професіоналізму і педагогічної майстерності; особистісно-ділові якості, затребувані в педагогічній професії (академічні знання, високий рівень самоконтролю, відповідальність, сумлінність, чесність, наявність адекватної самооцінки, креативність, соціально-психологічна компетентність, культура поведінки тощо). Безумовно, усі ці риси вчителя є особливо важливими в умовах євроінтеграції;

б) *європейське громадянство*: європейський вчитель покликаний діяти як «громадянин Європи»; має проявляти солідарність із громадянами інших європейських країн та ділитися цінностями, такими, як повага до прав людини, демократії та свободи.

Вимоги до вчителя з боку держави і суспільства полягають також у тому, щоб педагог своєю творчою діяльністю в процесі навчальної роботи вмів проєктувати розвиток особистості, чітко уявляв, яким повинен стати його вихованець як громадянин (В. Андрущенко, І. Табачек [20, с. 64]; Л. Губерський, В. Андрущенко [111, с. 21]). «Досягаючи головної мети національного виховання – формування свідомого громадянина-патріота, учитель має створювати умови для всебічного й гармонійного розвитку особистості, закладати основи громадянської свідомості, активності та відповідальності. Чільне місце в цьому процесі посідає формування громадянської відповідальності, що передбачає добровільний вибір особистістю поведінки й відповідає таким важливим категоріям, як обов'язок, ініціативність, дисциплінованість, самостійність, вимогливість, принциповість» (В. Андрущенко, І. Табачек [20, с. 64]). «Нині педагогові мають бути притаманні такі риси, як толерантність, демократизм, розуміння учня і повага до нього, полікультурність і відкритість у спілкуванні» (В. Андрущенко, І. Табачек [20, с. 59]), що особливо важливо в умовах євроінтеграції.

Погоджуємося з Б. Чередрецькою (В. Czeredrecka) [531], яка, презентуючи образ учителя Європейського Союзу, стверджує, що він повинен мати добру вищу освіту, бути творчим і відкритим для нових знань, здатним формувати ці вміння в учнів, повинен любити свою роботу, швидко й раціонально реагувати на прогресивні зміни, постійно вдосконалювати свої професійні вміння, бути інтелектуально цікавою особистістю, добре знати свій предмет, а також історію, політику й економіку. Крім того, він має брати участь у суспільному житті так, щоб для своїх учнів бути зразком громадянина. Учитель також повинен мати обґрунтовані знання про можливості розвитку своїх учнів, бути організатором дидактичного процесу, повинен сам постійно навчатися [531];

7) *європейські виміри якості*: задля оцінювання рівня професійної підготовки європейського вчителя має бути розроблена і застосована система

визначення і порівняння якості підготовки фахівців різних європейських країн. Пропозиції стосуються як формальної оцінки педагогічної освіти, так і неофіційних обмінів та міжкультурних зв'язків. Болонський процес є важливим кроком на шляху до академічної узгодженості та створення загальних рамок визначення кваліфікації в Європейських країнах. Збільшення сумісності між європейськими кваліфікаціями та прозорості результатів навчання випускників посідає центральне місце в Болонському процесі, тожтожно як і усунення перешкод для мобільності викладачів (О. Субіна [456, с. 102]).

Одним із важливих чинників розвитку майбутніх учителів є зміст і характер організації освітнього процесу в педагогічному університеті, який покликаний не лише забезпечувати оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками, а й стимулювати розвиток професійно важливих особистісних якостей, мотиваційно-ціннісної сфери студентів, їхньої здатності до набуття вищого рівня професіоналізму в умовах євроінтеграції.

Сучасна орієнтація на розкриття потенціалу людини, формування мотивації досягнення успіху, самостійності, відповідальності висуває до особистості й діяльності педагога нові вимоги: відкритість до експериментів, інновацій, змін; готовність до плюралізму думок; орієнтація на сьогоднішнє та майбутнє; упевненість і здатність у подоланні створюваних життям перешкод; планування майбутніх дій для досягнення цілей як у професійній діяльності, так і в особистому житті. Сучасного педагога має відрізняти професіоналізм, знання своєї справи, здібність до ідентифікації та рефлексії, соціальної комунікації, творчої самореалізації, а також глибина і конструктивність самовираження, самопізнання й саморозвитку [327; 620].

Вища освіта спрямовується на досягнення багатьох цілей, охоплюючи підготовку студентів до активного громадянства, до їхньої майбутньої кар'єри (наприклад, сприяє розвитку їхньої здатності до працевлаштування), підтримку їхнього особистого розвитку, створення широкої бази передових знань і стимулювання досліджень та інновацій Т. Котенко [230, с. 91]. Отже,

стейкхолдери, які надають пріоритет різним цілям, можуть неоднаково ставитися до якості вищої освіти, а процес забезпечення якості повинен урахувати ці різноманітні погляди. Якість, хоч її і складно визначити, є результатом взаємодії між викладачами, студентами та навчальним середовищем закладу. Забезпечення якості повинно гарантувати навчальне середовище, у якому зміст програм, навчальні можливості та ресурсне забезпечення відповідають цій меті [449, с. 6-7]. У сучасних умовах, звісно, якість підготовки майбутніх учителів не існує поза євроінтеграцією.

8) *європейська академічна і професійна мобільність*, що досягається на основі розширення співпраці між університетами; програми обміну, що дозволяють студентам брати участь в освітніх університетських програмах країн ЄС; взаємовизнання та сертифікація дипломів у країнах ЄС; використання ІКТ, що перестають бути тільки технічним засобом пошуку нових даних, а стають ефективним інструментом комунікації через національні, лінгвістичні та культурні кордони.

«Процес євроінтеграції та глобалізації змінює усталене уявлення про життя: людство входить в епоху непередбачуваних і нелінійних трансформацій» [376, с. 108]. Це не може не позначитися на зміні уявлень про сутність професійної підготовки педагогів.

Здійснюючи дослідження, ми враховували, що професійна підготовка майбутніх учителів має спиратися на переживання нелінійних процесів, що, своєю чергою, пов'язано з розумінням власної професійної діяльності як відкритої системи (Н. Лазаренко [263, с. 7]). Така готовність і є «толерантністю до невизначеності». Її сутність не лише в тому, щоб уміло орієнтуватися в нестабільних ситуаціях, а й сприймати їх як стимулювальний творчий пошук і професійний розвиток (Л. Пуховська та ін. [376, с. 108]; У. Бранденбург (U. Brandenburg) [519]). Це дає підстави визначити інноваційний тип мислення, інноваційну культуру та здатність до інноваційного типу діяльності однією з вимог до професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції (В. Кремень [236, с. 11]).

Німецьким союзом закладів вищої освіти укладено перелік основних характеристик, якими мають володіти здобувачі ступенів вищої педагогічної освіти. Серед них такі: «готовність і здібність до спілкування з іншими людьми, здатність бути толерантним у взаєминах; готовність і здатність розглядати допомогу не як альтруїстську діяльність, а як частину професійної діяльності; особливий мовний таланти під час передавання знань; здатність і готовність у своїй роботі не обмежуватися часовими межами і службовими обов'язками; здатність і готовність контролювати власні емоції у складних конфліктних ситуаціях» (Н. Козак [204, с. 45]).

Сучасна парадигма навчання полягає в тому, що учень має вчитися сам, а вчитель повинен здійснювати мотиваційне управління його навчанням, тобто організувати, координувати, консультувати, контролювати, поступово навчивши молоду людину здобувати знання самостійно, користуватися ними для неперервного самовдосконалення. У такий спосіб школа досягає однієї з найважливіших своїх цілей – підготувати учнів до життя в складному, динамічному, глобалізованому світі (Е. Нойлі (E. Noyle) [568, с. 137]).

Зрозуміло, такий підхід змінює структуру відносин між суб'єктами освітнього процесу. Перехід на суб'єкт-суб'єктні відносини потребує зміни педагогічної діяльності, упровадження таких інноваційних технологій, які б забезпечували можливість розвитку мотиваційної сфери, інтелекту, самостійності, колективізму, умінь здійснювати самоврядування навчально-пізнавальною діяльністю, що все разом приведе до саморозвитку. Саме якісно організоване середовище дозволить студентам отримувати якісну освіту, уможливить вільний вибір індивідуальної освітньої траєкторії (І. Герасімова, Л. Шевченко [454, с. 96]).

Згідно з опитуваннями, проведеними кілька років тому представниками Національної асоціації директорів шкіл і профспілки вчителів у Великій Британії, батьки хочуть, щоб їхніх дітей навчали кваліфіковані педагоги, що передбачає відмінне володіння знаннями з навчальних дисциплін, любов до

предмета, здатність зробити кожного учня успішним (успіх учня в зарубіжній педагогіці витлумачують як старання учня + кваліфікація викладача) [564, с. 1-4]. Особливу увагу приділяють гармонійному синтезу професійних і особистісних якостей майбутніх учителів. Іншими словами, передбачають наявність таких характеристик: відданість професії, організованість, толерантність, відкритість усьому новому, самокритичність, наявність почуття гумору, гнучкість, здібність учителя до успішної соціалізації в освітньому середовищі.

На думку зарубіжних дослідників [642; 648; 656], крім особливої обдарованості, прагнення до успіху в навчанні, зацікавлення ним, майбутній учитель має володіти як Hard Skills і так і низкою Soft Skills, які є особистісними чинниками, частково закладеними від народження і частково набутими в процесі соціалізації особистості: уміння правильно висловлювати свої думки; позитивна мотивація в навчанні; уміння критикувати себе; готовність звільнитися від звичного образу мислення та йти власним шляхом; інтерес до знань; відчуття колективізму; свідоме ставлення до інших людей, до нового й досі невивченого.

Узагальнюючи результати аналізу, сформулюємо основні вимоги до професіоналізму вчителя в добу євроінтеграції. Сучасний учитель повинен мати європейські знання, європейську ідентичність, європейську мультикультурність, європейську мовну компетентність, європейський професіоналізм, європейське громадянство; бути академічно і професійно мобільним; його професійна підготовка має відповідати європейському рівню якості. Поряд із цим, він має:

– добре знати не лише свій предмет, а й історію, політику й економіку, брати активну участь у суспільному житті так, щоб для своїх учнів бути зразком громадянина, мати обґрунтовані знання про можливості розвитку своїх учнів, бути гарним організатором дидактичного процесу [528, с. 5];

– володіти інформацією та знаннями щодо європейської інтеграції (знання про країни-члени ЄС: історію, культуру, мову освіту тощо; знання

про ЄС: інституції, методи діяльності, практику, ініціативи, рішення, щоденне життя; європейська культурна спадщина, спільність і відмінності; процес співробітництва, результати і гострі проблеми) (Н. Постригач [385, с. 195];

- володіти основними компетентностями (комунікативна; самоідентичності; справедливості; лідерська; дослідницько-аналітична; здатність навчатися протягом життя; емпатія) [369, с. 114];

- володіти сучасними інтерактивними технологіями навчання; бути креативним і відкритим для нових знань;

- мати творче мислення, прихильність і повагу до людей, які проживають у зарубіжних країнах та належать до різних культур і релігій;

- бути готовим до розвитку в учнів толерантності, прийняття ними плюралістичних цінностей і прав людини, зміцнення у молоді почуття європейської ідентичності, європейського громадянства, взаєморозуміння і співпереживання тощо;

- володіти інноваційним типом мислення, інноваційного культурного, здатністю до інноваційного типу діяльності (Л. Шевченко [628, с. 68];

- відзначатися толерантністю, демократизмом, розумінням учня і повагою до нього, полікультурністю і відкритістю у спілкуванні (В. Адрущенко, І. Табачек [20, с. 59]);

- уміти працювати в групах, розробляти проєкти та брати участь у міжнародній співпраці; уміти поводитися в умовах культурного плюралізму (Н. Лазаренко [268, с. 88]) тощо.

Відтак, ми вважаємо за доцільне цілеспрямоване здійснення змін на методологічному, організаційному, змістовому й методичному рівнях, а також на рівні управління професійною підготовкою вчителя в педагогічних університетах в умовах євроінтеграції, сутність яких буде детально розглянуто у третьому розділі.

У визначенні перспектив професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах необхідним є досягнення якісно нового її рівня. Вважаємо, що новий учитель для об'єднаної Європи це:

- учитель-методолог, який знає теоретичні основи сучасних методологічних підходів до організації освіти та вміє їх застосовувати;
- учитель-дослідник, який на основі критичного мислення й рефлексії бере активну участь у процесі модернізації соціально-освітньої системи; здатний бачити проблеми в освіті та шукати способи їх розв'язання;
- учитель-інноватор, здатний генерувати ідеї, упроваджувати інноваційні педагогічні технології та розробляти нові методики навчання;
- учитель-партнер, який будує взаємини з учнями та їхніми батьками на засадах партнерства, взаємоповаги, співробітництва;
- учитель-керівник проєктною діяльністю учнів, який здійснює навчання учнів на основі особистісно-діяльнісного підходу;
- учитель-творець, який формує та розвиває в учнів компетентності, потрібні для життя в сучасному глобалізованому світі;
- учитель-тьютор (наставник), який супроводжує учня в процесі індивідуального навчання, бере участь у розробці індивідуальних освітніх програм для своїх учнів;
- учитель-коуч, який розкриває перед кожним учнем можливості для розвитку його здібностей і талантів (Н. Лазаренко [294]).

Окреслене коло проблем дало змогу дійти висновку, що для педагога нової формації потрібна переорієнтація освіти на загальнолюдські, національні та особистісні цінності, тобто пошук нових цілей, змісту, форм і методів педагогічної діяльності. Базою для такої перебудови освіти може стати досвід європейських країн, над вивченням та аналізом якого сьогодні працює більшість українських науковців.

1.4 Проблеми інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір у міждисциплінарних наукових пошуках

Стан і тенденції розвитку сучасної педагогічної освіти в Україні мають певні історичні передумови, а нині зазнають значного впливу тенденцій

розвитку систем освіти європейських країн і тенденцій розвитку сучасного європейського суспільства загалом. Географічне положення України в епіцентрі Європи сприяє тому, що наша держава є повноправним учасником широкої взаємодії культур і цивілізацій у сучасному світі.

Аналіз філософської (А. Багнюк, В. Стародубець [405]; Г. Васянович [66]; Б. Гершунський [93]; І. Зязюн [167]; М. Каган [418]; В. Кремень [238]; В. Огнев'юк [356]; Ю. Пелех [372]; Є. Пінчук [436]; В. Шинкарук [445] та ін.), психологічної (І. Бех [37]; Л. Виготський [410]; Е. Клімов [420]; Б. Ломов [430]; Н. Пилипенко [374] та ін.), педагогічної (Н. Авшенюк [4; 5]; В. Андрущенко [14]; С. Гончаренко [101]; О. Дубасенюк [137]; І. Коновальчук [422]; І. Бех [405]; Л. Ващенко [409]; В. Пономаренко [438]; А. Вербицький [409]; Н. Ничкало [343; 344]; Т. Федірчик [468; 470]; Л. Хомич [489]) літератури засвідчив, що нині має місце міждисциплінарний підхід до вивчення проблем інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір. Чимало досліджень присвячено різним аспектам порівняння процесів реформування вищої освіти в країнах Європи та в Україні (Н. Авшенюк [2]; Г. Калінічева [181]; Н. Постригач [385]; Л. Пуховська [398] та ін.).

Проблемам євроінтеграційних процесів присвячені дисертації з педагогічних, політичних і соціологічних наук. Студентам, аспірантам і викладачам ЗВО запропоновано навчальні посібники, у яких представлено соціальні (Р. Офіцинський [363]); правові (І. Артёмов, О. Ващук [22]; А. Грицяк та ін. [144]; В. Решота [405]); політичні (О. Антонюк [21]); педагогічні (Н. Авшенюк [2]; Т. Андросова [13]; А. Брінклі та ін. [327]; В. Каплінський [187]) аспекти європейської та євроатлантичної інтеграції України, а також подано нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію [142].

Теоретичне обґрунтування освітніх модернізаційних процесів в умовах входження України в єдиний простір знайшло відображення в працях М. Дмитриченко та ін. [132]; М. Степка та ін. [362]. Погоджуємося з думкою науковців, які зазначають, що сліпе копіювання Болонської системи не

забезпечить досягнення позитивних результатів через значну розбіжність між соціально-економічною ситуацією, історико-культурними традиціями і менталітетом людей у нашій державі та країнах Європи. Водночас зазначимо, що європейське співробітництво в галузі освіти сприяє зближенню європейських народів, дає змогу запозичити кращі прогресивні і конструктивні ідеї та досвід інших педагогічних систем, збагачує і вдосконалює зміст, форми та методи навчання, впливає на формування громадянина Європи і світу.

Як засвідчує дослідження, входження України у європейський освітній простір на сьогодні продовжує бути актуальним. Попри те, що наша країна робить значні кроки на шляху забезпечення належного місця у світовій освітянській спільноті, все ще залишаються не вирішеними чимало проблем реформування системи вищої освіти України. У зв'язку з цим безсумнівний науковий інтерес становить розгляд сучасних тенденцій розвитку професійної педагогічної освіти в європейських країнах.

У монографії «Філософія інтеграції» [477] викладено результати дослідження соціально-філософських проблем інтеграції, розкрито еволюцію історичних поглядів на єдиний світ, сучасні концепції міжнародних відносин. Здійснено аналіз стратегій інтеграції та тенденцій інтеграційних процесів у сучасному світовому просторі. Окремий розділ присвячено тенденціям інтеграційних процесів у формуванні загальноєвропейського освітнього простору [477, с. 461]. На основі здійсненого аналізу дослідники дійшли висновку, що вимогою часу стала потреба підготовки фахівців нової генерації та якості, здатних творчо мислити, швидко орієнтуватися в сучасному насиченому інформаційному просторі, обирати нестандартні рішення, вчитися й розвиватися впродовж усього життя. Ми погоджуємося, що саме тому сьогодні потрібна освіта, яка постійно оновлюється – знаннями, технологіями, засобами навчання, організаційними й управлінськими підходами [477, с. 461].

Важливе значення для нашої наукової праці має монографія Т. Левченко «Європейська освіта: конвергенція та дивергенція» [296], у якій досліджено теорії навчання, теорії розвитку особистості, ієрархію цінностей і напрямів реформування освіти у Франції, Німеччині, Іспанії, Великобританії і в Україні (яка набагато пізніше цих країн долучилася до процесів інтеграції та інтернаціоналізації в освіті). Зміст монографії щодо розвитку чотирьох освітянських систем Європи дає змогу зіставити й проаналізувати проблеми співвідношення глобальних тенденцій і національної специфіки в галузі освіти, а також сприяє виокремленню цікавого, позитивного досвіду інших країн, різних підходів і концепцій у побудові системи освіти України на основі випереджувального підходу.

У публікаціях Н. Постригач на основі аналізу особливостей реформування та структурної організації вищої педагогічної освіти в країнах ЄС привернуто увагу до особливостей професійної підготовки викладачів [385, с. 40]. Розвиток університетської освіти в Україні, зокрема проблеми ліцензування, оновлення освітнього процесу, дослідницької та підприємницької діяльності університетів, законодавчого врегулювання процесу реорганізації закладів вищої освіти в умовах євроінтеграції проаналізовано В. Огнев'юком [356]. Тенденції розвитку вищої освіти в аспекті її доступності та задоволення попиту в країнах Європи з аналогічними тенденціями в Україні зіставив І. Добрянський [133, с. 13].

У контексті нашого дослідження особливої важливості набуває монографія Н. Авшенюк, у якій зазначено, що більшість університетів світу є частиною глобалізованого освітнього простору, але педагогічні університети мають зазвичай низький рівень залучення до міжнародної діяльності. У своїх публікаціях дослідниця наголошує на потребі уважного вивчення зарубіжних підходів до транснаціонального вектору розвитку вищої освіти та співвіднесення їх з українськими реаліями. На її думку, це сприятиме прогностичному формуванню національної політики й виробленню

відповідних стратегій залучення України до глобальних освітніх процесів (Н. Авшенюк [5, с. 65]).

На аналогічних аспектах зосереджує увагу К. Нужненко, яка на підставі аналізу соціально-економічних позицій української освіти в європейському просторі, доводить потребу приведення української освітньої системи у відповідність до вимог, що формуються в результаті посилення європейських інтеграційних процесів. Дослідниця наголошує на питаннях, що ґрунтуються насамперед на економічних умовах, пов'язаних із проблемою адекватності ринків праці і глобальних економічних тенденцій (К. Нужненко [351, с. 26]).

Ми погоджуємося з положенням Л. Рижак [406, с. 121], яка зазначає, що «наша держава зробила свідомий вибір на користь загальноєвропейської інтеграції і наразі намагається сприяти подоланню геополітичних і культурних бар'єрів, створенню умов для глобальної взаємодії культур і цивілізацій, формуванню демократичного світового устрою. Шукаючи шляхи інтеграції в співтовариство демократичних націй, Україна здійснює реальні трансформаційні процеси, розбудовує власну «європейськість» як внутрішній вимір життя в поєднанні з національними традиціями» [406, с. 121].

Заслуговує на увагу висновок О. Возняк про те, що інтеграція України в європейський освітній простір зумовлює перегляд наявних підходів до навчання учнів, студентів і дорослої категорії людей у контексті інтеграції національних, загальнолюдських та особистісних цінностей [83, с. 41]. Проте більш слушною нам видається думка А. Крамаренко стосовно того, що інтеграція не обмежується визначенням загальних цілей і завдань освіти XXI ст., а залишає для кожної країни свободу вибору форм, методів, засобів їхньої реалізації [234, с. 37].

Основні тенденції розвитку професійної освіти на початку XXI століття проаналізовані у дослідженні Р. Гуревича та ін. [117], де автори здійснили аналітичне дослідження взаємозв'язку професійної освіти та економічного розвитку держави, її становища на міжнародному рівні. Серед тенденцій, що визначатимуть ринок праці найближчого майбутнього, автори називають

поширення неперервної освіти в усіх галузях і зростання ролі дистанційного навчання. Викликом для ЗВО стає вчасне реагування на швидкозмінні запити ринку праці.

Цілком поділяємо висновок Н. Ничкало, про те, що загальний контекст реформування професійної освіти закладається стратегією навчання впродовж усього життя. Це реалізується з урахуванням домовленості держав ЄС про національні стратегії й плани діяльності [344, с. 58].

У «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» за ред. В. Кременя (2016 р.) зазначено, що освіта в умовах глобалізації суспільного розвитку повинна набути статусу загальнонаціональної стратегії [339, с. 8], а «стійкий фокус державотворення» потрібно зробити на кадровій політиці [339, с. 120]. Автори цього аналітичного документа дійшли висновку, що посилення ролі освіти в сучасному суспільстві зумовлює сталу потребу в педагогічних кадрах, а, отже, й потребу у висококласних профільних педагогічних університетах [339, с. 123]. Цілком очевидно, що стратегія розвитку національної системи освіти має формуватися відповідно до сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух і розвиток України в першій чверті XXI століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий простір [340].

Як зазначають автори «Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні», «нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві» [340]. Водночас, як зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021, ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє, оскільки сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності

самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян [340].

Основними стратегічними напрямками державної політики у сфері освіти повинні стати:

- реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини;

- модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу;

- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;

- інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки та ін.;

- формування культурологічної та особистісної парадигм освіти;

- спільна організація розвитку української освіти з розвитком загальноєвропейської освіти на основі культурологічного принципу, що забезпечуватиме інтеграцію України до європейського освітнього простору й збереження національної ідентичності освіти;

- формування людини нової формації, якій притаманні креативність, мобільність, ініціативність, самомотивація, самоконтроль, конкурентоспроможність, здатність до роботи в команді;

- підготовка вчителя для об'єднаної Європи на засадах культурологічної парадигми;

- оволодіння майбутніми вчителями компетентнісним підходом для застосування його в шкільній практиці.

Своєрідність сучасного стану української освіти полягає в особливо гострій необхідності її подальшого розвитку за умови складної ситуації в економічній та духовній сферах: невідповідність структури освіти та її змісту потребам ринкової економіки; недостатність і нестабільність фінансування; низький рівень комп'ютеризації та використання сучасних інформаційних і

мережевих технологій у навчанні; недостатність гарантій якості освіти; посилення тенденцій нерівноправності в одержанні освіти; необхідність адаптації вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору [172, с. 3].

Проаналізувавши стратегічні завдання модернізації системи вищої освіти України, наголосимо, що основною її метою є гармонізація освітнього простору на основі оновлення структури і технологій вищої освіти, зокрема:

- поєднання українських і світових культурних цінностей;
- створення умов для розвитку творчих умінь і навичок кожного учасника освітнього процесу;
- формування конкурентоспроможності майбутніх вчителів як на національному, так і на міжнародному рівнях;
- врахування особливостей європейського ринку освіти та специфіки фахової підготовки з урахуванням варіативності підходів і профілів дисциплін, гнучкість програм, формування міждисциплінарних навичок та умінь;
- уміння працювати в команді;
- створення необхідних умов для проведення наукових досліджень;
- посилення академічної мобільності викладачів і студентів закладів вищої освіти;
- підвищення іміджу вітчизняної освіти на національному і європейському рівнях.

Погоджуємося з положенням, обґрунтованим О. Більською, що «особливістю сучасного етапу розвитку освіти в європейському суспільстві є провідна роль розумової діяльності, що зумовлює потребу раннього залучення до науки, до методів використання її досягнень, необхідність навчання використанню досягнень науково-технічного прогресу за умови поваги до людської особистості та її цілісності» [51, с. 16]. Оскільки цивілізаційні зміни та глобалізаційні процеси, що відбуваються в світі, висувають нові вимоги до випускників навчальних закладів, працедавці європейського економічного простору хочуть бачити креативних,

ініціативних, комунікабельних, із критичним мисленням, емоційно стабільних фахівців, здатних до швидкого прийняття рішень у нестандартних ситуаціях і до розв'язання складних комплексних завдань. Це означає, що лише суми знань випускнику ЗВО вже недостатньо. Для життєдіяльності в сучасному складному світі потрібне володіння системою компетенцій, котрі, крім знань, умінь і навичок, уміщують ще й ціннісні орієнтації, моральні якості, особистісні здібності й досвід.

Із вищезазначеного можемо дійти висновку, що сучасна світова практика розвитку й функціонування освіти демонструє посилення інтеграційних тенденцій на всіх рівнях інституційної практики та освітньої політики. Очевидно, що наша держава не може залишатись осторонь об'єднаних процесів, які розгортаються на теренах Європи. У відповідь на глобалізаційні виклики сучасності Україна зробила вибір, заявивши всьому світові про свої євроінтеграційні прагнення. Це визначає систему пріоритетів, що мають зреалізовуватися в умовах інтеграції педагогічної освіти України в європейський освітній простір, зокрема:

- можливість здобуття якісної освіти для кожної людини, незалежно від її економічного становища, віку, статі та місця проживання;
- відповідність вітчизняної освіти світовим стандартам і вимогам;
- забезпечення підтримки навчання кращої молоді в найбільш авторитетних навчальних закладах не лише України, а й світу для здобуття сучасного рівня освіти та використання своїх знань для розвитку держави;
- створення умов для оволодіння знаннями, навичками і компетенціями, необхідних для відповідальних громадян, які знають свої права й обов'язки, здатні до успішної економічної діяльності [172, с. 8].

З урахуванням зазначених змін підготовка педагогічних кадрів стає дедалі більше орієнтованою на потреби ринку. Основними компетенціями фахівця сучасного глобалізованого світу визнано: соціально-політичну, комунікативну, інформаційну, соціокультурну, компетенцію саморозвитку та ін. Усі ці компетенції взаємопов'язані. Розвиваючись у різних напрямках, вони

посилують одна одну й утворюють компетентність як складну систему здатностей людини до певного виду діяльності. Сформувати в учнів систему таких компетенцій зможе лише учитель, який володіє сучасною методологічною організацією освітнього процесу.

Ще одне питання, яке потребує детального вивчення в контексті дослідження – це аналіз способів, що використовуються закладами освіти для підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, і трансформації освітніх середовищ, у яких ця підготовка відбувається: яскравий приклад – освітня інклюзія, що передбачає максимально повне залучення дітей з особливими потребами до здобування освіти в масовій школі за умови створення безбар'єрного простору О. Демченко [124]; А. Колупаєва [216]; Н. Лазаренко та ін. [293]. Зміни у функціях школи й характеристиках навчальних класів, зі свого боку, зумовлюють необхідність нових підходів до розвитку педагогічної освіти. На цьому етапі важливим стає розуміння конкретного впливу нових реалій цивілізаційного розвитку на освітню систему й концептуалізація проблем, породжених цими реаліями, що дозволить політикам і освітянам-практикам досягнути порозуміння в питаннях реформ.

Здійснений аналіз літературних і документальних джерел показав, що недостатня увага приділяється дослідженню сучасних аспектів інтеграції вищої школи до європейського освітнього простору. На сучасному етапі розвитку науки не розроблено проблематику глобалізації сфери вищої освіти, що виявляється в мобільності студентів і викладачів, інтернаціоналізації навчальних планів, транснаціональної освіти, спільних програмах, програмах подвійного диплома, різних видах реалізації транснаціональних освітніх послуг.

У рамках вивчення сучасних проблем інтеграції вищої школи до європейського освітнього простору доцільним є з'ясування особливостей європейських моделей освітнього процесу, а також вивчення та використання

кращих зразків зарубіжного досвіду, зокрема особливостей розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу.

Висновки до першого розділу

Сучасний етап розвитку освіти характеризується ґрунтовними і багатоаспектними євроінтеграційними перетвореннями. Результати аналізу законодавчих актів і нормативно-правових документів дали підстави для висновку про те, що нині в нашій державі чітко визначено орієнтири входження до європейського простору. У контексті європейських вимог щодо забезпечення якості вищої освіти актуальною є модернізація освітньої діяльності, особливо педагогічної.

З урахуванням результатів наукових досліджень із філософії, історії, соціології, педагогіки, психології та порівняльної педагогіки, а також вітчизняних, зарубіжних літературних та документальних джерел уточнено зміст понять *інтеграція, глобалізація, транснаціоналізація, інтернаціоналізація, євроінтеграція, європейський освітній простір, європеїзація* та сформульовано авторські визначення окремих понять.

Сформульовано основні вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. На основі аналізу вимог до вчителя-європейця «What is a “European teacher?”» (М. Счратз (M. Schratz) визначено основні професійні вимоги, що дають право вчителю стати повноцінним «громадянином Європи», бути конкурентоспроможним фахівцем у педагогічній галузі і реалізувати свій творчий потенціал у будь-якій із європейських чи інших держав. Серед цих вимог головними є такі: європейські знання, європейська ідентичність, європейська мультикультурність, європейська мовна компетентність, європейський професіоналізм, академічна і професійна мобільність. Отже, професійна підготовка має відповідати європейському рівню якості освіти.

Доведено, що для педагога нової генерації необхідна орієнтація на загальнолюдські, національні цінності та особистісні інтереси, здійснення пошуку нових смислів, цілей, змісту, форм і методів педагогічної діяльності. Підґрунтям для такої перебудови освіти може стати досвід країн – членів Європейського Союзу, вивчення та аналіз якого нині здійснюють українські науковці.

Аналіз результатів інтегрування вивчення проблем педагогічної освіти України в європейський простір уможливив висновок про те, що науково-педагогічна спільнота робить значні кроки, спрямовані на забезпечення належного місця у світовому освітянському середовищі. Водночас окреслено низку складних проблем у реформуванні системи вищої педагогічної освіти України.

Зазначимо, що більшість педагогічних університетів нашої держави здійснює пошук шляхів підвищення якості освіти відповідно до вимог європейських стандартів, однак у компонентах університетської підготовки вчителів недостатньо виокремлено прогресивні і конструктивні ідеї, а також методологічні підходи до вирішення проблеми євроінтеграції. Потребують системного вивчення питання щодо транснаціонального вектору розвитку вищої освіти, співвіднесення їх з українськими реаліями та визначення пріоритетів, що мають зреалізовуватися в умовах інтеграції педагогічної освіти України в європейський освітній простір, а саме: можливість здобуття якісної освіти для кожної людини, незалежно від її економічного становища, віку, статі та місця проживання; відповідність вітчизняної освіти європейським стандартам і вимогам; забезпечення підтримки навчання кращої молоді в авторитетних навчальних закладах не лише України, а й світу для здобуття сучасного рівня освіти та використання своїх знань для успішної педагогічної діяльності, розвитку української держави.

Основні наукові результати розділу опубліковано у працях автора [99; 119; 261; 263; 268; 276; 278; 279; 289; 292; 293; 294].

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Сутнісні характеристики зарубіжного досвіду розвитку та реформування вищої педагогічної освіти

Система освіти – це один із найважливіших соціальних інститутів у світі. Її розвиток цілком визначається зміною потреб суспільства, зумовлених характером і досягненнями науково-технічного та соціального прогресу. Динаміку сучасного суспільного розвитку характеризують швидкі та ґрунтовні зміни в усіх галузях життєдіяльності людини – в науці, техніці, економіці, політиці, освіті та культурі. Система освіти як один із найважливіших соціальних інститутів також перебуває у постійному розвитку відповідно до зміни демографічних показників, світових і національних стратегій модернізації вищої освіти та вимог ринку праці. Не є винятком і педагогічна освіта, оскільки вчитель – це своєрідна з'єднувальна ланка між поколіннями, яка забезпечує передавання накопичених віками знань і досвіду молодим поколінням. Тому професійно-компетентний, вільний, креативний учитель із багатим творчим потенціалом і прагненням до самовдосконалення – новий виклик часу, покликаний установити баланс традицій і сучасності. Водночас реагування системи підготовки педагогічних працівників на суспільні виклики часу відбувається не автоматично, а опосередковано, у процесі розвитку громадської думки й активності вчителів, громадських і державних діячів та вирізняється певною інерційністю.

У першому розділі доведено, що сучасна система вищої освіти України переживає непростий етап перегляду цінностей та переосмислення загальноприйнятих пріоритетів у системі освіти. З приєднанням України до Болонської конвенції, прийняттям нових Законів України «Про вищу освіту»

(2014) [156] та «Про освіту» (2017) [157] актуалізувалося питання вивчення та впровадження міжнародного досвіду вищої педагогічної освіти.

Зазначимо, що за останні десятиліття в Україні активізувалися наукові пошуки в галузі зарубіжної теорії та практики професійної підготовки вчителів. Зокрема, здійснюються дослідження теорії та методології професійної освіти (Н. Бідюк, Т. Вакуленко, О. Дубасенюк, І. Задорожна, Т. Кучай, О. Матвієнко, Н. Ничкало, О. Овчарук, Е. Таршис, С. Тітович та ін.); різні аспекти підготовки педагогічних кадрів у Великій Британії (Н. Авшенюк, Ю. Кіщенко, Н. Мукан, О. Огієнко, А. Парінова, Н. Яцишин, Т. Харченко та ін.); Німеччині (С. Бобраков, В. Гаманюк, Т. Вакуленко, В. Кравець, Т. Мойсеєнко, Л. Пуховська, А. Турчин), Франції (Л. Зязюн, В. Лащихіна, А. Максименко, О. Матвієнко, Т. Харченко та ін.), Австрії (В. Андрущенко, С. Гончаренко, О. Денічева, С. Крисенко, Н. Лавриченко, Н. Оніщенко та ін.), Республіці Польща (Н. Бібік, О. Біда, Н. Кічук, Л. Коваль, О. Комар, О. Кучай, І. Пальшкова, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін.); країнах Північної Європи (А. Василюк, І. Жерноклеєв, К. Корсак, Л. Ляшенко, А. Роляк, Л. Пуховська, А. Сбруєва О. Хусточка та ін.).

У програмних міжнародних документах ЮНЕСКО, зокрема в доповіді Ради Європи про світові тенденції педагогічної освіти «Тенденції у міжнародній вищій світі» [647], публікації Організації Міжнародного Співробітництва і Розвитку «Розробка спільних магістерських програм для Європи» [563; 534], доповіді Міжнародної Організації Праці «Статистичний огляд професії вчителя у світі» [560], «Білій книзі європейської освіти» [43] та ін. наголошено на необхідності створення європейської системи педагогічної освіти на основі національних досягнень кожної країни та усталених європейських традицій, із урахуванням вимог до підготовки вчителів з боку держави, суспільства, орієнтації університетів на дослідницьку діяльність, формування нових вимог до якості освіти, напрямів і рівня підготовки фахівців. Цей висновок підтверджується результатами

вивчення й узагальнення міжнародного досвіду реформування вищої педагогічної освіти.

Однією з причин появи тренду професіоналізації підготовки педагогів став підхід, що отримав назву Accountability (підзвітність) [613], який виник у 80-их рр. минулого століття у Великій Британії в процесі реформування різних галузей економіки й набув значного поширення як у соціальній сфері, так і в освіті. Мета цього підходу – підвищення ефективності системи освіти, зокрема підвищення результативності роботи педагогів і їхньої підготовки з погляду основних учасників освітньої політики: держави, бізнесу й батьків. Одним із наслідків цього процесу стала розробка в багатьох державах Європи професійних стандартів підготовки педагогів, тобто документів, що, з одного боку, описують кращу практику професійної діяльності, спрямованої на досягнення цілей загальної освіти учнів, а, з іншого – стають основою для оцінювання актуального рівня професійної діяльності конкретних педагогів (у рамках оцінювання їхньої кваліфікації на основі професійних стандартів) і виступають орієнтиром для побудови програм педагогічної освіти (майбутніх педагогів) і професійного розвитку педагогів, які працюють [613].

Велика Британія. Із 1992 р. в країні розпочалося впровадження практико-орієнтованої системи підготовки майбутніх учителів. Школи одержали можливість проводити окремі курси педагогічної освіти, а також співпрацювати з університетами за програмою «партнерство університетів зі школами», згідно з якою школи мають змогу керувати студентами під час практики та вносити зміни в програму навчання. Підготовка здійснюється в університетах і коледжах вищої освіти, консорціумах шкіл, на робочому місці (In-Service/Employment-Based Training). Великою популярністю користуються прискорені програми підготовки вчителів, під час яких випускники університету, які мають бажання працювати вчителями, можуть пройти практичну підготовку на робочому місці в школі та здобути кваліфікацію вчителя.

У 2010-2015 рр. відбулися значні зміни в освітній політиці британського уряду, що спричинило низку реформ у сфері підготовки педагогічних кадрів. Особливості реформ відображені в документі «Підготовка нового покоління видатних вчителів». Серед гострих проблем, виокремлено такі: невідповідність змісту університетських програм підготовки вчителів реальним потребам шкіл; відхід з професії на старті кар'єри або під час навчання; проблема залучення до роботи в школах кращих випускників та ін.

З урахуванням цього реформи педагогічної освіти, спрямовані на забезпечення нової якості підготовки вчителів, передбачали впровадження багатоступеневого процесу відбору абітурієнтів під час вступу на педагогічні спеціальності, спрямованого на виявлення здібностей абітурієнтів до педагогічної діяльності, а також їхніх особистісних характеристик і комунікативних навичок; підвищення вимог до рівня грамотності й освітніх результатів майбутніх учителів; упровадження додаткових вступних випробувань для абітурієнтів на програми підготовки вчителів, зокрема таких: проходження професійних тестів на функціональну грамотність, співбесіди.

Наразі система прийому кандидатів на програми підготовки вчителів охоплює [569] кілька стадій, які передбачають відповідність абітурієнтів таким умовам:

- підвищення вимог до освітніх результатів майбутніх учителів;
- проходження практики в школі до вступу на курс підготовки (освітні установи з підготовки вчителів як університетського, так і неуніверситетського типу вимагають, щоб абітурієнти пройшли як мінімум десятиденну практику в школах, спостерігаючи за роботою вчителя і виявляючи особливості своєї майбутньої професійної діяльності);
- усвідомлений вибір програми підготовки та освітнього закладу, тобто від потенційних абітурієнтів очікують попереднє ретельне вивчення

ресурсів і можливостей освітніх установ до моменту подання документів на вступ;

- проходження професійних тестів (professional skills tests) з математики та англійської мови (а також із предмета спеціалізації) для абітурієнтів під час вступу на педагогічні спеціальності на будь-яку програму підготовки;

- оцінювання комунікативних навичок і вмінь міжособистісної взаємодії кандидатів під час співбесіди [569, с. 45].

Ужиті Департаментом освіти Великої Британії заходи щодо посилення вимог до абітурієнтів допомагають забезпечити доступ до здобуття педагогічної освіти людям, здатним і мотивованим до професійної педагогічної діяльності, уникнути потрапляння в професію «випадкових» людей. Прийом абітурієнтів на програми підготовки вчителів, вимоги до організації підготовки на робочому місці, процес підготовки, питання забезпечення якості регулює документ «Критерії первинної підготовки вчителів» (Initial teacher training criteria) URL: <https://www.gov.uk/government/publications/initial-teacher-training-criteria/initial-teacher-training-itt-criteria-and-supporting-advice>.

Одним з актуальних напрямів британської освітньої політики в галузі педагогічної освіти є значне розширення практико-орієнтованого підходу в підготовці вчителів, який гарантує формування практичних навичок і умінь, потрібних у роботі, а також на забезпечення доступу вчителів до якісного професійного розвитку. Цей напрям реалізується за рахунок розширення повноважень шкіл у підготовці та працевлаштуванні вчителів [641].

Зазначимо, що в дидактиці вищої школи Великої Британії немає чіткого розмежування методів викладання й організаційних форм навчання. З часом у системі вищої освіти Великої Британії склалися два типи навчання майбутнього вчителя:

- 1) основу становлять лекції, а тьюторські заняття, семінари виконують допоміжні функції;

2) в основі – тьюторські заняття, а лекції відіграють допоміжну роль у навчанні студентів.

У британських педагогічних коледжах курс навчання триває три-чотири роки. Зазвичай у процесі навчання в педагогічних коледжах вивчаються такі основні розділи, як курс основного предмета (main course); професійний курс (professional course); педагогічний курс (educational course); практика в школі (practice of teaching) (University of Oxford 2000). Відповідно до навчального плану 25% часу передбачено вивчення основного предмета (математика, географія, англійська мова і література, релігія, соціологія, фізика, біологія тощо).

Під час навчання студенти проходять професійно-педагогічну підготовку, тобто вивчають дидактику (в англ. джерелах «методи навчання» або «теорія навчання») і психологію. Вчителі початкової школи вивчають блок загальноосвітніх дисциплін, які викладаються в початковій школі. На другому році навчання додаються курси за вибором. На завершення третього року навчання студенти захищають дисертацію (вісім тисяч слів). Після отримання ступеня один рік присвячують отриманню диплома про «професійну придатність».

У програмах підготовки вчителів у Великій Британії основною частиною освітнього маршруту, що реалізується впродовж усього етапу підготовки, є практика в школі (майже 40% навчального часу припадає на різні види практики). Дуже цікавим є досвід підготовки менторів (mentor education) – шкільних учителів, які керують педагогічною практикою студентів у школах. Якісне менторство, на думку Д. Фіш (D. Fish) [556, с. 8], – це синонім різнобічної раціональної підготовки самих менторів, що виключає механічне тренування і просте «натаскування» (training), використання певних штампів і трафаретів для навчання мистецтву менторства.

На думку А. Хілл, М. Дженнінгс, Б. Мадгвік (A. Hill, M. Jennings, B. Madgwick) [565, с. 118], бути ефективним ментором, тобто мати високий

рівень професіоналізму, означає відповідати за встановлення творчої співпраці з учителем-стажистом, демонструючи при цьому високий рівень компетентності в розвитку його персональної рефлексії та самооцінки; вдосконалювати навички наставництва, що простежуються у встановленні відкритих довірливих стосунків і у відпрацюванні технології «активного слухання»; розвивати вміння в організації ефективної шкільної практики: уміти ідентифікувати різні педагогічні ситуації, формулювати цілі навчання і виховання, здійснювати аналіз й адекватне оцінювання їх власної педагогічної діяльності; спільно з тьютором створювати професійне портфоліо вчителя-стажиста, виявляючи майстерність під час розроблення критеріїв оцінювання ефективності його педагогічної діяльності та визначення рівня сформованості професіоналізму; залучати шкільних колег до процесу підготовки учителів-стажистів для розширення їхнього професійного досвіду.

Шкільно-орієнтовані курси підготовки вчителів (School Centered Initial Teacher Trainings) на базі університетів, коледжів і шкіл зосереджені здебільшого у Великій Британії та Уельсі. Відповідно до такої моделі декілька шкіл об'єднуються та спільно розробляють програми підготовки вчителів із залученням університету. Взаємодія університету, коледжу зі школами має велике значення для британської системи підготовки вчителів, ця співпраця є взаємовигідною. Фінансування університету залежить не лише від кількості випускників, які отримали в результаті статус кваліфікованого вчителя, а й від кількості випускників, які працювали в школі не менше п'яти років. Тому університети також стурбовані підготовкою шкільних менторів і підвищенням кваліфікації шкільних учителів на своїй базі (Т. Гарбуза [411]; О. Огієнко [355]).

І. Семенець-Орлова зазначає, що «всі форми підготовки вчителів базуються на таких основних принципах: професійно значущий відбір методів навчання; перевага ніколи не надається певній моделі освіти; основне місце в програмі підготовки посідає педагогічна практика;

забезпечення професійного співробітництва як у межах університету, так і між університетом і шкільними вчителями» (І. Семенець-Орлова [432]).

Отже, на підставі здійсненого аналізу можна дійти висновку, що на сучасному етапі в британській системі педагогічної освіти відбувається певне оновлення, зорієнтоване на забезпечення нової якості підготовки педагогічних кадрів, які реалізуються через підвищення вимог до особистісних, освітніх, професійних досягнень і до здібностей абітурієнтів; створення багатоступінчастої системи відбору та прийому кандидатів; посилення практичної складової підготовки за допомогою розвитку практико-орієнтованих маршрутів; розширення повноважень шкіл у процесі підготовки і працевлаштування вчителів.

Фінляндія. Цікавим у контексті вивчення євроінтеграційних тенденцій розвитку української педагогічної освіти є досвід реформування освітньої галузі у Фінляндії Н. Родюк, Н. Лазаренко, Чед Доті [408]. З цього приводу дослідник П. Кансанен (P. Kansanen) [575] слушно зазначає, що до найбільш важливих напрямів реформування педагогічної освіти в Фінляндії, що розпочалося у 80-ті роки ХХ століття, належать не лише підходи до зміни програм підготовки спеціалістів, але і регулювання професійної діяльності педагогів.

У програмах підготовки вчителів закладено такі принципи:

– «учителям потрібні ґрунтовні знання останніх досягнень науки з предмета викладання; крім цього, вони також повинні володіти найновішими досягненнями науки з методики викладання предмета; міждисциплінарне дослідження з проблем предмета викладання та педагогіки формує основу для розвитку методів викладання, які можна адаптувати відповідно до потреб учнів;

– педагогічна освіта як така має бути предметом вивчення та дослідження, що має надавати інформацію про ефективність і якість педагогічної освіти, яка впроваджується по-різному в неоднакових культурних контекстах;

– метою є формування в майбутніх учителів дослідницького ставлення до своєї роботи; це означає, що студенти навчаються аналітично та неупереджено (сприйнятливо) ставитися до своєї роботи, роблять висновки на основі своїх спостережень і досвіду, систематично розвивають (удосконалюють) навчальне середовище» (Н. Ніемі, Р. Йакку-Сіхвонен (H. Niemi, R. Jakku-Sihvonen) [605, с. 40-41]).

П. Кансанен (P. Kansanen) [575] зазначає, що у Фінляндії, як і у Великій Британії, значна частина навчального навантаження припадає на педагогічну практику.

Фінські колеги виокремлюють 12 критеріїв, згідно з якими окреслюють якісну педагогічну освіту:

1. Освіта вчителів у Фінляндії зорієнтована на розвиток як професійних якостей – особисту самостійність і відповідальність, так і на вузькоспрямовані уміння («skills»). Цьому сприяє самостійний вибір студентами однієї або двох галузей знань для спеціалізації впродовж навчального року.

2. Основною є підготовка педагогів до розв'язання професійних практичних проблем, передавання змісту знань і «систематизованих знань» набуває вторинного значення.

3. Особливого значення набуває науково-професійна підготовка й написання майбутніми вчителями наукової роботи на здобуття ступеня вищої освіти магістра.

4. Пропоновані умови освіти гарантують майбутнім учителям низку можливостей для розвитку здатності педагога до дослідницької та рефлексивної дії.

5. Навчання вчителів у загальноосвітніх і спеціальних школах містить практико-орієнтований компонент.

6. Особливу увагу приділено підготовці конкретних проєктів. Співвідношення індивідуальних нормативів і загальних вимог корелюється роботою в команді (колективі).

7. Майбутні вчителі самостійно визначають напрями педагогічної підготовки завдяки високій власній автономії, індивідуальній структурі програм навчання та врахування власних інтересів у змісті освіти. У зв'язку з цим існує відмінність у програмах навчання різних університетів, у структуруванні змісту освіти.

8. Відповідальність за якість освіти вчителів покладено на відділення підготовки вчителів на педагогічних факультетах університетів.

9. Рівень якості підготовки майбутніх учителів визначають через формальні кваліфікації, та аналіз результатів національних і міжнародних педагогічних досліджень.

10. Мета й методи здобуття педагогічної освіти постійно перебувають у зоні інтересів громад та адміністрацій шкіл. Потреби навчання й розвитку учнів та студентів та національні типові системи освіти перебувають у постійному діалозі.

Фінські вчені та дослідники [555; 575; 605; 617; 637] дійшли висновку, що для того щоб реалізувати ці завдання та виконувати їх на високому професійному рівні потрібно, щоб сучасний учитель володів певними компетентностями, які в сукупності характеризують ефективність і результат підготовки майбутніх учителів. Уважаємо за доцільне описати їх більш детально.

Предметна компетентність (Field competence) характеризується професійними знаннями з навчального предмета та вміннями й здатністю їх реалізовувати. Така компетентність потрібна викладачам для продовження та вдосконалення свого фаху. Фактично предметну компетентність визнано як найбільш важливу компетентність, оскільки вона ґрунтується на відповідальності вчителя під час передавання змісту навчального матеріалу учням. В основу предметної компетентності покладено також професійну придатність, що являє собою сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності (К. Сельві (K. Selvi) [624]).

Дослідницька компетентність (Research Competence) є важливою для вчителів, які вивчають, розробляють і впроваджують інноваційні технології і методики. Її сформованість сприяє поліпшенню всіх компетентностей учителя, а також підтримує науково-дослідну педагогічну освіту, що становить собою новий підхід у педагогічній науці.

Курікулярна компетентність (Curriculum competence) учителя охоплює знання та вміння з розроблення навчальних планів, навчальних програм, елементів навчальних програм, моделей навчальних планів; з розроблення програм розвитку, навчальних програм та процесу відбору й організації змісту навчання, планування навчання й умов тестування; з підготовки досліджень відповідно до навчальних програм. Курікулярна компетентність пов'язана з розумінням програм і планів викладання та навчання.

Компетентність неперервного навчання (Lifelong learning competence) передбачає можливість, навчаючи, вчитися та сприяти власному професійному розвитку. Компетентність неперервного навчання уможливорює відповідальність учителів за власне навчання та за розвиток навичок неперервного навчання для учнів [555].

Емоційна компетентність (Emotional Competence) уміщує особистісні якості вчителя: доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексію, людяність, моральні цінності, переконання, погляди, тривоги, мотивацію, емпатію та ін. Саме ця компетентність допомагає краще зрозуміти учня, його потреби та виявити певні здібності.

Соціальна компетентність (Social competence) передбачає сформованість комунікативних та інтеграційних здібностей, уміння підтримувати стосунки, впливати, домагатися свого, правильно сприймати та інтерпретувати чужі думки, висловлювати до них ставлення, вести бесіди тощо. Соціальна компетентність містить: знання етики ділового спілкування; уміння запобігати й відносно безболісно розв'язувати конфлікти; уміння швидко й правильно передавати інформацію; уміння налагоджувати комунікацію; уміння давати зрозумілі й чіткі завдання і відповідно

мотивувати учнів; уміння тактовно вказувати на недоліки, коректно робити зауваження, викликати довіру тощо [639].

Комунікативну компетентність (Communication competence) розглядають як здатність учителя встановлювати і підтримувати потрібні контакти з учнями; сукупність знань, умінь і навичок у галузі вербальних і невербальних засобів для адекватного сприйняття і відображення дійсності в різних ситуаціях спілкування; система знань, мовних і немовних умінь та навичок спілкування, передбачених у процесах природної соціалізації, навчання, виховання й оцінки.

Інформаційно-комунікаційна компетентність (Information and Communication Technologies – ICT competence) учителя є сукупністю знань і вмінь, що формуються в процесі навчання та самонавчання ІКТ, а також здатністю до виконання педагогічної діяльності за допомогою інформаційних технологій. За наявності цієї компетентності вчитель зможе використовувати програмні та апаратні засоби найбільш ефективно. Наприклад, працювати з програмами створення презентацій, використовувати апаратні засоби (сканер, веб-камеру, інтерактивну дошку тощо). За наявності алгоритмічної компетентності – опанувати сучасні системи розробки програмного забезпечення, створювати алгоритми (наприклад, сценарії проведення уроків, диспетчери навчань за допомогою конструкторів).

Інтелектуальна компетентність (Intellectual competence) виявляється у здатності до аналітичного мислення і комплексному підході до виконання своїх обов'язків.

Ситуативна компетентність (Situational competence) передбачає вміння діяти відповідно до ситуації, здатність вирішити певну проблему, що виникла в освітньому процесі.

Часова компетентність (Time competence) відображає вміння раціонально планувати й використовувати робочий час. Вона містить адекватну оцінку витрат часу («почуття часу»), уміння конструювати програму досягнення мети в часовому континуумі, правильно визначати

витрати часу, що дуже важливо для сучасного вчителя (Supporting teacher competence development for better learning outcomes) [555].

Важливим у контексті нашого дослідження є висновок С. Прохорової [395], яка зазначає, що поряд із процесами інтеграції в європейську та глобальну економіку фінські вчені намагаються зберегти свою культуру, мову та національну ідентичність, тому уважно визначають пріоритети в освіті, а також у галузі наукових та інноваційних питань.

Німеччина. Корисним для України може бути досвід організації системи вищої освіти, зокрема й педагогічної, в Німеччині, оскільки вона належить до наймогутніших економічних націй і найстабільніших демократій (М. Дужа-Задорожна [138]; Н. Погребняк [378; 379]).

Так, у Німеччині до кінця ХХ століття створено низку курсів шкільної педагогіки, основною ідеєю яких було «антиавторитарне» виховання. У процесі проходження цих курсів студенти створюють ситуативні умови для системного аналізу. За допомогою курсів психології майбутні вчителі формують і розвивають у себе відчуття емпатії і здібності до ефективної комунікації. Індивідуалізація освітнього процесу дозволяє побудувати програму навчання для студентів, ураховуючи їхні індивідуальні потенційні можливості. Засобами й формами контролю стають самооцінювання й самоперевірка, оскільки переважно частину часу студенти здобувають знання самостійно. Основною формою організації навчальної діяльності виступають тренінги, моделювання дидактичних і виховних ситуацій, різні рольові ігри. Для того щоб полегшити студентам перехід від навчання до роботи в школі, активно використовують метод ситуативної підготовки, розроблений Р. Бекером. Основним завданням цього тренінгу є розвиток у студентів здатності переносити свої уміння й навички в шкільний клас (Дж. Олкерс (J. Oelkers) [609, с. 127]).

На особливу увагу заслуговує принцип єдності навчання та дослідження, якого обов'язково дотримуються в усіх ЗВО Німеччини, зокрема й у педагогічних вищих школах, де також здійснюється підготовка

молодих учених. У формуванні педагогічної культури у Німеччині важливу роль відіграють курси загальної педагогіки, які переважно охоплюють питання педагогіки у філософсько-педагогічному та історико-педагогічному аспектах. Для висвітлення основних питань педагогіки використовується національна спадщина відомих педагогів і філософів для більш глибокого визначення її предмета, завдань і методів, а також цілей і норм виховання. Тому у більшості вищих педагогічних закладів Німеччини провідне місце посідають курси, в основу яких покладено ідеї класиків німецької педагогіки.

Ідея спільного розвитку науки та вищої освіти є основною у розвитку педагогічних вищих шкіл у Німеччині, де наука визнана базою забезпечення високої якості вищої освіти, а співпраця з іншими європейськими ЗВО є чинником сприяння потенціалу інновацій [567, с. 4]. Німецька служба обміну створює сприятливі умови для тимчасового закордонного навчання студентів, оскільки прерогативою вищої освіти Німеччини є мобільність на ринку праці. Мобільність, ініціативність, знання іноземних мов і комп'ютерних технологій, а також навчання впродовж життя є в Німеччині основними вимогами до фахівців [623].

Франція. Реформування вищої педагогічної освіти у Франції розпочалося з прийняттям «Програмного Закону про загальні принципи організації системи освіти» (фр. Loi d'orientation du 10.07.1989), у статті 17 якого йдеться, про створення «при кожній академії, починаючи з 1 вересня 1990 року, університетського інституту з професійної підготовки вчителів».

Професійну підготовку вчителів у Франції здійснюють за денною формою – в університетських інститутах підготовки вчителів (фр. Institut universitaire de formation des maîtres (I.U.F.M.) (учителів початкової та середньої шкіл) і Вищих нормальних школах (викладачів старших класів ліцеїв і ЗВО) та за заочною формою – в національному центрі дистанційної освіти (фр. Centre national d'enseignement à distance (C.N.E.D.)).

Т. Харченко виокремлює такі особливості підготовки майбутніх учителів у Франції: «здійснення її на базі диплома ліценціата (bac + 3) та

конкурсних вступних випробувань (тестування, досє, усна співбєсїда); складання конкурсних екзаменїв на право заміщення вакантних посад викладачїв французьких навчальних закладїв рїзних типїв» [483].

Данїя. В основу педагогїчної освїти Данїї покладено цїннїснї орієнтири європейського суспїльства, що поступово трансформуються в багатокультурну демократїю. Вони базуються на таких основних принципах: визнання прав людини, релїгїйної та культурної свободи, автономїї особистостї та її вільного вибору в процесї навчання; вїдповїдальнїсть за кїнцевий результат навчання; активна толерантнїсть до учнїв і прийняття рїзноманїтностї та вїдмїнностей їхнїх розумових здїбностей.

Реформування вищої педагогїчної освїти в країні розпочалося пїсля Мїжнародних конференцїй мїнїстрїв освїти розвинених європейських держав у 1971 та 1976 р. і пїдписання спїльного договору про розвиток вищої освїти у Європї та прийняття Закону «Про унїверситети». Педагогїчна пїдготовка в Данїї стала бїльш демократичною, до органїв управлїння педагогїчних вїддїлень і гуманїтарних факультетїв унїверситетїв почали обирати у рївнїй кїлькостї як викладачїв, так і студентїв (Й. Крейслер (J. Krejsler) [585, с. 217]). Саме студенти педагогїчних вїддїлень уперше органїзували освїтнїй рух у Данїї і порушили питання про автономїю, свободу, соцїальну вклученїсть та активнїсть громадянської позицїї вчителїв у контекстї їхньої пїдготовки до майбутньої професїйної дїяльностї в школї.

Сьогодні у Данїї вїдбувається процес розроблення та введення практико-орїєнтованої методологїї до пїдготовки вчителя . Майбутнїй учитель пїсля проходження навчання за однїєю з педагогїчних програм має набути професїйних прийомїв і навичок для роботи з учнями в школї та оволодїти необхідним обсягом загальноосвїтнїх і спецїальних знань, володїти особистїсними якостями, якї вїдповїдають професїї вчителя (В. Соренсен (V. Sørensen) [634, с. 122]).

Пїсля вивчення курсу базових дисциплїн майбутнї педагоги повиннї мати «глибоке предметно-дидактичне розумїння сутностї», яке дозволить їм

можливість вибудовувати систему навчання дітей відповідно до цілей, які ставить перед собою школа, урахуваючи як основні риси розвитку суспільства, так і потенціал, умови та прерогативи розвитку окремої дитини. Таке глибоке розуміння сутності вивченого предмета дозволяє майбутньому вчителю сформулювати критерії оцінювання, сприяє накопиченню та умілому використанню змісту навчального матеріалу та додаткових засобів навчання. Важливим є той факт, що такі педагогічні знання набуваються у збалансованій взаємодії вивчення теоретичних дисциплін і педагогічної практики.

Дослідники О. Бочарова [408]; Б. Елле (B. Elle) [545]; Е. Фолдберг (E. Foldberg) [557], зазначають, що повноцінна підготовка сучасного педагога можлива лише за умов неперервної та послідовної педагогічної практики у школі, що створює умови для формування професійних рис майбутнього вчителя.

На педагогічну практику студентів університетів і професійних інститутів Данії зазвичай передбачають п'ять місяців. Педагогічну практику проводять у школах під контролем наставника вчителя високої кваліфікації, якого призначає Міністерство освіти Данії. Наставник спостерігає за роботою студентів, надає їм цінні поради, усуває помилки. Така практика, на думку педагогів Данії, необхідна для того, щоб студенти оволоділи основними поняттями і знаннями про організацію освітнього процесу загалом, набули навичок планування занять і виконання навчального плану. Реформування вищої педагогічної освіти Данії стосується передусім методики викладання і передбачає застосування інноваційних підходів і технологій.

Норвегія. Аналіз літератури з питань професійної підготовки вчителя в Норвегії засвідчив, що в процесі історичного розвитку норвезька система педагогічної освіти набула таких характерних особливостей: орієнтація на потреби та інтереси студентів, толерантність, визначення провідної ролі освітнього середовища, де християнські ідеї визначають теоретичні основи

організації процесу навчання та моделювання взаємин викладача і студентів (В. Джефрей, К. Гаррісон, Дж. Голберк, А. Крафт, К. Міхрей та ін.) [642].

У реформуванні освітньої політики Норвегії визначальним є розвиток процесів демократизації, «демократизація системи освіти передбачає децентралізацію процесу управління навчальними закладами» [636, с. 22]. І. Жерноклєєв зазначає, що «Згідно з документом Міністерства освіти, науки і церкви Норвегії «Вища освіта» зміст навчання студентів в освітніх установах, що здійснюють педагогічну підготовку вчителів, має бути орієнтованим на оволодіння студентами теоретичними знаннями і практичними навичками, що дозволяють планувати й організовувати педагогічну діяльність в умовах гуманізації освіти, проводити наукові дослідження» [147, с. 106].

Реформування педагогічної освіти в Норвегії у 2003 р. супроводжувалося розробленням нових стандартів якості навчання. З 1 січня 2004 р. розпочав роботу державний і незалежний орган контролю якості освіти – Nasjonal organ for kvalitet i utdanningen, до функцій якого належить не тільки контроль якості підготовки майбутніх фахівців в Норвегії, а й моніторинг роботи закладів вищої освіти за кордоном.

У норвезькій науково-педагогічній літературі методологічні засади підготовки вчителя розглядаються як система принципів, способів організації теоретичної та практичної діяльності педагогів (А. Кохен, Л. Маріон, А. Скен та ін.). Педагогічні підходи, концепції, що перебувають в основі освітнього процесу, зумовлюють вибір методологічних принципів, які визначають зміст навчання та технології організації підготовки майбутніх учителів.

Підготовка майбутніх учителів для школи у Норвегії здійснюється на основі принципів, які дозволяють інтегрувати процес здобуття теоретичних знань та практичних умінь студентів із їхнім особистісним розвитком: активність особистості у процесі навчання, залучення її до практичної діяльності, повага до права студента на індивідуальний спосіб

самовираження, віра в можливості та здібності майбутнього фахівця, співпраця в освітньому процесі.

Дослідники акцентують на тому, що норвезькі викладачі, організовуючи процес педагогічної підготовки студентів, спираються на теоретичні концепції Л. Виготського, Дж. Дьюї, У. Кілпатріка, А. Маслоу, К. Роджерса, Б. Скіннера. У публікаціях викладачів вищої педагогічної школи Норвегії відображені теоретичні та практичні основи практикованих ними підходів і принципів до навчання та розвитку особистості студента: надання максимальної допомоги молодій людині у розвитку її особистості; формування професійно значущих умінь; індивідуалізація та диференціація навчання; рівневий підхід до оцінювання успішності; розвиток творчого потенціалу та ціннісних установок.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що зміст підготовки майбутніх учителів у Норвегії зорієнтовано на особистісний розвиток студентів. Система знань, умінь, навичок, досвіду, професійних компетенцій майбутнього вчителя, культивовані норвезьким суспільством норми та цінності конкретизуються в навчальних програмах, які мають інваріантну та варіативну складові, а їхній зміст спрямовується на всебічне вивчення особистості учня .

Проаналізувавши цілі, завдання та зміст навчальних курсів підготовки майбутніх учителів у Норвегії, можемо зробити такі узагальнення:

– освітні програми передбачають вивчення загальнотеоретичних дисциплін у необхідному обсязі для майбутнього вчителя (розв'язання психолого-педагогічних, науково-методичних та організаційно-управлінських завдань);

– у змісті програм передбачено предметні модулі, що пропонуються для додаткового вивчення («Освітня траєкторія», «Історія освіти», «Педагогічна етика і сучасність», «Педагогічна психологія» та ін.). Такий підхід до конструювання змісту сприяє глибокому аналізу проблем навчально-виховної діяльності вчителя. Зауважимо, що навчальні модулі

формується з урахуванням індивідуальних планів і запитів студентів, що відображає увагу норвежців до індивідуальних напрямів розвитку майбутніх учителів;

– навчальні курси передбачають виконання студентами значної кількості науково-дослідницьких проєктів, що підтверджує орієнтацію професійної підготовки до формування педагога-дослідника;

– педагогічна діяльність учителя розглядається в освітніх програмах за тематичними блоками («Учитель, учень та освітнє середовище», «Інклюзивне навчання», «Конфлікти в освітньому процесі» тощо), які інтегрують знання різних навчальних дисциплін і реалізують принцип міждисциплінарності в конструюванні змісту фахової підготовки студента.

Сучасні норвезькі дослідники пропонують таку класифікацію технологій підготовки майбутніх учителів: технології передавання інформації; технології активізації й інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності студентів, технології контролю знань.

Важливе місце в системі підготовки майбутніх учителів у Норвегії, як і в інших європейських країнах, посідає педагогічна практика, яка має свою специфіку: упродовж усіх років навчання педагогічна практика є з'єднувальною ланкою між теоретичною та практичною підготовкою вчителя; організація педпрактики характеризується цілеспрямованістю, неперервністю, творчим підходом студента до розв'язання педагогічних завдань, має комплексний характер; методи та форми організації педагогічної практики орієнтують студентів на рефлексію досягнутих ними результатів. Вартий особливого схвалення підхід, коли студенти беруть активну участь у плануванні педагогічної практики, що дозволяє врахувати їхні індивідуальні потреби й інтереси, мотивувати до активної педагогічної діяльності, а наявність у кожного студента індивідуального педагога-куратора забезпечує надання своєчасної консультативної допомоги, сприяє системному й активному педагогічному наставництву та контролю.

Ірландія. Упродовж останнього десятиліття в Ірландії організація професійної підготовки вчителя набуває істотних нових ознак. Ірландська республіка традиційно позитивно реагує на інноваційні процеси ЄС і є активним співучасником їх реалізації. В умовах загальноєвропейської інтеграції професія вчителя в цій країні змінюється і набуває нових характеристик, які тлумачаться європейськими експертами як принципи або стратегічні вимоги до професії європейського вчителя XXI століття. Висока кваліфікація вчителя передбачає володіння не лише ґрунтовними педагогічними знаннями, а також уміннями й навичками щодо управління та педагогічного супроводу процесу навчання, розуміння соціальних і культурних вимірів освіти. Вимоги щодо навчання впродовж життя ґрунтуються на потребі продовження професійного розвитку педагога впродовж усієї кар'єри: усвідомлення важливості набуття нових знань і здатність до інновацій. Важливим компонентом професії вчителя є мобільність готовність вчителя до якісних змін у нових умовах. Вимоги щодо партнерства як основи педагогічної професії передбачають тісний взаємозв'язок у роботі закладів педагогічної освіти зі школами та місцевими органами влади у сфері освіти.

У контексті реформування вищої педагогічної освіти України цікавим є висновок А. Роляк, яка зазначає, що в педагогічній теорії країн Північної Європи сформувався новий напрям наукових досліджень у галузі підвищення якості освіти вчителя. Він спрямований на обґрунтування основних типів знань, які є пріоритетними для майбутнього педагога, зокрема: «тип знань практики навчання як форми знань, що розвивається на базі особистого досвіду; тип рефлексивних чи професійних знань, що розвивається шляхом аналізу та роздумів про те, як вдосконалити навчальну практику; тип наукових або дослідницьких знань, що виникає в результаті дослідницького обґрунтування методології, теоретичних основ та вибору концепцій педагогічної діяльності» (А. Роляк [409]).

Як вважає Й. Расмуссен (J. Rasmussen), що виокремлені типи знань «виконують різні функції, але мають однакове значення для ефективної педагогічної діяльності» [615]. На думку вченого, у професійній діяльності вчителя практичні знання так само важливі, як наукові та академічні.

Республіка Польща. Як і інші країни – члени Європейського Союзу, у Польщі системно впроваджуються нові норми і стандарти у освіту та науку відповідно до вимог Болонського процесу. Здійснюється реформування освіти, у якому основна стратегічна лінія належить підготовці учителя (Н. Бідюк [406]).

Для нашого дослідження надзвичайно корисним є вивчення праць польських науковців (Т. Бауман (T. Bauman) [515;516]; Й. Краєвський (J. Krajewski) та ін. [584]; С. Квятковські (S. Kwiatkowski) [590]; З. Маркоцкі (Z. Markocki) [604]; М. Сікора (M. Sikora) [630]; В. Сліверський (B. Śliwerski) [632]) якими досліджено та впроваджено позитивний досвід підготовки педагогів для освітнього простору для своєї країни і для Європи в цілому. За останні роки система освіти в Польщі набула динамічних змін: польські університети пропонують високий рівень навчання, викладання дисциплін здійснюється рідною (польською) й англійською мовами. Створюються широкі можливості для участі викладачів і студентів у міжнародних проєктах і академічних обмінах. Принцип мобільності, який схвалено Європейською комісією, відкрив перспективи для отримання знань за обраним напрямом у різних навчальних закладах.

«Завданням університетської освіти сьогодні є гарантуванням її учасникам компетенцій (вони відносяться до кінцевих результатів навчання і є складними вміннями вищого рівня). Ключові для сучасного студента компетенції такі: навчання, мислення, пошук, самовдосконалення, комунікація, співпраця, діяльність», зазначає О. Вахріна [69, с. 241].

У теорії і практиці педагогічної освіти Республіки Польща також накопичено цінний досвід професійної підготовки і педагогічної діяльності вчителів. Позитивним стало запровадження двоступеневого навчання у

зкладах вищої освіти. Підготовка вчителів здійснюється за певними спеціальностями для різних типів освітніх закладів. Навчальна програма за напрямом підготовки «Педагогіка» охоплює три групи предметів: перша- загальні предмети обов'язкові для всіх спеціальностей; друга - предмети психолого-педагогічного циклу, що спрямовані на підготовку студента до майбутньої педагогічної діяльності; до третьої групи включено спеціальні предмети, які обирає майбутній учитель Б. Сліверські (B. Śliwerski) [632; 633].

Підготовка вчителів початкових класів поєднується з підготовкою вихователя для закладів дошкільної освіти (їх також називають вчителями). Така двопрофільна підготовка має позитивне значення, бо завдання підготовки вчителя старших груп зберігає наступність між закладом дошкільної освіти і початковою школою. Такий випускник закладу вищої освіти швидше працевлаштовується, оскільки педагог має підготовку з двох спеціальностей. Підготовка вчителів у Польщі здійснюється у двох юридично-адміністративних системах – публічній та непублічній; у двох сферах середовища: академічному (університети, вищі професійні школи, вищі педагогічні школи) і освітньому (вчительські колегії, які мають статус вищих шкіл).

Двоступеневість освіти уможлиблює майбутнім педагогам початок роботи після навчання першого ступеня (3 роки) з дипломом ліцензіата. Підготовка вчителів для спеціалізованих шкіл здійснюється в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві.

Автор дослідження системно вивчала досвід підготовки вчителів в Республіці Польща, неодноразово перебуваючи на стажуванні у польських педагогічних закладах освіти, брала участь в науково-практичних конференціях та міжнародних наукових форумах «Польща – Україна»/ «Україна – Польща».

Науковці Республіки Польща наголошують на потребі органічного зв'язку освіти з наукою та практикою. З. Крушевський (Z. Krushewski)

зазначає, що головною метою розвитку освіти в Республіці Польща є підвищення рівня освіченості суспільства та одночасне забезпечення високої якості навчання, а також навчання впродовж усього життя. Позитивну тенденцію до розвитку в цій країні мають приватні вищі школи. Швидкими темпами розвиваються також заочні та дистанційні форми навчання, спрямовані на розвиток у студентів навичок самостійної та індивідуальної роботи з науковою та навчальною інформацією [587, с. 241].

Варто акцентувати увагу на тому, що у Республіці Польща постійно дбають про мобільність студентів у європейському освітньому просторі. Систематично відбувається інтенсивний взаємообмін студентами із зарубіжними закладами вищої освіти, чому сприяє впроваджена в країні система трансферних кредитів за типом ECTS.

Італія. Загальнопедагогічну підготовку вчителя в Італії університети здійснюють відповідно до критеріїв, установлених Постановою Міністерства освіти Італії від 26.05.1998 р., яка визначає мінімум змісту, пов'язаного з кваліфікацією, а також процедури оцінювання й підтвердження знань (Є. Нелін [341, с. 402]). Подальший перелік навичок і вмінь, що характеризує професію вчителя, становить своєрідну таксономію навчальних цілей і підґрунтя загальної професійної готовності вчителя, тобто його загальнопедагогічну компетентність:

1. Наявність відповідних знань з одного предмета.
2. Здатність слухати, вивчати й розуміти учнів у процесі навчання, зважаючи на їхні психологічні й соціальні потреби, допомагаючи їм самовизначитися.
3. Активна взаємодія з колегами, сім'ями, керівництвом школи, організаційними, виробничими, представницькими органами конкретної території.
4. Уміння визначити особливості викладання предмета в різних освітніх контекстах, бути відкритим до критики й міжнародної взаємодії.

5. Здатність розширювати знання й навички, дотичні до свого предмета, у різних освітніх контекстах.

6. Уміння зробити викладацьку діяльність різноманітною, доцільною, систематичною і комплексною на основі розроблення гнучкого плану, що охоплює визначені цілі й методи навчання.

7. Здатність зробити спілкування учнів з учителем природним засобом побудови стосунків, одержання знань, досвіду, можливістю самовираження, покращення сприймання нового матеріалу.

8. Здійснювати посильний унесок у роботу школи у взаємодії з іншими школами, відігравати активну роль у системі шкільної автономії, знаючи права та обов'язки вчителя, організаційні проблеми школи, враховуючи громадянську й культурну (італійську та європейську) дійсність, міжетнічні особливості (М. Дутто (M. Dutto) [539]).

Розглядаючи в межах нашого дослідження особливості розвитку та реформування вищої педагогічної освіти, можемо зробити висновок, що для європейських країн визначальною у забезпеченні якісної педагогічної освіти є організація ефективних зв'язків між теорією, практикою та науковим пошуком для досягнення їхнього систематичного поєднання, для пізнання сутності педагогічної діяльності. Аналіз літературних джерел засвідчує, що для системи педагогічної освіти більшості країн характерна тенденція до зміщення акцентів на професійно-практичну підготовку).

Істотною відмінністю систем підготовки вчителів у країнах ЄС є альтернативні шляхи одержання професії через програми «ліцензованого вчителя (licensed)», «усебічно підготовленого вчителя» (articulated) на базі вищої освіти й отримання сертифікатів про професійну підготовку після додаткового навчання в регіональних центрах (В. Грачева [104]).

Підсумовуючи, зазначимо щодо підготовки майбутніх учителів залучено досвідчених педагогів, а центр професійної підготовки перенесено в школу. В основу розвитку педагогічної освіти в Західній Європі покладено ціннісні орієнтири суспільства, що рухається стрімкими темпами до

полікультурної (поліетнічної, полілінгвістичної) спільноти. Вони ґрунтуються на сталих, а також нових цінностях західної демократії: визнанні прав людини, автономії особистості та її свободи, відповідальності, солідарності, толерантності, про що зазначають у своїх дослідженнях О. Локшина [301]; Л. Пуховська [400; 401]; В. Садова [412]. В утвердженні цих цінностей особливу місію відіграє нова генерація вчителя-європейця, якому постійно доводиться мати справу з альтернативними джерелами інформації, носіями суперечливих цінностей тощо. У цих умовах змінюються й функції вчителя в шкільному класі – з транслятора знань він перетворюється на організатора й стимулятора самостійної пізнавальної діяльності учнів.

Вагомим у контексті нашого дослідження є висновок О. Огієнко, яка виокремлює такі спільні риси професійної підготовки вчителів у низці закордонних країн: «реформування систем педагогічної освіти здійснюється у напрямі підготовки вчителя нового типу, а саме творчого вчителя-професіонала; здійснюється формування законодавчо-нормативної бази щодо вчителя; відбувається зміцнення ролі вчителя та підвищення статусу педагогічної професії, перехід до концепції «освіта впродовж усієї педагогічної діяльності», основою якої є «школоцентрована» підготовка вчителя; застосовуються подібні моделі підготовки вчителів: послідовна, яка передбачає вивчення загальних і спеціальних дисциплін на першому етапі навчання, а вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу й проведення навчальної практики – на другому, завершальному етапі; паралельна, що будується за принципом паралельності всіх складових навчальної програми протягом усього терміну» [354, с. 371].

Отже, аналіз розвитку освітніх систем свідчить, що в європейській освіті відбувається інтернаціональна уніфікація національних освітніх стандартів, диверсифікація освітніх моделей, удосконалення технологій навчання. Водночас кожна з аналізованих нами країн, досвід яких вивчався нами, прагне збагатити свій історично напрацьований освітній потенціал, творчо використовуючи інноваційний досвід організації та зміст освіти

інших країн. Це допомагає визначити загальні закономірності розвитку освіти, слугує формуванню відкритого освітнього простору, дозволяє уникнути помилок, спричинених поспішним запозиченням закордонного досвіду.

Попри окремі відмінності в діяльності педагогічних навчальних закладів Західної Європи, існують загальні характеристики, що забезпечують ефективне функціонування цих закладів. До них належать:

- зростання питомої ваги психолого-педагогічних знань у змісті педагогічної освіти;
- підвищення ролі педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх учителів;
- багатоваріативність методів і способів організації навчальної діяльності;
- розширення дослідницької складової у формах професійної підготовки;
- професіоналізований відбір майбутніх фахівців;
- удосконалення системи перепідготовки педагогічного персоналу;
- упровадження сучасних досягнень науки в зміст навчальних дисциплін (Н. Лазаренко [283, с. 202]).

На основі міжнародного досвіду реформування вищої педагогічної освіти можемо дійти висновку, що реформи впливають на всю систему підготовки, а не тільки на окремого викладача чи студента. Це потребує організації освітнього процесу на основі випереджувального підходу. Тому вважаємо, що акцент варто ставити не лише на підвищенні кваліфікації індивідуального педагога, а передусім на кваліфікації закладу вищої освіти загалом.

Кожна із систем педагогічної освіти в країнах ЄС пройшла власний інноваційний шлях розвитку та вдосконалення. Деякі інноваційні зміни стали національними традиціями, визначили провідні концепції, принципи й тенденції побудови змісту, структури й умов організації вищої педагогічної освіти.

2.2 Сучасні тенденції розвитку професійної підготовки вчителів

Розвиток освіти в кожній країні відбувається під впливом загальносвітових тенденцій. Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси ставлять перед сучасною молоддю безліч проблем, ситуацій, в яких треба приймати правильне рішення, спираючись на сформовану в процесі особистісно-професійного розвитку систему внутрішніх принципів, особистісних переконань і цінностей. Помітно зростає важливість формування професійно-орієнтованої особистості, а це, своєю чергою, передбачає підвищення рівня особистісної складової у професійній діяльності фахівця. Актуальними як для європейського, так і для українського суспільства залишаються не лише проблеми, пов'язані з якістю вищої освіти, а й питання доступності, ефективності, неперервності та відкритості освіти. Їх розв'язання сприятиме розвитку здатності національної системи освіти гнучко реагувати на глобальні тенденції на ринку праці та допомагати вирішувати суспільні проблеми засобами освіти. Отже, дослідження, присвячені вивченню сучасних аспектів інтеграції вищої школи до європейського освітнього простору, є досить актуальними.

Останнім часом у європейських країнах особливого значення надають підвищенню якості педагогічної освіти. У 2007 році Європейська комісія опублікувала перспективні напрями забезпечення якості викладання і професійної підготовки педагогічних кадрів у «Підвищення якості підготовки вчителів». Документом закріплено загальноєвропейські принципи оцінювання професійних компетенцій і присудження кваліфікацій працівникам освіти [548], а також наголошено, що необхідний рівень кваліфікації педагогічних працівників має бути забезпечений їхньою професійною підготовкою в системі вищої освіти, а освітні програми педагогічного напрямку мають бути представлені на всіх рівнях (бакалаврат, магістратура, докторантура). Безумовно, у кожній з країн виникають специфічні труднощі в процесі професійної підготовки вчителів, які б

відповідали сучасним вимогам. Тому багаторівневі програми підготовки вчителів повинні враховувати національну специфіку освітніх систем і низку інших чинників, що впливають на постановку освітніх завдань. Проте, незважаючи на істотні відмінності в змісті й організації професійної підготовки вчителів, а також у соціальному статусі й сприйнятті педагогічної професії в різних країнах, аналіз здійснених останнім часом досліджень дозволяє виокремити низку загальних тенденцій, що характеризують розвиток вищої педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу.

Незважаючи на множинність витлумачення поняття «тенденція» в різних наукових сферах, спробуємо розкрити його сутність і зміст стосовно соціальних явищ. Словник української мови пропонує тлумачити це поняття як «напрямок розвитку чого-небудь» або як, «прагнення, намір, властиві кому-, чому-небудь» [440, с. 72].

Тенденцією в освіті зазвичай називають провідний напрям її розвитку, передбачувану потенційну закономірність «...що детермінована історичними, політичними, національними, соціально-економічними, культурними чинниками і стратегіями міжнародних організацій та визначає перспективи професійного розвитку вчителів у локальному та світовому освітньому просторі» (Н. Авшенюк [6, с. 14]).

В. Андрущенко [16]; Г. Васянович [68]; С. Клепко [197]; В. Кремень [239]; О. Кулик [247]; В. Лутай [307] та інші українські науковці, досліджуючи тенденції й закономірності становлення новітньої вітчизняної філософії освіти в євроінтеграційному контексті, визначають освіту як цінність, як систему, як процес і як результат. Дослідниця О. Кулик зазначає, що основними «тенденціями становлення нової української філософії освіти є її концептуалізація, що визначається різноманіттям теоретичних ідей і підходів; обґрунтуванням методологічних аспектів педагогічного знання; визначенням оптимальних напрямів і стратегій розвитку науково-педагогічної та практичної діяльності» [247, с. 55].

Цінною для наших пошуків стала колективна монографія українських науковців «Культурно-гуманітарні стратегії розвитку університетської освіти в умовах динамічних суспільних трансформацій» [248]. Автори досліджують інтернаціоналізацію вищої освіти як «головний напрям її розвитку в умовах динамічних суспільних трансформацій, спричинених глобалізацією і стрімким розвитком новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій» та обґрунтовано, що «інтернаціоналізація вищої освіти має розглядатися не як самодостатня мета, а як засіб підвищення якості освіти і засіб підготовки молодшої людини до життя у глобалізованому світі в умовах динамічних цивілізаційних трансформацій» [248, с. 2].

Визнаючи потребу врахування тенденцій розвитку соціальних явищ у вивченні минулого, розбудові сучасного й прогнозуванні майбутнього розвитку системи освіти Н. Авшенюк [2]; О. Дем'яненко [123]; О. Матвієнко [316; 319]; Л. Пуховська [399]; Г. Філіпчук [475] пропонують різні їх класифікації:

- 1) за просторовим або масштабним параметрами: локальні, регіональні, глобальні;
- 2) за фазами розвитку: ті, що лише зароджуються, формуються чи вже завершені;
- 3) за тривалістю: короткострокові, довгострокові;
- 4) за сутністю: теоретичні чи практичні;
- 5) за основною характерною ознакою: фундаментальні чи специфічні;
- 6) за видом впливу: ті, що сприяють створенню системи, її зміцненню чи руйнуванню;
- 7) за обсягом охоплення системи: ті, що характеризують розвиток системи загалом чи її окремих компонентів.

Для визначення основних тенденцій розвитку педагогічного університету України в умовах євроінтеграції ми вважали за доцільне спочатку виявити основні тенденції розвитку сучасного глобалізованого суспільства, проаналізувати провідні тенденції розвитку освіти в Європі і на

основі екстраполяційного підходу здійснити прогноз результатів їхнього розвитку в Україні та ефективність впливу на вимоги до професійної підготовки вчителів. Основним завданням були: систематизація й класифікація основних тенденцій, їх узагальнення та визначення важливості й можливості відображення кожного з напрямів розвитку в перспективних програмах розвитку педагогічної освіти України.

Для визначення сучасних тенденцій розвитку системи освіти в країнах ЄС вибрано період від середини 90-х рр. ХХ ст. до 2019 р., тобто період, коли відбувались і продовжують відбуватися найбільш інтенсивні євроінтеграційні процеси в політиці, економіці, культурі, науці й освіті. Джерелами інформації щодо провідних тенденцій розвитку європейських систем освіти та необхідності їх дотримання в Україні стали:

1) документи міжнародних інституцій: ЮНЕСКО, ОЕСР, Європейської Комісії, Ради Європи, Міжнародної асоціації університетів, Глобальної освітньої мережі Європи та ін. [200; 220; 389; 510; 541; 548; 549; 607; 608; 636; 641; 642; 647; 649];

2) стратегічні документи глобального, європейського і національного рівнів, що визначають політику та перспективи інтернаціоналізації вищої освіти [24; 43; 156; 157; 226; 339; 340; 347; 369; 403; 445; 453; 454; 547; 645];

3) монографії, дисертації та навчальні посібники присвячені проблемам освіти в умовах євроінтеграції Н. Авшенюк [2; 5]; В. Андрущенко та ін. [476]; І. Артёмов та ін. [349]; В. Берека, І. Шоробура [34]; О. Білорус та ін. [96]; В. Бондаренко та ін. [477]; В. Биков, О. Овчарук [479]; С. Гринюк [107]; В. Вікторов [78]; Б. Воронкова та ін. [360]; Л. Горбунова та ін. [248]; О. Дубасенюк та ін. [82; 393]; Д. Кучеренко, О. Мартинюк [252]; О. Матвієнко, З. Полянничко [321]; Н. Мосьпан [334]; В. Лозова та ін. [338];

4) статті вітчизняних науковців В. Андрущенко [17]; І. Бабин, В. Ликова [27]; Н. Бірук [53]; М. Галаган [89]; Л. Гриневич [106]; О. Дубасенюк [136]; О. Жовнич [151]; Л. Маслак [315]; М. Степко [451]; В. Ягупов [508] та зарубіжних Ч. Банах (Cz. Banach) [513]; П. Корт (P. Cort)

[530]; Л. Дейл (L. Dale) [532]; Р. Дейл (R. Dale) [533]; І. С. Елайн (E. S. Elaine) [540]; Х. Квятковська (H. Kwiatkowska) [589]; Л. Ваймер (L. Weimer) [656] щодо тенденцій розвитку освіти;

5) словники педагогічних понять і понять з європейської інтеграції [21; 23; 72; 98; 102; 140; 193; 371; 439; 441; 443; 460] та аналітичні звіти [159; 160; 305; 443; 459] тощо.

Логіка нашого наукового пошуку потребувала виокремлення низки смислових блоків щодо аналізу основних тенденцій розвитку сучасного глобалізованого суспільства та визначення їхнього впливу на розвиток освіти, оскільки на основі тенденцій можна обґрунтувати висновки щодо перебігу досліджуваних процесів у майбутньому, прогнозувати показники розвитку системи освіти України в умовах глобалізації та євроінтеграції. Результати аналізу наведених вище джерел дають підстави виокремити такі сучасні тенденції розвитку системи освіти в країнах ЄС (Н. Лазаренко [282, с. 13-14]):

Історичні:

– посилення інтеграційних процесів у галузі вищої освіти під впливом глобалізації;

– координація розвитку освіти в діяльності міжнародних інституцій (ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР, Європейська Комісія, Рада Європи, Міжнародна асоціація університетів);

– активізація нормативно-правової діяльності міжнародної освітянської спільноти з метою забезпечення якості транснаціональних освітніх послуг;

– приєднання країн до Болонського процесу, спрямованого на розбудову Європейського простору вищої освіти (ЄПВО);

– перехід до багаторівневої вищої освіти та її стандартизації.

Соціокультурні:

– зростання соціальної потреби в знанні, у підвищенні рівня освіти;

- підвищення ефективності освіти у вихованні відповідального ставлення до навколишнього середовища, здорового способу життя;
- посилення кореляції освітніх процесів із соціокультурними явищами та процесами національного та глобального характеру;
- пришвидшення процесів інтернаціоналізації вищої освіти – випускники бакалаврату ЗВО однієї країни часто вступають до магистратури іншої країни; поширюється практика подвійних дипломів; інтенсифікуються процеси академічної мобільності;
- більше уваги приділяється інклюзивній освіті;
- відбувається гармонізація вищої освіти з ринком праці.

Методологічні:

- відбувається переосмислення вже наявних парадигм і поглядів;
- система освіти визнається складноорганізованою, відкритою, динамічною, нелінійною, здатною до самоорганізації;
- активізується і розширюється пошук нових адекватних філософських концепцій;
- оновлюються філософсько-педагогічні, психолого-педагогічні та соціально-педагогічні підходи до трансформації і презентації наявного знання для навчально-виховної практики;
- посилюється увага до особистісно орієнтованого й компетентнісного методологічних підходів в організації освіти;
- змінюється концепція школи як фізичного місця з класними кімнатами, в яких навчаються діти одного віку впродовж фіксованого часу, визначеного навчальним планом;
- відбувається інтеграція філософських, природничо-наукових, соціологічних, психологічних і педагогічних учень на рівні методологічних уявлень і понять;
- поглиблюється взаємодія процесів інтеграції та диференціації, диверсифікації та конвергенції національних і транснаціональних особливостей освітніх систем.

Методичні:

- поширюється STEM, STEAM і STREAM освіта як форма інтеграції науки, технологій, мистецтва, виробництва та математичних обчислень;
- змінюється роль учителя – з транслятора знань він перетворюється в партнера, помічника, тренера, інструктора, тьютора, коуча;
- розробляються методики навчання дітей з особливими потребами;
- удосконалюються методики дистанційного навчання.

Технологічні:

- створюються нові інтелектуальні середовища, засновані на комп'ютерних мережах;
- використовуються найсучасніші мобільні засоби навчання, що сприяє інтенсивній персоналізації освітнього процесу;
- відбувається прискорений розвиток Інтернет-освіти й формування відкритого освітнього середовища;
- триває становлення інституційної транснаціональної мобільності провайдерів освітніх послуг;
- прискорюються процеси цифровізації;
- дедалі швидших темпів набувають процеси гейміфікації;
- відбувається диверсифікація навчального простору (заняття відбуваються в бібліотеках, музеях, на виробництві, в природі тощо);
- набуває поширення трансформація навчального простору (використовуються меблі-трансформери, застосовується надсучасне обладнання).

Економічні:

- розширення грантових програм на міждержавному рівні в галузі освіти;
- комерціалізація вищої освіти, запровадження ринкових механізмів у фінансуванні та управлінні вищою освітою;
- лібералізація торгівлі освітніми послугами;
- використання маркетингу в сфері освітніх послуг;

– посилення регуляторних процедур експорту/імпорту освітніх послуг (Н. Лазаренко [282, с. 14]).

Деякі з тенденції у запропонованій класифікації є глобальними, а деякі виявляються лише в окремих регіонах чи країнах. Наприклад, глобальними, тобто загальними для більшості національних систем освіти в Європі, є такі: глобалізація, євроінтеграція, інтернаціоналізація, інформатизація, мультикультурність, неперервність, гуманізація, демократизація (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Тенденції розвитку європейської вищої освіти

<i>Глобальні</i>	<i>Регіональні</i>	<i>Національні</i>
глобалізація, євроінтеграція, інтернаціоналізація, інформатизація, мультикультурність, неперервність, гуманізація, демократизація ...	культурна гібридизація; створення єдиного освітнього простору для кількох країн; формування академічної англомовної спільноти; утвердження глобальної суперліги університетів ...	модернізація національної системи освіти; створення галузевої системи кваліфікацій; підвищення статусу педагога; розвиток інклюзивної освіти ...

Джерело: систематизовано автором

На підставі аналізу розвитку освіти в країнах Скандинавії (Швеції, Данії, Норвегії) Т. Логвиненко аналізує інтегративні процеси в розвитку вищої освіти європейських країн. Основними тенденціями її розвитку визначає демократизацію, інтернаціоналізацію, гуманітаризацію, високу якість, реалізацію положень Болонської Конвенції. Автор наголошує на провідній ролі університетів у системі вищої освіти [299, с. 87].

Г. Товканець розглядає проблеми вищої професійної освіти Чехії в умовах глобалізації. Автор звертає увагу на те, що останнім часом «вища освіта дедалі частіше розглядається як товар і її комерціалізація виходить на рівень світового ринку» і вказує, що поняття «економіка знань», «економіка інтелекту» стають ключовими термінами. Погоджуємося з автором, що з урахуванням тенденції комерціалізації змінюються завдання щодо реформування системи вищої освіти, зокрема необхідним є створення умов для розвитку партнерських відносин між науково-дослідними університетами та підприємствами, формування умов для транснаціональної освіти на основі принципів гуманізації та демократизації [462, с. 162]. Л. Нічуговська привертає увагу до того, що однією із загальних тенденцій у Європі є значне зростання пропозиції програм підготовки фахівців з переважно англійською мовою навчання [346, с. 32].

Узагальнюючи результати досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців щодо визначення основних тенденцій розвитку освіти на сучасному етапі, можемо дійти висновку, що сучасну освіту характеризують прояви таких тенденцій, зокрема:

- зростання ролі освіти в забезпеченні сталого розвитку суспільства (що можна розглядати як одну з сучасних тенденцій цивілізаційного процесу загалом);
- перетворення сучасної освіти в складну, багатоаспектну й цілісну спеціалізовану систему зі своїми власними закономірностями функціонування та розвитку, підпорядковану процесам інтеграції (внутрішньої інтеграції, тобто самоорганізації, інтеграції з іншими формами культурного та громадського життя) в мінливих соціальних умовах;
- поступальний рух кожної національної освіти в напрямі інтеграції в світове освітнє співтовариство;
- універсалізація освіти (зі збереженням усього різноманіття традицій різних країн);

- інтернаціоналізація освіти (з розширенням меж міжнародної співпраці та зростання потоків студентів до зарубіжних ЗВО);
- децентралізація систем вищої освіти;
- уніфікація напрямів функціонування освітніх систем;
- прагнення до формування цілісної особистості на базі інтегративного людинознавства;
- підвищення якості освіти;
- створення інтегральної системи навчання на основі розширення фундаментальної, гуманітарної та природничо-наукової складових;
- індивідуалізація освітнього процесу;
- посилення проявів системної кризи освіти (глибинна криза класичної моделі системи освіти), яка характеризується не лише втратою ціннісно-світоглядних і моральних пріоритетів, самого визначення мети в освіті, а й станом незадоволеності суспільства її кінцевими результатами;
- диференціація та автономія ЗВО, які враховують регіональні потреби в освіті й потреби ринку;
- зростання конкуренції на світовому ринку освітніх послуг;
- комерціалізація вищої освіти як наслідок глобалізації (Н. Лазаренко [282, с. 15]).

Українська освіта розвивається в руслі загальносвітових тенденцій, зберігаючи при цьому національну специфіку. Особливе геокультурне положення нашої країни, а також наявність глибоких культурних традицій створює сприятливі передумови як для входження в систему європейських зв'язків у галузі освіти і науки, так і для експорту освітніх послуг.

Грунтовне дослідження впливу тенденцій розвитку суспільства на формування сучасних тенденцій розвитку вищої освіти (рис. 2.1) дозволило дійти висновку, що основні тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європи впливають на стратегію розвитку вищої освіти і в Україні.



Рис. 2.1. Вплив тенденцій розвитку суспільства на формування сучасних тенденцій розвитку вищої освіти (авторська розробка)

Ураховуючи світові і європейські тенденції розвитку освіти, Україна визначила пріоритетні напрями державної політики в цій сфері: особистісна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; розвиток освіти як відкритої державно-суспільної системи; створення рівних можливостей у здобутті освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації освітнього процесу; підвищення соціального статусу й професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної та суспільної підтримки; запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій; інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.

На основі аналізу досліджень В. Андрущенко, І. Табачек [20]; І. Бабин, В. Ликова [27]; С. Мартиненко [314]; О. Мещанінова [324] ми виокремили основні тенденції розвитку вищої освіти України в умовах глобалізації та євроінтеграції:

- істотна зміна цілей вищої освіти: від підготовки соціальної еліти до формування широких кіл фахівців розумової праці;
- структурна перебудова системи вищої освіти для надання їй якостей гнучкості та варіативності;
- збалансування пропорцій випуску спеціалістів різних професій та галузей знань;
- удосконалення системи акредитації закладів вищої освіти;
- розвиток наукового потенціалу ЗВО, активне залучення молоді до актуальних проблем науки; створення навчально-науково-промислових об'єднань, так званих «парків», «технополісів»;
- поглиблення міждержавного співробітництва в галузі освіти;
- фундаменталізація вищої освіти;
- істотне збільшення в освіті гуманітарної складової і введення нових людино-орієнтованих наукових і навчальних дисциплін: політології, психології, соціології, культурології, екології, ергономіки, економіки;
- значне поширення нововведень за умови збереження сформованих національних традицій і національної ідентичності країн та регіонів. Освітній простір стає полікультурним і соціально орієнтованим на розвиток людини та цивілізації загалом, більш відкритим для формування міжнародного освітнього середовища, наднаціональним за характером знань;
- демократизація системи освіти, тобто доступність освіти всьому населенню країни й наступність її ступенів і рівнів, надання автономності та самостійності навчальним закладам; забезпечення права на освіту всім охочим (можливість і рівні шанси для кожної людини отримати освіту в навчальному закладі будь-якого типу, незалежно від національної і расової належності);

- індивідуалізація навчання (кожен студент працює за індивідуальним планом і в зручному для себе темпі);
- збільшення спектра навчально-організаційних заходів, спрямованих як на задоволення різнобічних інтересів, так і на розвиток здібностей студентів;
- диверсифікація структур вищої освіти; розростання ринку освітніх послуг;
- розширення функцій і завдань ЗВО;
- освіта стає пріоритетним об'єктом фінансування в розвинених країнах світу;
- постійне оновлення та коригування освітніх програм з орієнтацією на потреби ринку праці;
- реформування характеру управління закладами вищої освіти, пошук компромісу між жорсткою централізацією і повною автономією в галузі управління освітою;
- поглиблення взаємодії ЗВО і промисловців, упровадження корпоративних програм (навчання у вищій школі поєднується з роботою у фірмах чи компаніях);
- удосконалення якості вищої освіти, модернізація технологій навчання, інтенсифікація освітнього процесу;
- інтенсифікація підготовки кваліфікованих педагогів;
- поширення системи перевірки навчальної діяльності;
- визнання необхідності неперервної освіти;
- якісні зміни у вимогах і умовах праці викладачів вищої школи;
- розширення практики навчання, викладання та стажування за кордоном;
- зростання конкуренції на світовому ринку освітніх послуг;
- євроінтеграція вищої освіти, яка має на меті створення єдиного європейського освітянського простору.

Очевидно, що всі зазначені тенденції розвитку вищої освіти істотно впливають і на розвиток педагогічної освіти. Діяльність педагогічних університетів в умовах глобалізації та євроінтеграції також зазнає кардинальних змін. Наприклад, однією із загальних тенденцій у професійній педагогічній освіті європейських країн є запровадження компетентнісного підходу (Н. Лазаренко [266; 272]). Компетентнісний підхід слугує ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю є студентоцентрованим.

Характерною тенденцією в сучасних умовах стає глибоке філософське осмислення сутності інноваційних змін в освіті, обґрунтування ролі культурологічних, соціальних, економічних детермінант її оновлення, визначення психологічних чинників інноваційної діяльності педагогів.

Підвищення вимог до рівня професіоналізму педагогів, розробка європейських критеріїв до оцінювання якості їхньої роботи формує ще одну тенденцію розвитку західноєвропейської вищої педагогічної освіти – створення сучасної системи професійного відбору майбутніх педагогів як основи для формування конкурентоздатних фахівців із високим рівнем професіоналізму.

Визнаючи факт, що не існує єдиної, універсальної, чітко визначеної характеристики вчителя, яка б за будь-яких обставин функціонувала однаково ефективно, усе ж можна виокремити здатності та риси, які повинні слугувати підґрунтям основи для відбору на посаду вчителя. Як уважають британські фахівці, передусім це добре знання предмета викладання, а також здатності: розумові, комунікативні, організаторські. Не менш важливими є й особистісні характеристики вчителів: залюбленість у свою справу, наполегливість і мотивація до навчання та викладання, високий рівень грамотності і сформованість навичок міжособистісного спілкування. Отже, сутність ідеї в тому, щоб не приймати на педагогічні спеціальності тих абітурієнтів, які не володіють зазначеними характеристиками (Дж. Стефенсон (J. Stephenson) [638]; І. Шемпрух (J. Szempruch) [640]).

Для визначення особливостей педагогічної освіти й пріоритетних напрямів її розвитку в Україні необхідно дослідити тенденції розвитку педагогічної освіти в нашій державі в умовах євроінтеграції. З цією метою в процесі дослідно-експериментальної роботи здійснено таке:

- виявлено наявні тенденції у різних системах педагогічної освіти європейських країн;
- систематизовано та скласифіковано визначені тенденції у змістові блоки;
- здійснено відбір фахівців, які здійснюватимуть експертну оцінку виявлених тенденцій;
- розроблено процедуру опитування експертів, підготовлено опитувальник;
- проаналізовано й опрацьовано результати експертного оцінювання;
- узагальнено результати експертного оцінювання та виокремлено тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції;
- розроблено концепцію та стратегію розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції;
- здійснено моніторинг основних показників діяльності університету і скореговано його завдання відповідно до потреб сучасності.

Роль експертів виконували 32 викладачі українських закладів вищої освіти: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (9), Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці (4), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (5), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (5) Харківської гуманітарно-педагогічної академії (4), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (5).

Основні вимоги, які висувалися до кандидатів в експерти, були такими:

- наявність наукового ступеня з педагогічних наук (не менше 5 років);

- наявність педагогічного стажування хоча б в одній європейській країні (не менше 108 год);
- наявність публікацій у педагогічних виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами Scopus/WoS (не менше 3);
- наявність публікацій у фахових педагогічних виданнях України (не менше 10 за останні 3 роки);
- наявність наукового профілю викладача в наукометричній базі Google Scholar, де відображено показники його наукової активності й продуктивності (індекс Гірша не менше 10);
- наявність потрібних особистісних характеристик (креативність, інтуїція, незалежність, прагматичність тощо).

Для визначення кількості осіб, яких варто залучити до участі в експертному оцінюванні, застосовано документаційний метод, перевагою якого є те, що у виборі експертної групи використовуються лише об'єктивні чинники, які можна документально підтвердити (С. Подолянчук [381, с. 182]). Задля збереження узгодженості думок експертів використовували статистичні методики, аналогічні тим, що застосовувалися під час розроблення процедури моніторингу наукової діяльності університету (С. Подолянчук, Н. Лазаренко та ін. [332; 333]).

Для формування довіри колективу до майбутніх рішень експертної групи у визначенні основних тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, під час формування експертних груп урахувався й критерій авторитетності групи (наукової, адміністративної, морально-ціннісної).

Мета експертного оцінювання полягала в тому, щоб на основі співвідношення аналітичних даних зробити обґрунтовані висновки про основні тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

Для визначення основних тенденцій ми пропонували експертам ураховувати такі складові витлумачення цього поняття:

- тенденція – напрям до прогресу на основі аналізу та врахування історичного досвіду;
- ідеї, які визначають ціннісні установки педагогічного університету як соціального інституту;
- обґрунтований прогноз щодо можливого напрямку становлення системи професійно-педагогічної підготовки;
- прагнення до альтернативного розвитку університетської педагогічної освіти на відміну від інших форм підготовки в педагогічних коледжах (Л. Лебідь та ін. [295, с. 77]).

Теоретичний аналіз наукових фактів, їх узагальнення і систематизація під час звернення до європейського педагогічного досвіду дозволили виділити експертам найбільш істотні тенденції та суперечності розвитку європейської вищої педагогічної освіти. На основі висновків експертної групи визначено основні тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції:

- зумовленість інтернаціональної уніфікації систем, структур і змісту педагогічної освіти об'єктивною потребою створення єдиного європейського освітнього простору;
- гуманізація, гуманітаризація професійної підготовки майбутнього вчителя у зв'язку з гуманістичною переорієнтацією суспільної свідомості на світовому рівні;
- створення сучасної системи професійного відбору майбутніх педагогів як основи для формування конкурентоспроможних фахівців із високим рівнем професіоналізму;
- практикоорієнтована спрямованість педагогічної освіти, пов'язана з урахуванням не лише спеціальності, а й специфіки навчального закладу;
- взаємозв'язок і взаємозумовленість культурно-історичних, психолого-педагогічних, національно-організаційних основ проектування та побудови вищої педагогічної освіти;
- відбір до навчальних закладів за ознакою професійної придатності;

- функціонування та розвиток системи неперервної (післядипломної) педагогічної освіти як умови постійного підвищення рівня професіоналізму педагогів; поступове підвищення академічного статусу педагогічної освіти;
- удосконалення системи професійного відбору;
- еволюція програм педагогічної освіти;
- диверсифікація психолого-педагогічної підготовки;
- підвищення ролі педагогічної практики.

Узагальнюючи результати досліджень вітчизняних і закордонних науковців щодо сучасних особливостей становлення і розвитку педагогічної освіти в умовах євроінтеграції, ураховуючи думки експертів, ми визначили основні тенденції її розвитку на макро-, мезо- і мікрорівнях (табл. 2.2.).

Кожна тенденція корелює з протилежною, що свідчить про поєднання стабільності та мінливості в розвитку сучасної освіти. Йдеться, з одного боку, про складність виявлення інваріантів, адекватного їх тлумачення та адекватного прояву в педагогічній практиці. З іншого боку – про потребу систематизації установлених філософією освіти інваріантів закономірного характеру; визначення центральної лінії дії цих інваріантів і варіацій їх прояву; проведення формально-кількісного опису специфіки та характеру закономірностей для педагогічних університетів України.

Виявлення основних, найважливіших тенденцій розвитку педагогічних університетів має принципове значення для системи освіти як однієї з головних громадських інституцій, що відповідає за організацію загального духовного простору; духовне відтворення, функціонування та розвиток цілісного суспільства; підготовку індивіда й покоління до надетнічної реальності; забезпечення можливості повноцінної самореалізації кожного індивіда незалежно від його національної належності. Тому освіта слугує одним із соціокультурних механізмів реалізації конкретної національно-державної ідеї.

Таблиця 2.2.

**Тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних
університетах України в умовах євроінтеграції**

<i>Макрорівень</i> (система педагогічної освіти)	<i>Мезорівень</i> (педагогічні університети)	<i>Мікрорівень</i> (суб'єкти освітнього процесу)
<p>Глобалізація.</p> <p>Інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти.</p> <p>Гуманізація.</p> <p>Міжнародна мобільність студентів.</p> <p>Поширення англійської мови.</p> <p>Впровадження альтернативних джерел фінансування.</p> <p>Підвищення доступності до вищої освіти.</p> <p>Зростання ринкової орієнтації освіти.</p> <p>Розподіл державного фінансування.</p> <p>Актуалізація навчання впродовж життя.</p> <p>Нестача вчителів через старіння кадрів.</p> <p>Жорсткий професійний відбір.</p>	<p>Розширення автономії педагогічних університетів.</p> <p>Зростання конкуренції між ЗВО.</p> <p>Створення систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>Використання інформаційних технологій та інтеграція в освітній процес.</p> <p>Поширення дистанційної освіти.</p> <p>Зміна кадрової політики університетів.</p> <p>Розширення освіти для всіх.</p> <p>Поглиблення міжнародної співпраці університету.</p> <p>Запровадження подвійних дипломів.</p>	<p>Спільні міжнародні та національні програми.</p> <p>Розвиток Soft Skills майбутніх учителів.</p> <p>Рейтингове оцінювання науково-педагогічного персоналу.</p> <p>Мобільність студентів і науково-педагогічних працівників ЗВО.</p> <p>Запровадження індивідуальних стратегій навчання та професійного розвитку.</p> <p>Створення інклюзивного освітнього середовища.</p> <p>Представлення університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій.</p>

Джерело: систематизовано автором

Аналіз європейського досвіду реформування педагогічної освіти засвідчив, що в освітніх системах країн Європи є спільні проблеми, а також виявлено деякі відмінності в пріоритетах підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах євроінтеграційних змін.

Отже, перед сучасною вищою педагогічною освітою України постають широкомасштабні завдання, які полягають у формуванні всебічно розвиненої особистості, спроможної долучитися до процесу не лише суспільних і професійних перетворень, а й до євроінтеграційного процесу загалом. Учитель сьогодні, як зазначено в Концепції національного виховання, повинен бути професіоналом, здатним до багатоваріативності педагогічної дії, прогнозування можливих результатів, уміти педагогічно осмислити нові соціально-економічні умови виховання, реалії ринкових взаємовідносин, оцінити нові, передусім зумовлені процесами євроінтеграції тенденції з позицій педагогічної діяльності (В. Андрущенко, І. Табаченк [20, с. 64]).

Зокрема, доцільно враховувати основні підходи до оновлення педагогічної освіти, що застосовуються в країнах ЄС, зокрема: неперервний професійний розвиток і вдосконалення вчителя; демократизація та гуманізація педагогічної освіти; орієнтація на творчу діяльність; єдність фундаментальної і практичної складової професійної підготовки вчителя; динамічність форм і методів підготовки вчителя; широке використання ІКТ.

Для розвитку педагогічного університету в напрямі європейських реформ ми вважали доцільним реалізувати на практиці тенденції мезо- і мікрорівнів. Процес їхньої реалізації описано в третьому та четвертому розділах, а результати – в п'ятому.

Зміна вектора професійної підготовки майбутніх педагогів передбачає посилення її методологічної складової, прилучення студента до наукової діяльності, формування культури системного аналізу, вміння орієнтуватися в концептуальних засадах сучасного навчання та виховання. Педагогічним університетам України важливо враховувати сучасні концепції розвитку педагогічної освіти в європейських країнах.

2.3 Концепції розбудови педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу на засадах нової філософії освіти

Процеси євроінтеграції спричинили істотні зміни у філософії освіти. Н. Авшенюк зазначає, що «Основою для побудови сучасної освітньої парадигми є «філософія глобальних проблем», як комплекс ідей і концепцій, що ґрунтується на об'єктивності розвитку сукупних глобальних зв'язків: соціокультурних, політично-економічних, релігійних, природничо-господарських» [1, с. 121]. На думку С. Клепка «Трансформація філософії освіти у філософію управління знаннями є її новим виміром, інструментом створення теоретичного і прагматичного клімату для перетворення суспільства в суспільство знання, що відображає реальність і відповідає викликам ХХІ століття» [197, с. 52].

Становлення європейської системи професійної підготовки педагогів на основі нової філософії освіти передбачає виявлення змістоутворювальних основ інноваційного моделювання взаємодії викладачів і студентів в освітньому середовищі педагогічного університету, яка може бути ефективною лише в інноваційному педагогічному полі. Очевидно, що реалізація структури та змісту інноваційної моделі заснована на готовності викладачів педагогічних університетів утілити в процесі професійної самореалізації сучасні тенденції та концепції професійної підготовки майбутніх учителів у різних країнах.

Порівняльний аналіз педагогічних систем і теорій у різних європейських країнах виконує дві основні функції. Перша полягає в отриманні емпіричних даних і теоретичної інформації, яка допомагає міжнародним організаціям приймати рішення щодо розвитку освіти в різних країнах, надавати допомогу, координувати наукову діяльність різних країн. Друге завдання полягає у вивченні зарубіжної педагогіки й окресленні можливостей адаптації європейського досвіду в систему вищої педагогічної освіти України. Вважаємо, що знання педагогічної практики й науки країн

Європейського Союзу, вивчення їхнього досвіду допоможе розв'язувати проблеми освіти в нашій країні, стимулюватиме осмислення й оптимальну побудову власної педагогічної системи.

Аналіз вітчизняного й закордонного досвіду педагогічної освіти дає підстави зробити висновок, що науковці усвідомлюють потребу нової філософії освіти, нових концепцій і нової методології В. Андрущенко [18]; Г. Балл [30]; Г. Васянович [66]; Л. Губерський [111; 171]; О. Дем'яненко [123]; В. Краєвський [232]; В. Огнев'юк [356]. Основою нової методології, на думку дослідників проблем сучасної педагогічної освіти, має стати інтеграція «філософських, природничих, соціологічних, психологічних і педагогічних ... учень ... на рівні онтологічних і методологічних уявлень та понять» (Л. Вороновська [84, с. 492]).

Основною метою в організації освітнього процесу нині є не лише освоєння комплексу знань, умінь і навичок, а й методології та технології пізнання, розкриття у кожного функціональних можливостей мозку, формування пізнавальних потреб і здібностей. І оскільки нові принципи повинні реалізовуватися педагогічним співтовариством, то, як справедливо зазначають С. Постніков, А. Андрієнко, логічно, що саме з нього і варто починати модернізацію освітньої системи [384, с. 9].

Проте в контексті загального сучасного постіндустріального розвитку культури й цивілізації, як справедливо зазначає український дослідник В. Онищенко, «змінюються філософсько-педагогічні, психолого-педагогічні і соціально-педагогічні підходи до трансформації і презентації існуючого знання для навчально-виховної практики» [358, с. 23]. Це значно ускладнює побудову методології сучасної педагогічної освіти та її концептуалізацію, на що звертають увагу й інші українські науковці.

Сучасна система освіти, на думку українського науковця В. Онищенка, – «це становлення людини, це досвід постійної самоактуалізації і самореалізації особистості» [358, с. 12], а «процес навчання є не лише нагромадженням знань і умінь молодою людиною, а й

невідемним засобом її виховання, формування світогляду, переконань, вірувань, смислів і вартостей» [358, с. 14].

Для того, щоб розробити концепцію сучасної освіти, філософи пропонують урахувати все розмаїття форм взаємодії науки, освіти та соціального середовища. Усвідомлюючи, що новий соціокультурний тип освіти характеризують численні суперечності, філософи ставлять перед собою завдання концептуалізації освіти як динамічного процесу на основі інтеграції філософії, досягнень культури, різних теорій освіти та емпіричного досвіду з урахуванням об'єктивних тенденцій розвитку світової, європейської та вітчизняної освіти (В. Андрущенко [17], Г. Васянович [66], С. Гончаренко [101], І. Зязюн [167], В. Кремень [239] та ін.).

Як уже йшлося в першому розділі, у сучасному світі відбуваються істотні зміни, що значно впливають на систему освіти:

- інтеграція освіти, науки й промисловості;
- становлення системи неперервної освіти;
- інтеграція середньої і вищої школи;
- автономізація університетів із посиленням їхньої відповідальності за весь комплекс процесів підготовки кадрів із вищою освітою;
- посилення ролі освіти в економіці розвинених країн.

Ці зміни зумовлюють потребу в новій філософії освіти і її концептуалізації. Інтегруючи й конкретизуючи теоретико-методологічний апарат загальної філософії та використовуючи знання, накопичені спеціальними науками, філософія освіти виробляє ставлення до педагогічної дійсності, її проблем і суперечностей, наділяючи цю дійсність певними смислами та висуваючи можливі концептуальні варіанти її перетворення, про що зазначають у своїх дослідженнях С. Клепко [197]; В. Помогайбо [383]; С. Хрипко [491]; О. Чабала [495].

Предметом філософії освіти, на думку Б. Гершунського, є найбільш загальні, фундаментальні, визначальні основи функціонування та розвитку освіти; критеріальні основи оцінювання теж досить загальних,

міждисциплінарних теорій, законів, закономірностей, категорій, понять, термінів, принципів, постулатів, правил, методів, гіпотез, ідей і фактів, що стосуються освіти [94, с. 55].

Основними педагогічними концепціями, які тривалий час спиралися на відповідні філософські напрями, були прагматизм (А. Маслоу, А. Комбс, Е. Келлі, К. Роджерс, Т. Браммельд, С. Хук та ін.), неопозитивізм (Дж. Вільсон, Л. Кольберг, Р. Пітере, А. Харріс, П. Хере, М. Уорнок), екзистенціалізм (У. Баррет, К. Гоулд, Дж. Кнеллер, М. Марсель, А. Фаллико), неотомізм (М. Казотті, М. Стефаніні, Р. Лівігстон, Е. Жільсон), біхевіоризм (С. Прессі, Б. Скіннер, Е. Толмен, К. Халл та ін.).

Проте впродовж останніх десятиліть відбулися численні події, що істотно трансформувати сучасну соціокультурну реальність, суттєво вплинули на формування й поширення особливого типу світосприйняття, який концептуально оформився філософськими, соціологічними, культурологічними теоріями й отримав назву «постмодернізм». Різні течії постмодернізму стали підґрунтям сучасної філософії освіти (Г. Васянович [67]; С. Гессен [95]; О. Кулик [247]).

Попри всю різноманітність підходів до обґрунтування цілей, методів і способів навчання, у цих течіях є спільне, що їх об'єднує, зокрема: максимальне впровадження принципів розвивального навчання; розроблення нових принципів навчання в процесі активної діяльності учнів; підготовка учнів до адаптації в швидкозмінних умовах, до життя в складному, часом непередбачуваному світі (Н. Лазаренко [260, с. 55]).

Постмодерністська філософія сформувалась як пошук відповідей на ті виклики, що відбулися в другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст. з боку науки й системи освіти. Зважаючи на нові тенденції в європейській культурі та освіті, постмодернізм поставив у центр своєї філософії нелінійність мислення. Значною мірою такий спосіб мислення виявився співзвучним із глобальними інформаційними технологіями, які привчили користувачів

комп'ютерів та Інтернету не тільки до електронних форм комунікації, а й до нових форм роботи з текстами в електронному вигляді [612].

Здійснюючи пошук відповідей на виклики в науці й освіті, представники постмодернізму звертають увагу на те, що нині в суспільстві простежуємо: виклик умовностям, змішання стилів, толерантність до невизначеності, акцент на різноманітності, прийняття інновацій і змін. Намагаючись подолати відносини домінування та субординації, поділу на прогресивних і непрогресивних, постмодерністи пропонують запровадження в освіті мультикультурного підходу, критичної педагогіки, глобальної педагогіки, а також формування міжкультурного змісту освіти. Освіту вони трактують як групову взаємодію, що розкриває індивідуальність, оригінальність і розвиває уяву (О. Кулик [247]; Е. Тоффлер [463]; Дж. Кінчелоу (J. Kincheloe) [581, с. 26]).

Істотними характеристиками постнекласичної теорії є зміна об'єктів дослідження: ними стають складноорганізовані, багаторівневі, відкриті, нелінійні системи, що еволюціонують і мають чимало можливих сценаріїв розвитку. Об'єкт і суб'єкт пізнання пов'язані між собою і є підсистемами, тобто органічно включені в природну, технічну, соціальну, політичну чи культурну надсистему.

Головною відмінною рисою постмодернізму є плюралізм, тобто допущення одночасного співіснування різноманітних думок. Специфічні категорії постмодерністської філософії можуть використовуватися для аналізу віртуальної реальності, інформаційних технологій, таких характеристик сучасного суспільства, як фрагментарність, децентрованість, мінливість, невизначеність, симуляція. Тому нинішній стан і тенденції подальшого розвитку постмодернізму дозволяють розглядати його як світогляд інформаційного суспільства (Р. Вернидуб [75, с. 137]; В. Пашков [368]).

Аналізуючи дослідження Дж. Кінчелоу (J. Kincheloe) [581, с. 26] В. Зінченко дійшов такого висновку: «Постмодерністська освіта вимагає

«постформального мислення». Його основними рисами є не відтворення знань, а «виробництво своїх власних знань»; відкриття в собі нових можливостей, самореалізація свого потенціалу (інсайт); метаморфічне пізнання – можливість бачити зв'язок між протилежними речами; бачення спільного й часткового у їхній взаємодії; розуміння контексту; нелінійне розуміння причинності... ноосферне бачення зв'язку розуму і біосфери» [161, с. 178]. Завданням постмодерністського навчання є розкриття можливостей і здібностей учня самореалізуватися.

«В умовах становлення інформаційного суспільства зростає соціальна потреба в знанні, у підвищенні рівня освіти, яка сама стає інформаційно-комунікативною системою. Проблема освіти як інформаційно-комунікативної системи з мережевою структурою та її ролі в суспільстві вимагає переосмислення вже існуючих парадигм і поглядів, активізує і розширює пошук нових адекватних філософських концепцій. Серед таких концепцій, в першу чергу, слід віднести концепції М. Маклюєна і Е. Тоффлера» (В. Зінченко [161, с. 172]). Звертаючись до тенденції створення нового інтелектуального середовища, заснованого на комп'ютерних мережах, Е. Тоффлер прогнозує процеси його самоорганізації як незалежної від людини системи [463, с. 315].

Постмодерністи бачать призначення освіти не в тому щоб передавати готові знання учню, а в тому, щоб указати на напрям, шлях яким він повинен рухатися в освітянському просторі. Це спричиняє зміні статусу змісту освіти: з предмета освіти він стає процесом. «Постмодерністський плюралізм і релятивізм змісту освіти вимагає відходу від диктату, категоричності вчителя/викладача і переходу до діалогу вчителя і учня, врахування контекстуальності реалізації змісту освіти в умовах конкретного навчання. Постмодернізм змінює роль суб'єкта в пізнанні, він абсолютизує її. Суб'єкт сам будує свою систему знань, сам контекстуалізує їх, інтерпретує світ по-своєму» (В. Зінченко [161, с. 179]). У багатьох європейських країнах виникли нові концепції освіти (глобальної освіти; інтернаціоналізації освіти;

соціальної та культурної мобільності; відкритих освітніх ресурсів; поєднання формальної та неформальної освіти тощо (Н. Авшенюк [2, с. 19]), а тому розробляються й нові концепції розвитку педагогічної освіти для створення бази підготовки педагогів нового покоління.

Концепції розвитку системи педагогічної освіти визначають пріоритетні напрями вдосконалення та модернізації всіх ланок системи педагогічної освіти в умовах економічних та інформаційно-технологічних перетворень суспільства, домінування високотехнологічної, наукомісткої економіки. Вони представляють прогностичне бачення реальних можливостей підвищення соціальної ефективності системи педагогічної освіти; містять теоретичні положення, які зумовлюють перспективне проєктування продуктивних управлінських дій у сфері педагогічної освіти (С. Постніков, А. Андрієнко [384, с. 11]).

Аналіз розвитку педагогічної освіти в країнах Західної Європи в контексті соціально-історичного розвитку дав змогу виокремити характерні риси чотирьох головних напрямів підготовки вчителів на Заході – традиційно академічного, технологічного, особистісно орієнтованого, дослідно-орієнтованого. Запропонована типологія є умовною, оскільки тенденція розвитку педагогічної освіти в країнах Західної Європи – це використання різних підходів і напрямів. Кожна програма підготовки вчителя акумулює як мінімум два напрями, а умови організації підготовки майбутніх учителів, характер навчальної взаємодії постійно змінюються, трансформуються, чергуються залежно від вимог та обставин дослідницького пошуку (Л. Пуховська [398, с. 45]).

Як зазначає В. Грачева [105, с. 62], в межах названих напрямів з'явилися нові концепції і підходи, які збагатили теоретико-методологічні засади педагогічної освіти в європейських країнах: концепція вчителя-практика П. Херста, який рефлексує; концепція базової педагогічної освіти Д. Макінтура; концепція бази знань учителів Л. Шульмана; дослідження

професійного розвитку вчителя Л. Крімер-Хейтона, М. Галтона, В. Дойлі; дослідження професійної компетентності вчителя М. Кеннеді та інші.

Серед основних концепцій, що впливають на конструювання освітнього процесу у вищих педагогічних школах Європи, виокремлюємо раціоналістичну. Прихильники цієї моделі навчання основну увагу приділяють створенню такої освітньої ситуації, у якій студенти могли б засвоїти різні види знань із максимальною ефективністю. Стрижневий принцип цієї концепції – регулювання зовнішніх умов процесу навчання. Майбутні педагоги отримують тільки знання, уміння й навички, тобто «поведінковий репертуар», який відповідає соціальним нормам, вимогам і очікуванням європейської культури. Роль студентів у ній пасивна. Головне їхнє завдання – засвоєння освітньої програми.

Інша концепція – неогуманістична (М. Фуллан [481, с. 122]). Основні принципи успішної реалізації неогуманістичної моделі навчання сформульовано так: актуалізація «пізнавальної діяльності студентів», їхньої ініціативності в процесі навчання, розвиток у них відчуття відповідальності; вибір «пізнавальних альтернатив»; викладач – не «контролер», а «консультант» і «джерело знань»; сприятлива емоційна атмосфера на заняттях; довірливі й шанобливі взаємини між викладачами і студентами; творчі й індивідуалізовані методи та способи організації навчання; критика викладача можлива тільки на прохання студента.

Для цього потрібно слідувати головній меті професійно-педагогічної підготовки, якою, на думку «гуманістів», є науково обґрунтована педагогічна практика майбутніх учителів, вивчення її найважливіших явищ і структурних зв'язків з урахуванням останніх досягнень психології. Прихильники цієї концепції вважають, що для педагогів важливий саме особистий досвід, а не навчальний матеріал. Інформаційна функція вчителя не є основною. На перший план висувається роль учителя як організатора процесу навчання й соціалізації учнів, хоч у підготовці педагогічних кадрів досить потрібна й теоретична підготовка. Особливе значення мають курси загальної педагогіки,

метою якої є інтерпретація ідей педагогів і філософів напряму гуманітарної герменевтики (У. Дільтей, Т. Літт, Э. Шпранглер, В. Флітнер та ін.) (М. Фуллан [481, с. 127]).

Істотну роль відіграють курси педагогічної техніки. Головним досягненням «гуманістів» є організація цих курсів у такий спосіб, щоб студент відчував усі прийоми педагогічної техніки передусім на собі. Викладачі ЗВО працюють із майбутніми вчителями, як зі школярами. Після засвоєння основних методичних прийомів студенти відпрацьовують їх на своїх майбутніх колегах і тільки потім безпосередньо на школярах.

Отже, можна стверджувати, що підготовка педагогічних кадрів згідно з положеннями гуманістичної концепції приводить передусім до формування певного стилю взаємин і поведінки майбутнього вчителя. Сьогодні саме гуманістична педагогіка зацікавлена у поширенні особистісно-значущої освіти, наповненої глибоким сенсом для кожної дитини, стала в європейських країнах головною теоретичною базою формування традиційної педагогічної освіти.

Водночас своєрідним каталізатором успішного навчання визнають «середовище навчання» – на цьому наполягають феноменалісти. Однією з провідних форм реалізації феноменологічного напряму навчання в педагогіці Західної Європи є відкрите навчання, основний принцип якого – індивідуалізація освітнього процесу. Індивідуальні здібності студента визначають зміст, методи, форми й засоби навчання (Н. Лазазаренко [280, с. 84]).

У багатьох європейських країнах активно вивчають питання, пов'язані з процесом становлення професійного мислення вчителів. Зародилися концепції про основну роль так званих «практичних знань у навчанні» (*practical knowledge of teaching*). Учений Дж. Бьютінк (J. Buitink) позначає це поняття як «усі пізнавальні здібності та орієнтири (знання, досвід, цінності) студента, що формують його поведінку в процесі педагогічної діяльності» [522, с. 200]. Порівняно з теоретичними знаннями (педагогічні ідеї, закони,

теорії) практичні педагогічні знання мають не менше професійне значення в конкретних ситуаціях педагогічної діяльності. Саме тому К. Аргуріс (C. Arguris), Д. Шон (D. Schon) [511] називають ці знання «теорією у дії» (theory-in-use) і наголошують, що такі знання вчителя складаються з теоретичних знань, практичних навичок, особистісних якостей і характерної поведінки вчителя.

Учені рекомендують у професійній підготовці вчителів приділяти особливу увагу саме оволодінню практичними педагогічними знаннями, пропонуючи так організувати різні види педагогічної діяльності, щоб студенти-майбутні вчителі могли накопичувати свій власний досвід й здобувати необхідні знання. Загалом багато європейських науковців наголошують на потребі перебудови педагогічних курсів, у результаті якої стрижневим компонентом професійної підготовки вчителя стає практика (П. Херст (P. Hirst) та ін. [566]).

Система професійно значущих знань студентів педагогічних ЗВО формується на доуніверситетському етапі підготовки й далі продовжує видозмінюватися впродовж усіх років професійної діяльності вчителя. В узагальненому вигляді вона вміщує ставлення до дитини (і до людей загалом), колег, батьків своїх учнів, навчального предмета, до педагогічної діяльності загалом, до своєї професії. У розробках науковців особливе місце посідають дослідження процесу становлення професійно значущих відносин майбутнього вчителя, пов'язаних із формуванням у нього професійного мислення, яке передбачає коректну поведінку вчителя в різних педагогічних ситуаціях (Е. Барет (E. Barrett) [514]; Е. Нойлі (E. Noyle) [568]).

З урахуванням, що педагогічна діяльність пов'язана з навчально-виховним середовищем у контексті міжособистісних відносин, опосередкованих індивідуальністю вчителя, науковці виокремлюють напрями формування змісту навчання майбутніх учителів: по-перше, це розвиток особливостей студента: симбіоз його індивідуальних якостей і власних знань; по-друге, це зміст конкретної сфери соціальних відомостей,

який пізніше стане способом і змістом його професійно-педагогічної взаємодії з учнями.

Прикладом є концепція бельгійського дослідника Р. Кілчтермана, присвячена обговоренню «особистісної теорії освіти» (subjective educational theory – SET). Професіоналізм учителя, на думку науковця, полягає не лише в отриманні знань, а й у тому, як ці знання передаються (взаємодія, роз'яснення, діалог, аргументація), а також у розумінні процесів і механізмів розвитку суспільства. Другий компонент названої теорії – комплекс уявлень майбутнього вчителя про себе як про педагога й професіонала, який розвивається під час напрацювання власного педагогічного досвіду в напрямі «Я-концепції» (Г. Келхтерманс (G. Kelchtermans) [578-580]).

Учені пропонують у професійній підготовці вчителів робити акцент на практичних педагогічних знаннях, пропонуючи так організувати різні види педагогічної діяльності, щоб майбутні вчителі могли накопичити власний досвід і знайти відповідні педагогічні знання (Д. Беджаард (D. Beijaard) та ін. [517]; М. Клементе (M. Clemente), Е. Рамірес (E. Ramirez) [527]).

Багато науковців визначають стрижнем професійної підготовки вчителя – практику (С. Борг (S. Borg) [518]; Д. Кландінін (D. Clandinin) [525; 526]; Ф. Ельбаз (F. Elbaz) [544]).

Значної популярності набула концепція «запрошувального навчання» У. Перки, у якій увиразнено значення відкритого прояву відчуття симпатії до студентів. Запрошувальним стилем викладання є сукупність вербальних і невербальних, формальних і неформальних повідомлень, адресованих студентам із наміром інформувати їх про те, що вони є в очах викладача здібними, відповідальними та гідними людьми. Використання такого підходу у вищій педагогічній школі також дає гарні результати і підвищує мотивацію майбутніх учителів до оволодіння професією [447, с. 73].

Основну увагу дослідників спрямовано на такі категорії, як когнітивні ресурси вчителів, їхня особистісна ефективність та ефект. Когнітивні ресурси – це ті знання, переконання й ставлення, поведінкові й соціальні

установки, що привносяться самим учителем у професію. Ефективний учитель при цьому трактується як компетентний учитель, компетентність якого може бути оцінена за допомогою тестів. Ефект учителя – показник того, наскільки якісно він навчає своїх учнів. А це оцінюють за допомогою випускного тестування [641, с. 22].

Акцентуючи на необхідності освітніх реформ, зокрема в галузі професійної підготовки, сучасні дослідники [534; 641] зосереджують увагу на питаннях відповідальності вчителя за досягнення успішних результатів його учнями. Крім того, стверджується, що якісне викладання складається, щонайменше, з двох вимірів: гарне й успішне викладання, де гарною є власне викладацька практика (у розумінні вітчизняних освітян – оптимальне поєднання академічних і дидактичних здібностей учителя), а успішним – те, що стосується методичної грамотності, оволодіння якою дозволяє вчити успішно.

Взаємодія програм професійної підготовки вчителя з основною практикою у ролі фокусу викладацької майстерності та академічної успішності студентів часто недооцінені. Використовуючи засоби критичного оцінювання, деякі наставники майбутніх учителів вибудовують підготовку на основі ефектів, залучаючи студентів до рефлексії своїх відчуттів та до критики проблемних переконань і досвіду. З одного боку, такий підхід розширює потенціал активних методів навчання, з іншого – спонукає студентів педагогічних ЗВО критикувати досвід колег, не маючи того, що б можна було йому протиставити (Н. Девіс (N. Devis) та ін. [535]; А. Дональд (A. Donald) [537]).

Стосовно змісту підготовки майбутніх учителів, то тут вирізняються методичним наповненням декілька підходів, зокрема концепція «персоналізованої педагогічної освіти» Ф. Фуллера. Аналізуючи дослідження Н. Авшенюк та ін. [218]; Л. Пуховської [398]; К. Кумашіро (K. Kumashiro) [588398], М. Давидюк [118] робить висновок, що у реалізації цього підходу значущими компонентами успішної підготовки вчителів є: «диференційована

підтримка; підтримка професійних інтересів; раннє занурення у викладання; ситуація успіху вже в першому досвіді педагогічної діяльності; диференціація вимог у підготовці до уроків; спеціалізована проблемна орієнтація в теоретичній підготовці; циклічність курсу підготовки.

Прихильники психокогнітивної теорії вважають метою процесу професійної підготовки вчителя розвиток професійного (творчого та критичного) мислення майбутніх педагогів за допомогою дослідно-орієнтованого навчання. Тут студент включається в ситуацію самостійного визначення проблеми та її розв'язання; пропонує підходи; перевіряє можливі способи розв'язку, виходячи з наявних даних; формулює власні відповідно до отриманих результатів; застосовує висновки до нових даних; узагальнює» (М. Давидюк [118, с. 140]). Майбутній учитель опановує не лише процесуальний бік дослідницької діяльності, а й здійснює особистісне пізнання повсякденної педагогічної дійсності, формуючи гнучке професійне мислення. Тому студент виступає активним творцем власної профпідготовки.

Розглядаючи сучасні концепції і моделі, згідно з якими вибудовують підготовку вчителів у країнах Західної Європи, дослідниця В. Грачова дійшла висновку, що в них специфічно відображені різні філософські ідеї, а також вихідні установки різних соціологічних і психологічних шкіл. Як слушно зазначає авторка, множинність західних концепцій можна оцінити по-різному: або як багатство педагогічної думки, або, навпаки, як свідчення її нездатності вирішувати нагальні питання освіти та виховання [105, с. 130].

Педагогічні дослідження, які здійснювалися в Європі для підвищення ефективності підготовки вчителя у ЗВО, орієнтувалися на зміну якості його професійної діяльності і ґрунтувалися на двох головних методологічних положеннях. У першому з них – на уявленні про якість професійної діяльності вчителя як закономірного результату декількох нашарувань у галузі знань, умінь, навичок, які засвоюються студентами-майбутніми вчителями. Результатом такого підходу є постійне зростання кількості

годин, спрямованих на засвоєння навчальних програм, а загалом – тривалості підготовки вчителя. В іншому разі методологічною основою наукових досліджень ефективності професійної підготовки вчителів є витлумачення якості професійної діяльності вчителя як результату виявленого оптимального для цієї діяльності поєднання соціальних, психологічних і психофізіологічних характеристик педагога. У зв'язку з цим увагу дослідників сконцентровано на розв'язання подвійного завдання: а) виявлення потрібного набору цих характеристик і розробка способів їхньої діагностики; б) створення організаційних форм і методів підготовки, спрямованих на розвиток і формування найбільш значущих і важливих для педагогічної діяльності рис.

Значний вплив на розв'язання проблеми професійної підготовки вчителів мали фундаментальні дослідження групи науковців під керівництвом Л. Шульмана (L. Shulman) [629], у яких визначено категорії та джерела змісту навчання майбутнього вчителя. На так званій «базі знань учителя» вибудовують модель формування професійного мислення педагога і проєктують його майбутню професійну діяльність. Л. Шульман наголошує, що існують такі головні джерела знань: а) зміст дисципліни, яка буде викладатися; б) матеріали, потрібні для організації навчання; в) дослідження різних соціокультурних явищ, які впливають на педагогічний процес (розвиток людини, її соціальна орієнтація тощо); г) практичний досвід.

Вагомою в контексті нашого дослідження є думка Н. Авшенюк, яка, аналізуючи філософські аспекти сучасної освіти, зазначає основні сучасні концепції задля вивчення питань розвитку транснаціональної вищої освіти. «Концепція глобальної освіти в основі якої покладено ідею про виховання людини нового, цілісного бачення й сприйняття світу, а також її місця у взаємопов'язаному і швидкозмінному навколишньому середовищі;

– концепції нового державного управління вищою освітою, яка передбачає розширення автономії ВНЗ, сприяє універсалізації систем вищої освіти, підвищенню їхньої готовності до глобальних викликів, завдяки

впровадженню в діяльність ВНЗ конкуренції, досягнення результативності та відкритості;

- концепції «етно-релятивістського світогляду» (М. Беннетт), що полягає в поетапній трансформації свідомості від етно-центричного... до етно-релятивістського сприйняття власних переконань і поведінки як лише однієї з багатьох можливих життєздатних моделей існування;

- концепції лібералізації торгівлі освітніми послугами...;

- концепції коннективізму як сучасної організації мережного навчання в епоху цифрових технологій...;

- концепції відкритих освітніх ресурсів...;

- концепції глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти;

- концепції соціальної і культурної мобільності;

- концепції поєднання формальної і неформальної освіти» [2, с. 18].

Уважаємо, що ці концепції повною мірою стосуються й системи педагогічної освіти. Сучасна філософія освіти, яка є сукупністю світоглядних ідей і теорій, визначає роль і основні закономірності розвитку освіти; методологію навчання та виховання, спрямовану на становлення особистості в суспільстві; оптимальний напрям розвитку, стратегію і тактику науково-педагогічної та практичної педагогічної діяльності; якість теоретичних педагогічних досліджень і одержаних практичних результатів Н. Лазаренко [280, с. 88].

Унаслідок роздумів над змінністю характеру праці сучасного педагога з'явилася концепція рефлексуючого практика, створена Д. Шоном (D. Schön) [618], яка заперечує технічну раціональність як основу для професійної підготовки вчителя. Запропонована автором концепція епістеомологічної орієнтації в професійній підготовці спрямована на внутрішній світ особистості, на потребу розуміння її системи цінностей. У цій концепції йдеться про два напрями рефлексій: у діяльності і над діяльністю. У зв'язку з цим автор експонує освітню цінність практики, яка, відповідно використана,

спричиняє зміни пізнавальних структур студента, а умовою її результативності є освоєння процедурних і збагачення особистісних знань.

На підвалинах епістемології практики Д. Шона (D. Schön) [618] виросла концепція професійного артистизму Д. Фіша (D. Fish) [556], яка користуючись основами багатьох теорій (особистої і формальної), взаємного проникнення теорії і практики, пропонує розпочати вчительську освіту з діяльності. Цей «практичний початок», попереджений мінімумом підготовки, дозволяє, на думку автора, передбачити знання, які повинні здобути студенти педагогічних студій і які впливають з реструктуризації їхнього попереднього і теперішнього досвіду, пов'язаного з освітою, й уможливорює розробку сценарію наступних освітніх кроків. Невід'ємними рисами практичного навчання є такі: елемент емоції, розрізнення способів викладання окремими вчителями, створення сприятливої для ризику атмосфери, виявлення помилок як невід'ємного процесу самовдосконалення, а також здійснення роздумів, поєднане з підготовкою рапортів і проєктів діяльності Д. Фіша (D. Fish) [556, с. 59].

На основі аналізу педагогічних досліджень польських науковців З. Крушевські (Z. Krushewski) [587]; Х. Квятковська (H. Kwiatkowska) [589]; Т. Левовицькі (T. Lewowicki) [596-598]; В. Оконь (W. Okoń) [610]; І. Шемпрух (J. Szempruch) [640] виокремлюємо кілька типових для Європи концепцій підготовки вчителів:

– концепція загальноосвітня, що поєднує педагогічну освіту із засвоєнням загальних знань. Передбачається, що вчитель має здобути під час навчання всебічні знання, широку ерудицію, ґрунтовну загальну підготовку, що забезпечують успіх у професійній діяльності;

– концепція персоналістична, спрямована на особистість учителя, на формування необхідних для учительської професії якостей, що допомагає в розвитку інтересів, здібностей, мотивацій. Основною метою педагогічної освіти визначено формування особистості вчителя, індивідуальності, гідної наслідування;

– концепція прагматична, зацентрована на здобутті майбутнім педагогом різноманітних умінь, потрібних у професійній діяльності. Ці уміння, їх перелік й ефективність використання визначатимуть шанси на професійний успіх;

– концепція спеціальна, згідно з якою разом із посиленою спеціалізацією науки й потребою вибору напрямів предметних знань сформувалися вимоги до підготовки вчителя-спеціаліста відносно вузького профілю, який дає поглиблені знання загальної освіти;

– концепція прогресивна, що має на меті підготовку вчителя до розв'язання педагогічних проблем. Передбачається, що в процесі фахової підготовки потрібно створювати проблемні ситуації і спонукати майбутніх учителів до їх розв'язання. Від учителя очікують насамперед глибокої психологічної компетентності, доповненої особистісними схильностями, такими, як: еластичність мислення і чіткість дій у нових ситуаціях. Завданням педагогічної освіти є формування в майбутніх педагогів готовності до невідомого й можливо важкого майбутнього;

– концепція різнобічна, що охоплює різні елементи поданих вище типів підготовки. Ця концепція є найближчою до моделі ідеальної освіти, але найважча для її реалізації.

У міркуваннях педевтологів можна натрапити й на інші назви конкретних концепцій, а також їх поєднання. Наприклад Х. Квятковська (H. Kwiatkowska) виокремлює три основні орієнтації педагогічної освіти – технологічну, гуманістичну й функціональну [589]. Вони, на нашу думку, значною мірою споріднені з названими вище концепціями. Подекуди в літературі виділяють особистісні, компетенційні і професійні концепції підготовки вчителів, які також певною мірою збігаються названими раніше.

На основі систематизації орієнтацій підготовки вчителів група дослідників під керівництвом науковця А. Лукавської (A. Łukawska) створила модель, що міститься в рамках функціональної орієнтації, психологічною основою якої є пізнавальна концепція людини [600, с. 127-147].

Загалом ми погоджуємося з українською дослідницею Н. Махиною [322, с. 140], що в науковій літературі не окреслено уніфікованого підходу до того, якою саме має бути сучасна педагогічна освіта, здатна забезпечити шкільну систему вчителями, які високопрофесійно виконуватимуть свої обов'язки. Дотепер не вщухають дискусії й стосовно концептуальних орієнтирів, адже фахівці не мають усталеного погляду, на що варто зосереджувати увагу в освітній сфері – на науці чи на практичній діяльності, як визначити потрібний баланс між цими двома головними завданнями.

Відповідно до схарактеризованих вище концепцій у країнах ЄС розробляють навчальні програми підготовки педагогів нової формації, які мають різну організаційну структуру. Якщо взяти за основний критерій характеристики структуру навчальної програми, взаємозв'язок її компонентів (загальної освіти, спеціальної підготовки, психолого-педагогічної підготовки, педагогічної практики), то виокремлюємо такі найбільш поширені моделі:

1. «Паралельна модель», яку вибудовують за принципом паралельності всіх компонентів навчальної програми впродовж усього терміну підготовки майбутнього вчителя. Наприклад, для отримання диплома бакалавра освіти в Англії потрібно пройти чотирирічну базову підготовку вчителя, програма якої передбачає паралельне вивчення всіх позначених компонентів.

2. «Інтегрована модель» – вивчення всіх складових частин програми відбувається не тільки одночасно, а й взаємопов'язано, фокусуючись при цьому на професійно доцільних темах та інтеграції теорії з практикою. Особливо поширена така модель у Скандинавських країнах, переважно в підготовці вчителів для початкових шкіл.

3. «Послідовна модель» передбачає вивчення загальних і спеціальних дисциплін на першому етапі навчання, а предметів психолого-педагогічного циклу (часто їх називають професійними дисциплінами) і проходження навчальної практики – на другому, завершальному етапі. Переважна частина програм базової підготовки вчителів середніх шкіл у Європі організована в рамках одного з варіантів «послідовної моделі» (А. Барблан [32]).

Однією з важливих умов вдосконалення розвитку освіти є теоретико-методологічне обґрунтування концепції, побудова нової моделі й системи педагогічної освіти, яку доцільно формувати відповідно до стратегічних цілей суспільного життя, сучасних педагогічних і психологічних знань, а також з урахуванням змін, що відбуваються в суспільстві. Створення нової української моделі педагогічної освіти – це певний поворотний момент у перезавантаженні процесу підготовки педагогів, унаслідок чого може початися рух у декількох можливих, іноді кардинально протилежних напрямках. Для визначення спільного та відмінного, прогресивного й консервативного в національних системах педагогічної освіти в країнах ЄС проаналізуємо їх детальніше.

Висновки до другого розділу

Результати вивчення й узагальнення європейського досвіду реформування вищої педагогічної освіти дали змогу обґрунтувати потребу створення інноваційної системи педагогічної освіти з урахуванням етнонаціональних та соціально-економічних досягнень кожної країни, усталених європейських традицій і потреб суспільства до підготовки вчителів, орієнтації університетів на дослідницьку діяльність, формування нових вимог до якості освіти, напрямів і рівнів підготовки фахівців.

Аналіз досліджень засвідчив, що одним із результатів реформування вищої педагогічної освіти стало створення в багатьох державах Європи професійних стандартів підготовки педагогів, тобто документів, що, з одного боку, описують кращу практику професійної діяльності, спрямованої на досягнення цілей загальної освіти учнів, а з іншого – стають основою для оцінювання сучасного рівня професійної діяльності конкретних педагогів (у рамках оцінювання їхньої кваліфікації на основі професійних стандартів) і є орієнтиром для побудови сучасних програм педагогічної освіти і професійного розвитку педагогів.

Вивчення особливостей розвитку та реформування вищої педагогічної освіти у Великій Британії, Фінляндії, Німеччині, Франції, Данії, Норвегії, Ірландії, Польщі, Італії та ін., здійснене на основі 78 оригінальних документальних джерел, дало підстави для висновку, що для європейських країн у забезпеченні якісної педагогічної освіти визначальними є взаємозв'язки між теорією, практикою і науковим пошуком з метою посилення практичної складової підготовки за допомогою розвитку практико-орієнтованих маршрутів; підвищення вимог до особистісних, освітніх, професійних досягнень і до здібностей абітурієнтів; створення багатоетапної системи відбору та прийому кандидатів на навчання; розширення повноважень шкіл різних типів у процесі підготовки і працевлаштування вчителів, збереження своєї культури, мови та національної ідентичності. В усіх європейських країнах відбувається інтернаціональна уніфікація національних освітніх стандартів, диверсифікація освітніх моделей, удосконалення технологій навчання. Водночас кожна країна прагне збагатити свій історично напрацьований освітній потенціал, активно вивчаючи інноваційний досвід організації та змісту освіти інших країн. Це сприяє визначенню загальних закономірностей розвитку освіти, уникненню помилок, спричинених однобічністю і поспішним запозиченням зарубіжного досвіду, служить формуванню відкритого освітнього простору.

На основі вивчення міжнародного досвіду реформування вищої педагогічної освіти можемо дійти висновку, що ці процеси впливають не тільки на кваліфікацію окремого педагога, а й на кваліфікацію закладів вищої освіти.

Вивчення сучасних методологічних, історичних, соціокультурних, методичних підходів, а також технологічних та соціально-економічних змін уможливило виявлення тенденцій розвитку педагогічної освіти у країнах ЄС, серед яких: перетворення сучасної освіти в складну, багатоаспектну й цілісну спеціалізовану систему зі своїми власними закономірностями

функціонування та розвитку, підпорядковану процесам інтеграції в мінливих соціальних умовах; інтернаціональна уніфікація систем, структур і змісту педагогічної освіти (зі збереженням усього різноманіття традицій різних країн); децентралізація систем вищої освіти; універсалізація напрямів функціонування освітніх систем; створення інтегрованої системи навчання на основі розширення фундаментальної, гуманітарної та природничо-наукової складових; індивідуалізація освітнього процесу; диверсифікація психолого-педагогічної підготовки; підвищення питомої ваги педагогічної практики; практикоорієнтована спрямованість педагогічної освіти; поступове підвищення академічного статусу педагогічної освіти; комерціалізація вищої освіти як наслідок глобалізації поряд з іншими чинниками.

Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європи вплинули на необхідність реформування професійної підготовки вчителя в Україні. Зміни, що відбуваються у вітчизняній системі педагогічної освіти, впливають на формування тенденцій, структурованих нами на макро-, мезо- і мікрорівнях.

Як відомо, процеси євроінтеграції зумовили суттєві зміни у філософії освіти. Основою для обґрунтування сучасної освітньої парадигми є «філософія глобальних проблем», що охоплює комплекс взаємопов'язаних ідей і концепцій, які ґрунтуються на об'єктивності розвитку соціокультурних, політичних, економічних, релігійних процесів. Вивчення концепцій розбудови педагогічної освіти в країнах ЄС на засадах нової філософії освіти дозволило обґрунтувати положення про те, що сукупність сучасних світоглядних ідей і теорій впливає на визначення основних закономірностей розвитку освіти; методологію навчання і виховання; а також стратегії і тактики науково-педагогічної та практичної педагогічної діяльності.

Для забезпечення підготовки сучасного вчителя діяльність педагогічних університетів має базуватися на нових концептуальних засадах.

Основні наукові результати розділу опубліковано у працях автора [193; 260; 266; 272; 280; 282; 283; 332; 333; 408].

РОЗДІЛ 3

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1 Методологічні підходи та принципи професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції

Обґрунтування методологічних засад професійної діяльності та професійної підготовки педагога в умовах інтеграції України до європейського простору передбачає міждисциплінарне вивчення філософських ідей, законів, закономірностей, принципів і загальнонаукових теоретичних положень. Визначаючи методологічні засади професійної діяльності педагогів, які є відображенням фундаментальних істин, теорій і принципів, наукових основ процесу пізнання професійної педагогічної діяльності, ми враховували, що в наукових колах використовують декілька рівнів методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий (спеціальний) та конкретно-тематичний (спеціалізований) Г. Васянович [67]; Н. Гузій [113]; В. Кушнір [255]; Н. Теличко [458]. Проаналізуємо їх детальніше в контексті нашого дослідження:

1) *філософський* – дає змогу враховувати вчення про науковий метод пізнання парадигм і філософських принципів для розуміння сутності педагогічної діяльності й особливостей університетської освіти в умовах євроінтеграції;

2) *загальнонауковий* – відображає систему використання загальнонаукових методологічних підходів у дослідженні проблем професійної підготовки вчителя для об'єднаної Європи;

3) *конкретно-науковий* – слугує для уточнення сутності психолого-педагогічних аспектів професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції, демократизації та глобалізації освітніх процесів;

4) *практично-методичний* – застосовують для обґрунтування найбільш ефективних форм, засобів, методик і технологій організації професійної підготовки вчителя нової формації для об'єднаної Європи.

Основи методологічного змісту діяльності педагогічного університету визначалися шляхом системного аналізу, вивчення методології педагогічного дослідження та на основі обґрунтування філософії практико та особистісно зорієнтованої методології педагогічної дії.

Філософська методологія в контексті підготовки вчителя нової формації ґрунтується на розумінні діалектичних процесів як складної форми становлення професіонала, якісних змін у його формуванні та розвитку в напрямі вдосконалення педагогічної діяльності з урахуванням суспільних процесів і світових тенденцій.

Погоджуємося із положенням, обґрунтованим Г. Васяновичем, щодо динамізму розвитку особистості й суспільства, які визначаються реальним станом функціонування освіти й науки, то є всі підстави вважати, що від наукової еліти, зокрема педагогічної, залежить безпека держави, її самозбереження, честь і гідність (Г. Васянович [68, с. 215]). Саме на науково-педагогічну еліту нині покладають найбільші надії стосовно розбудови української освіти на рівні світових стандартів.

На загальнонауковому методологічному рівні для створення логічно впорядкованої системи професійної підготовки нового вчителя структуровано поняттєво-термінологічний апарат, який складається із сукупності понять та їхніх дефініцій. У першому розділі в контексті дослідження використано й обґрунтовано такі поняття, як *інтеграція, глобалізація, транснаціоналізація, інтернаціоналізація, євроінтеграція, європейський простір, європеїзація* та ін., які своїм змістовим наповненням розкривають специфіку професійної діяльності в нових соціокультурних умовах.

На конкретно-науковому рівні застосовували основні положення методології педагогічної науки, у якій закладено величезний потенціал для

розвитку творчості педагога; визначали основні методологічні підходи та принципи організації діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції.

Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку проаналізували Б. Ананьєв [404]; А. Деркач, В. Зазикін [414]; О. Дубасенюк [137; 391]; І. Зязюн [169]; А. Коломієць, Н. Лазаренко [213]; О. Крушельницька [243]; З. Курлянд [250]; Л. Лук'янова [306]; В. Максимова [431]; Н. Ничкало [343]; В. Ортинський [361]; С. Пальчевський [366]; Г. Сазоненко [9]. Їх продовжують вивчати інші українські науковці. Так, Г. Васянович зазначає, що «педагогіка як наука, що має безпосередні впливи на формування особистості, її розвиток і саморозвиток, вимагає чіткого й послідовного визначення та дотримання методологічних засад її функціонування» (Г. Васянович [67, с. 9]). Н. Ничкало наголошує на тому, що вся педагогічна діяльність як складна система базується на методологічних знаннях. Аналізуючи процеси методологічного дозрівання педагогів-дослідників, науковиця доводить потребу формування в педагогів методологічної культури [343, с. 23]. Очевидно, що для цього в педагогічних закладах вищої освіти має впроваджуватися сучасна методологія організації професійної освіти, яка враховувала б нову якість планетарного життя (А. Коломієць, Н. Лазаренко [213, с. 48]).

У педагогічних дослідженнях здебільшого успішно застосовують такі методологічні підходи, як цілісний, системний, синергетичний, особистісний, аксіологічний, цивілізаційний, культурологічний, компетентнісний, праксеологічний та ін. Методологічною основою більшості сучасних педагогічних досліджень є філософське вчення про цілісність системотвірних зв'язків і відношень, спрямованих на формування та розвиток особистості (системний підхід); особистісний підхід, що вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуальної та етичної свободи, права на повагу; діяльнісний підхід, що організовує повноцінну в соціальному й етичному плані життєдіяльність; діалогічний підхід, заснований на вірі в позитивний

потенціал людини, в її необмежені творчі можливості постійного розвитку та самовдосконалення, який у поєднанні з особистісним і діяльнісним підходами становить сутність методології гуманістичної педагогіки; культурологічний підхід, який спрямовує соціально-гуманістичну програму діяльності; антропологічний підхід, що означає системне використання даних усіх наук про людину як предмет виховання; аксіологічний підхід, який указує на залежність результатів освіти від чіткого визначення аксіології перетворень, що відбуваються в країні і в світі, та від виявлення ціннісного аспекту освіти; компетентнісний, який передбачає формування у фахівця професійної компетентності як здатності успішно розв'язувати завдання професійної діяльності; праксеологічний, який ураховує потреби практики й спрямований на задоволення практичних потреб здобувача освіти.

Наведені вище підходи є досить цінними і продуктивними у вирішенні педагогічних проблем, але, погоджуючись з академіком І. Зязюном, вважаємо за доцільне дотримуватися методологічного принципу цілісності, або цілісного підходу, на який нерідко покликаються науковці як на методологічну базу дослідження (І. Зязюном [169, с. 7]). На нашу думку, цілісний підхід як інтеграція методологічних підходів насправді здатен відображати цілісну природу такого складного педагогічного процесу, яким є процес професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції.

Системний підхід до об'єктів, що вивчаються (Р. Акофф [10]; В. Афанасьєв [26]; Л. Берталанфі [35]; І. Блауберг [55]; М. Каган [177]; Г. Щедровицький [505]; Б. Юдін [507]; Н. Гросс (N. Gross) та ін. [562] та ін.), передбачає розгляд об'єкта вивчення як системи, виявлення певної кількості її елементів, установлення, класифікацію й упорядкування зв'язків між цими елементами, виділення з множини зв'язків системотвірних, тобто різних елементів, що забезпечують поєднання в систему; урахування зовнішнього впливу надсистеми й внутрішнього взаємозв'язку підсистем. Виявляючи причинно-наслідкові зв'язки усередині системи, між її окремими елементами, а також з іншими об'єктами з надсистеми, системний підхід

служує інструментом для аналізу ситуацій, об'єктів, дає змогу організувати інформацію й робити висновки.

Як доведено багатьма науковцями, професійна освіта є системним об'єктом (С. Гончаренко та ін. [103]; Н. Ничкало [606]). На прикладі дослідження проблем професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції використання системного підходу означає: посилення ефективності роботи кожного викладача, кожної кафедри; налагодження тісних зв'язків між різними структурними підрозділами університету, взаємовикористання ними наявних ресурсів, можливостей і досягнутих результатів; урахування євроінтеграційних змін, що відбуваються в системі освіти, суспільстві, світі. Завдяки врахуванню зв'язків між підсистемами (структурними підрозділами університету) та змін, що відбуваються в надсистемі (держава, ЄС), системний підхід дає істотні результати в організації педагогічних процесів у ЗВО (А. Коломієць, Н. Лазаренко [213, с. 48]) та забезпечує організацію професійної підготовки як системи логічно взаємозв'язаних етапів, що уможлиблює покрокове досягнення потрібного кінцевого результату – високого рівня професійної підготовки вчителя нової формації.

Із системним тісно пов'язаний *синергетичний підхід*. На відміну від системного підходу, де основну увагу зацентровано на зв'язках частин у цілому, синергетика досліджує причини властивостей системи, про що зазначають у своїх дослідженнях О. Вознюк [81]; А. Євтодюк [146]; В. Кремень, В. Ільїн [240]; Н. Кузьміна, С. Пожарський [245]; С. Курдюмов, Г. Маленецький [249]; В. Лутай [307]; М. Федорова [473].

Синергетику як науку про взаємодію в різнопланових системах у наукового обіг увів Г. Хакен [482] у 70-х роках ХХ ст. Вона охоплює теорію виникнення нових якостей у цілому, яке складається з об'єктів, що взаємодіють (теорію самоорганізації складних систем), і міждисциплінарний підхід на основі співпраці спеціалістів різних галузей. Синергетика має справу з явищами і процесами, у результаті взаємодії яких у системі

загалом – можуть з'явитися якості, якими не володіє жодна з його частин (В. Кремень [139]; О. Робуль [407]).

Як новий міждисциплінарний напрям науки синергетика має творчо використовуватися для моделювання багатьох процесів соціального життя і, зокрема, для розроблення стандартів вищої освіти. Синергетичний підхід в організації роботи педагогічного університету в умовах євроінтеграції зумовлений потребою в досягненні синергії під час розв'язування різних управлінських завдань. Як слушно зазначає О. Кивлюк, неефективна робота організації часто пов'язана зі слабкою культурою комунікації та взаємодії співробітників, що негативно відображається на всій соціокультурній і освітянській діяльності організації (О. Кивлюк [194, с. 228]).

Методологічні установки синергетики кардинально змінюють традиційні уявлення про процес професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції, визначають його як організм, здатний до самокоригування і пошуку нових альтернативних шляхів розвитку. Основні характеристики синергетичної методології реформування діяльності педагогічного університету – це нелінійність (розвиток у різних напрямках), когерентність (узгодженість темпів і напрямів розвитку для їх взаємопідсилення), відкритість (урахування зовнішніх змін і нових викликів часу). Таким «відкритим, нелінійним, що складається з багатьох чинників зі складними взаємозв'язками, віддаленими від рівноваги, з ознаками самоорганізації, самопобудови, є педагогічний процес у вищій школі» (В. Кушнір [256]). Забезпечення цих якостей у системі роботи педагогічного університету, як засвідчують наші спостереження, сприяє ефективній самоорганізації освітнього процесу й істотному зростанню якості професійної підготовки майбутніх учителів (А. Коломієць, Н. Лазаренко [213, с. 49]).

Синергетичний підхід до професійної підготовки вчителя може реалізуватися на основі використання в освітньому процесі широкого спектру різних інноваційних технологій, ураховуючи специфіку предметних знань. Проте розширення спектра інноваційних технологій навчання (метод

проектів, метод «мозкового штурму», дискусії, дослідницька діяльність, ділові ігри, кейс-метод, Web-квести та ін.) пов'язана з нелінійним характером мислення, який охоплює вибір, корекцію й оцінювання.

Ідеї синергетики не знижують актуальності системної методології, доповнюючи її на новому якісному рівні, що передбачає: по-перше, визнання здатності викладача й студента до самоорганізації, активного творчого конструювання власного внутрішнього світу й багатоваріантної навчальної діяльності; по-друге, визнання ефективності потенціалу цілісної системи особистісних якостей, що формується шляхом безперервного обміну інформацією з навколишнім світом.

За синергетичного підходу процеси професійного розвитку пов'язані з досягненням *синергетичного ефекту*, вивчення механізмів досягнення якого в професійній підготовці вчителя є цікавим і корисним. Це ефект підвищення результативності за рахунок використання взаємозв'язку і взаємопідсилення різних видів діяльності. Перевагу синергізму виражають формулою « $2 + 2 = 5$ », інакше кажучи, сумарна віддача всіх чинників, що впливають на певний процес, вища, ніж сума показників віддачі за кожним чинником окремо, без урахування використання загальних ресурсів і взаємодоповнюваності (А. Коломієць, Н. Лазаренко [213, с. 49]).

Для професійного розвитку важливим є таке положення синергетики: навчальний і розвивальний ефект спільного виконання складних інтегрованих завдань значно перевищує такий самий ефект від виконання ізольованих завдань. Інтегроване вивчення взаємопов'язаних процесів і явищ створює можливість самодобудувати знання, забезпечує досягнення цілісного їх сприйняття.

Інтегровані заняття передбачають поєднання навчального матеріалу з декількох дисциплін навколо однієї теми або органічне поєднання в одному курсі різних навчальних дисциплін за ознаками певної спорідненості для формування цілісної картини світу. Інтегроване вивчення спорідненого навчального матеріалу, посилення впливу різних аналізаторів під час

сприйняття інформації, об'єднання джерел інформації, що подається неоднаково, дають сильний синергетичний ефект. Тому викладачі педагогічного університету намагаються тісно співпрацювати, організовуючи методичні семінари на кафедрах, міжкафедральні конференції та круглі столи, на яких обговорюють навчальні плани, педагогічні технології та спільні методичні підходи до організації професійної підготовки майбутніх учителів.

На підвищення ефективності названих підходів у системі педагогічної освіти помітно впливає творче використання *особистісного підходу*. В Україні це відносно нова методологія освіти, що передбачає свободу особистості у викладанні й учінні як головний принцип академічного життя, мета й засіб навчання (О. Пехота, А. Старєва [373, с. 133]). Особистісний підхід істотно змінює характеристику педагогічного процесу – мету, робить основним завданням становлення й розвиток особистісних властивостей та досвіду суб'єктів освіти. Центром особистісно орієнтованого навчання є особистість, самобутність, самоцінність, де суб'єктний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти.

У дослідженні нами враховувалося те, що особистості властива досить складна система якостей і характеристик, притаманна різним видам діяльності (О. Мариновська [313, с. 261]; Л. Мітіна [328, с. 34-35]). Тому, вивчаючи проблеми професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції, на нашу думку, потрібно застосувувати *діяльнісний підхід*. Привносячи свої характеристики в цілі й завдання педагогічного процесу, діяльнісний підхід перебудовує його процесуально-технологічний бік у такий спосіб, щоб суб'єкти освітнього процесу оволоділи діяльністю у її цілісному вияві (І. Зязюн [168, с. 42]).

Актуальність застосування особистісного й діяльнісного підходів під час професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції зумовлена тим, що саме діяльність є основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. В. Сластьонін і Л. Подимова [438] зазначають, що поєднання

особистісного та діяльнісного аспектів є досить важливим, оскільки в такий спосіб досягають потрібної цілісності образу вчителя-новатора.

Це положення доводить методологічну цінність особистісного й діяльнісного підходів для організації професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції. Обидва підходи мають методичну спрямованість на продуктивну практичну діяльність, що забезпечує становлення системи професійних знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей, ціннісних орієнтацій і досвіду, які характеризують професійно компетентного вчителя.

Оскільки зміст діяльності педагога визначається спрямованістю його активності на осмислення, визнання, актуалізацію й створення духовних цінностей, то в системі професійної педагогічної освіти важливим є застосування *аксіологічного підходу* як одного з провідних підходів у контексті гуманістичної педагогіки та психології. Даний підхід визнає кожного учасника освітнього процесу активним ціннісно-мотивованим суб'єктом діяльності, дозволяє збудувати суб'єкт-суб'єктні стосунки й створити сприятливий психологічний клімат (В. Вікторов [78, с. 49]; С. Вітвицька [80, с. 64-66]; М. Каган [177]; С. Кострюков [229] та ін.).

За умов аксіологічного підходу на передній план висувають розкриття цінностей як сутнісних сил особистості, її інтелектуального, етичного, творчого потенціалу, що виявляється в здатності вільно орієнтуватися в складних соціальних і професійних ситуаціях, вибирати і зреалізовувати інноваційні процеси. Застосування такого підходу до організації професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції уможливорює визнання особистісно значущих і життєво важливих потреб людини як найвищу цінність, саморозвиток суб'єктів освітнього процесу як цінність освіти; орієнтує на виявлення різноманітних зв'язків самореалізації людини; попереджає небезпеку інтуїтивних уявлень про цінності. Аксіологічний підхід визнає людину вищою метою суспільства й самоціллю суспільного розвитку. Освітній процес як розширене відтворення соціокультурного досвіду орієнтує на взаємодію загальнолюдських, національних і

професійних цінностей, а майбутнього вчителя – на усвідомлення цінностей педагогічної діяльності.

Аксіологічний підхід на філософському рівні уможлиблює дослідження субкультурної динаміки становлення інновацій і культури всередині педагогічного університету; розуміння всіх змін, що відбуваються в університеті; пояснення процесів соціокультурної діяльності та виявлення причин низького рівня комунікації чи недостатньої кооперації всіх структурних підрозділів.

З огляду на те, що українські університети нині працюють у нових умовах розвитку європейської цивілізації, вважаємо за доцільне для вивчення особливостей організації педагогічної освіти в Україні застосувати й *цивілізаційний підхід* (Р. Акофф, Ф. Емері [10]; О. Дубасенюк [135]), що уможлиблює врахування просторово-часової цілісності локальних освітніх систем; проблем ідентичності, що виникають під час взаємодії з іншими системами освіти; універсальності загальноєвропейських нормативних принципів; способів еволюції окремих освітніх систем європейської цивілізації.

Набуті в педагогічному університеті знання мають бути не фрагментарними, а системними, повними, достатніми для успішного входження суб'єкта освіти у світ європейської культури в усіх її виявах – науковій сфері, суспільному житті, повсякденні, саморозвитку тощо. Тому в професійній підготовці нового вчителя потрібна реалізація *культурологічного підходу* як механізму, що сприяє вирішенню проблеми трансляції європейських соціальних цінностей, які забезпечують цілісність і консолідацію суспільства. Про це йдеться у дослідженнях Б. Гершунського [94]; І. Зязюна [167]; П. Сауха [428]; Н. Якси [509] та ін.

Культурологічний підхід особливо цінний тим, що його методологія визначає основні регулятиви побудови змісту освіти, також і вимоги щодо відображення в ній основних досягнень людського розуму та людської діяльності, усього багатства людських культур, їхнього взаємозв'язку і

взаємодії. Підготовка вчителів в умовах євроінтеграції передбачає як опанування надбань національної культури, так і ознайомлення зі здобутками інших культур, що, безумовно, має відбуватися в контексті національї ідеї. Справжня національна культура народу не може існувати ізольовано від інших культур, тому постає питання їх сприйняття й оцінювання. Майбутні вчителі мають навчитися мислити, аналізувати, узагальнювати, усвідомлювати, хто вони і яке місце посідають у соціокультурному просторі.

Позиції культурологічного підходу розширюють межі традиційного навчання дисциплін шляхом активізації не лише чуттєвого сприйняття світу, а й відтворення культурної діалектики процесу пізнання. Світоглядний характер культурологічної освіти студента визначає наявність у її складі не лише духовних форм людської діяльності, а й природничих знань, технологій предметного середовища, продуктів соціально-економічного розвитку суспільства, що розглядаються із загальнокультурного погляду.

Для педагога особливо важливою є здатність до підвищення загального культурного рівня, до розширення світогляду, готовність толерантно ставиться до представників різних культур і надалі досягати мультикультурний простір. Істотного значення в підготовці вчителя набуває поняття євроідентичності, яке науковці трактують як вирішальний та вагомий крок у легітимації ЄС; як те, що перформативно породжується діями, які є ефективними у європейському соціумі; як мета, якої варто досягнути у військовій обороні, побудованій на принципі колективної безпеки; як спільність долі, взаємозалежність народів Європи в будівництві мирного європейського порядку; як спільність життєвого простору, у якому розвивається європейське громадянство, згідно з яким усі громадяни у державах-членах ЄС мають ті самі права й обов'язки (Т. Харченко [483]; Р. Елм (R. Elm) [546]; Х. Кебел (H. Kaebler) [573]; Ф. Пічлер (F. Pichler) [611]. «Європейська ідентичність виявляється у специфічній відповідальності: тільки через співпрацю, згуртованість і єдність може Європа ефективно

допомагати вирішувати власні та світові проблеми» (Є. Тихомирова [461, с. 56-57]).

Поєднання різних культур у Європейському Союзі визначає європейську культурну концепцію (Ф. Пічлер (F. Pichler) [611]), що дозволяє підтримувати національні та регіональні традиції. Водночас відбувається переосмислення традиційних концептів національної ідентичності й громадянства. Ця тенденція може бути зреалізована через нівелювання кордонів між державами, зростання рівня академічної мобільності, яка «стосується не тільки студентів, а й науково-педагогічного персоналу, що сприяє отриманню нових компетентностей...» (Г. Хоружий [490, с. 359]).

Системності й повноти знанням, набутим у педагогічному університеті, надає використання *компетентнісного підходу*, який передбачає формування в майбутніх учителів системи знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей і здібностей, потрібних для ефективно професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, знаходити й використовувати інформацію для розв'язання поставлених завдань; вміння працювати в команді, готовність до інноваційної діяльності та саморозвитку (І. Гавриш [87, с. 55]). Незаперечні переваги компетентнісного підходу вже визнано в освітніх системах європейських країн, адже, на нашу думку «впровадження інноваційних технологій у теорію та практику вищої педагогічної освіти здійснюється на основі компетентнісного підходу як одного з стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти» (Н. Лазаренко [265, с. 81]).

Погоджуємося з висновками, обґрунтованими О. Овчарук [352]. Вона зазначає, що «орієнтування освіти на результат потребує аналізу проблеми досягнення якісної підготовки через компетентнісний підхід. Зміст його полягає в зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку в студентів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики» (О. Овчарук [352, с. 32]).

Однак, на нашу думку, впровадження компетентнісного підходу в систему професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції не варто розглядати як панацею, оскільки він не може замінити інші підходи, а має взаємодіяти з ними на основі поліпарадигмальності. У практиці роботи педагогічних ЗВО звернення до компетентнісного підходу зумовлено тим, що, на нашу думку, саме компетентність є найважливішим показником професіоналізму, готовності людини до тієї чи тієї діяльності (Н. Лазаренко [265, с. 81]).

Реалізація *праксеологічного підходу* в процесі підготовки вчителя в умовах євроінтеграції можлива за таких умов: прояв ініціативи, відкритість педагогічної діяльності, прагнення до самовдосконалення, самореалізації, зміна міжособистісних стосунків викладача і студентів, орієнтація педагогічної системи на цілі розвитку студентів, на чому акцентують у своїх дослідженнях О. Біляковська [50, с. 53]; П. Жіулковскі (P. Ziółkowski) [658, с. 157]. Для цього в педагогічному університеті необхідно створювати інноваційне освітнє середовище, яке повною мірою сприятиме реалізації творчого потенціалу студентів і викладачів.

Підготовка вчителів нової формації в педагогічному університеті неможлива без підготовки викладацького складу, готового відійти від традиційної педагогіки, осмислити сучасну методологію педагогічної діяльності й успішно впроваджувати її у цілісний освітній процес. Для цього потрібно по-новому будувати подальший розвиток професійної педагогічної освіти: визначати пріоритетні цілі, застосовувати особистісно орієнтоване навчання, обирати індивідуальні траєкторії розвитку студента, формувати професійну компетентність, будувати інноваційні стратегії, розвивати системне мислення. Усе це потребує організації системи неперервного професійного розвитку викладачів педагогічних університетів, високого рівня їхньої професійної підготовки й здатності формувати високий рівень професійної підготовки вчителя об'єднаної Європи.

Усе вищезазначене дає змогу дійти таких висновків:

– освіта покликана забезпечувати інтеграцію України в світові та європейські економічні й культурні структури, що вимагає науково-теоретичного обґрунтування прогресивних педагогічних технологій і здійснення інтеграції методологічних підходів для організації професійно-педагогічної освіти;

– пріоритетними методологічними підходами для забезпечення адекватної вимогам часу професійної підготовки вчителя слугують такі: цілісний, системний, синергетичний, особистісний, аксіологічний, цивілізаційний, культурологічний, компетентнісний, праксеологічний;

– суттєвими у розвитку професійної педагогічної освіти є педагогічні інновації, що зумовлюють методологічну, методичну й технологічну перебудову освітнього процесу за умови дотримання основних фундаментальних принципів розвитку педагогічної освіти в умовах євроінтеграції.

Для досягнення стратегічних цілей розвитку педагогічної освіти потрібна науково обґрунтована державна політика щодо утвердження її пріоритетного соціального статусу та соціальної ролі в Україні. Ураховуючи феномен інформаційної та духовно-культурної глобалізації як найважливішої тенденції сучасного світу, така політика повинна будуватися на досягненнях української науково-педагогічної думки в історичній ретроспективі, поєднанні кращого вітчизняного педагогічного досвіду та передових зарубіжних технологій підготовки вчителя (О. Кучерявий [254, с. 9]).

Фундаментальними принципами розвитку української педагогічної освіти визнано принцип цілісної науково-технологічної інтеграції у європейський простір і принцип швидкого й адекватного реагування на цивілізаційні зміни, результати глобалізації, інформаційної революції та інтенсифікації кроскультурних комунікацій у світі (О. Кучерявий [254, с. 5]).

Поняття «принцип» у педагогіці витлумачують як вияв педагогічної концепції, наявний у категоріях діяльності; «як знання про сутність, зміст, структуру навчання, його законів і закономірностей, відображених у вигляді

норм діяльності» (В. Загвязинский, Р. Атаханов [154, с. 155]). Принципи навчання, як – «основні вихідні положення теорії навчання. Вітчизняна педагогічна наука розкриває систему дидактичних принципів, виходячи з наукового розуміння суті виховання й навчання. Ця система ґрунтується на принципах: зв'язку змісту й методів навчання з національною культурою і традиціями; виховуючого характеру навчання, науковості, систематичності, наступності, свідомості й активності учнів, наочності, доступності, індивідуалізації процесу навчання, уважного вивчення інтересів, здібностей, нахилів кожного учня (С. Гончаренко [102, с. 270]).

Ми погоджуємося з думкою Н. Ничкало, що в умовах інформаційно-технологічного суспільства всі процеси значно прискорюються, стають більш динамічними, а тому основними принципами професійної освіти мають бути такі: «випереджувальний характер професійної підготовки; неперервність; фундаменталізація; інтеграція професійної освіти, науки і виробництва; рівний доступ до здобуття якісної професійної освіти різними категоріями населення; диверсифікація; поєднання загальноосвітньої та професійної підготовки; стандартизація; єдність професійного навчання і виховання; екологізація; варіативність; індивідуалізація і диференціація» [606, с. 298].

З огляду на вищезазначене і враховуючи потребу цілісного застосування схарактеризованих вище методологічних підходів, основними *принципами* організації діяльності педагогічного університету в соціокультурному просторі європейської цивілізації вважаємо такі:

- принцип культуровідповідності;
- принцип триєдності навчання, виховання та розвитку особистості;
- принцип органічної єдності освітніх і наукових напрямів у змісті підготовки майбутніх учителів;
- принцип гуманістичної спрямованості освіти, демократизму в організації освітнього процесу. Акцентуючи на гуманізації освітнього процесу як не лише на основній тенденції, а й на основному принципі його розвитку, вважаємо за доцільне вказати на деякі зміни в трактуванні цього

поняття. Традиційно гуманізацію освіти витлумачували як спрямування всієї освітньої системи на учня/студента, що передбачає повагу до його особистості, гідності, прийняття його індивідуальних цілей та установок (Р. Євсович [145]). На відміну від традиційного трактування гуманізації, ми пропонуємо дещо інший підхід до розуміння цього принципу. Вважаємо, що процес гуманізації має охоплювати всіх учасників освітнього процесу, тобто в закладах освіти мають бути створені максимально сприятливі умови для всебічного самовизначення, саморозвитку й розкриття особистості не лише учня/студента, а й вчителя та викладача. Йдеться про розвиток творчої індивідуальності всіх учасників освітнього процесу в умовах педагогіки співпраці та самоврядування колективів учнів/студентів. Як зазначає Р. Євсович, саме таке розуміння гуманізації вищої освіти базується на принципах світових конвенцій про права людини, актах ЮНЕСКО в умовах євроінтеграції [145, с. 66];

– принцип системності, дотримання якого сприятиме подоланню хаотичності в структуруванні змісту професійної підготовки майбутніх учителів, виборі технологій, методик, форм, методів і засобів навчання.

Домінування гуманістичної моделі в педагогічній теорії і практиці, зміни в сучасній соціокультурній сфері визначають потребу зміни змісту і структури педагогічної професійної освіти. Криза традиційної моделі освіти пов'язана саме з тим, що в сучасних умовах старіння інформації відбувається значно швидше, ніж завершується природний цикл навчання в середній або вищій школі. Крім того, і в соціально-економічному житті суспільства відбулися зміни: на ринку праці затребувана не наявність знань, а здатність їх застосовувати. Важливими нині є також навички *Soft Skills*. Тому пошук моделі професійної освіти, адекватної новому етапу розвитку цивілізації, є одним з актуальних завдань сучасної педагогіки. У контексті дослідження проблем професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції зазначимо, що передусім варто розробити основи цілісного освітнього процесу стосовно змісту, технології та результатів навчання:

- принцип автономії в управлінні університетом;
- принцип відповідності змісту професійної підготовки сучасним тенденціям розвитку освіти;
- принцип нелінійності освітнього процесу, що передбачає наявність у навчальному плані дисциплін за вибором; можливість участі кожного студента у формуванні індивідуального плану навчання; виконання викладачем функцій консультанта, тьютора, коуча, едвайзера для надання допомоги студентам у виборі освітньої траєкторії; диверсифікація засобів навчання (комп'ютерні навчальні програми, сайти викладача, форуми, чати тощо);
- принцип пріоритетності наукових досліджень і самоцінності наукового знання;
- принцип свободи наукової діяльності та викладання;
- принцип полісуб'єктності, колегіальності й партнерства у взаємостосунках викладача й студента;
- принцип академічної доброчесності викладачів і студентів;
- принцип екстраполяції кращих зразків педагогічної майстерності на майбутню професійну діяльність;
- принцип спрямованості професійної підготовки майбутнього вчителя на формування його методологічної культури.

У сучасних умовах помітно зростає рівень академічної свободи й самостійності педагогічних університетів, посилюється їхня відповідальність за якість надання освітніх послуг. Саме тому орієнтація на забезпечення якості освіти є найважливішим пріоритетом організації діяльності педагогічного університету. Вихід на якісний її рівень потребує формування конкретних і реальних завдань, чіткого визначення принципів і прозорих процедур поліпшення якості, створення й неперервного вдосконалення системи її внутрішнього оцінювання відповідно до Закону України «Про вищу освіту», урахування запити основних споживачів освітніх програм, способи винагородження якості.

Визначення рівня якості передбачає врахування всіх аспектів її цілісного забезпечення, зокрема: планування (постановка чітких і реальних цілей), упровадження (розробка механізмів збирання й аналізу інформації для досягнення цілей), оцінювання (оцінка результатів та внесення потрібних поправок чи змін), звітування та поліпшення (визначення умов подальшого сприяння якості). Названі види діяльності є взаємозалежними і взаємопов'язаними, оскільки результати одного впливає визначення дійіншого.

Саме тому орієнтація на якісні результати освітнього процесу потребує чіткого визначення принципів внутрішнього забезпечення якості освіти, що є тими загальними вимогами, від дотримання яких якість залежить найбільше. Отже, систему принципів професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції вважаємо за доцільне доповнити ще й *принципами внутрішнього забезпечення якості освіти*:

- принцип орієнтованості на якість освіти: пріоритетність якості; зацікавленість у якості; чітка постановка цілей і завдань щодо забезпечення якості; відхід від усталених стереотипів, спрямованих переважно на кількісні показники; усебічна підтримка ідей, орієнтованих на досягнення якості; формування культури якості; мотивація викладачів і студентів, їхня участь у забезпеченні якості; розробка стратегії постійного підвищення якості;

- принцип наукового підходу до забезпечення та оцінювання якості освіти: різноманітність моніторингових процедур; об'єктивність; оперативність реагування на результати внутрішніх експертиз якості; удосконалення методів і структур управління, освітніх програм, системи заохочень і санкцій, спрямованих на забезпечення якості; діагностична спрямованість; формування змісту освіти на основі освітніх наукових і технологічних досліджень; оновлення змісту;

- принцип комплексності та системності у забезпеченні якості: планомірність; систематичність і регулярність моніторингу якості; усебічність (охоплення всіх чинників, які сприяють якості);

– принцип гласності та рівного доступу: відкритість результатів моніторингу якості; регулярне інформування про результати; загальнодоступність показників і результатів оцінювання якості освіти; визначення чіткого рейтингу студентів за семестровими результатами як умови справедливого стипендіального заохочення; чітке вироблення та справедливе застосування до студентів вимог і правил;

– принцип уніфікації змісту освіти: чітке визначення базисного компонента; інтегрування навчальних дисциплін; орієнтація на оволодіння ключовими компетенціями; орієнтація на зміст як на засіб розвитку мислення, а також посилення його творчого компонента;

– принцип інноваційності: використання в освітньому процесі інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на формування в майбутніх педагогів потрібних компетентностей і на розвиток особистості загалом;

– принцип прогностичності: не лише відстеження поточного стану, а й прогнозування подальших тенденцій у забезпеченні якості; унесення відповідних корективів, спрямованих на вдосконалення якості.

Необхідність дотримання сучасних принципів забезпечення якості педагогічної освіти зумовлюється новими вимогами до рівня професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції. Традиційна система навчання виконувала свої функції на всіх етапах еволюції суспільства, оскільки вона відповідала його потребам. Але зі стрімкими темпами розвитку суспільства XXI століття й модернізації системи освіти постала потреба в принципово нових підходах до її організації. Від педагогів суспільство вимагає креативності, ініціативності, інноваційності, творчості. Тому для викладачів педагогічних університетів потрібне насамперед формування творчого мислення, яке сприяє більш ефективній професійній діяльності, оскільки поєднує в собі інтелектуальні й мотиваційні чинники. Викладач має не лише вміти вправно ставити проблему для вивчення, а й запропонувати своє бачення розв'язання поставленого завдання, бути зразком для наслідування.

Дотримання принципу інноваційності в освіті сприятиме, на нашу думку, впровадженню нових технологій навчання, що зможуть забезпечити зміну стереотипів поведінки та мислення, підходів до навчання і набуття власного досвіду, самовизначення та самовдосконалення (І. Богданова [57]). Наразі для педагогічних університетів України характерна підвищена інтенсивність інноваційних процесів і глибокий теоретичний аналіз проблем інноватики, про що зазначається в дослідженнях А. Бистрова [41]; Л. Буркової [64]; А. Вірковського [79], В. Докучаєвої [134]; І. Дичківської [130]; О. Дубасенюк [136; 392]; І. Цигилик та ін. [493]; О. Кузьміна та ін. [246]; Н. Криворучко, І. Криворучко [241]; А. Нісімчук [345]; С. Сисоєвої [434] В. Федоренко [471]; Н. Федорова [474]; Є. Шматкова [503].

На наше переконання, педагогічні інновації, зумовлені вимогами часу, долають інертність освітньої системи. Проблеми педагогічної інноватики потребують нової, гнучкої, здатної до швидких адаптацій структури вищої педагогічної освіти.

З урахуванням результатів аналізу особливостей професійної підготовки майбутніх учителів у сучасних умовах розвитку глобалізованого суспільства нами обґрунтовано положення щодо необхідності дотримуватися ще й таких принципів:

- поваги та довіри до людини, що передбачає взаємоповагу, надання свободи вибору, сприяння ініціативності та саморозвитку, підтримку досягнень кожного;
- цілісного сприйняття людини – уважне ставлення до кожного, врахування внутрішнього світу, професійних і особистих потреб кожного;
- співпраці, який передбачає максимальне врахування професійної компетентності, особистісних якостей, здатностей до лідерства, самоорганізації та роботи в команді кожного співробітника;
- соціально-корпоративної справедливості – рівномірний розподіл навчального та громадського навантаження, відкритість діяльності

адміністрації, однаковість вимог до якості результатів професійної діяльності;

– індивідуального підходу в управлінні – допомога науково-педагогічним працівникам у визначенні індивідуальної стратегії розвитку та побудові кар'єри, формування почуття впевненості, створення ситуацій успіху для кожного;

– збагачення досвіду – проведення конференцій, семінарів, круглих столів із проблем освіти, організація коротко- і довготривалих стажувань.

Погоджуємося, що для дотримання цих принципів українські педагогічні університети мають позбавитися зайвої ідеологізації освіти, наблизивши її до сучасних соціокультурних реалій (О. Більська [52, с. 18]), тобто враховувати кращі зразки європейського досвіду й тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу.

3.2 Стратегія розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору

Призначення педагогічного університету, його основна мета, завдання, функції в умовах глобалізованого освітнього простору зазнають істотних динамічних перетворень, тому виникає потреба застосування інноваційних механізмів управління їхньою діяльністю, зокрема стратегічного менеджменту.

Понад 105-літній історичний досвід Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського засвідчує різновекторне функціонування його відповідно до пріоритетів:

– навчати – готувати високопрофесійних, морально стійких, патріотичних фахівців, поєднуючи якісну викладацьку діяльність із належною організацією науково-дослідної та виховної роботи, формувати у вихованців потребу вдосконалення професійних якостей шляхом самоосвіти;

– досліджувати – перетворювати наукову діяльність на пріоритетну галузь шляхом проведення актуальних досліджень і розробок, спрямованих на оновлення освітніх планів і програм, створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій інноваційного розвитку ВДПУ, зростання його престижу в Україні та світі;

– виховувати – сприяти засвоєнню морально-етичних цінностей, формуванню національної самосвідомості, патріотизму, гуманістичних якостей, естетичних смаків, фізичної досконалості, готовності до самореалізації в професійній і громадській діяльності;

– популяризувати – зберігати кращі традиції ВДПУ, сформовані впродовж його 105-літньої історії, постійно бути в авангарді педагогічної галузі, вписуючи нові сторінки у величний літопис Подільського регіону.

Для визначення стратегії розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції відправною точкою має бути визначення його головної місії, оскільки місія університету, як слушно зазначає Л. Корж-Усенко, є критерієм формулювання стратегії, без чого перспективи його розвитку є примарними [227, с. 75].

На наше переконання педагогічний університет покликаний не лише давати знання, а й розвивати особистість, її здатність до самоосвіти та прагнення до самореалізації, вчити мислити критично й креативно, брати на себе відповідальність, самостійно приймати рішення залежно від ситуації, формувати людину, затребувану суспільством.

Підтримуємо положення, обґрунтоване Л. Корж-Усенко [227, с. 75], що педагогічний університет, репрезентуючи не лише державу, а й народ і національну культуру, у визначенні своїх завдань повинен ураховувати національні пріоритети. Тому управлінські рішення керівника сучасного педагогічного університету, який функціонує в умовах євроінтеграції, мають відповідати:

- національним інтересам держави;
- освітнім потребам регіону;

- вимогам конкуренції навчальних закладів і викладачів вищої школи;
- очікуванням суспільства на вчителя нової формації;
- критеріям компетентного педагога;
- прогресивним методам управління закладом з урахуванням європейського досвіду;
- технологічним аспектам сучасної інформатизованої освіти.

Іншими словами, ідеться про готовність керівників педагогічного університету й структурних підрозділів до інноваційної управлінської діяльності, в основі якої важливим є поняття стратегічного менеджменту (В. Костюкевич (V. Kostiukevych) та ін. [601, с. 29]) та ін. Уся ж діяльність педагогічного університету має підпорядковуватися чіткій стратегії, виробленій колегіально й затвердженій вченою радою та трудовим колективом педагогічного університету, у якій повинні відобразитися основні тенденції розвитку освіти, зокрема й педагогічної, у провідних країнах ЄС.

Стратегія – це визначення напрямку та місць діяльності організації (її цілей і завдань) у максимально можливій довгостроковій перспективі, а також розподіл ресурсів, що дозволяє узгодити можливості організації (компанії) зі змінними умовами зовнішнього середовища під час досягнення своїх стратегічних цілей (М. Дмитренко [131, с. 10]).

Стратегія освіти й підготовки – визначення головних напрямів, цілей і політики освіти, підготовки кадрів, шляхів, засобів та способів їхнього досягнення (Т. Десятов [98, с. 102]).

Документом, що визначає основні стратегічні напрями системного й цілеспрямованого розвитку університету, є Стратегія розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, розміщена на офіційному сайті за адресою URL: <https://vspu.edu.ua/content/img/education/strov.pdf>.

У змісті Стратегії враховано основні соціокультурні виклики, перед якими постали нині педагогічні університети: реформування освіти в

контексті ринкових відносин; фундаментальні зміни місця й ролі педагогічних університетів у сучасному соціумі; зростання конкуренції університетів на регіональному, загальнонаціональному та світовому рівнях; підвищення вимог до професійної діяльності та особистісних якостей учителя; скорочення попиту на ринку праці; зменшення чисельності випускників загальноосвітніх навчальних закладів і зниження рівня якості їхніх знань тощо.

В основу Концепції покладено положення: Конституції України, Закону України «Про освіту» [157], Закону України «Про вищу освіту» [156], Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [158], Національної стратегії розвитку освіти до 2021 роки [340], Статуту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського [450].

Стратегічні цілі розвитку ВДПУ передбачають:

– модернізацію структури ВДПУ відповідно до змін національної системи вищої школи та в контексті інтеграції до європейського освітнього й наукового простору;

– посилення ролі ВДПУ як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру Подільського регіону;

– запровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти в ВДПУ для досягнення позитивної динаміки якості підготовки здобувачів вищої освіти шляхом забезпечення відповідності освітньої діяльності вимогам державних освітніх стандартів та потребам зацікавлених сторін (С. Подолянчук, Н. Лазаренко та ін. [332; 333]);

– розвиток корпоративної культури, спрямованої на поліпшення іміджу ВДПУ та внутрішнього позитивного середовища;

– формування інноваційного освітнього середовища, спрямованого на оновлення внутрішнього й зовнішнього духовно-матеріального простору ВДПУ;

- створення в університеті інклюзивного середовища, універсального дизайну та «розумного» пристосування для забезпечення відповідних умов здобуття якісної освіти всіма категоріями студентів, а також і особами з інвалідністю;

- розширення міжнародної співпраці як чинника інтеграції до європейського та світового освітнього й наукового просторів.

ВДПУ здійснює діяльність на основі таких принципів:

- висока якість освітніх послуг: оновлення змісту освіти з урахуванням сучасних наукових досягнень, удосконалення результатів освіти, модернізація технологій навчання;

- ступеневість підготовки фахівців;

- побудова освітніх програм на компетентнісній основі відповідно до стандартів вищої освіти;

- відповідність рівня освіти підготовки випускників вимогам сучасності;

- дотримання академічної доброчесності;

- розширення участі ВДПУ в міжнародних програмах академічної мобільності (на рівні студентів і на рівні науково-педагогічних і педагогічних працівників) відповідно до укладених міжнародних угод;

- нерозривний зв'язок освітньої й науково-дослідницької діяльності;

- інтеграція до європейського та світового освітнього й наукового просторів;

- моніторинг якості освіти, сприяння розвитку громадського контролю;

- цілісний підхід до формування особистості фахівця з урахуванням досягнень сучасної науки й прогресивного вітчизняного та світового педагогічного досвіду;

- демократизація процесу професійної підготовки, що передбачає раціоналізацію управління освітнім процесом та створення умов для самовираження кожної особистості;

– незалежність діяльності університету від впливу політичних партій, громадських і релігійних організацій;

– гуманізація змісту освітньої діяльності, що передбачає найповніше розкриття нахилів і здібностей студентів на основі пріоритетності загальнолюдських цінностей та єдності особистих і суспільних освітніх потреб;

– органічний зв'язок із національною історією, культурою та традиціями українського народу;

– студентоцентроване навчання, що передбачає надання здобувачу вищої освіти ширших можливостей щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання, урахує особливості пріоритетів особи, основане на реалістичності запланованого навчального навантаження;

– долучення до європейських і світових культурних цінностей, їх поширення та збагачення;

– забезпечення доступу до освітніх програм університету людям з особливими потребами;

– диференційований підхід до професійно-практичної підготовки фахівців, спрямований на індивідуалізацію форм, методів і змісту навчання з урахуванням специфіки галузей знань, спеціальностей, спеціалізацій, освітньо-професійних і освітньо-наукових програм, а також індивідуальних наукових, педагогічних та інших творчих запитів;

– персональна відповідальність викладачів за якість професійно-практичної підготовки фахівців і рівень їхньої психолого-педагогічної готовності до виконання своїх професійних обов'язків;

– сприяння соціальній захищеності суб'єктів освітнього середовища та допоміжного персоналу.

Для забезпечення високої конкурентоспроможності ВДПУ на освітянському ринку праці шляхом випереджувального розвитку вищої школи *пріоритетними напрямками* розвитку університету визначено такі:

- забезпечення високої якості знань і мобільності випускників на ринку праці за рахунок упровадження гнучких освітніх програм і нових наукових та освітніх технологій;
- запровадження нових актуальних спеціальностей (у т. ч. перепідготовки фахівців) із різних галузей знань;
- удосконалення процедури адаптації варіативних складових програм підготовки фахівців з урахуванням запитів профільних ринків праці;
- розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (серед них – за поєднаними спеціалізаціями на рівні бакалавра і за поєднаними спеціальностями на рівні магістра);
- запровадження програм подвійного дипломування із закордонними університетами;
- модернізація освітнього процесу шляхом створення й використання навчальних матеріалів із застосуванням ІКТ;
- дотримання академічної мобільності членів освітнього процесу – студентів, професорсько-викладацького складу та адміністративного персоналу;
- забезпечення практичного спрямування навчання шляхом урізноманітнення баз практик, які б забезпечували належні умови для виконання програм практик і були перспективними щодо працевлаштування випускників університету;
- інтенсифікація роботи щодо використання в освітньому процесі ВДПУ тренінгових технологій із використанням інтерактивних методів навчання на основі особистісно та компетентісно орієнтованого підходів;
- здійснення постійного моніторингу вітчизняного та закордонного освітньо-наукового простору для своєчасного реагування на зміни умов і обставин на ринку освітніх послуг, упровадження інноваційних технологій;
- розширення спектру освітніх послуг в Центрі доуніверситетської підготовки;

- урізноманітнення системи пошуку та залучення до навчання обдарованої молоді;

- удосконалення процедури оцінювання здобувачами вищої освіти, слухачами підготовчих курсів якості освітніх послуг університету.

У сфері організації *наукової діяльності* основною метою є перетворення її на пріоритетну й стратегічно спрямовану на розв'язання глобальних і регіональних завдань з урахуванням європейських і загальносвітових тенденцій.

Для цього поставлено такі завдання:

- активізувати участь наукових колективів, науковців ВДПУ в розробленні та реалізації державних цільових, галузевих і регіональних наукових, науково-технічних, соціально-економічних проєктів і програм;

- розвивати й поглиблювати міжнародне, міжгалузеве та міжуніверситетське співробітництво на основі виконання спільних наукових програм, проєктів, розробок, організації й проведенні спільних семінарів, конференцій тощо;

- активізувати видавничу діяльність викладачів, докторантів, аспірантів і студентів ВДПУ (видання монографій, підручників, навчальних посібників із грифом МОН, навчально-методичних посібників та статей у науковій періодиці, що індексується міжнародними наукометричними базами даних (Scopus та Web of Science);

- забезпечити поліпшення рейтингових показників ВДПУ в міжнародних та національних рейтингах;

- удосконалити систему організації наукових досліджень і стимулювання працівників, що ґрунтується на об'єктивних показниках результатів їхньої роботи;

- створити сприятливі умови для розвитку наукових шкіл, що мають загальноукраїнський і світовий рівень досліджень, для формування нових наукових шкіл;

- залучати обдаровану студентську молодь до науково-дослідної роботи, активізувати діяльність Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених, формуючи нове покоління дослідників;

- поліпшити інформаційне забезпечення наукової діяльності, ширше використовувати ІКТ для організації й проведення наукових досліджень та обробки одержаних результатів;

- систематично поповнювати кафедральні репозитарії наукових праць і використовувати їх у науковій діяльності, зокрема і як інструмент для визначення публікаційної активності науково-педагогічних працівників;

- створити базу даних результатів науково-дослідних робіт, посилити відповідальність за виконання наукових тем.

Для вдосконалення *кадрової політики* визначено такі завдання:

- розробити програму розвитку кадрового потенціалу ВДПУ, створити ефективний механізм її реалізації;

- удосконалити контрактну систему наймання науково-педагогічних працівників, перетворивши її на дієвий інструмент кадрової політики та розв'язання стратегічних завдань розвитку університету;

- посилити відповідальність кафедр за підготовку науково-педагогічних працівників (навчання в аспірантурі, докторантурі);

- зміцнювати корпоративний дух співробітників і студентів ВДПУ, створювати сприятливі соціально-економічні, побутові умови, умови праці й навчання;

- запроваджувати правила і процедури оцінювання освітньої, наукової, виховної, громадської та профорієнтаційної діяльності науково-педагогічних, педагогічних працівників з метою заохочення та стимулювання різних видів діяльності в межах безперервного циклу особистого професійного зростання;

- удосконалити рейтингову систему оцінювання роботи викладачів із подальшим її врахуванням під час обрання на посаду за конкурсом;

- проводити конкурсний відбір на заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників ВДПУ на засадах відкритості, гласності, законності, рівності прав, неупередженого ставлення до кандидатів;

- сформувати комплексну ефективну систему стимулювання науково-педагогічних працівників щодо створення методичних інновацій, підготовки підручників, посібників, монографій (матеріальні й моральні заохочення, оптимізація навчального навантаження, фінансування стажувань у провідних українських та зарубіжних закладах освіти і наукових центрах тощо);

- культивувати здоровий спосіб життя та впроваджувати здоров'язберігальні технології.

Для активізації й розширення *міжнародної співпраці* ВДПУ, впровадження інноваційних методів організації освітнього процесу та наукових досліджень, створення можливостей і засад для експорту своїх освітніх послуг і наукових результатів поставлено такі завдання:

- здійснювати моніторинг стану і потенційних можливостей міжнародної співпраці в структурних підрозділах (на факультетах, кафедрах);

- розширювати діяльність, спрямовану на виконання міжнародних угод, забезпечуючи результативність їхньої реалізації;

- удосконалювати зміст освітніх програм через запровадження передового світового педагогічного досвіду та освітніх технологій;

- вивчити та запровадити міжнародний досвід щодо тьюторської підтримки самостійної й індивідуальної роботи студентів;

- продовжити роботу курсів удосконалення рівня мовної підготовки (англійської мови) науково-педагогічних працівників університету;

- впроваджувати англomовні магістерські та бакалаврські освітні програми, практикувати викладання окремих навчальних дисциплін англійською мовою;

- створювати й упроваджувати в освітній процес спільні із зарубіжними навчальними закладами-партнерами магістерські програми;

– сприяти створенню міжнародних науково-дослідних колективів для проведення спільних наукових досліджень із фундаментальних чи прикладних проблем, підготовки й видання монографій та підручників за результатами цих досліджень;

– підвищувати публікаційну активність науково-педагогічних працівників у міжнародних наукових виданнях;

– сприяти участі науково-педагогічних, педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти в конкурсах на здобуття міжнародних грантів для виконання освітніх програм і програм наукових досліджень;

– ширше залучати студентів і аспірантів до різних форм міжнародної наукової діяльності;

– сприяти участі науково-педагогічних, педагогічних працівників ВДПУ в міжнародних проєктах академічних обмінів викладачами й ученими, на курсах підвищення кваліфікації та стажування для науково-педагогічних працівників;

– продовжити практику залучення провідних педагогічних і наукових працівників зарубіжних закладів вищої освіти до проведення лекцій, тренінгів, семінарів тощо;

– інтенсифікувати інформаційно-рекламну діяльність для вдосконалення міжнародного іміджу ВДПУ;

– проводити маркетингові дослідження європейського та світового ринку для пошуку ефективних механізмів експорту власних освітніх і наукових послуг;

– забезпечувати доступність відомостей про діяльність ВДПУ для світової спільноти шляхом відображення інформації англійською мовою на офіційному Веб-сайті.

Для вдосконалення системи *інформаційно-аналітичного забезпечення освітнього процесу та управління університетом* уведення інноваційної гнучкої технології планування й організації освітнього процесу, орієнтованої

на індивідуалізацію навчання та стимулювання творчої активності здобувачів вищої освіти, ставилися такі завдання:

- модернізувати освітню ІКТ-політику ВДПУ;
- забезпечити належне функціонування Комплексної системи захисту інформації ВДПУ з метою збереження баз даних, унеможливлення витоку конфіденційної інформації та попередження різних моделей загроз інформаційній безпеці;
- обґрунтувати принципи створення Банку Веб-ресурсів ВДПУ, реалізації методологічного та технологічного супроводу створення електронних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій та їх упровадження в освітній процес, формування та ведення реєстру науково-методичного забезпечення освітнього процесу в електронному форматі;
- активно використовувати в приміщеннях ВДПУ сучасні технології бездротового доступу (Wi-Fi) до мережі Інтернет для забезпечення можливості використання в освітньому процесі, науковій і мистецькій діяльності різноманітної комп'ютерної техніки;
- удосконалити систему електронного документообігу, автоматизації управління освітнім процесом;
- забезпечити повноцінне використання електронних систем управління в організаційному забезпеченні освітнього процесу та діяльності структурних підрозділів;
- удосконалити систему змішаного навчання, особливо для осіб з обмеженими можливостями й осіб, які перебувають на довготривалому лікуванні, та забезпечити на цій основі ефективне впровадження й використання ІКТ на всіх освітніх рівнях різних форм навчання;
- створити умови для впровадження у ВДПУ інноваційної інфраструктури організації наукових досліджень та інтеграції освітньої й наукової діяльності;
- урахувати в змісті навчальних планів і програм особливості підготовки педагогів для роботи з дітьми з особливими потребами, зважаючи

на своєрідність реалізації освітньої парадигми в них (урахування індивідуальних потреб таких вихованців залежно від віку, характеру, якостей особистості);

– налагодити тісну взаємодію викладачів ВДПУ з інклюзивними освітніми закладами для узгодження змісту навчальної й виробничої практик та проведення наукових досліджень;

– упроваджувати інноваційні підходи до мовної підготовки науково-педагогічного персоналу задля досягнення потрібного рівня володіння іноземною мовою, що сприятиме його академічній мобільності;

– розробити й впровадити ефективну систему мотивації та адекватного оцінювання інноваційної наукової й освітньої діяльності науково-педагогічних працівників ВДПУ;

– розробити механізми захисту прав інтелектуальної власності та забезпечення інформаційної безпеки результатів навчально-методичної та наукової діяльності науково-педагогічних, педагогічних працівників ВДПУ.

Для зміцнення *лідерських позицій* університету як інтелектуального каталізатора суспільних процесів у Подільському регіоні, сприяння розвитку духовних потреб людей через їхнє знайомство з надбаннями класичної культурної спадщини, досягненнями сучасної української та світової культури, популяризації наукових знань поставлені такі завдання:

– зберігати, примножувати та пропагувати культурні традиції ВДПУ шляхом створення системи культурно-просвітницьких осередків;

– організувати PR-діяльність, спрямовану на формування привабливого іміджу ВДПУ як освітнього й культурного центру Подільського регіону;

– створити телевізійний тренінговий центр (телестудію) для забезпечення освітнього процесу та підвищення якості профорієнтаційної діяльності;

– забезпечити активну участь науково-педагогічних працівників університету в організації роботи Вінницького обласного відділення Малої академії наук;

- розширити напрями співпраці із закладами середньої освіти та соціально-реабілітаційними центрами щодо розробки інноваційних методик навчання та психокорекційних технологій, методичного забезпечення навчальних дисциплін, обміну педагогічним досвідом тощо;

- активніше залучати науково-педагогічних працівників до виконання державних та регіональних програм підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів;

- розробити систему заходів для роботи з громадськістю, спрямовану на формування національної самосвідомості, активної життєвої позиції, саморозвитку на засадах духовних надбань українського народу;

- удосконалювати корпоративну культуру, забезпечуючи відкрите й толерантне спілкування викладачів, співробітників та студентів ВДПУ;

- популяризувати досягнення й успіхи ВДПУ через засоби масової інформації й активне використання інноваційних комунікаційних каналів (Веб-сайти ВДПУ, факультетів та кафедр, соціальні мережі, контекстна реклама на пошукових серверах тощо);

- розвивати імідж ВДПУ як інтелектуального й культурного центру Подільського регіону.

З метою *виховання людини глобалізованого світу* як високоосвіченої, національно свідомої й соціально активної особистості, яка є носієм кращих надбань вітчизняної, європейської та світової культур і здатна до самовдосконалення, у ВДПУ поставлено такі завдання:

- поліпшити організаційно-методичне забезпечення виховного процесу шляхом вивчення, узагальнення та впровадження кращих надбань вітчизняного й міжнародного досвіду організації виховної роботи в процес формування активної громадянської позиції особистості;

- удосконалити Концепцію національно-патріотичного виховання студентської молоді;

- забезпечити умови для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та особистих інтересів, розширивши мережу творчих

об'єднань студентів за інтересами;

- забезпечити зростання нової генерації фахівців – високоосвічених, соціально активних, успішних і глибоко духовних;

- виховувати правову культуру, повагу до Конституції, законодавства України, державної символіки;

- формувати соціальну активність та відповідальність особистості через залучення вихованців до процесів державотворення, реформування соціальних стосунків;

- формувати культуру мислення та мовленнєву культуру, яка ґрунтується на знаннях чинних норм української мови;

- виховувати в студентів внутрішню потребу в суспільно корисній праці;

- плекати валеологічну й екологічну культуру;

- культивувати кращі риси української ментальності: добротність, милосердя, співпереживання, толерантність, працелюбність, любов до рідної землі, до сім'ї, зв'язок з природою;

- забезпечити повноцінний розвиток студентів, охорону й зміцнення їхнього фізичного, психічного та духовного здоров'я;

- залучати студентську молодь до участі в добротних акціях, розвивати волонтерський рух;

- спонукати вихованців до активної протидії правопорушенням та антигромадській діяльності, проявам аморальності й бездуховності;

- дотримуватися традицій ВДПУ й примножувати їх URL: <https://www.vspu.edu.ua/content/img/education/nstrov2.pdf> (Додаток Б).

Стратегія розвитку ВДПУ зреалізовувалася системою управлінських рішень, що ґрунтувались на цільових програмах університету та його структурних підрозділів, які конкретизувались у щорічних планах роботи.

Представлена стратегія розвитку є основою стратегії розвитку ВДПУ в умовах євроінтеграції. Кожного року нами здійснюється моніторинг стратегії, який уможливорює визначення наявних сильних й слабких сторін,

можливості та загрози (SWOT – аналіз); дозволяє визначити тенденції, які є в університетському середовищі; організувати сприяння адаптації науково-педагогічних працівників до структури освітнього процесу та наукової діяльності; скласти плани подальшої діяльності з чітко визначеними цілями. Моніторинг стратегії включав аналіз стратегії та контроль за відповідністю відтвореної діяльності, її видів і результатів цілям, завданням і пріоритетам, що були визначені в університеті з урахуванням загальноєвропейських і світових тенденцій розвитку освіти.

3.3 Обґрунтування концептуальної моделі розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції

У XXI столітті людство вступило в інноваційний тип прогресу (В. Кремень), який характеризують небачені донині трансформації в різних сферах життєдіяльності людини. В Україні визнано, що державна освітня політика покликана змінювати ставлення суспільства до освіти та її наукового супроводу з огляду на перспективу реформування освітньої сфери, як того вимагають євроінтеграційні та глобалізаційні виклики, дослідницько-інноваційний характер цивілізаційного поступу, культурно-історичні, суспільно-політичні, соціально-економічні та науково-технологічні процеси в українському суспільстві.

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (за ред. В. Кременя (2016 р.) зазначено, що «центральна роль у забезпеченні інноваційного розвитку українського суспільства належить сферам освіти та наукових досліджень і розробок» [339, с. 26]. Нова парадигма інноваційного навчання повинна вміщувати нову освітню ідею, засоби і способи її втілення в життя, а тому необхідним є розроблення концептуальних положень розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції.

Ми враховували, що, що процеси інформатизації та глобалізації сучасного суспільства ґрунтуються на сучасних технічних можливостях і властивостях інформації, що пов'язані з її стрибкоподібним зростанням, впливом нових інформаційних технологій на розвиток інших технологій, перетворенням інформації в основний предмет людської праці [116, с. 135]. Розвиток України на основі інноваційної європейської моделі, з подальшою реалізацією національної ідеї щодо інтеграції в європейський освітянський, науковий, інформаційний та економічний простір на засадах рівноправного партнера можливий за умови швидкої модернізації системи освіти, інтенсивнішого використання інтелектуального потенціалу нації. Звісно, все це посилює вимоги до системи професійної педагогічної освіти та підтверджує потребу її модернізації відповідно до викликів глобалізованого освітнього простору (Н. Лазаренко [281, с. 20]).

Сьогодні в університетах України здійснено перехід на рівневу систему вищої освіти і впроваджуються освітні стандарти наступного покоління. Одночасно переглядаються принципи організації науково-дослідницької діяльності університетів, зокрема й педагогічних. Міністерство освіти й науки України спрямовує до розроблення та впровадження нових інструментів для розвитку наукової кар'єри, поліпшення кар'єрних перспектив для науковців і створення комфортного середовища для реалізації ними наукового потенціалу та рекомендує дотримуватися загальних принципів і рекомендацій Європейської комісії щодо Європейської хартії дослідників і Кодексу працевлаштування наукових працівників [143].

Аналіз публікацій та узагальнення власного педагогічного досвіду дали підстави для висновку про те, що в педагогічній науці і практиці існує чимало варіантів галузевих та регіональних систем і моделей інноваційного розвитку навчальних закладів, які варто осмислити, проте нерідко розроблені концептуальні моделі виявляються схоластичними, тому що їх автори представляють свої погляди, перебуваючи всередині самої освітньої системи,

ураховують її можливості і «бажання». У другому розділі обґрунтовано, що для підвищення готовності педагогічних університетів до глобальних викликів потрібна нова модель педагогічної освіти, яка має враховувати основні тенденції нової філософії освіти, вибудованої на визначенні та реалізації зв'язків освітньої практики із соціокультурною, політико-економічною, природничо-господарською діяльністю.

Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні представлено в монографії О. Мещанінова [324], де зацентровано на особливій ролі наукової діяльності у функціонуванні університету. Специфіку наукової діяльності ЗВО описано в монографії Ю. Козловського [205]. Автором визначено загальнонаукові підходи, філософсько-методологічні та педагогічно-організаційні основи моделювання наукової діяльності ЗВО, а також концептуальні засади математичного моделювання такого виду діяльності. Теорію і практику організації науково-дослідної роботи у закладах вищої освіти України в ХІХ ст. проаналізовано в дисертації О. Микитюка [325].

Аналіз наукових досліджень А. Богатирьова, І. Устінової [56]; М. Вікуліної, В. Половнікової [76]; С. Калашнікова [180]; В. Краєвського [231] дав змогу зробити висновок, що серед низки моделей (прогностична, параметрична, інструментальна, рефлексивна, моніторингова та ін.), які застосовуються у педагогічних дослідженнях, для моделювання процесу розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції доцільно застосовувати концептуальну модель, створення якої дозволило нам поєднати тенденції підготовки вчителя в умовах євроінтеграції, що визначають змістову структуру об'єкта дослідження.

Зазначимо, що поняття «концептуальна модель» тісно пов'язане з поняттям «інформаційна модель» і спочатку застосовувалося в інженерній психології й ергономіці для вивчення діяльності операторів людино-машинних (людино-технічних) систем управління складними технічними об'єктами. Уперше це поняття запропонував англійський психолог

А. Велфорд (A. Welford) [657] у 1961 р. на XIV Міжнародному конгресі з прикладної психології. Він уважав, що концептуальна модель дає цілісну картину і тому забезпечує можливість співвідносити різні частини процесу з цілим, а отже, і діяти ефективно.

В. Зінченко та інші дослідники розглядають концептуальну модель витлумачували як «деякий комплексний динамічний образ об'єкта управління, у якому відбивається динаміка об'єкта, номінальна структура процесу. Ця психічна (концептуальна) модель уміщує життєвий досвід людини і знання, одержані під час спеціального навчання, а також відомості, що надходять у процесі управління» [506, с. 122]. Важливими в контексті нашого дослідження є праці А. Крилова, який концептуальну модель розглядає як «образно-понятійну модель діяльності» [244, с. 6], та А. Галактіонова, який обґрунтував потребу ієрархічної побудови моделі [90]. Загалом це може бути простий список понять і їх можливих зв'язків або вдосконалена схематична діаграма ключових впливів, передбачуваних взаємозв'язків, можливих рішень дослідницької проблеми.

Отже, концептуальна модель розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції – це схематичний системний опис досліджуваного процесу, сукупність взаємопов'язаних понять і відношень між елементами процесу підготовки майбутнього вчителя в умовах євроінтеграції, які перебувають в основі наукового пошуку.

У нашій дисертаційній праці розроблено концептуальну модель, яка відображає всі основні структурні елементи досліджуваного об'єкта, а також визначено чинники і взаємозв'язки, що характеризують вищезгаданий процес. На початку побудови концептуальної моделі головну увагу приділяли аналізу наукових літературних і документальних джерел, наявних теоретичних положень, структуруванню євроінтеграційних тенденцій та чіткому витлумаченню основних понять дослідження.

Із-поміж негативних чинників, що зумовили низькі позиції ВДПУ у різних рейтингових системах до 2015 року, можна виокремити: мотиваційні,

інформаційні та організаційні. Саме на трансформацію впливу цих чинників із негативного на позитивний і було спрямовано роботу керівництва й колективу університету за такою схемою (таб. 3.1) (Н. Лазаренко [280, с. 118]).

Таблиця 3.1

Мотиваційні, інформаційні та організаційні чинники

Чинники	Заходи
Мотиваційні чинники	Уведення рейтингової системи оцінювання науково-педагогічних працівників; заохочення викладачів із найвищими показниками професійної активності.
Інформаційні чинники	Проведення конференцій, семінарів, вебінарів, круглих столів, майстер-класів щодо особливостей діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції.
Організаційні чинники	Організація закордонного стажування переважно в країнах ЄС; активізація участі в міжнародних проектах; запрошення на проведення тренінгів закордонних колег; упровадження програм подвійних дипломів; відкриття лабораторій із розвитку педагогічної майстерності.

Окреслене коло проблем, результати аналізу основних чинників негативних проявів, дослідження специфіки розроблення концептуальної моделі допомогло нам вирішити, які євроінтеграційні тенденції, які найбільш значущі для розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції; передбачити бажаний результат і розробити стратегії й тактики поліпшення професійної підготовки вчителя нової формації; визначити, як вони можуть об'єднуватися в логічну схему (рис. 3.1.).

Під час розроблення концептуальної моделі також було враховано: досвід провідних педагогічних університетів України і світу; вимоги нормативно-правової бази, що регулює розвиток педагогічних університетів; рівень компетентності професійно-педагогічного персоналу; готовність членів колективу до інноваційних процесів і безперервного професійного розвитку.

На нашу думку, під час розроблення моделі розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції недоцільно наслідувати сформовану практику освіти – варто створити якісно нову концепцію цієї практики, побудовану на сучасному філософському баченні світу, на науково обґрунтованій методології педагогічної діяльності, на розумінні інноваційної, творчої ролі українського вчителя в процесах євроінтеграції нашої держави.

Як видно з рисунка (рис. 3.1), модель є відкритою системою, що дозволяє встановлювати широкі зв'язки освітньої практики з соціально-економічною дійсністю, системою, чутливою до зміни реалій цієї дійсності, здатної до безперервної асиміляції відповідно до нових тенденцій підготовки вчителя в педагогічних університетах в умовах євроінтеграції. Це забезпечує її природну адаптацію до європейського освітнього простору, в умовах якого вона функціонує і розвивається.

Система різновекторних завдань розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, заявлених у Концепції стратегічного розвитку, максимально враховує основні тенденції підготовки вчителя для об'єднаної Європи, а стратегічний план розвитку університету в умовах євроінтеграції базується на трьох системотвірних компонентах: місії, візії та цінностях (табл. 3.2) (Н. Лазаренко [280, с. 120]).

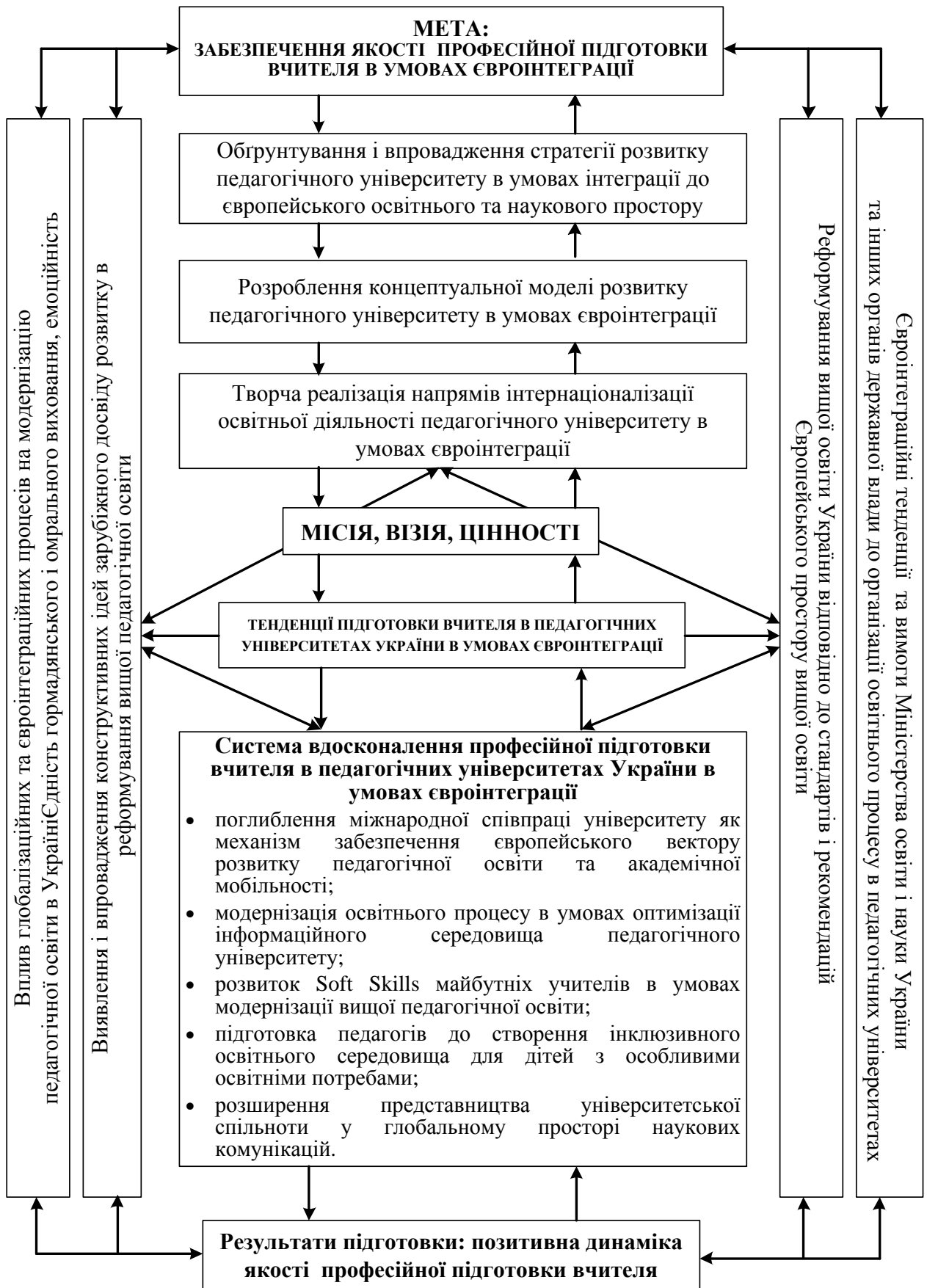


Рис. 3.1. Концептуальна модель розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції (авторська розробка)

Місія, візія та цінності ВДПУ в умовах євроінтеграції

<p>Місія – підготовка нового вчителя європейського типу, готового до виховання творчих та успішних особистостей, адаптованих до вимог глобалізованого світу</p>	<p>організація діяльності університету на засадах особистісно орієнтованої парадигми та нової методології освіти, яка є синтезом цивілізаційного, культурологічного, особистісного, діяльнісного, діалогічного, компетентнісного, праксеологічного, комунікативного, інтеграційного та інформаційного методологічних підходів</p>
<p>Візія – розбудова на базі університету Подільського центру підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів і надання диверсифікованих освітніх послуг усім верствам населення</p>	<ul style="list-style-type: none"> – створення сприятливого середовища для розвитку особистості; – забезпечення якості освіти відповідно до європейських стандартів; – формування університетського SMART-простору; – розвиток наукового потенціалу університету; – інтеграція в міжнародний і науковий простір; – розвиток корпоративної культури та лідерства як сучасної системи управління університетом; – сприяння розвитку студентського самоврядування; – створення на базі університету осередків інклюзивної, неформальної та інформальної освіти
<p>Цінності – духовність, гуманізм, демократизм, професіоналізм</p>	<p>повага до особистості, чесність, довіра, взаємодопомога, доброзичливість, толерантність, відповідальність, громадянська ідентичність, активна громадянська позиція, національна свідомість, ініціативність, креативність, академічна доброчесність, відкритість, інноваційність, прозорість, постійне самовдосконалення.</p>

Джерело: систематизовано автором

Для досягнення бажаного результату в систему роботи педагогічного університету впроваджувалися інновації на *методологічному, організаційному, змістовому й методичному рівнях*. Нижче представлено реалізацію концептуальної моделі розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції на кожному з рівнів.

На методологічному рівні значних змін зазнали підходи до організації професійної педагогічної освіти загалом, що зумовлено кардинальними змінами соціокультурних реалій. Тому вважаємо, що методологічною основою концепції підготовки вчителя нової формації має бути симбіоз методологічних підходів до організації освітнього процесу педагогічного університету. А основну проблему вбачаємо в методологічній підготовці майбутнього педагога (Н. Лазаренко (N. Lazarenko) [109; 594]).

Основними методологічними підходами, які потребують цілісної реалізації в освітньому процесі педагогічного університету, визначено цілісний, системний, синергетичний, особистісний, цивілізаційний, культурологічний, компетентнісний та праксеологічний. Основними *принципами* організації освітнього процесу в педагогічному університеті є такі: гуманізація, демократизація, інформатизація, інтеграція, фундаменталізація, екологізація, колегіальність, партнерська взаємодія, креативність, інноваційність.

На організаційному рівні істотних змін зазнали форми організації освітнього процесу. Вивчення нормативних документів, аналіз роботи педагогічних університетів України та Європи уможливили визначення основних завдань педагогічного університету в контексті потреб українського суспільства й глобальних технологічних змін (табл. 3.3).

Зазначимо, що значна частина навчального навантаження припадає на самостійну роботу студента, активніше застосовуються дистанційні форми навчання. Викладач стає не транслятором наукової інформації, а порадником у досягненні навчальних цілей, партнером у виконанні освітніх завдань. В

організації навчання та студентського дозвілля, які тісно поєднані, активну участь бере студентське самоврядування (Л. Бровчак [62; 63]).

Таблиця 3.3

Основні завдання педагогічного університету в контексті оновлення підготовки майбутніх учителів в умовах євроінтеграції

Рівні	Основні завдання
Перший (бакалаврський)	Підготовка кваліфікованих педагогічних працівників, здатних розв'язувати складні освітні завдання на основі використання теорій і методів відповідних наук
Другий (магістерський)	Підготовка висококваліфікованих педагогічних працівників, здатних розв'язувати складні освітні проблеми на основі впровадження інновацій у зміст і технології організації освітнього процесу
Третій (освітньо-науковий)	Підготовка педагога-дослідника, здатного розв'язувати комплексні проблеми в галузі педагогічної та/або дослідницько-інноваційної діяльності на основі ґрунтовного переосмислення наявних, створення нових цілісних знань і передбачення майбутніх потреб практики з урахуванням європейських вимог до якості освіти та наукових досліджень у галузі освіти

На рівні змісту окремої уваги потребує модернізація змісту педагогічної освіти. У кожній галузі науки за останні 10-15 років одержано результати, що кардинально вплинули на життя суспільства. До них належать фундаментальні досягнення в математиці, біології, фізиці, хімії, а також прикладні результати у сфері ІКТ, психології, педагогіки та ін. Значення одержаних результатів для подальшого розвитку науки й практики визначається тим, як швидко вони будуть використані у відповідних галузях знань. Проте, як засвідчує аналіз шкільних підручників із природничо-

математичних дисциплін, у них не завжди відображені лише новітні наукові результати, а й ті, що були отримані ще 30-40 років тому. У практику викладання вищої школи також дуже повільно впроваджують результати соціокультурних і психолого-педагогічних досліджень.

Отже, однією із проблем є те, що в більшості педагогічних університетів фундамент освіти залишається старим. Це класичний зміст освіти, орієнтований на формування знань, умінь, навичок. Як і раніше стандарти освіти, пропонують оцінювати обсяги засвоєних знань і набутих умінь з навчальних дисциплін, а інноваційні способи оцінювання результатів підготовки перебувають поза увагою розробників.

Саме тому, розробляючи концептуальну модель розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції, ми керувалися положенням, обґрунтованим В. Кременем, що «для перемоги на ринку освіти сьогодні недостатньо мати гарну ідею чи концепцію» [586]. Стратегія буде успішно зреалізована лише за наявності конкурентоздатної програми, яка «має бути забезпечена необхідними педагогічними технологіями, узгоджуватися із сучасними засобами комунікації (наприклад, Інтернетом), пройти перевірку різними системами тестування і дати позитивні результати» [586, с. 31].

Безумовно, повільне впровадження наукових досягнень в освітній процес гальмує темпи розвитку суспільства, призводить до відірваності теорії, освіти й практики. Учитель-предметник часто не володіє знаннями про сучасні досягнення в галузі науки, основи якої викладає. Не завжди він психологічно готовий до виконання складних педагогічних завдань, пов'язаних із полісуб'єктністю чи полікультурністю учнівського колективу. Потребує вдосконалення і його методична підготовка щодо впровадження в освітній процес інноваційних технологій навчання.

До напрямів розв'язання проблеми відірваності теорії, освіти і практики ми відносимо спеціальні заходи щодо впровадження новітніх

результатів наукових досліджень у зміст і технології підготовки майбутніх учителів. До таких напрямів відносимо:

- упровадження результатів досліджень фундаментальних наук у відповідні розділи навчальних дисциплін;
- уведення новітніх психолого-педагогічних досягнень у методичну підготовку майбутніх учителів;
- використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, що постійно розвиваються, в удосконаленні змісту та форм організації освітнього процесу.

Учитель нової формації – це вже не лише транслятор навчальної інформації, а коуч, тобто тренер, консультант, порадник, друг, партнер, який створює комфортні умови для розвитку кожного учня. Тому ми враховували, що під час підготовки в педагогічних університетах важливими є ідеї співпраці, діалогу, поваги особистості та її прав, визнання іншої думки тощо, оскільки основне завдання вчителя нової генерації – розвиток особистості, здатної на прийняття рішень, адекватних динамічним цивілізаційним викликам.

Вимога підвищення якості підготовки майбутнього вчителя нового зразка вимагає підпорядкувати освітній процес у педагогічному університеті не тільки завданню інформаційного наповнення, а й формуванню культури мислення студентів, розвитку інтелектуального потенціалу особистості, дослідницьких навичок і вмінь творчого конструювання. Тобто освітній процес у педагогічному університеті має спрямовуватися на тісний зв'язок із науковою діяльністю і стати науково-педагогічним.

Зазначимо, що в процесах інтеграції освіти України в європейський простір важливого значення набуває цілісний підхід до освіти й особистості, яка формується, настанови на європеїзацію, урахування різних поглядів і підходів, поєднання особистісних і національних цінностей зі світовими. Саме тому значні зміни зреалізовано на *методичному* рівні. У ході розроблення методичної системи визначено, що процес підготовки вчителя в

педагогічних університетах в умовах євроінтеграції є, по суті, процесом формування нового інноваційного освітнього середовища, здатного забезпечити перехід педагогічного університету в режим саморозвитку.

Отже, концептуальна модель професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних університетах в умовах євроінтеграції передбачає реалізацію змін на методологічному, організаційному, змістовому й методичному рівнях, сутність яких відбито в таблиці (табл. 3.4) (Н. Лазаренко [280, с. 124]).

Таблиця 3.4

Напрями реалізації концептуальної моделі розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції на кожному рівні

на методологічному рівні
симбіоз цілісного, системного, синергетичного, особистісного, цивілізаційного, культурологічного, компетентнісного, праксеологічного підходів на основі дотримання принципів гуманізації, демократизації, інформатизації, інтеграції, екологізації, колегіальності, партнерської взаємодії, креативності, інноваційності;
на організаційному рівні
<ul style="list-style-type: none"> – збільшення питомої ваги самостійної роботи студента; – застосування дистанційних форм навчання; – виконання викладачами функцій радника, партнера, тренера, коуча, фасилітатора, модератора; – поєднання навчання з дозвіллевою діяльністю студентів; – розширення ролі студентського самоврядування; – виховання людини глобалізованого світу;
на змістовому рівні
– упровадження результатів досліджень фундаментальних наук у відповідні розділи навчальних дисциплін;

<ul style="list-style-type: none"> – уведення новітніх психолого-педагогічних досягнень у методичну підготовку майбутніх учителів; – використання можливостей ІКТ, що постійно розвиваються, в удосконаленні змісту та форм організації освітнього процесу;
на методичному рівні
<ul style="list-style-type: none"> – поглиблення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності; – модернізація освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету; – розвиток Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти; – інтенсифікація підготовки педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами; – розширення представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій;
на рівні управління
<ul style="list-style-type: none"> – використання механізмів стратегічного менеджменту; – розширення міжнародної співпраці; – застосування систем моніторингу якості різних видів діяльності; – упровадження процедур рейтингування науково-педагогічних працівників і підрозділів університету; – зміцнення лідерських позицій університету в регіоні і державі.

Джерело: систематизовано автором

Основну увагу у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського спрямовуємо на розвиток і розкриття інтелектуального та професійного потенціалу сучасної студентської молоді, якій доведеться розбудувати нашу країну в нових цивілізаційних умовах.

3.4 Інтернаціоналізація освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції

Одним із ключових завдань розробленої нами концептуальної моделі є реалізація основних засад інтернаціоналізації освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції.

Перед сучасними ЗВО постають важливі завдання організації й проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, генерації нових знань і формування інноваційного інтелектуального середовища, прогнозування науково-технологічного розвитку, залучення молодих фахівців до наукових досліджень; впровадження наукових досягнень у зміст навчальних дисциплін (Ю. Козловський [205, с. 79]). Проте, як зазначає О. Мещанінов, жоден університет не може досягти повноти наукового знання, оскільки наука постійно розвивається. Тому найголовнішим завданням університету цей науковець визначає підтримку продуктивної взаємодії дослідників усіх галузей знань [324, с. 131].

Реформування вищої освіти України, відповідно до стандартів і рекомендацій європейського простору вищої освіти, спрямоване на вирішення низки стратегічних і тактичних завдань, з-поміж яких – підвищення конкурентоздатності випускників університетів на українському і міжнародному ринках освітніх послуг і праці, залучення світового інтелектуального потенціалу до вітчизняного освітнього процесу на основі двосторонніх та багатосторонніх угод між закладами-партнерами. Розв'язання цих завдань є складовою частиною стратегії розвитку сучасних університетів і спрямоване на організацію освіти з урахуванням досягнень науки задля підвищення якості підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, а також активізацію діяльності підрозділів університетів у вирішенні соціокультурних і соціально-економічних проблем регіону. Саме тому Закон України «Про освіту» містить окремий розділ (XIII, Статті 74, 75, 76), який декларує та регулює міжнародне співробітництво. У Законі

передбачено, що держава має створити умови для реалізації права учасників освітнього процесу на міжнародну академічну мобільність; розроблення спільних освітніх і наукових програм з іноземними закладами освіти, науковими установами, організаціями [157].

Серед стимулів розвитку інтернаціоналізації вищої освіти дослідники виокремлюють:

- академічні (розширення доступу до вищої освіти, підвищення якості вищої освіти; міжнародне визнання й покращення позицій у міжнародних рейтингах створення й упровадження знань);

- економічні (короткостроковий економічний ефект від прямих витрат іноземних студентів, підготовка кваліфікованої робочої сили з навичками у сфері міжнародної співпраці, умови для довгострокового економічного розвитку);

- політичні (розвиток публічної демократії, міжнародна співпраця);

- соціально-культурні (об'єднання провідних науковців для вирішення глобальних проблем та досягнення сталого розвитку, підвищення рівня міжнародної комунікації, підвищення толерантності в суспільстві) [571].

Наразі в Україні діє багато програм трансєвропейського співробітництва, якими опікується Європейський фонд освіти в межах Європейського Союзу. Залучаючи державні й недержавні установи освіти 24 країн Центральної та Східної Європи, Європейський фонд освіти надає субсидії для розробки спільних компакт-проектів, гранти для окремих університетів-партнерів тощо (А. Крамаренко [234, с. 36]).

Європейський фонд освіти пропонує розробляти спеціальні проекти між університетами країн Європейського Союзу й України. Метою таких спільних проектів є задоволення наукових потреб університетів-партнерів, активізація довготривалого планування заходів, спрямованих на досягнення ефективних результатів, розробку системи визначення зовнішньої та внутрішньої їхньої якості, створення інноваційних центрів для розробки локальних проблем (А. Крамаренко [234, с. 36]).

У зв'язку з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і Угодою між Україною та ЄС про участь у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» перед нашою країною постали нові завдання науково-дослідницького характеру. Основну роль у розв'язанні таких завдань покликані відігравати університети, зокрема й педагогічні.

Зазначимо, що педагогічні університети мають свою специфіку. Результати їхньої наукової діяльності сприяють переважно не економічному чи технічному, а соціальному ефектові. Віддаленість цього результату в часі потрібно враховувати під час організації наукової діяльності викладачів, аспірантів і студентів. Основний потенціал педагогічних університетів – висока спроможність навчати, досліджувати сучасні проблеми в науці та освіті, розробляти інноваційні технології й методики навчання та виховання. Усе це разом прискорює суспільний поступ держав і цивілізаційний розвиток загалом.

У процесі дослідження проаналізовано сайти 15 педагогічних університетів [413-427]. На сайтах лише окремих педагогічних університетів нами виявлено інформацію про факти інтеграції в напрямі організації спільної практичної діяльності студентів вітчизняних і зарубіжних університетів. Враховуючи результати здійсненого пошуку, можемо припустити, що така робота в педагогічних університетах не проводиться, або, що більш імовірно, ЗВО не вважають за необхідне оприлюднювати інформацію про свою міжнародну діяльність.

З урахуванням результатів проведеного моніторингу нами визначено, що розвиток міжнародних зв'язків педагогічних університетів здійснюється на основі спільної наукової діяльності відповідно до укладених угод про співпрацю; забезпечення представництва педагогічних університетів на світовому ринку освіти й науки; участь у міжнародних програмах і фондах, отримання фінансової підтримки досліджень у вигляді грантів; організацію міжнародних конференцій на базі педагогічних університетів і участь

викладачів українських університетів у наукових форумах за кордоном; регулярні контакти з традиційними партнерами, обмін інформацією, підготовку спільних наукових публікацій; наукові закордонні стажування та відрядження, обмін досвідом науково-педагогічної діяльності; створення спільно з зарубіжними партнерами культурно-освітніх і навчально-методичних центрів, нових навчальних закладів.

Невирішеними проблемами залишаються: упровадження найсучасніших наукових досягнень у зміст підготовки вчителів-предметників; популяризація й маркетинг науково-педагогічних здобутків; посилення наукових зв'язків з іноземними ЗВО; розширення участі в міжнародних наукових проєктах тощо. Уважаємо, що для підвищення ефективності наукової діяльності педагогічних університетів має бути розроблена відповідна програма інтернаціоналізації, яка враховувала б спрямованість України на інтеграцію в Європейський і науковий простір.

Важливе значення для нашого наукового пошуку має положення щодо визначення інтернаціоналізації, обґрунтоване Дж. Найт, яка вважає, що це «процес цілеспрямованого надання вищій освіті міжнародного, міжкультурного або глобального виміру з метою підвищення якості освіти і науки для всіх студентів і співробітників вищих навчальних закладів, а також здійснення вагомого внеску в життя суспільства» [337, с. 2]. На нашу думку, це визначення увиразнює виокремлені нами тенденції підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції та дозволяє зробити висновок, що інтернаціоналізація не є механізмом підвищення якості вищої педагогічної освіти. Зауважимо на пріоритетності інтернаціоналізації навчальних програм і освітнього процесу, а не на розвиткові мобільності.

За нашими спостереженнями, процеси інтернаціоналізації педагогічних університетів України ще не є достатньо інтенсивними, про що свідчить їх недостатнє представлення у міжнародних академічних рейтингах, низький рівень цитування наукових публікацій викладачів, нечисленна диверсифікація джерел фінансування ЗВО, низькі показники академічної

мобільності. Це спричинено недостатньою увагою до напряму інтернаціоналізації вищої освіти, що негативно впливає на ефективність діяльності університетів, їхню конкурентоспроможність і розвиток національної економіки.

Інтернаціоналізацію педагогічного університету ми розглядаємо як основу фундаменталізації освіти, невід'ємну складову підготовки майбутніх учителів в умовах євроінтеграції. Власне, основною метою діяльності педагогічного університету є забезпечення високої якості підготовки педагогічних, наукових і науково-педагогічних кадрів, ефективне використання освітнього та наукового потенціалу навчального закладу для модернізації системи освіти регіону та розв'язання його соціокультурних і соціально-економічних проблем.

Зазначимо, що окремої програми інтернаціоналізації ВДПУ немає, натомість є статут Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського [450] і Стратегія розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Додаток Б). У цих документах інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти, відповідно до виявлених тенденцій підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, позиціонується як стратегічний напрям освітньої та наукової діяльності ВДПУ. З метою інтернаціоналізації колектив університету розв'язує такі завдання:

- пріоритетний розвиток наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу, упровадження нових освітніх технологій, удосконалення науково-методичного забезпечення, поліпшення якості підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів;
- розвиток партнерських відносин із суб'єктами господарювання, а також органами державної влади та місцевого самоврядування;
- залучення додаткових позабюджетних фінансових коштів;
- розширення міжнародної інтеграції, створення умов для залучення іноземних інвестицій.

Одним із визначальних чинників конкурентоспроможності університету є широка мережа міжнародних відносин з іншими університетами Н. Лазаренко, В. Каплінський [576, с. 124]. В процесі дослідно-експериментальної роботи, відповідно до Концепції стратегічного розвитку ВДПУ, ми визначили напрями інтернаціоналізації університету.

Внутрішня інтернаціоналізація університету – створення такої культури і клімату всередині ВДПУ, які просувають і підтримують міжнародне й міжкультурне порозуміння. При цьому реалізація всіх програм, проєктів, досліджень містить міжнародний вимір (відповідає міжнародним стандартам, уміщує зарубіжні напрацювання, реалізується спільно з іноземними партнерами).

Внутрішня інтернаціоналізація університету передбачає:

- розширення навчальних планів і підготовку своїх студентів у закордонних навчальних закладах;
- підготовку майбутніх учителів, які володіють необхідними компетенціями для життя і успішної професійної діяльності в полікультурному та багатомовному середовищі;
- мобільність освітніх програм та інституційне партнерство;
- посилення ролі ВДПУ як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру Подільського регіону;
- упровадження в освітній процес та наукову діяльність інформаційного освітнього та SMART середовища.

Інтернаціоналізація на рівні університету – процес перетворення ВДПУ в інтернаціональний, залучення міжнародного аспекту до всіх компонентів управління університетом для підвищення якості викладання й наукових досліджень, досягнення високого рівня професійної підготовки.

Інтернаціоналізація на рівні університету спрямовується на:

- формування нових міжнародних стандартів освітніх програм;
- модернізацію й підвищення конкурентоспроможності освітніх програм і наукових досліджень;

- підвищення якості освіти та досліджень на основі участі студентів і викладачів у міжнародному обміні знаннями;
- розвиток міжнародної співпраці через програми академічного обміну та участь у міжнародних проєктах;
- міжнародну акредитацію навчальних програм задля інтернаціоналізації підготовки фахівців.

Зовнішня інтернаціоналізація університету – процес транскордонного надання освітніх продуктів і послуг у зарубіжні країни за допомогою різних освітніх технологій і відповідно до чинних адміністративних угод.

Зовнішню інтернаціоналізацію університету забезпечують:

- диверсифікація й зростання фінансових надходжень шляхом залучення іноземних студентів за контракти;
- інтеграція в навчальні програми європейських освітніх стандартів і рекомендацій із забезпечення якості освіти;
- мобільність студентів і професорсько-викладацького складу в освітніх цілях.

Провідним структурним підрозділом, що забезпечує інтернаціоналізацію університету, є відділ міжнародних зв'язків (Додаток В). У ВДПУ для працівників і студентів відділ міжнародних зв'язків надає такі види послуг: організація стажування, оформлення необхідних документів для виїзду за кордон, пошук індивідуальних і колективних грантів, допомога в оформленні заявок на гранти. Для іноземних студентів – оформлення документів на в'їзд в Україну, реєстрація за місцем перебування, продовження терміну дії віз, оформлення медичних страховок тощо.

Для більш ефективної діяльності, за напрямками інтернаціоналізації в структурі міжнародного відділу створено й функціонують сектори: програм обміну, організації стажувань, соціокультурної адаптації тощо. Співробітники секторів – це консультанти з певних питань. Наприклад, основним завданням співробітників сектору соціокультурної адаптації є допомога іноземним студентам, розвиток системи консультаційних послуг,

проведення різних культурно-освітніх заходів та адаптаційних програм для їхнього пристосування до іншого соціально-культурного середовища.

До основних завдань підрозділу соціокультурної адаптації відносимо:

- створення умов для розвитку соціокультурного простору, адаптації іноземних студентів;
- забезпечення комфортного психологічного стану студентів для оптимального виконання начальних завдань;
- виховання навичок міжкультурної комунікації, активізація міжкультурних зв'язків, розвиток, узаємодія, взаємопроникнення культур;
- задоволення потреб у вивченні рідної та іноземної мови й постійний мовний тренінг у спільній культурній діяльності;
- поповнення знань і формування навичок у сфері української культури завдяки проведенню зустрічей, бесід, занять, дискусій, ділових ігор, майстер-класів, перегляду фільмів, відвідування експозицій, виставок, музеїв, концертів, театрів.

Відділ міжнародних зв'язків безпосередньо взаємодіє із структурними підрозділами університету у підготовці і проведенні інформаційних семінарів, під час яких співробітники відділу інформують про можливості забезпечення академічної мобільності, проведення лекцій та інших заходів, на яких презентуються грантові програми та програми обміну, різноманітні інформаційні ресурси. Цікавим є досвід залучення волонтерів-студентів, які вже мають досвід участі в програмах студентської мобільності.

Співробітникам відділу міжнародних зв'язків рекомендовано підвищувати свій професійний рівень у міжнародних відділах іноземних університетів. Викладачі мають змогу проходити стажування в закордонних партнерських університетах, які реалізують спільні освітні програми, а також проводити там лекції та семінари. Наразі основним питанням є володіння іноземними мовами, для вирішення якого потрібно організувати відповідне навчання та підвищення кваліфікації викладачів.

Для розширення кола залучених до академічної мобільності вважаємо за доцільне організовувати навчальні семінари з проблем академічної мобільності, а також підсилювати іншомовну підготовку викладачів завдяки стажуванню за кордоном, навчань на курсах іноземних мов. Ефективною мотивацією для викладачів і співробітників є запровадження відповідного показника рівня володіння мовами в системі рейтингового оцінювання та конкурсного відбору на посаду (О. Голюк [99]; О. Жовнич, Л. Шевченко [500]; Н. Лазаренко [276; 592]).

Одним з основних заходів, спрямованих на інтернаціоналізацію університету є розвиток в університеті системи інформування про можливості академічної мобільності та залучення студентів і викладачів як потенційних учасників, а також інформування про проблеми, пов'язані з академічною мобільністю. На сайті університету розміщена інформаційна сторінка, на якій висвітлюються поточні грантові програми, а також умови участі в них.

У процесі нашого наукового пошуку доведено, що реалізація програми інтернаціоналізації в педагогічному університеті може бути здійснена в декілька етапів:

– попередній етап – пошук партнерів. Досить часто іноземні університети самостійно звертаються до українських для встановлення партнерських зв'язків, іноді представники різних університетів знайомляться під час проведення міжнародних заходів і виявляють взаємний інтерес один до одного;

– підготовчий етап – організаційна діяльність – укладання протоколу намірів, узгодження протоколу, підписання протоколу уповноваженими представниками партнерських університетів. Здебільшого протоколи підписують ректори. Передбачається також урочиста церемонія підписання, коли представники іноземного університету приїжджають до українського (або навпаки) і підписують протокол. Можливе також заочне підписання, коли протокол, підписаний однією стороною надсилають у партнерський

університет, де протокол підписує інша сторона. Кожний з університетів-партнерів має варіант угоди, підписаної обома сторонами (Додаток Д);

– основний етап – виконання протоколу. Цей етап передбачає укладання та підписання додаткових угод про створення програм подвійних дипломів, про програми обміну, про співпрацю викладачів тощо. Відтоді, як підписані додаткові угоди, розпочинається узгодження навчальних планів, затвердження термінів приїзду студентів чи викладачів. Наступним кроком є оформлення документів для виїзду на стажування, навчання в партнерський університет. Виконавши всі необхідні формальності, студенти та викладачі починають навчання/стажування;

– завершальний етап. Після завершення стажування чи навчання студентів і викладачів відбувається перезарахування отриманих в іноземному університеті кредитів, дисциплін і періодів навчання (для студентів) , а також звіти про стажування (для викладачів).

За нашими спостереженнями, реалізація програми інтернаціоналізації в педагогічному університеті забезпечує:

– посилення інтеграції науки й освіти, більш тісний контакт ВДПУ з науковими установами МОН України та Національної академії педагогічних наук України;

– розширення освітніх функцій аспірантури, поліпшення планування освітнього процесу та формування контингенту аспірантів і докторантів;

– участь у науково-дослідній роботі всіх суб'єктів освітнього процесу: студентів, аспірантів, докторантів, професорсько-викладацького складу;

– участь науковців ВДПУ в цільових програмах, наукових, науково-технічних, інноваційних програмах і конкурсах грантів, які декларуються МОН України, іншими відомствами, державними науковими фондами;

– розвиток партнерства з підприємствами та іншими господарюючими суб'єктами господарювання регіону;

– участь ВДПУ в реалізації науково-технічної політики на регіональному рівні;

– розширення участі науковців ВДПУ в міжнародних наукових і освітніх програмах, створення умов для залучення іноземних інвестицій.

Одним із стрижневих напрямів міжуніверситетського співробітництва є розроблення і реалізація спільних програм, спрямованих на надання студентам можливості стажувань у зарубіжних ЗВО й отримання двох дипломів – українського університету та диплома закордонного університету-партнера.

Зокрема, програма Німецької служби академічних обмінів (DAAD) «Інтегровані міжнародні навчальні плани з подвійним дипломом про вищу освіту» дозволяє студентам, аспірантам, викладачам українських педагогічних університетів здійснювати поїздку для знайомства, навчання, стажування у ЗВО Німеччини.

Міжнародна освітня програма «Еразмус Мундус: Вікно в Європейське Співробітництво» (Erasmus Mundus External Cooperation Window) спрямована на розвиток взаєморозуміння та взаємовигідної співпраці в галузі вищої освіти між країнами Європейського Союзу та їхніми географічними партнерами. Програма передбачає перебування українських і зарубіжних викладачів в університетах-учасниках консорціуму, а також навчання студентів і аспірантів в університетах-партнерах. Крім загальних ознайомлювальних двосторонніх поїздок і зустрічей, знайдені нові форми спільної освітньої та практичної діяльності для студентів і викладачів: уключене навчання – можливість навчання студентів у закордонних ЗВО на різні терміни за суміжними спеціальностями/напрямами підготовки. Міжнародна діяльність педагогічних університетів спрямована на використання міжнародного ресурсу для підвищення якості освіти, реалізацію принципів Болонської декларації, сприяння інноваційним процесам і структурним перетворенням у системі вищої освіти (Н. Лазаренко [269, с. 152]).

Зазначимо, що міжнародна діяльність вітчизняних педагогічних університетів набуває характеру цілісної системи, має свої стратегічні

пріоритети, гнучке управління, розгалужену інфраструктуру та спирається на свій міжнародний авторитет і науковий потенціал. На основі міжурядових і міжвузівських угод щорічно за кордоном навчаються, проходять стажування, підвищують свою кваліфікацію сотні студентів, магістрантів, викладачів, співробітників й аспірантів українських університетів. Так само, низка викладачів і науковців зарубіжних університетів-партнерів працюють на різних кафедрах вітчизняних ЗВО. Усе це сприяє подальшому міжнародному визнанню українських ЗВО, пошуку нових форм міжнародного співробітництва.

Безумовно, участь наших викладачів і студентів у програмах зарубіжних ЗВО, орієнтованих на практичну діяльність, надає їм можливість реальної користі завдяки існуванню світового простору вищої освіти, яка, власне, полягає не тільки в підвищенні свого освітнього рівня, а й у доступі до всього різноманіття міжкультурних і мовних особливостей. На нашу думку, це сприяє формуванню особливих компетенцій, які наразі високо оцінюють на міжнародному освітньому ринку праці.

Послідовно реалізуючи ідею інтеграції України в європейський простір, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського у своїй практичній діяльності прагне забезпечити подальшу демократизацію, відкритість і прозорість освіти, сприяти мобільності студентів і викладачів (А. Коломієць, Н. Лазаренко [292, с. 26]). Реалізація цього завдання здійснюється завдяки розвитку співробітництва з європейськими установами вищої освіти. Аналіз європейських стандартів і рекомендацій внутрішнього й зовнішнього забезпечення якості [448; 449] вимагає від українських педагогічних університетів усебічного розширення цієї співпраці, особливо щодо розроблення навчальних планів, опрацювання схем мобільності та інтегрованих програм навчання та досліджень.

Наголосимо на винятково важливому значенні міжнародної міжуніверситетської співпраці відповідно до європейських проєктів. На кінець 2019 року ВДПУ укладено 48 угод з іноземними університетами і

науковими установами та понад 90 угод з вищими навчальними, професійно-технічними й загальноосвітніми навчальними закладами, установами й організаціями України. Продовжено співробітництво з науковими установами України, зокрема на базі університету плідно працюють спільні лабораторії з Інститутом української мови НАН України, Науково-дослідним інститутом українознавства МОН України, Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання, Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна та Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України.

Напрями наукових досліджень ВДПУ узгоджено з пріоритетами державної наукової, науково-технічної та інноваційної політики з урахуванням специфіки євроінтеграційних процесів (А. Коломієць та ін. [214]). З-поміж пріоритетних напрямів інтернаціоналізації підготовки висококваліфікованих педагогічних і науково-педагогічних кадрів в умовах євроінтеграції виокремлюємо:

- розвиток наукового потенціалу університету, розширення взаємозв'язку науки і освіти в нових соціально-економічних умовах;
- створення різних моделей інтеграції науки й вищої освіти;
- розвиток фундаментальних і прикладних наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення системи освіти на всіх рівнях, широке використання інноваційних педагогічних та ІКТ, удосконалення науково-методичного забезпечення освітнього процесу, поліпшення якості підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів; формування теоретико-методологічних засад підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів на рівні європейських і світових вимог;
- розроблення механізму формування, оновлення й реалізації пріоритетів у науковій діяльності, розв'язання пріоритетних проблем розвитку системи освіти та здійснення наукових досліджень як основи фундаменталізації педагогічної освіти;

- визначення основних компонентів системи наукових програм, спрямованих на інноваційних розвиток освіти;
- створення сприятливих умов для наукової діяльності кафедр педагогічного університету;
- сприяння створенню та діяльності наукових лабораторій, центрів, науково-освітніх і науково-виробничих структурних підрозділів університету, зокрема, для створення умов щодо активного просування на світовий ринок вітчизняної наукової продукції через експорт результатів науково-освітньої діяльності;
- розроблення організаційно-фінансового механізму підтримки науково-дослідної роботи студентів, аспірантів і молодих учених;
- забезпечення ширшої участі науковців у міжнародних наукових і освітніх програмах;
- удосконалення системи показників наукової активності та наукової продуктивності викладачів педагогічного університету;
- створення умов для залучення й закріплення талановитої молоді у сфері науки, урахування вдосконалення практики стажування за кордоном;
- стимулювання взаємодії з ЗВО-партнерами, зайнятими науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю за кордоном, активне залучення їх до реалізації наукових програм і проєктів;
- відновлення та розвиток міжнародних наукових і науково-технічних зв'язків;
- розвиток системи спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій.

У процесі дослідження нами доведено, що процес інтернаціоналізації вищої освіти має розглядатися з урахуванням багатовимірності політичних, соціально-економічних, культурних та академічних аспектів, а також на глобальному, національному та регіональному рівнях.

Аналіз роботи педагогічних університетів України дозволив дійти висновку, що інтернаціоналізація визначає напрями з яких університет розвивається в умовах глобалізації та виділити три основних напрями

інтернаціоналізації: перший – активність у міжнародній діяльності переходить з індивідуального рівня на університетський і підхід до цього питання стає цілеспрямованим і відповідно спланованим; другий – міждержавне співробітництво, уособленням якого є Болонський процес; третій – наднаціональний процес, що відбувається на рівні й у рамках Європейського Союзу.

Важливим у контексті нашого дослідження є висновок Я. Нільсона, який вважає, що «Мета міжнародного співробітництва – створити конкурентоспроможного випускника на глобальному ринку праці, здатного вирішувати поставлені завдання, який не буде обмежений знаннями лише у певній сфері. Це можливо реалізувати шляхом створення актуальних курсів у співпраці з викладачами з інших університетів, забезпечивши здобуття такої освіти кращими студентами різних національностей. Результати цієї програми мають бути продемонстровані в міжнародних наукових публікаціях, великій кількості випускників, працевлаштованих у міжнародних компаніях, та бажанні нових університетів світу до співпраці» (Я. Нільсон [173]).

Незважаючи на здійснені заходи, спрямовані на подальший розвиток міжнародного співробітництва, зазначимо, що інтеграція ВДПУ в європейський освітній простір вимагає вироблення нових механізмів співробітництва з європейськими закладами вищої освіти, серед яких: обмін студентами навчальних закладів; залучення більшої кількості іноземних студентів; забезпечення підготовки фахівців, спроможних продемонструвати власну компетентність в умовах світової конкуренції.

Методичну систему заходів, спрямованих на виконання заявлених у Концепції стратегічного розвитку завдань та визначених напрямів інтернаціоналізації Вінницького державного педагогічного університету, схарактеризовано в четвертому розділі дисертації.

Висновки до третього розділу

Теоретико-методологічні засади професійної підготовки педагога в умовах інтеграції України до європейського простору поєднують філософсько-педагогічні ідеї, закони, закономірності, принципи та положення педевтології, психопедагогіки, педагогічної і вікової психології, андрагогіки й інших субдисциплін педагогічної науки.

У процесі розроблення концептуальної моделі стратегічного розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції нами враховувалися прогресивні і конструктивні ідеї провідних педагогічних університетів України і світу; положення законодавчих актів і нормативно-правових документів, що регулюють діяльність педагогічних закладів вищої освіти; рівень компетентності та готовність науково-педагогічного колективу до інноваційних процесів і безперервного професійного розвитку. Запропонована концептуальна модель є відкритою системою, спрямованою на створення необхідних взаємозв'язків освітньої практики з соціально-економічною і соціально-культурною дійсністю.

У розвитку педагогічних університетів в умовах інтеграції до європейського освітнього простору зростає значення врахування основних стратегічних напрямів, серед яких:

- модернізація структури університету згідно зі змінами національної системи вищої школи та в контексті інтеграції до європейського освітнього й наукового простору;
- розширення функцій педагогічного навчального закладу як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру;
- запровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти для досягнення позитивної динаміки підвищення якості підготовки вчителів;
- розвиток корпоративної культури, спрямованої на підвищення іміджу педагогічного університету та внутрішнього позитивного середовища;

- формування інноваційного освітнього середовища, спрямованого на оновлення внутрішнього й зовнішнього духовного простору;
- створення в університеті інклюзивного середовища, універсального дизайну та «розумного» пристосування з метою забезпечення відповідних умов для здобуття якісної освіти різними категоріями студентів, у тому числі з особливими освітніми потребами;
- розширення міжнародної співпраці як важливої умови інтеграції до європейського та світового освітнього й наукового простору.

Аналіз результатів наукового пошуку та багатолітній педагогічний досвід автора підтвердили, що розроблена стратегія розвитку педагогічного університету та її послідовна реалізація впливає на позитивну динаміку якості професійної підготовки вчителя (на методологічному, змістовому, методичному й організаційному рівнях, а також на рівні управління).

Однією з ключових умов підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог євроінтеграції є інтернаціоналізація педагогічного університету. Проаналізовано академічні, економічні, політичні, соціально-культурні та інші чинники інтернаціоналізації вищої освіти. Здійснений моніторинг діяльності педагогічних університетів засвідчив, що розвиток міжнародної співпраці реалізується у спільній науковій діяльності відповідно до укладених угод про співпрацю. Важливим є забезпечення представництва цих закладів на європейському ринку освітніх послуг; участь у міжнародних програмах, проєктах, діяльність у різних фондах; отримання фінансової грантової підтримки для проведення досліджень; організація міжнародних конференцій і участь викладачів українських університетів у наукових форумах за кордоном; постійні контакти з соціальними партнерами, обмін інформацією, підготовка спільних наукових публікацій; стажування науково-педагогічних працівників за кордоном, обмін досвідом науково-педагогічної діяльності; створення спільно з зарубіжними партнерами культурно-освітніх і навчально-методичних центрів та навчальних закладів нового типу.

Поряд із цим виявлено недостатню увагу до вирішення таких проблем: упровадження результатів сучасних міждисциплінарних наукових досягнень у зміст підготовки вчителів-предметників; популяризація і маркетинг науково-педагогічних здобутків; посилення наукових зв'язків із зарубіжними університетами; розширення участі в міжнародних наукових проєктах тощо. На основі аналізу стратегічних напрямів розвитку педагогічних університетів в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору визначено напрями інтернаціоналізації педагогічного університету, що враховують спрямованість України на інтеграцію в європейській освітній і науковий простір.

Основні наукові результати розділу опубліковано у працях автора [99; 116; 213; 214; 265; 269; 276; 280; 281; 292; 332; 333; 576; 592; 594; 601].

РОЗДІЛ 4

СИСТЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

4.1 Поглиблення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності

Реалізація євроінтеграційних стратегічних устремлінь України пов'язана з розширенням міжнародного співробітництва в усіх сферах життєдіяльності суспільства, а також в галузі освіти. У попередньому розділі визначено, що задля прискорення інтеграції України в європейський науково-освітній простір необхідно створити оптимальний баланс між внутрішньою та зовнішньою академічною мобільністю, імпортом та експортом освітніх послуг. Спільний європейський простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів і професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою формування спільного освітнього простору.

Концептуальні засади академічної мобільності в європейському науково-освітньому просторі базуються на тому, що навчання за кордоном має стати загальновизнаною нормою університетської освіти. У Законі України «Про вищу освіту» академічну мобільність визначено як можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, проходити стажування чи займатися науковою діяльністю в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами та гарантує право здобувачам вищої освіти на академічну мобільність, зокрема міжнародну [156].

Аналіз праць І. Герасімової (I. Gerasymova), Л. Шевченко (L. Shevchenko) [559], В. Кадакіна (V. Kadakin), Г. Зейналова (G. Zeynalov)

[572]; О. Семенов (O. Semenog) [625]; І. Фаляхоф (I. Falyakhov), О. Шатунова (O. Shatunova) [551]; Е. Виллегас-Раймерс (E. Villegas-Reimers) [651]; В. Сичева [457]; Дж. Швілле (J. Schwille) та ін. [621]; Л. Шелехової (L. Shelekhova) та ін. [626]; І. Хом'юк [488] засвідчив, що дослідження сутності процесу академічної мобільності стало предметом вивчення широкого кола науковців.

Зокрема, С. Вербицька студентську академічну мобільність визначає як процес здобуття студентом знань і навичок у закладі вищої освіти країни, у якій він не має статусу громадянина. На її думку, студентська академічна мобільність передбачає безпосередній перетин кордону фізичною особою, з урахуванням попередньо здобутої освіти та з присвоєнням кваліфікацій чи наукового ступеня по закінченню терміну навчання [74, с. 20]. При цьому маємо на увазі повернення студента до своєї країни після завершення навчання за кордоном.

На думку Н. Гуляєвої, академічна мобільність – це можливість упродовж періоду навчання провчитись один або більше семестрів в іншому закладі вищої освіти, де готують фахівців з цієї ж спеціальності із зарахуванням дисциплін (кредитів) і періодів навчання; ефективніше розвивати особистий інтелектуальний потенціал [115, с. 77]. В аналітичному звіті «Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження» зазначається, що академічна мобільність, «позитивно оцінюється університетським співтовариством як дієвий інструмент трансферу нових знань, передових наукових, дидактичних та управлінських технологій, який дозволяє наближувати вітчизняну науково-освітню сферу до світового мейнстріму. На жаль, фінансовий стан української держави зараз не дає можливостей розраховувати на її більш активну участь у підтримці мобільності» [331, с. 117].

На існуванні потужного зв'язку між академічною мобільністю та динамікою розгортання Болонського процесу в Україні наголошує

Т. Жижко. «Важливим аспектом упровадження Болонської системи є академічна мобільність, що слугує формуванню відкритого освітнього простору, який, у свою чергу, сприятиме мобільності студентів та професорсько-викладацького складу» (Т. Жижко [148, с. 7]).

Відповідно до постанови № 579 Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» [388] за місцем реалізації права академічна мобільність поділяється на:

– внутрішню академічну мобільність, право на яку реалізують вітчизняні учасники освітнього процесу в ЗВО (наукових установах) – партнерах у межах України;

– міжнародну академічну мобільність, право на яку реалізують вітчизняні учасники освітнього процесу в ЗВО (наукових установах) – партнерах поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних ЗВО (наукових установах).

Основними видами академічної мобільності є:

– ступенева мобільність – навчання в ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше ЗВО;

– кредитна мобільність – навчання у ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи), що будуть визнані в ЗВО постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. При цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним.

Одним із важливих аспектів розвитку академічної мобільності як обов'язкової умови євроінтеграційного процесу має бути розроблення внутрішньо-університетського нормативно-правового забезпечення академічної мобільності, яка буде враховувати особливості педагогічного університету та механізмів реалізації різноманітних форм академічної мобільності, ураховуючи національне законодавство та міжнародне право (Г. Прісовська та ін. [387, с. 287]).

Пропонуємо враховувати таку класифікацію типових локальних документів ЗВО, які регулюють різноманітні аспекти академічної мобільності:

1) нормативні документи, якими визначають загальні умови реалізації програм академічної мобільності;

2) нормативні документи, якими регулюють організацію конкретних форм академічної мобільності (положення про програми обміну, стажування студентів і викладачів, виділення грантів для участі в міжнародних програмах тощо);

3) окремі локальні документи університету, якими забезпечують академічну мобільність (договори з іншими ЗВО, науковими чи іншими організаціями).

Власне, можливі два підходи для створення нормативних документів:

1) уніфікація кожного окремого документа, який буде використовуватися для прямої так і зворотної академічної мобільності;

2) створення окремих комплектів документів для врегулювання кожного з вищевказаних процесів.

Пропонуємо орієнтований перелік документів, потрібних для ефективного реалізації академічної мобільності:

1) положення про реалізацію довгострокових спільних навчальних програм;

2) положення про реалізацію короткострокових спільних навчальних програм;

- 3) положення про програми обміну;
- 4) положення про стажування студентів і викладачів;
- 5) положення про виділення грантів для участі в міжнародних програмах;
- 6) положення про літні школи.

Ці документи мають містити конкретні визначення тих чи інших схем академічної мобільності, визначати чіткі механізми реалізації кожного процесу, надавати роз'яснення щодо статуту та порядку дій усіх його суб'єктів.

Розвиток міжнародної міжвуніверситетської співпраці дозволяє організовувати спільні дослідницькі проекти, програми обміну для студентів і викладачів, спеціальні програми для іноземних студентів. Програми подвійних дипломів і результати участі в програмах Європейського Союзу стають реальними чинниками зростання та модернізації університетів, сприяють підвищенню конкурентоспроможності, удосконаленню системи забезпечення якості, інфраструктури й управління в університетах (В. Вікторов [77]; І. Золотарьова, Ж.-Ю. Шоша [162]; О. Матвієнко [318]; І. Ходикіна [486]).

Упродовж кількох останніх років продовжується тісна співпраця факультету іноземних мов ВДПУ з Британською Радою в Україні за такими напрямками:

– участь факультету іноземних мов у пілотуванні експериментальної програми з методики навчання іноземних мов у рамках проєкту «Шкільний учитель нового покоління». У 2018-2019 навчальному році 28 студентів 3 курсу та 25 студентів 2 курсу навчалися за новими навчальними програмами із дотриманням європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості освіти. Результати моніторингу пілотної програми (анкетування студентів і викладачів) довели ефективність програми для підготовки майбутніх учителів іноземних мов, оскільки вона спрямована на розвиток сучасних компетентностей учителя та учня – автономності навчання, критичного мислення, роботи з дітьми з особливими освітніми потребами,

міжкультурної комунікації;

– співпраця з Міністерством освіти та науки України. 6 жовтня 2017 року відбулось обговорення ходу пілотування проєкту. Під час круглого столу представники нашого університету мали змогу поділитися з освітньою спільнотою України успіхами впровадження програми в закладі вищої освіти;

– посилення матеріальної та ресурсної бази. За підтримки Британської Ради в Україні в рамках проєкту «Шкільний учитель нового покоління» факультет іноземних мов отримав грант на закупівлю 15 книг на загальну суму 9321 тис. Британською Радою надала факультету електронну та фактичну передплату на всесвітньо відомий журнал «Teacher Training Journal», яка коштує 496 фунтів щороку (приблизно 19 тисяч гривень).

Викладачі факультету іноземних мов традиційно проходять професійну підготовку та перепідготовку в «Школах професійної майстерності» Британської Ради в Україні. 12 викладачів кафедри англійської філології брали участь у зимовій (січень 2018) та літній (липень 2018) школах.

Плідною є співпраця з Гете-інститутом. Цей культурний інститут Федеративної Республіки Німеччина має представництва в усьому світі, а в Україні – мережу акредитованих партнерів – Центрів вивчення німецької мови. З 2002 року такий Центр працює в університеті. Тут викладають висококваліфіковані викладачі кафедри германської та слов'янської філології, що підвищують свій професійний рівень за допомогою методик, розроблених у Гете-інституті. У Центрі німецької мови (м. Вінниця) двічі проводився міжнародний аудит, за результатами якого Центр одержав високі бали та підтвердження відповідності міжнародним стандартам Гете-інституту. Курси німецької відкриті для всіх, хто бажає здобути практичні знання сучасної німецької мови, збільшити свої шанси на ринку праці або вступити до педагогічного університету.

Мета Гете-інституту: сприяння вивченню німецької мови за кордоном і підтримка міжнародної культурної співпраці. Співпраця ВДПУ з Гете-інститутом відбувається за декількома напрямками:

- сприяння підвищенню мовної та методичної кваліфікації викладачів (участь у семінарах, воркшопах та конференціях у Німеччині та в Україні);
- ініціювання різноманітних культурно-мистецьких і соціально-культурних проєктів, конкурсів, до яких долучаються і викладачі, і студенти;
- забезпечення сучасними німецькими підручниками та методичною літературою.

Викладачі ВДПУ, які працюють у партнерстві з Гете-інститутом, постійно проводять профорієнтаційну інформаційну роботу серед слухачів курсів вивчення німецької мови. У рамках співпраці з Відділом педагогічної кооперації викладачі німецької мови мають змогу подавати заявки на отримання міжнародних стипендій. Так, у 2018 році стипендії на двотижневий методичний семінар з методики-дидактики у м. Швєбіш-Галль (Німеччина) отримали двоє викладачів ВДПУ.

Викладачі університету беруть участь у виконанні міжнародної програми «Вчимося навчати німецької» (скорочено німецькою: DLL), яка розроблена у зв'язку зі зміною вимог до кваліфікації вчителів і викладачів німецької мови й ґрунтується на сучасних досягненнях методики викладання іноземних мов. Програма DLL розрахована на 4 семестри і корелює з університетським навчальним планом з підготовки бакалаврів з цього фаху. Проєкт є міжнародним, в Україні він пілотується поки у двох ЗВО: у Маріупольському державному університеті та ВДПУ.

Проєкт інтегрує інноваційний підхід до дослідницької роботи і навчання у межах діяльності «learning by doing». У програмі DLL увагу зосереджено на учнях – головних суб'єктах освітнього процесу. Інноваційною є також загальна концепція заняття, спрямованого на розвиток відповідних компетенцій учнів та студентів.

Варто наголосити на практичній спрямованості проєкту, адже студенти матимуть змогу знання, одержані під час вивчення теоретичного курсу, застосувати безпосередньо під час проходження практики в школі. Тут вони будуть виконувати також індивідуальні проєкти, що ґрунтуються на

власному досвіді і слугують своєрідною формою контролю та кваліфікаційним завданням.

За умови успішного закінчення курсу студенти отримують не лише оцінку з фаху університетської програми «Методика-дидактика навчання німецькій мові», а й міжнародний сертифікат із підвищення кваліфікації.

У рамках цієї співпраці Гете-інститут:

- консультує університет під час планування програм навчання за ОКР бакалавра та / чи магістра з німецької мови як іноземної;

- надає в користування університету необхідні для навчання німецької мови як іноземної та підвищення кваліфікації узгоджені в додатку підручники серії «Вчимося навчати німецької» з базових томів DLL 1 по DLL 6 онлайн на навчальній платформі Гете-Інституту, забезпечує постійне технічне та дидактичне оновлення вебматеріалів серії «Вчимося навчати німецької»;

- забезпечує підготовку в університеті DLL-тренерів (мультиплікаторів), які здійснюватимуть онлайн супровід і проводитимуть аудиторні заняття під час опрацювання посібників «Вчимося навчати німецької»;

- здійснює контроль за якістю проведення онлайн-курсів та аудиторних занять;

- надає можливості підвищення кваліфікації викладачам університету-партнера;

- видає свідоцтва за умови успішного проходження курсу.

Зі свого боку ВДПУ:

- інтегрує узгоджені підручники серії «Вчимося навчати німецької» до своїх навчальних програм;

- залучає абітурієнтів до вивчення курсу «Німецька мова як іноземна», що сприяє підвищенню пізнавальної активності майбутніх DLL-тренерів (мультиплікаторів);

- надає дозвіл на збирання, використання й опрацювання захищених законом особистих даних студентів, особливо необхідних Гете-Інституту для видання сертифіката;

– окреслює співпрацю з Гете-Інститутом.

Перевагами такої співпраці є те, що студенти знайомляться з найсучаснішими концепціями викладання німецької мови; паралельно з дипломом бакалавра отримують міжнародні сертифікати з методики навчання німецької мови; інтенсифікується міжнародна діяльність університету; підвищується його конкурентоздатність на ринку освітніх послуг регіону.

З метою реалізації програми впродовж останніх двох років запропоновано й проведено низку заходів:

1. Численні зустрічі робочої групи в Гете-Інституті в Києві та скайп-конференції, консультування німецькими експертами з метою розроблення навчальних програм та узгодження їх з рамковими умовами впровадження у ВДПУ.

2. Навчання DLL-тренерів, які б виконували обов'язки тьютора на онлайн-платформі та викладача традиційного заняття. Окремі викладачі пройшли повну програму підготовки й отримали міжнародну кваліфікацію DLL-тренерів.

3. Підвищення кваліфікації викладачів німецької мови ВДПУ та вчителів шкіл міста, на базі яких студенти проходять педагогічну практику і проводять дослідницькі проєкти. Зокрема, з 2016 р. у тренінгах та 12-тижневих онлайн-семінарах свою методичну компетенцію підвищили 11 викладачів ВДПУ, узявши участь у 30 семінарах за обраним DLL – модулем.

4. Мультиплікація знань і досвіду впровадження для нових учасників проєкту – доц. Н. Вишивана провела у грудні 2017 року 2-денний семінар-презентацію для 18 викладачів Чернівецького національного університету, а також виконувала обов'язки тьютора онлайн-семінарів для викладачів університетів, що долучаються до програми.

5. Основним і найважливішим модулем пілотованого проєкту є інтегрування підручників серії «Вчимося навчати німецької» в навчальну програму з методики-дидактики підготовки бакалавра, яке розпочалося 2017-

2018 н. р. для студентів третього курсу й триватиме чотири семестри. Упродовж усього періоду навчання студенти вивчатимуть один із блоків серії «Вчимося навчати німецької», серед яких: «Компетенція вчителя та організація заняття», «Як вивчати німецьку як іноземну?», «Завдання, вправи, інтеракція» та «Програмні вимоги та планування занять». Усі підручники та доступ до онлайн-платформи для виконання завдання надано університету Гете-інститутом у рамках угоди безоплатно. Аудиторні заняття та тьюторування на онлайн-платформі здійснювали викладачі кафедри методики германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури.

6. Під час онлайн-фази студенти самостійно опрацьовують навчальний матеріал і виконують вправи й тести на онлайн-платформі. Окрім того, під час виконання завдань, що потребують обговорення, студенти мали змогу читати та коментувати дописи інших учасників, брати участь у дискусіях з певних проблем на форумі. Така модель навчання допомагає ефективно використовувати час, відведений навчальним планом на самостійну роботу студента, зменшити витрати часу на перевірку домашнього завдання на занятті, присвятити аудиторний час виконанню й обговоренню найважливіших завдань з теми.

7. Невід'ємною складовою кожного DLL-модуля є апробація, відтак теоретичне навчання щосеместра закінчується кваліфікаційним завданням, т.з. практично-дослідним проєктом для отримання міжнародного сертифіката. Студенти 3-го курсу виконують свої проєкти в закладах загальної середньої освіти м. Вінниці.

8. Ознайомлення зі школою та першим учительським досвідом було досить корисним і для учнів шкіл, і для учителів, і для студентів. Про це свідчать відгуки студентів, а також результати опитування учнів і спостережень учителів, що проводилися в рамках проєктів.

9. Завершальним етапом апробації проєктів була ретельна підготовка документації та презентації студентами результатів дослідження. Усі презентації та документацію проєктів було надіслано до Гете-інституту для

зовнішньої експертизи, де вони дістали схвалення, а отже, усі студенти отримали міжнародні сертифікати. І це є надзвичайно позитивним результатом.

Погоджуючись із Л. Грицюк і А. Лякішевою, що одним із способів уходження вітчизняних університетів до Європейського простору вищої освіти є реалізація програми «Подвійний диплом» [109, с. 47], ми започаткували низку програм з університетами Польщі.

Так, у березні 2017 р. було підписано міжнародну угоду про співпрацю із Старопольською Школою Вищою (м. Кельце, Польща). У межах цієї угоди спільно з представниками польського ЗВО розроблено освітню програму другого (магістерського) рівня вищої освіти «Дошкільна та початкова освіта» зі спеціалізацією «Логопедія». Для цього відбулося узгодження навчальних планів: визначено перелік навчальних дисциплін із відповідною кількістю кредитів ECTS, форми контролю з яких будуть перезараховані польським ЗВО; окреслено перелік навчальних дисциплін, які будуть вивчати в Старопольській Школі Вищій; з'ясовано перелік навчальних дисциплін, для викладання яких будуть запрошені викладачі ВДПУ; узгоджено графіки освітнього процесу. Окрім того, частину навчальних дисциплін включено до вибіркового блоку навчальних планів підготовки здобувачів СВО «магістр спеціальностей 012 «Дошкільна освіта» та 013 «Початкова освіта».

Після закінчення навчання студенти отримують два дипломи: диплом державного зразка про закінчення ВДПУ з присвоєнням кваліфікації, передбаченої освітньою програмою, обраною при вступі, та диплом європейського зразка про закінчення Старопольської Школи Вищої з присвоєнням кваліфікації: «Вихователь дитячого садка, вчитель початкової школи, логопед». Це передбачено «Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність», у якому зазначено, що навчання вітчизняних учасників освітнього процесу за узгодженими між закладами-партнерами вищої освіти освітніми програмами, що включають програми академічної

мобільності, може передбачати отримання випускниками документа про вищу освіту закладу-партнера [388].

Поряд із цим, для студентів відкрилася можливість узяти участь у конкурсі на проходження літньої педагогічної практики в Іспанії, Греції, Португалії за програмою ERASMUS+.

Відповідно до укладеної угоди викладачі університету пройшли безкоштовне стажування на базі Старопольської Школи Вищої. Педагоги відвідали серію уроків у початковій школі, взяли участь у науково-практичному семінарі, ознайомилися з особливостями побудови освітнього процесу в педагогічних університетах Республіки Польща. Між науково-педагогічними працівниками провідних закладів вищої освіти України та Польщі встановилися тісні наукові зв'язки, результатом яких стали спільні публікації у фахових виданнях (О. Голюк, Н. Лазаренко, Й. Гурал-Пулроле, Т. Кук [99, с. 270]).

Оскільки Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського відомий своїми науковими здобутками та потужним науково-педагогічним потенціалом, викладачі університету активно залучаються до читання лекцій у Старопольській Школі Вищій.

У грудні 2017 р. підписано аналогічну міжнародну угоду про співпрацю між ВДПУ та Вищою Школою Лінгвістичною в Ченстохові, Республіка Польща. Одним із пунктів цієї угоди було залучення студентів для навчання за програмами «Подвійний диплом».

Попри подібність підходів до підготовки здобувачів вищої освіти як за спільно розробленою освітньою програмою (Вінниця-Кельце), так і за програмою «Подвійний диплом» (обов'язкова умова – бути студентом українського ЗВО), наявні й певні відмінності. Так, Вища Школа Лінгвістична в Ченстохові самостійно розробила освітню програму на основі вивчення й аналізу значної кількості навчальних планів підготовки бакалаврів і магістрів різних закладів вищої педагогічної освіти України. Іншими словами, самостійно визначено та враховано у кредитах ECTS

навчальне навантаження здобувача вищої освіти. А відтак, ніяких змін і доповнень у чинні освітньо-професійні програми підготовки здобувачів СВО «бакалавр» і «магістр» спеціальностей 012 «Дошкільна освіта» та 013 «Початкова освіта» вносити не потрібно. Окрім того у Вищій Школі Лінгвістичній в Ченстохові можуть навчатися студенти будь-якого курсу.

Досвід співпраці з ЗВО Республіки Польща уможливив виявлення основних проблем, що виникають у студентів на шляху реалізації права на міжнародну академічну мобільність:

- низька мотивація студентів, спричинена фінансовими витратами на навчання за кордоном (особливо для тих, хто навчається за контрактом);
- мовний бар'єр (низький рівень володіння англійською мовою та слабкі знання з польської);
- гальмування батьками планів дітей із-за власних стереотипів і шаблонних страхів.

Цілком зрозуміло, що для розв'язання цих проблем важливо, щоб самі студенти мали прагнення стати суб'єктами міжнародної академічної мобільності, усвідомлювали, що така мобільність є важливою для їхнього особистісного та професійного зростання, уміли самостійно приймати доленосні рішення й нести відповідальність за власне життя.

Колектив університету цілеспрямовано здійснює роботу в цьому контексті:

1. Створено презентації, у яких міститься детальна інформація щодо програм паралельного навчання в Україні та Польщі, розміщено їх на сайті університету.
2. Поширюється інформація щодо переваг навчання за програмою «Подвійний диплом» у соціальній мережі Facebook.
3. Постійно презентуються всі досягнення й додаткові можливості, які одержали студенти, навчаючись за програмою «Подвійний диплом» (можливість улаштуватися на роботу під час перебування в Польщі; узяти участь у програмі ERASMUS+ і отримати шанс проходження літньої

педагогічної практики в Іспанії; вступити на безкоштовну програму в Польщі для отримання додаткової спеціалізації або другої вищої освіти тощо).

4. Проведено низку круглих столів та інформаційних зустрічей для студентів усіх курсів факультету на тему: «Студент студенту про особливості навчання за спільною освітньою програмою ВДПУ та ЗВО Республіки Польща», «Можливості програми ERASMUS+ для студентської молоді педагогічних закладів вищої освіти України» тощо.

5. Проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота серед батьків здобувачів вищої освіти.

Важливою, дієвою й перспективною формою інтеграції Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в європейський і світовий освітній простір є міжнародні стажування, які здійснюються в рамках академічної мобільності адміністративного персоналу й викладачів. Лише за 2018-2019 рр. 137 викладачів пройшли стажування на базі закордонних наукових установ і навчальних закладів.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за 2015-2019 рр. організовано стажування викладачів на базі таких закладів:

1. Пан-Європейського університету (м. Братислава, Словаччина).
2. Південносхідного університету штату Міссурі (м. Кейп-Жирардо, США).
3. Університету Данубіус (м. Сладковічево, Словаччина).
4. Карконоської вищої школи (м. Єленья Гура, Польща).
5. Брестського державного університету імені А. С. Пушкіна (м. Брест, Республіка Білорусь).
6. Гете-Інституту (м. Гамбург-Берлін, Німеччина).
7. Навчального центру «Офрі» (м. Єрусалим, Ізраїль).
8. Університету кардинала Вишинського (м. Варшава, Польща).
9. Міжнародного інституту інновацій, науки, освіти та розвитку (м. Варшава, Польща).

10. Вищої економічної школи (м. Бидгощ, Республіка Польща).
11. Підприємства «SAS Opti-Nutri» (м. Сергі, Ля-Шовінієр, Франція).
12. Ягеллонського Колегіуму Торунської вищої школи (м. Торунь, Республіка Польща).
13. Старопольської Школи Вищої (м. Кельце, Республіка Польща).
14. Католицького університету імені Іоанна Павла II (м. Люблін, Республіка Польща).
15. Західно-Фінляндського коледжу (м. Гуйттінен, Фінляндія).
16. Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава, Республіка Польща).
17. Технічного університету (м. Дармштадт, Німеччина).
18. Інституту підвищення кваліфікації Карлового університету (м. Прага, Чехія).
19. Північноамериканського наукового товариства (м. Оттава, Канада) та багатьох інших.

Розподіл кількості викладачів ВДПУ в процентному співвідношенні за країнами їхнього стажування має вигляд, представлений на рис. 4.1.

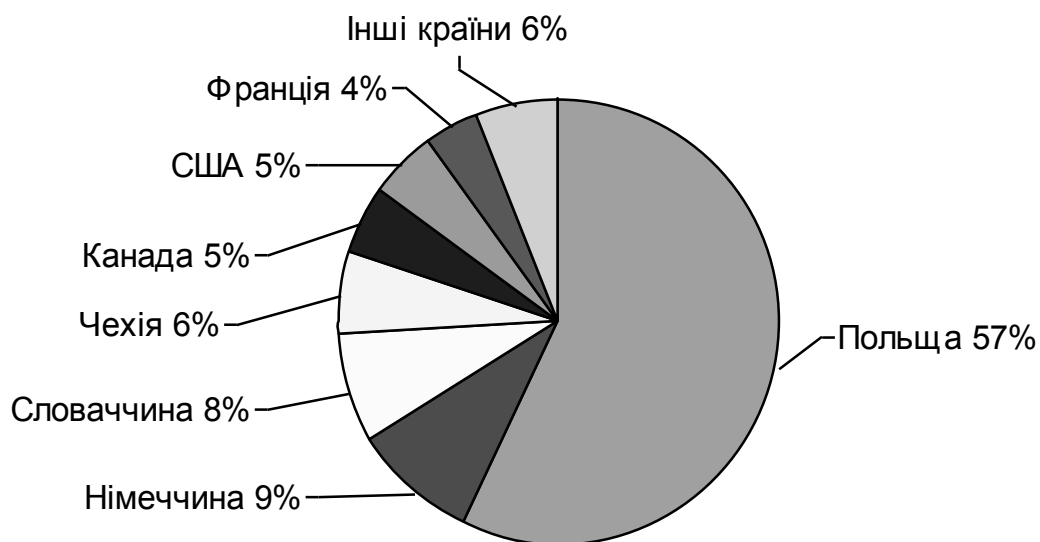


Рис. 4.1. Розподіл викладачів ВДПУ за країнами їхнього стажування (у %)

Основні висновки за результатами стажування:

- навчальні плани й програми в усіх зарубіжних університетах формуються відповідно до запитів студентів і вимог сучасного суспільства;
- в університетах європейських та інших країн створюють максимально комфортні умови для навчання студентів, зокрема й для осіб з особливими потребами;
- навчальні лабораторії з точних наук обладнують найсучаснішими приладами для проведення наукових досліджень;
- в освітньому процесі широко використовуються інноваційні педагогічні технології;
- перевагу в навчанні надають проєктній діяльності.

Програми окремих стажувань представлено в додатку Ж.

Динаміка кількості закордонних стажувань викладачів ВДПУ, представлена на рис. 4.2.

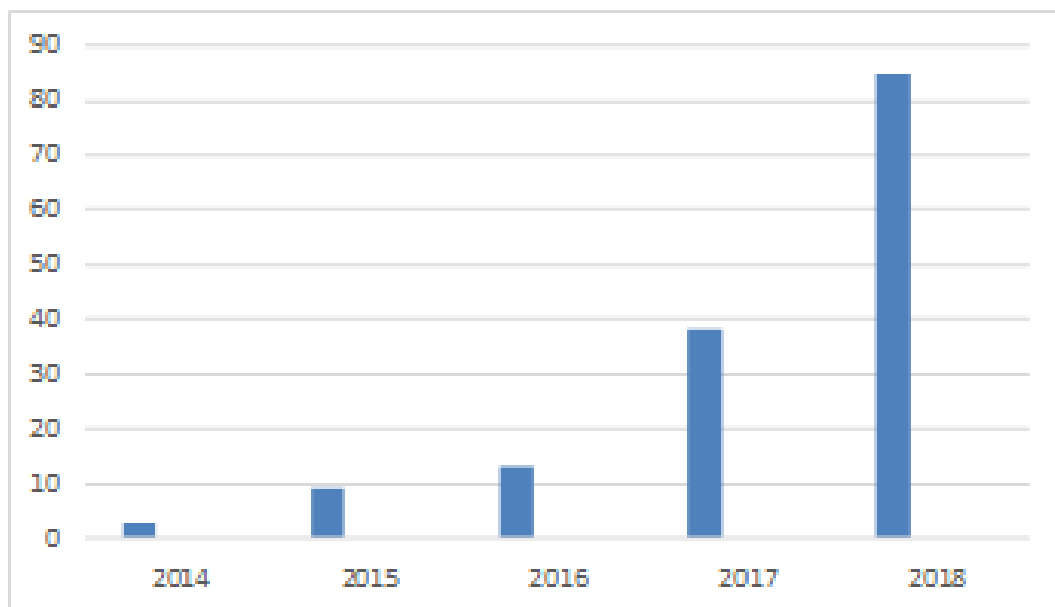


Рис. 4.2. Динаміка кількості закордонних стажувань

Стажуванням за кордоном упродовж трьох останніх років охоплено понад півтори сотні викладачів, тобто фактично кожний третій науково-

педагогічний працівник в університеті мав змогу ознайомитися з досвідом організації навчальної та наукової діяльності в різних європейських навчальних закладах, що здійснюють підготовку майбутніх учителів.

Після вивчення досвіду підготовки вчителів в університетах європейських країн та узагальнення результатів стажування прийнято рішення, за можливості, прогресивні і конструктивні ідеї й найбільш ефективні моделі організації професійної підготовки майбутніх учителів в країнах ЄС упровадити в практику роботи ВДПУ. Окремі аспекти впровадження європейського досвіду представлено в наступних підрозділах.

З метою розвитку академічної мобільності було створено базу даних усіх викладачів, які пройшли закордонне стажування чи беруть участь у програмах мобільності. Наявність такої бази на кожній кафедрі, як засвідчує практика, дозволяє ефективно здійснювати моніторинг академічної мобільності й ураховувати відповідні показники під час рейтингового оцінювання викладачів.

Безумовно, у процесі інтеграції українських педагогічних університетів до європейського освітнього простору важливу роль відіграє академічна мобільність студентів і викладачів, яка сприяє формуванню якісно нових педагогічних кадрів, спроможних посісти гідне місце на світовому ринку праці й істотно вплинути на якість підготовки майбутніх учителів; підвищенню доступності, якості й ефективності освіти, є важливим інструментом формування глобального освітнього простору й забезпечення мобільності людського капіталу. Висловлюємо сподівання, що раціонально організований українським урядом доступ до більш якісних освітніх програм, курсів і дослідницьких можливостей із використанням механізмів академічної мобільності спонукатиме студентів і викладачів повертатися в Україну з новим багажем знань, збагаченим академічним й культурним досвідом.

4.2 Модернізація освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету

Глобалізація збігається за часом із цілеспрямованим переходом до інформаційного суспільства, тобто до нової всепланетарної спільноти, заснованої на інформації. У цьому дедалі більшу роль відіграють сучасні засоби комунікації та інформації. Завдяки розвитку ІКТ утрачають значення державні кордони та визначення територіальної юрисдикції, засновані на географії. ІКТ створюють справді міжнародну й незалежну територію діяльності, забезпечують істотне підвищення загального рівня освіченості людей і якості їхньої професійної підготовки, розширення системи вищої освіти, яка необхідна для переходу на новий технологічний рівень суспільного виробництва.

Швидкі темпи інформатизації суспільства зумовлюють кардинальні зміни у сфері виробництва та бізнесу, а також у соціальній сфері. Інформатизація суспільства – глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінантним видом діяльності у сфері суспільного виробництва є збирання, накопичення, опрацювання, зберігання, передавання, використання, продукування інформації, здійснювані на основі сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також різноманітних засобів інформаційної взаємодії й обміну. Процеси інформатизації та глобалізації сучасного суспільства базуються на сучасних технічних можливостях і властивостях інформації, пов'язаних з її стрибкоподібним зростанням, впливом нових інформаційних технологій на розвиток інших технологій, перетворенням інформації на основний інструмент людської праці. Дедалі більше людей стають членами інформаційного суспільства в ролі учнів, виробників або споживачів.

Очевидно, що проблема інформаційно-цифрової нерівності тісно пов'язана з проблемою формування та розвитку інформаційної культури й проблемою організації неперервної освіти населення, про що зазначають у

своїх дослідженнях (О. Спирін та ін. [446; 635]). Досліджуючи питання формування інформаційної культури Н. Джингарадзе [128]; А. Коломієць [210]; О. Повідайчик [377]; О. Романишина [410]; О. Шиман [501] роблять висновок, що вона передбачає не лише навички використання ІКТ. Це поняття є набагато ширшим й передбачає готовність людей сприймати нову інформацію, тобто передбачає певний рівень розвитку інтелекту й володіння основними міжнародними мовами, якими сьогодні презентовані сучасні наукові, економічні й інші знання, а також уміння спілкуватися з іншими людьми.

У нашому дослідженні [281, с. 21] ми акцентуємо на тому, що нині в низці провідних країн світу ІКТ вважають основним компонентом підвищення якості освіти шляхом унесення змін у навчальні курси, навчання новим практичним навичкам і розширення змісту знань. Тому не дивно, що лідери більшості країн світу, прагнучи підготувати своїх громадян до того, щоб гідно відповісти на виклики XXI століття, заявляють про намір організації неперервної освіти, «освіти впродовж життя», оскільки для інформаційного суспільства потрібні громадяни, які володіють необхідними знаннями й технологіями (В. Биков (V. Vykov), М. Лещенко (M. Leshchenko) [523]; Н. Ничкало [342]; С. Сисоєва [434]). У більшості країн ІКТ використовують в основному для полегшення доступу до освіти різних груп населення, або в більш вузьких цілях задоволення особливих освітніх потреб різних категорій людей.

Переконані, що широке використання ІКТ в освіті вимагає формулювання кардинально нових морально-етичних, психологічних, правових і принципів застосування цих технологій у процесі навчання. Ці технології не лише зміцнюють наші інтелектуальні можливості, розкривають людському розуму нові горизонти й нові виміри, а й створюють упорядковану систему нової глобальної культури. Водночас, глобальна природа ІКТ не лише відкриває можливості для поширення знань, а й збільшує небезпеку конфлікту між цінностями та нормами, властивими

різним культурам. На нашу думку, для того, щоб глобальне інформаційне співтовариство розвивалося за принципом культуровідповідності, потрібно розробити ефективні механізми обміну інформацією. Здійснений аналіз основних чинників глобалізації інформаційного простору світового інформаційного співтовариства дозволив нам дійти висновку, що інформатизація володіє багатьма можливостями для розвитку освіти, зокрема й педагогічної, а саме:

1. Сучасні ІКТ дозволяють людині краще й швидше адаптуватися до навколишнього середовища і тих соціальних змін, що відбуваються, надаючи кожному змогу одержати потрібні знання без прив'язки до часу, місця й засобу подання, тому першочергово варто виділити підвищення доступності якісної освіти для більш широких верств населення.

2. Застосування ІКТ в освіті є важливим чинником створення системи освіти відповідно до вимог інформаційного суспільства.

3. Пропонуючи нові методи і форми навчання, ІКТ сприяють розвитку неперервного, інклюзивного навчання та навчання дорослих. Глобальне впровадження комп'ютерних технологій у всі сфери діяльності, формування нових комунікацій і високоавтоматизованого інформаційного середовища стали не тільки першим кроком до формування інформаційного суспільства, а й початком модернізації системи вищої освіти.

4. Активне формування системи «відкритої освіти» і так званих «віртуальних університетів», які дають змогу навчатися одночасно в декількох навчальних закладах, що дозволяє реалізувати принцип індивідуального навчання; з'являється можливість вибрати власну «освітню траєкторію», щоб одержати нові знання.

5. Розвиваються принципово нові засоби і технології інформаційних комунікацій. Тут, безперечно, необхідно відзначити персональні цифрові комунікатори, що представляють собою портативні пристрої, які забезпечують інтеграцію функцій мобільного телефону, мережі Інтернет, відеокамери.

6. Підвищення рівня інформаційної комунікабельності суспільства. Динамічне зростання інтенсивності інформаційних комунікацій у суспільстві сприяє посиленню обміну інформацією як між окремими людьми, так і між організаціями, регіонами, країнами й континентами; зростає інтенсивність міжнародних зв'язків, значно поширюється економічне, наукове, освітнє й культурне співробітництво; розпочався новий етап у розвитку міжнародного поділу праці й зайнятості населення (особливо в інформаційній галузі). Саме тому, передусім варто очікувати значної активізації використання інтелектуальних ресурсів країн, що розвиваються. Узірцем є Україна, яка поступово виходить на одне з провідних місць у світі з розробки програмного забезпечення для інформаційних технологій [290, с. 25].

Як засвідчують життєві реалії, стрімкий розвиток ІКТ, інтернет, їхнє проникнення в систему освіти на всіх рівнях усе дедалі більше переконують нас у тому, що вони самі по собі не в змозі вирішити головного завдання освітнього процесу: підвищення якості освіти. Вважаємо, що для цього потрібні нові методичні та навчальні матеріали, широкий інформаційний обмін у сфері використання ІКТ в освітньому процесі, масштабна підготовка й перепідготовка викладачів усіх рівнів системи освіти (Н. Лазаренко [290, с.171]).

Упровадження інформаційних технологій і використання засобів ІКТ тісно пов'язане з появою в галузі освіти поняття «інформаційне освітнє середовище (ІОС)». У психолого-педагогічній та методичній літературі це поняття трактують по-різному:

– «комп'ютерне середовище» (І. Зязюн [165, с. 12]), (О. Коротков [228, с. 5]);

– «інноваційно-розвивальне середовище», «єдине освітнє інформаційне середовище» (В. Носков та ін. [350, с. 270]);

– «інформаційно-навчальне середовище» (С. Гончаренко [102, с. 149]);

– «комп'ютерне навчально-розвивальне середовище» (С. Сисоєва [435, с. 80]);

– «навчальний інформаційний електронний простір» (В. Биков [39, с. 39]);

– «комп'ютерне орієнтоване навчальне середовище» (В. Биков [38, с. 21]; Ю. Жук [152, с. 31]).

Погоджуємося з міркуваннями В. Бикова та Ю. Жука, які зазначають, що інформаційне середовище навчальної діяльності ЗВО формується всіма учасниками освітнього процесу, серед яких:

– «викладач, який визначає зміст програми предмета, вибір навчально-методичної літератури, методи викладання, стиль спілкування тощо;

– науково-педагогічний колектив університету, який визначає загальні вимоги до студентів, традиції ЗВО, що зберігаються, форму взаємин педагогічного й студентського колективів тощо;

– держава як громадський інститут, яка визначає матеріальне забезпечення вищої освіти в загалом, соціальне замовлення на формування тієї або іншої компетентності і поглядів тощо» (В. Бикова, Ю. Жук [40, с. 68]).

Пропонуємо сучасні характеристики ІОС:

– «відкритість (підтримка сучасних стандартів, технології Інтернет/Інтранет);

– можливість розширення (нарощення функцій відповідно до специфічних запитів навчального закладу);

– масштабованість (збільшення кількості сервісів, що надаються в середовищі; обсягу інформації, яка може оброблятися);

– розширення баз даних і знань не призводить до необхідності переналагоджувати систему);

– інтегрованість (можливість організувати єдине освітнє середовище для розширення задач, пов'язаних з розробкою й проектуванням навчально-методичного забезпечення освітнього процесу);

– адаптованість (динамічне налагодження під потреби як конкретного навчального закладу, так і окремого користувача)» (В. Уманець, Л. Шевченко [466, с. 192]).

Аналіз досліджень низки вітчизняних і закордонних психологів і педагогів В. Бикова, Б. Гершунського, А. Гуржія, Р. Гуревича, М. Кадемії, І. Роберт, О. Спіріна, Є. Хеннера та ін. уможливив висновок щодо особливого значення проблеми впровадження у сферу освіти ІОС, зокрема в систему вищої освіти. Як показало наше вивчення, що більшість учених дотримується думки, що ІОС – це цілісна система, яка складається із сукупності підсистем, які функціонують на основі сучасних інформаційно-технічних і навчально-методичних засобів.

На підставі аналізу різноманітних джерел, пропонуємо визначення *ІОС як єдиного інформаційного просту університету, що забезпечує системно організовану сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного та кадрового забезпечення комплексного завдання неперервної професійної підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах інформаційного суспільства* [280, с. 161].

З урахуванням того, що ІКТ продовжують інтегруватися та змінювати світ, у якому ми живемо та працюємо, то необхідним є перехід від усталеної адаптаційної освітньої до інноваційної моделі, мета якої, на думку Е. Тоффлера, «полягає в розвитку здібностей людини швидко й раціонально адаптуватися до мінливих умов» [463, с. 449]. Зазначимо, що ІОС університету функціонує як певна соціальна спільнота, яка формує й розвиває сукупність взаємостосунків у контексті соціокультурної світоглядної адаптації викладачів і студентів до європейського освітнього простору й навпаки.

Важливим інструментом створення ІОС педагогічного університету є впровадження ІКТ в освітній процес. Для цього в експериментальних навчальних закладах ми провели моніторинг їхнього ефективного використання за такими критеріями:

- наявність та завантаженість комп'ютерних лабораторій;
- кадровий склад та готовність працівників педагогічних університетів до роботи в ІОС;

- використання можливостей корпоративної мережі в освітньому процесі та управлінській діяльності.

За результатами моніторингу виявлено такі проблеми:

- різне технічне й технологічне забезпечення ЗВО;
- недостатня теоретична та практична підготовка працівників університетів;

- як педагогічні працівники, так і студенти не підготовлені до активного використання ІОС в освітньому процесі;

- підструктури навчальних закладів мають різний рівень готовності до впровадження ІКТ.

Для розв'язання визначених проблем ми розробили етапи інтеграції ІОС в освітній процес педагогічних університетів в умовах євроінтеграції.

I. Уточнення цілей та завдань інтеграції

У контексті впровадження ІОС в освітній процес педагогічних університетів ключові питання пов'язані із уточненням цілей та завдань, оскільки певною мірою змінюються умови функціонування навчального закладу. Першочергово, на нашу думку, потрібно здійснити:

- 1) аналіз організаційної, методичної й наукової діяльності ІОС педагогічних університетів України та Європи;

- 2) розроблення структури і принципів ІОС, що забезпечують функціонування педагогічного університету як ергатичної системи (системи управління, складовою якої є людина-оператор);

- 3) розроблення й реалізацію типової структури інституту / факультету й кафедри як інтерактивної інформаційної системи для забезпечення наукової, методичної й науково-дослідної діяльності;

- 4) створення умов для активного використання ІКТ в освітньому процесі й науковій діяльності;

5) надання працівникам університету і студентам можливості додаткового вивчення інноваційних ІКТ.

На нашу думку, упровадження ІКТ та підготовка працівників університету і студентів є найважливішими для розв'язання вищезазначених завдань. Ці процеси взаємопов'язані і мають відбуватися паралельно.

Метою успішної інтеграції ІОС в освітній процес педагогічного університету є створення автоматизованої системи навчального закладу, яка об'єднує всі підструктури та ланки його діяльності й досягається завдяки:

- створенню єдиного інформаційного простору, ефективно розвинутої комунікативної інфраструктури цієї системи;
- розробленню та впровадженню нових форм і методів управління навчальним закладом;
- скороченню часового проміжку між одержанням інформації та прийняттям рішення;
- упровадженню єдиного стандарту роботи з електронними документами, забезпечення доступності до них;
- автоматизації роботи з педагогічними працівниками, підструктурами;
- створенню інфраструктури управління корпоративними знаннями.

Важлива роль у створенні та організації ІОС належить адміністрації закладу вищої освіти, яка має розуміти потребу і нагальність упровадження ІОС в освітній процес, принципи його функціонування та шляхи постійного оновлення й вдосконалення.

Загалом завдання інтеграції ІОС на рівні організації освітнього процесу, керування ним, а також здійснення управлінської діяльності навчальним закладом представлено на рис. 4.3.

II. Проєктування і розгортання ІОС

Здійснений аналіз й оцінювання інтеграції ІОС в освітній процес педагогічних університетів дозволив зробити висновок про те, що формування ІОС має здійснюватися з урахуванням вимог Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про

Національну програму інформатизації», рекомендацій парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій і розвиток інформаційного простору України», наявної інфраструктури, своєрідності устрою життя ЗВО, основних положень Концепції стратегічного розвитку навчального закладу.



Рис. 4.3. Завдання інтеграції ІОС в освітній процес педагогічного університету (авторська розробка)

Специфіка попереднього етапу полягала в тому, що інтеграція ІОС розглядалася достить узагальнено, відповідно до стратегії діяльності педагогічного університету. На цьому етапі доцільно проектувати інтеграцію ІОС і здійснювати детальну координацію всього освітнього процесу, долучаючи ті його елементи, що базуються якраз на застосуванні ІОС.

Отже, під час проектування й розгортання середовища ми враховували, що якісна організація освітнього процесу ІОС педагогічного університету має забезпечувати розширення функцій, представлених на рис. 4.4.



Рис. 4.4. Функції інтеграції ІОС в освітній процес педагогічного університету (авторська розробка)

У проектуванні ІОС ми враховували також те, що:

1) на функціонування ІОС, його структуру та складові суттєво впливають інформаційні потреби користувачів;

2) до ІОС долучені як елементи єдиної системи усі чинники, що впливають на інформаційні процеси й інформаційні системи впродовж усього циклу – від проєктування до використання;

3) для існування, підтримки та наповнення ІОС необхідно створювати спеціальні підструктури, які б надавали повний набір сервісних служб та інформаційних ресурсів, що забезпечували б освітній процес у конкретному ЗВО.

Як засвідчує практика, для активного використання ІОС в освітньому процесі потрібні мережні координатори – інженерно-педагогічні працівники, відповідні структурні підрозділи, які здійснюють управління цим процесом. Ці координатори налагоджують роботу ІОС навчального закладу, надають консультації, запускають та наповнюють різноманітні інформаційні проєкти (М. Козяр, М. Кадемія та ін. [206, с. 112]).

Інше завдання – підготовка до використання ІОС. Для його розв'язання можуть бути використані різні можливості, одна із яких – проведення на базі педагогічного університету різних курсів підвищення кваліфікації як працівників університету, так і студентів щодо застосування ІКТ у різних видах діяльності.

III. Створення організаційної та технічної інфраструктури.

Апаратною основою будь-якого ІОС є локальна мережа, яка забезпечує доступ до серверів, комп'ютерної техніки, периферійних пристроїв і под. На етапі створення організаційної та технічної інфраструктури в університеті формують програмно-апаратні комплекси, комп'ютерні кабінети та лабораторії, інформаційно-обчислювальний центр, демонстраційні комплекси, робочі місця адміністративного персоналу, які оснащені комп'ютерною технікою, відбувається активне впровадження навчального програмного забезпечення.

Прикладом є інформаційно-освітнє середовище ВДПУ. Тут функціонує як зовнішня мережа Інтернет, доступ до якої забезпечено двома провайдерами «Datagroup» та Радіонет, так і внутрішня мережа Інтранет.

Поряд з технічними й апаратними засобами, середовище охоплює розгорнуті системи дистанційного чи змішаного навчання, такі як Moodle та Pias, наповнені електронними підручниками, довідниками, лабораторними практикумами, збірниками задач, тестами та відповідними тестувальними програмами, базами даних для збереження й автоматизації підсумків освітнього процесу, а також програми для управління та координації освітнього процесу.

Для розробки дистанційних курсів використовуються віртуальні навчальні середовища. Створено електронні підручники (посібники), електронні навчально-методичні комплекси, доступ до яких можна одержати з внутрішнього сайту (для всіх зареєстрованих користувачів), так і з зовнішнього сайту (викладачі відповідних дисциплін, адміністрація ЗВО, адміністратори сайту тощо) (рис. 4.5.).

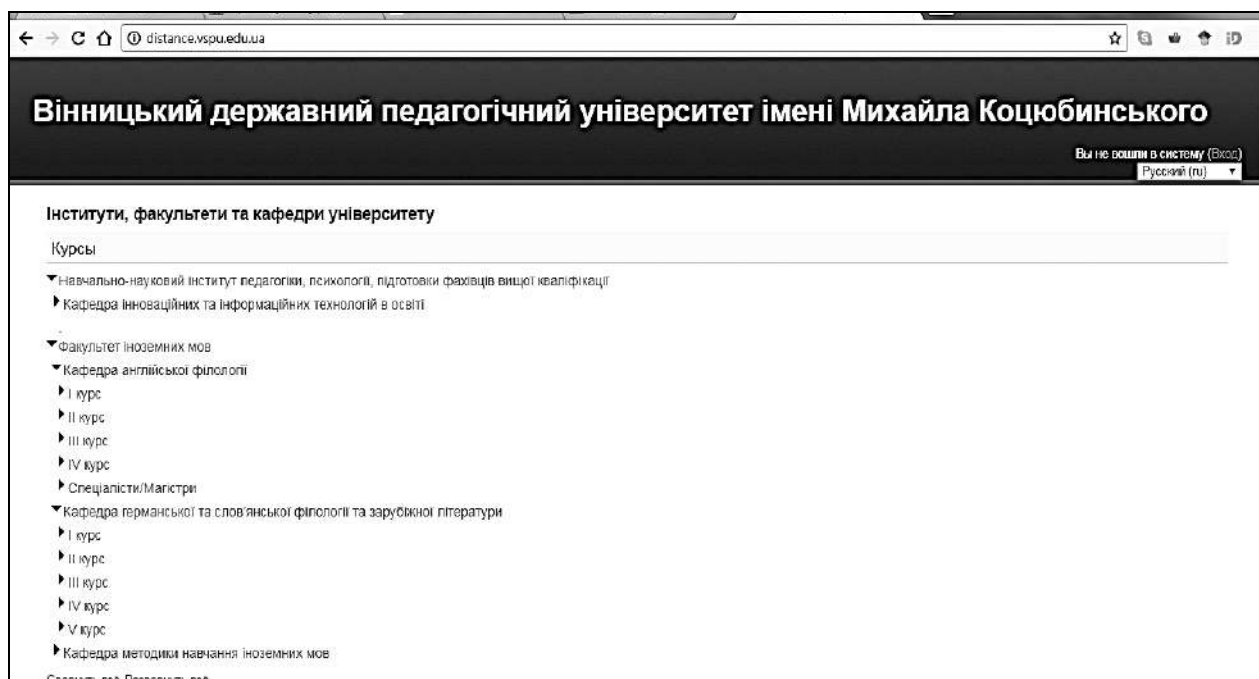


Рис. 4.5. Головна сторінка доступу до системи Moodle

В університеті створено локальну мережу, яка працює під керуванням серверів. Архітектура мережі побудована так, щоб забезпечити доступ користувачів до потрібної інформації з відповідним рівнем безпеки.

Створено також комплексну систему захисту інформації (КСЗІ), проведено категоріювання об'єктів інформаційної діяльності університету, складено відповідні акти; створено Службу захисту інформації та розроблено відповідні положення; створено, апробовано та введено в дію: положення про технічний захист інформації, календарний план робіт із захисту інформації; автоматизовану систему КСЗІ АС «ВДПУ-1»; інструкції адміністратора безпеки, інсталяції та конфігурування комплексної системи захисту АС класу 1 «ВДПУ-1»; настанову користувача АС класу 1 «ВДПУ-1»; формуляр робіт з АС класу 1 «ВДПУ-1»; модель загроз і модель порушника безпеки.

Згідно із вимогами чинного законодавства щодо захисту інформації, зареєстровано Декларацію про відповідність КСЗІ АС «ВДПУ-1» у Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України за № 242 від 21 січня 2014 року. Відповідно до рекомендацій і настанов Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України проведено аналіз стану системи захисту АС класу 1 «ВДПУ-1» та подано відповідну інформацію до компетентних органів. На сьогодні комплексна система захисту АС класу 1 «ВДПУ-1» функціонує у штатному режимі URL: http://www.euroosvita.net/prog/data/attach/493/zvit_rektora_vdpu_za_2017.pdf.

Комп'ютерна мережа педагогічного університету підключена до Інтернет за допомогою двох точок входу через два сервери. Для підтримки бібліотечних технологій використовують бібліотечний сервер [270, с. 50]. Поштовий сервер (vspu та *@vspu.edu.ua) забезпечує весь персонал необмеженою кількістю поштових скриньок, доступ до яких у локальній мережі здійснюють за допомогою програм електронної пошти, а ззовні через Інтернет – за допомогою Веб-інтерфейсу. Користувачі мережі мають можливість доступу до інформації, сформованої у вигляді баз даних (база даних персоналу, студентів тощо) (В. Уманець [467, с. 64]).

Інформаційно-освітнє середовище ВДПУ (рис. 4.6.) є мережним комп'ютерним програмно-апаратним комплексом з ієрархічною

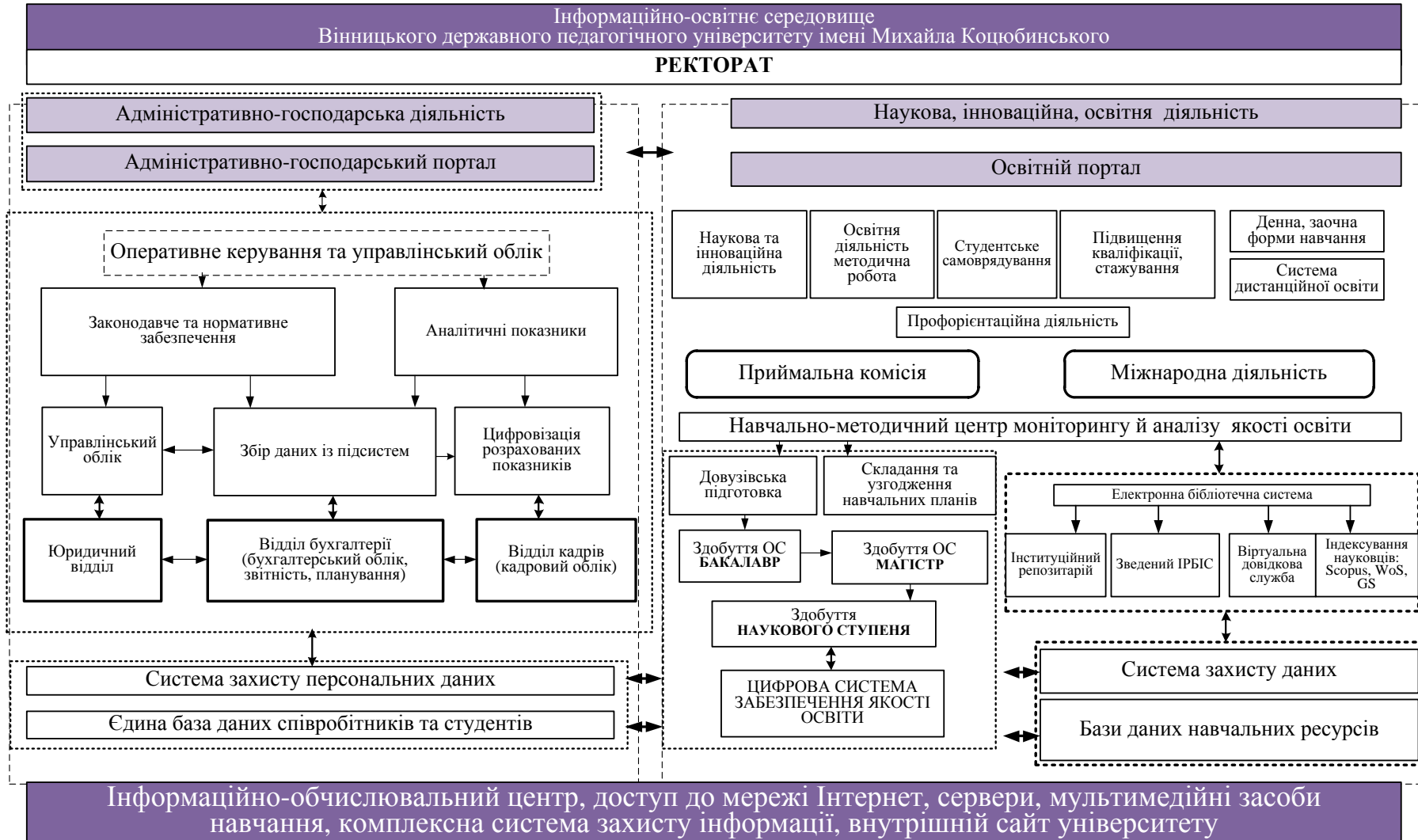


Рис. 4.6. Структура інформаційного освітнього середовища ВДПУ

(багаторівневою) структурою, що забезпечує: організацію освітнього процесу у ВДПУ з використанням технологій комп'ютерного та дистанційного навчання мережних навчальних ресурсів, упровадження комп'ютерних технологій в систему життєдіяльності університету (ведення документації, підготовка звітності, статистика, електронні журнали, бухгалтерія, інше) (А. Гуржій, Р. Гуревич [175]; М. Кадемія, В. Уманець [178]).

В університеті проводяться відеотрансляції важливих заходів як у локальній мережі, так і в Інтернет. За допомогою сучасних технологій можна спостерігати за процесом вступної кампанії, за доповідями на конференціях, проведенням відкритих занять тощо. Для обміну досвідом із викладачами інших навчальних закладів проводяться аудіо- та відео- конференції й вебінари. Студенти та викладачі мають практично необмежений доступ до мережі Інтернет з комп'ютерних лабораторій, бібліотеки ЗВО, із будь-якої точки навчального закладу.

Під час використання ІОС є можливість віртуальної роботи з різною інформацією. При цьому сама інформація може зберігатися в одній або кількох точках мережі, а доступ до неї здійснюватися з будь-якого робочого місця користувача. Мережа також дає змогу швидше й ефективніше обмінюватися даними без потреби залишати своє робоче місце. Правильно спроектована мережа є результатом спільної ефективної роботи для всіх її користувачів.

Переконані, що мережі дає змогу значно скоротити накладні витрати й на управління обладнанням і програмним забезпеченням комп'ютерів користувачів. Адміністратор мережі може, не залишаючи свого робочого місця, упродовж мінімального часу провести діагностику збоїв або нестандартних ситуацій, що виникли на комп'ютері користувача, забезпечити коректність використання ресурсів мережі через розмежування прав доступу користувачів.

IV. Моніторинг і адаптація ІОС

Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури педагогічного

університету потребує врахування особливостей організаційної взаємодії всіх підструктур навчального закладу. Важливим для якісної роботи є здійснення моніторингу кожного етапу роботи (рис. 4.7), оскільки фактичний хід організації освітнього процесу в умовах ІОС може суттєво відрізнятись від спроектованого.



Рис. 4.7. Моніторинг етапів інтеграції ІОС в освітній процес педагогічних університетів (авторська розробка)

Першочергово на кожному етапі варто здійснювати діагностику кризових явищ і неузгодженості елементів роботи ІОС. Для цього доцільно:

1) здійснити комплексний аналіз результатів діяльності ІОС та динаміку найважливіших об'ємних і якісних показників освітнього процесу й науково-дослідної діяльності педагогічного університету;

2) визначити основні причини виникнення та поглиблення проблем на методичному рівні (підготовка науково-педагогічних працівників і фахівців до роботи в ІОС, налагодження системи підвищення кваліфікації, удосконалення методичної роботи (проведення відповідних семінарів, навчань, курсової підготовки із залученням фахівців інформаційного обчислювального центру);

3) оцінити масштаб і можливі наслідки подальшого технічного та технологічного забезпечення функціонування ІОС; імовірність і терміни виникнення застарілого технічного забезпечення;

4) проаналізувати і спрогнозувати розвиток ситуації для визначення сприятливості зовнішнього середовища на ресурсному рівні – розробка та підтримка інформаційно-освітніх ресурсів, розміщення й збереження матеріалів;

5) оцінити внутрішні можливості університету щодо локалізації та подолання кризових явищ.

Систематичний моніторинг інтеграції ІОС на кожному етапі дозволяє внести своєчасні корективи з метою адаптації освітнього процесу в режимі реального часу, проводити додатковий аналіз і своєчасне доопрацювання принципів інтеграції ІОС.

Результати моніторингу дозволили обґрунтувати висновок щодо необхідності постійного здійснення аналізу та заміни застарілого програмного й технічного забезпечення та його адаптації до реальних умов освітнього процесу; вироблення критеріїв організації й перевірки результатів роботи ІОС; систематичного застосування ІКТ для організації освітньої та науково-дослідної діяльності; підвищувати кваліфікацію студентів і працівників педагогічного університету.

Уважаємо, що основна перевага застосування ІОС в освітньому процесі полягає в тому, що його впровадження варто зреалізовувати не за рахунок збільшення навантаження на викладачів і студентів, а шляхом приведення структури освітнього процесу до вимог євроінтеграційних процесів.

У результаті проведеного дослідження можемо стверджувати, що для розв'язання вищезазначених проблем необхідний системний підхід до створення й розвитку ІОС педагогічного університету. Пріоритетного значення набуває використання унікальних, інноваційних, креативних елементів, новітніх досягнень освіти і науки.

Безумовно, однією із важливих тенденцій євроінтеграції є те, що в розвинених країнах світу формують новий, інформаційний спосіб життя людей. ІОС досить швидко уможлиблює формування в майбутніх учителів нових звичок, стереотипів поведінки, нових культурних запитів і, зрештою, нових цінностей, істотно впливає на стиль життя і професійної діяльності. Тому вважаємо за необхідне дослідити шляхи розвитку Soft Skills майбутніх учителів у контексті інтеграції до ЄС.

4.3 Розвиток Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти

В умовах розвитку освітнього процесу, орієнтованого на пошук інноваційних моделей навчання ЄС, стратегічним напрямом професійно-педагогічної підготовки в педагогічному університеті є не лише підготовка студентів до роботи в системі освіти, а й забезпечення професійного розвитку особистості, її готовності до творчої самореалізації та інноваційної діяльності. Сьогодні, яке стрімкими темпами змінюється й оновлюється, вимагає від педагогічного університету цілеспрямованого вдосконалення підготовки вчителя, становлення його як професіонала, який глибоко знає свій предмет, є відкритим до інновацій у педагогіці, володіє різними технологіями навчання, здатний технологічно проєктувати дидактичний процес у закладі освіти на засадах педагогічної інноватики.

Ерудований, з високим рівнем розвитку критичного мислення, підготовлений до дослідницької діяльності, зорієнтований на реалізацію особистісного підходу до проєктування стратегії власного професійно-особистісного становлення, здатний самоактуалізуватися в педагогічній діяльності, набувати професійної компетентності, особистісного авторитету й статусу – саме такий педагог потрібен сучасній школі (Ю. Завалевський [153, с. 196]).

Узагальнення результатів вивчення досвіду організації педагогічної освіти у країнах ЄС уможливило обґрунтування висновку, що для сучасного вчителя найбільш важливими є:

- уміння й навички визначати проблему, окреслювати цілі;
- рефлексивні уміння (уміння осмислити завдання, для розв’язання якого недостатньо знань; уміння відповідати на запитання: чому потрібно навчитися для вирішення поставленого завдання?);
- пошукові та/або дослідницькі уміння (уміння самостійно генерувати ідеї, самостійно знайти інформацію, якої бракує в інформаційному полі, висувати гіпотезу, встановлювати причинно-наслідкові зв’язки);
- уміння й навички роботи у співпраці (уміння колективного планування, взаємодіяти з будь-яким партнером, ділового партнерського спілкування, взаємодопомоги в групі у вирішенні спільних завдань);
- менеджерські вміння (уміння проектувати процес, планувати діяльність, час, ресурси; уміння приймати рішення і прогнозувати їхні наслідки);
- комунікативні вміння (уміння ініціювати навчальну взаємодію з учнями: вступати в діалог, ставити запитання, вести дискусію, відстоювати власну позицію, знаходити компроміс, володіти навичками інтерв’ювання, усного опитування);
- презентаційні вміння та навички (навички монологічного мовлення, вміння впевнено тримати себе під час виступу, артистичні вміння, уміння використовувати різні засоби наочності під час виступу, відповідати на незаплановані запитання).

З метою підвищення якості педагогічної освіти особливо наголошуємо на необхідності неперервного професійного й особистісного саморозвитку вчителів. Неперервний професійний розвиток і саморозвиток педагогічних працівників визнано однією з найактуальніших проблем сучасності. У «Білій книзі національної освіти України» (за ред. В. Кременя (2010)) [43] зазначено, що педагогічна й науково-педагогічна діяльність (як професійна)

зумовлює суттєві персональні деформації (професійного походження), найпоширенішими з яких є:

- посилення акцентуацій характеру, фіксація й загострення саме тих схильностей, які в процесі професійної підготовки виявлялися лише як тенденції, що впливають на особливості взаємодії з учнями, студентами, світосприйняття, ставлення до себе й інших людей;

- зміна структури цілепокладання, за якої виникає пріоритет локальних, проміжних цілей над перспективними, предметоцентрична орієнтація;

- девальвація методологічних і загальнотеоретичних знань, переважання прагматичних настанов, неусвідомлення значущості загальнотеоретичної підготовки, нездатність використати її переваги в конкретних практичних ситуаціях, самостійно розробити стратегію педагогічної й науково-педагогічної діяльності, прагнення отримувати готові «рецепти», універсальні алгоритми, методичну допомогу;

- поява «комплексу загрози авторитету», сприйняття дій інших людей як таких, що спрямовані проти особистості педагогічного, науково-педагогічного працівника, містять невизнання його компетентності;

- ригідність сприйняття, мислення, поширення мовних штампів та експресивних засобів самовираження;

- відчуття певної самодостатності, гальмування й припинення професійного розвитку;

- жорстка фіксація, закостенілість, стереотипність у професійній позиції, її абсолютизація;

- «емоційне вигорання» як стан виснаження, який супроводжується цинізмом, негативною оцінкою педагогічної й науково-педагогічної праці загалом, негуманним ставленням до учнів, студентів, почуттям спустошеності, втоми, некомпетентності й неуспіху в професійній сфері;

- тривожність, що потребує пошуку безпеки, прагнення зберегти наявну ситуацію, а відтак зумовлює педагогічний і науково-педагогічний

консерватизм, несприйняття нового, прагнення будь-що нав'язувати свою правоту;

– формування настанов, стереотипів, звичок, що стосуються як внутрішніх механізмів регуляції (жорстко фіксованих ставлень), так і зовнішніх проявів (стилю поведінки) [43, с. 36].

Виникнення особистісних деформацій у професійній діяльності призводить до суттєвого зниження якості професійної діяльності. Тому, переконані, варто враховувати цей аспект у процесі фахового розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Хоча існують різні способи ефективного навчання, найбільш успішні вчителі мають багато подібних рис. Вони усвідомлюють, що є взірцем наслідування для своїх вихованців, і знають, як інтегрувати потреби стилю навчання учнів із матеріалом, який потрібно викладати. Діяльність учителя має творчий характер, оскільки професійні завдання, що виникають перед ним, вимагають здібності постійно створювати нові знання, інтегрувати відомі знання в нові комбінації, здійснювати пошук і розробку нових педагогічних методів і освітніх технологій передавання та поширення знань. Тому важливим є розвиток *Soft Skills* – особистісних рис, які підвищують взаємодію вчителів, продуктивність роботи та можливість кар'єрного зростання.

Уважаємо, що *Soft Skills* мають інтегрувати як особистісні риси (*екстраверсія, доброзичливість, сумлінність, відкритість досвіду, оптимізм, ініціативність, креативність, критичне мислення, управління часом*), навички міжособистісного спілкування (*комунікабельність, навички роботи в команді та навички лідерства, вільне володіння іноземними мовами*), так і навички вирішення проблем і прийняття рішень [280, с. 173].

У педагогічній теорії та практиці продовжуються пошуки шляхів удосконалення змісту вищої освіти та педагогічних умов його успішного засвоєння майбутніми вчителями передусім через упровадження різноманітних інноваційних технологій, які дозволяють комплексно

вирішувати освітні та соціально-виховні завдання, забезпечувати сприятливі умови для всебічного розвитку особистості, оптимально використовувати наявні зовнішні та внутрішні ресурси тощо (В. Беспалько, І. Бім, Б. Блум, О. Вербицький, Л. Гейхман, О. Падалка, О. Пехота, О. Пінчук, Є. Полат та ін.). На підставі вивчення літератури, власного досвіду та аналізу роботи експериментальних навчальних закладів нами виокремлено напрями розвитку Soft Skills майбутніх учителів в умовах євроінтеграції педагогічної освіти в Україні. Розглянемо їх більш детально.

Розвиток Soft Skills у процесі вивчення професійно орієнтованих та вибіркових дисциплін

Євроінтеграційні процеси та впровадження в практику педагогічної освіти інноваційних технологій навчання неможливе без підготовки нової генерації викладачів з новою педагогічною свідомістю, це, своєю чергою, потребує суттєвих змін в організації освітнього процесу.

Інтеграція педагогічних ЗВО в європейський освітній простір передбачає поєднання в освітньому процесі класичного просвітницького підходу з інноваційним, створення умов для розвитку Soft Skills студентів, їхньої самоідентифікації, самоактуалізації та самореалізації. Тільки спільний науковий пошук двох суб'єктів освіти (викладача і студента) та технології міжособистісної взаємодії в освітньому просторі університету, на наше переконання, можуть сьогодні створити умови для формування вільної, розвинутої й освіченої особистості, здатної жити і працювати в сучасних умовах.

Особливої уваги потребує аналіз особливостей розвитку Soft Skills у процесі вивчення професійно орієнтованих та вибіркових дисциплін. Зміст вищої педагогічної освіти можна розглядати на різних рівнях: академічному; предметному (навчальний матеріал, який закладений у програму та підручник); процесуальному (передача та засвоєння), а також на особистісному рівні, коли зміст переходить у внутрішній план особистості спочатку викладача, а потім студента і стає регулятором його професійної

діяльності. Ми акцентуємо на тому, що зміст вищої педагогічної освіти – поняття динамічне, багатогранне й багатоаспектне. Він постійно оновлюється і змінюється згідно з процесами, що відбуваються в суспільстві й освіті, коригується через стрімкий розвиток науки і практики.

Усвідомлюємо, що процес відбору і структурування змісту навчальних дисциплін надзвичайно відповідальний. Особливо остерігаємось того, щоб він не перетворився для студентів лише в певну порцію знань, які потрібно вивчити, скласти на екзамені викладачеві й забути. Отже, першим кроком, спрямованим на удосконалення змісту професійно орієнтованих та вибіркового дисциплін в університеті, має слугувати визначення чітких критеріїв його відбору. Найголовніший із них – відповідність змісту потребам майбутньої педагогічної діяльності в умовах євроінтеграції.

Першу реакцію студентів на оновлення змісту можна передати двома словами: «Для чого?». Звідси – другий критерій його відбору: відповідність змісту потребам та інтересам особистості майбутнього педагога. В опануванні змісту професійно орієнтованих і вибіркового дисциплін вирішальне значення має те, яке місце в житті людини посідає саме знання: чи дійсно воно є частиною її життя, чи лише зовнішньо нав'язане. Для того, щоб студенти неформально оволодівали знаннями, треба не «відбути» навчання, а «прожити» його; потрібно, щоб навчання увійшло в життя, щоб воно мало сенс. Зазвичай, емоційний ефект викликає той зміст, що входить у коло особистісно значущих проблем студента. В іншому разі, як свідчать результати анкетування та спостережень, студенти часто перебувають «поза змістом», оскільки зміст, який не викликає суб'єктивного, життєвого зацікавлення, здебільшого, не має і навчального інтересу. А процес його засвоєння, зазвичай, є виконанням чужої волі, наприклад, викладача. Ось чому особистісна значущість змісту або його відповідність інтересам, потребам і життєвому досвіду студентів є одним із найважливіших критеріїв його відбору.

Піклуючись про те, щоб навчальний матеріал відповідав, скажімо, темі заняття, викладачі одночасно «приміряють» його й до потреб студентів, забезпечуючи відповідність змісту тому колу проблем, на які натрапляє студент у повсякденному житті, у професійній діяльності та взаємодії з іншими людьми. Оскільки основне завдання викладача нової генерації – розвиток особистості, здатної до самостійного прийняття рішень, адекватних динамічним цивілізаційним викликам, то вважаємо, що орієнтація на зміст як на засіб розвитку мислення, його проблемність – достатньо важливий критерій відбору.

Поза сумнівом, що освітній процес у педагогічному університеті потребує від викладача єдності педагогічних знань і педагогічної дії, оскільки більшість студентів краще запам'ятовують не те, чому їх вчать, а те, як їх вчать. Власне, зосереджуємо увагу на шляхах розв'язання одного з найголовніших завдань професійної підготовки в умовах євроінтеграції, яке полягає в розвитку Soft Skills майбутніх учителів шляхом наслідування та ідентифікації у процесі проведення навчальних занять, зокрема практичних, із дисциплін педагогічного циклу. Важливою умовою розвитку Soft Skills вважаємо урізноманітнення методів і прийомів навчання, виховання, контролю за навчально-пізнавальною діяльністю та постійне поповнення викладачем їхнього арсеналу (В. Каплінський, Н. Лазаренко [190, с. 63]).

Одне з найважливіших завдань методики викладання в педагогічному університеті – спрямування теоретичних положень у практичне русло. Зауважимо, що майже в усьому світі мета навчання така: знати, щоб уміти робити. Одним із недоліків вітчизняної системи освіти, на жаль, є те, що все ще для значної кількості студентів рушійною силою навчання є оцінка, документ (диплом). Саме тому студент часто зацікавлений не в знаннях і практичних вміннях, а в одержанні позитивної оцінки. Тому для підготовки фахівця викладач педагогічного університету має разом із теоретичними знаннями передавати й ті способи, навички й уміння, які стануть у нагоді майбутнім педагогам під час викладання, і це буде сприяти не лише

засвоєнню навчального матеріалу, а й ефективному використанню практичних умінь.

Удосконалення змісту професійно орієнтованих і вибіркових дисциплін з метою розвитку Soft Skills майбутніх учителів стосується не тільки дисциплін педагогічного спрямування. Пошук нового в їхньому змісті, методах, дидактичних засобах та принципах організації навчання загалом сприяє: по-перше, забезпеченню інтересу до майбутньої професійної діяльності; по-друге, реалізації пізнавального та виховного потенціалів професійно орієнтованих і вибіркових дисциплін; по-третє, активізації пізнавальної активності та розкриттю творчого потенціалу студентів; розвитку педагогічного мислення та більш успішному розвитку Soft Skills майбутніх учителів. Особлива тематика занять дозволяє студентам розвивати інструментальну сферу особистості, накопичувати цікавий пізнавальний матеріал, формувати власні бази даних, що в сукупності забезпечує інформаційну підтримку майбутнього вчителя та сприяє його особистісному становленню.

Застосування інноваційних технологій із метою розвитку Soft Skills майбутніх учителів

Нинішнє прискорення суспільного прогресу відбувається на дослідницько-інноваційній основі, а тому необхідне підвищення наукового потенціалу університетів, зокрема й педагогічних. З огляду на появу міжнародних університетських рейтингів і стрімке зростання кількості ЗВО, науковий потенціал педагогічних університетів є чинником їхньої конкурентоздатності.

Необхідність розвитку наукового потенціалу педагогічних університетів підтверджується результатами аналізу рангово-просторових, рангово-вікових і рангово-організаційних закономірностей розвитку університетського потенціалу. Так, у дисертації О. Слюсаренко з'ясовано, що найвищі місця в світових рейтингах посідають навчальні заклади з тих

регіонів і країн, де забезпечується дослідницько-інноваційний тип суспільного прогресу [442, с. 6].

В Україні визнано, що державна освітня політика покликана змінювати ставлення суспільства до освіти та її наукового супроводу з огляду на перспективу реформування освітньої сфери, як того вимагають євроінтеграційні та глобалізаційні виклики ХХІ ст., дослідницько-інноваційний характер цивілізаційного поступу, культурно-історичні, суспільно-політичні, соціально-економічні та науково-технологічні процеси в українському суспільстві (О. Слюсаренко [442, с. 11]).

У «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (за ред. В. Кременя (2016) зазначено, що «центральна роль у забезпеченні інноваційного розвитку українського суспільства належить сферам освіти та наукових досліджень і розробок» [339], а тому необхідним є створення сучасного науково-методологічного та методичного супроводу змін в освіті, яке повинні забезпечити науки про освіту, педагогіка і психологія.

Акцентуємо на тому, що викладач вищої школи європейського типу – це не лише транслятор навчальної інформації, а коуч, тобто тренер, консультант, порадник, друг, партнер, який створює комфортні умови для розвитку кожного студента. Для підготовки такого фахівця надзвичайно важливо впроваджувати інноваційні педагогічні технології, які є продуктивними способами засвоєння змісту. Розглядаючи їх у контексті динаміки сучасного розвитку суспільства, особливу увагу зосереджуємо на тому, що викладач, який ігнорує в своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відстає від суспільних процесів, а й формує відповідні комплекси у студентів.

У педагогічній літературі наявні різні підходи до визначення поняття «інновація». Науковці звертають увагу на розбіжність дефініцій між «нововведенням» і «змінною»: зміна повинна вмещувати в собі поліпшення відповідно до заздалегідь поставлених цілей. «У педагогічних інноваціях

завжди існує відкрита самим учителем або запозичена нова ідея, тому новаторський досвід повинен бути осмислений у вигляді ідеї або концепції. У цьому зв'язку вчителю необхідно опанувати науковою рефлексією, що дозволяє співвідносити ту або іншу інноваційну систему з безліччю завдань конкретного дослідження», – зазначає В. Сластьонін [437, с. 122].

Ураховуючи досягнення сучасної науки, виокремлюємо два основні типи інноваційних підходів до освітнього процесу у вищій школі. До першого, відносимо так звані інновації-модернізації, які сприяють модернізації освітнього процесу, спрямовані на досягнення гарантованих результатів у межах традиційної репродуктивної орієнтації. Покладений в їх основу технологічний підхід до навчання передбачає насамперед передавання студентам знань і формування способів дій за зразком. Такий підхід зорієнтований на високоефективне репродуктивне навчання. Зазначимо, що репродуктивна діяльність – це засвоєння та відтворення студентами фіксованих знань і способів діяльності, що відповідає традиційним цілям навчання.

Інший інноваційний підхід до навчання визначаємо як інновації-трансформації, покликані забезпечити якісне перетворення освітнього процесу, надати йому дослідницького характеру. Відповідний дослідницький підхід до навчання передбачає формування у студентів досвіду самостійного пошуку нових знань, застосування їх в нових умовах, формування досвіду творчої діяльності з виробленням ціннісних орієнтацій.

Проте, враховуючи науковий доробок українських науковців щодо аналізу інноваційних підходів у педагогіці (І. Дичківська [129]; І. Коновальчук [222]; О. Мариновська [312]; К. Макогон [309]; О. Лозова [300]; О. Огієнко [353]; Л. Шевченко [499]), зауважимо, що інновації – це не самоціль. Вони лише тоді доцільні, коли забезпечують якість щодо оволодіння базовими складниками змісту вищої педагогічної освіти. Не кожне нововведення є раціональним і прогресивним. Інколи навпаки, нововведення можуть дестабілізувати функціонування педагогічної системи

й створити додаткові труднощі. В умовах зростання динамізму розвитку системи освіти викладач педагогічного університету має сформувати у студентів самостійність, самодостатність, відповідальність, інноваційність, прогностичність, фундаментальну особистісну компетентність, здатність навчатися впродовж життя.

Вивчення роботи провідних педагогічних університетів та власний педагогічний досвід дозволили зробити висновок, що проблема модернізації педагогічної освіти, як і будь-яка масштабна соціальна проблема, не може бути вирішена, якщо робити ставку лише на окремих творчих, інноваційно налаштованих викладачів. Наголошуємо на необхідності спеціальної організації інноваційної діяльності всіх науково-педагогічних працівників університету. Організуючи інноваційну діяльність викладачів педагогічного університету, ми усвідомлювали, що інноваційності та креативності не можна навчити повною мірою, тому що ці якості передбачають більш високу здатність до нестандартного мислення, свідомості, ефективного самоуправління, самоконтролю та горизонтальної взаємодії з колегами. Для цього треба змінити сам характер мислення та свідомості, виховувати якомога раніше певні властивості розуму, ментальності та світосприйняття (Г. Бахтіна [33, с. 172]).

Дослідницька діяльність викладачів педагогічного університету має бути зорієнтована лише на ті інновації, які є прогресивними, не завдають шкоди й відкривають нові можливості в розвитку студентів. Таких позицій ми дотримуємося під час застосування інноваційних технологій, вважаючи, що однією з найважливіших ознак викладача педагогічного університету є відкритість новому й здатність до прогресивних змін. Тому, організуючи інноваційну діяльність викладачів і студентів, ми намагаємось створити інноваційне середовище, ураховуючи твердження А. Вірковського [79, с. 50], що «ступінь інноваційної культури, досягнутої в сучасному навчальному закладі, значно впливає на ефективність підготовки майбутніх фахівців, форми та засоби навчально-методичного забезпечення окремої спеціальності

і на пряму підготовки за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем, визначає міру визнання загальнолюдських цінностей і пріоритетів стосовно інноваційної діяльності».

Організуючи діяльність ВДПУ в умовах євроінтеграції, ми дотримуємось положення про те, що нововведення й інноваційний процес – це формування й розвиток змісту й організації нового. Інноваційні процеси потрібно свідомо проєктувати, а потім упроваджувати їх у наявні структури досвіду. З цією метою для формування та розвитку Soft Skills майбутніх учителів нами запропоновано такі інноваційні технології навчання:

1) інноваційні педагогічні технології: проєктна діяльність; дискусії; ділові ігри; «мозковий штурм»; науково-дослідна робота; технології колективного навчання; проблемне навчання; інтегроване навчання; STEM, STEAM, STREAM-освіта та ін.

2) хмарні технології (навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі): програмні засоби для захоплення чи запису відео, аудіо тощо; програмні засоби моделювання фізичних процесів; редактори презентацій; табличні процесори; статистичні пакети; системи комп'ютерної математики.

3) мережні технології відкритих систем освітнього призначення: електронні бібліотеки; сервіси Веб 2.0; соціальні мережі; автоматизовані системи перевірки на плагіат; технології дистанційного та мобільного навчання; технології автоматизації досліджень і розробок.

4) вивчаємо можливості й поступово запроваджуємо в освітньому процесі SMART-університет та SMART-технології (інтерактивний навчальний комплекс, що дозволяє створити, редагувати та поширювати мультимедійні навчальні матеріали, як в аудиторний, так і в позааудиторний час): інтерактивні дошки; програмне забезпечення SMART Notebook; цифрові документ-камери;

інтерактивні системи опитувань; SMART-системи керування аудиторією.

Проаналізуємо деякі з них більш детально.

Відправною домінантою, що зумовлює всі характеристики освітнього середовища, є пріоритет суб'єкт-суб'єктних відносин. Психологічною умовою реалізації цього зв'язку в освітньому середовищі є діалогічний потенціал. Діалог забезпечує функціонування механізму інтеріоризації, завдяки якому зовнішня взаємодія в системі «викладач – студент» переходить «усередину» останнього, визначаючи тим самим його індивідуальну («інтерсуб'єктну» за змістом) психологічну своєрідність. Рекомендуємо викладачам поширити арсенал організаційних форм проведення занять, насамперед неформальних, у яких діалогічний метод стає домінантним. Особливу увагу приділяємо диспутам, співбесідам, самоаналізу, «мозковим штурмам», моделюванню, конструюванню, захисту творчих проєктів, проблемним і ситуаційним завданням, дидактичному театру, навчанню пошуку альтернативних рішень. Така організація роботи передбачає варіативність змісту навчання, певну ступінь свободи вибору студентом.

Наприклад, для формування таких умінь і навичок і, відповідно, розвитку Soft Skills майбутніх учителів під час викладання майже всіх дисциплін широко впроваджується метод проєктів як одна з найпоширеніших інноваційних педагогічних технологій. Цей метод, як засвідчує практика, доцільно застосовувати для розв'язання проблеми, що вимагає інтегрування різноманітних методів, засобів навчання та поєднання знань і вмінь із різних галузей науки. Потрібно, щоб результати вирішення проблеми були матеріальними, скажімо, якщо це теоретична задача, то має бути її конкретне розв'язання, якщо практична – то конкретний результат, готовий до впровадження. Одне із завдань методу проєктів полягає у формуванні і розвитку пізнавальної активності студентів; розвитку вмінь самостійно оволодівати новими знаннями та поєднувати їх у єдину систему, інтегруючи відомості з різних наук; розвиток пізнавальних процесів.

У педагогіці «проект» витлумачують як конкретний напрям роботи студентів для створення реального практичного або теоретичного об'єкта.

Арсенал педагогічних прийомів, що застосовують під час проєктування, постійно поповнюється. Найбільш ефективним є проведення теоретичних семінарів, студентських конференцій, у межах яких планується проведення виставок, під час яких можна познайомитися з роботами попередніх виконавців.

Аналізуючи особливості діяльності студентів за методом проєктів у сучасному інформаційному суспільстві, зазначимо, що нині це, зазвичай, робота з використанням ІКТ, які дають змогу організувати науково-дослідницьку діяльність учасників, використовуючи при цьому розмаїття засобів і форм самостійної, пізнавальної, практичної і творчої роботи; організувати оперативну консультаційну допомогу.

Проєктна діяльність дає змогу розвивати в студентів такі Soft Skills, як комунікаційні навички, культуру спілкування, що передбачає з боку партнерів уміння стисло й чітко формулювати власні думки, вести дискусію, аргументовано доводити свою позицію й уміти слухати та поважати думку партнера; формувати навички дослідницької діяльності, уміння моделювати роботу наукової лабораторії, творчої майстерні.

На нашу думку, ця діяльність базується на широкому взаємному спілкуванні та взаємонавчанні; на вільному обміні думками, ідеями, інформацією учасників спільного проєкту; на цілком природному бажанні пізнати нове, розширити свій світогляд. Вона має в своїй основі реальні дослідницькі методи (наукова або творча лабораторія), що дають змогу пізнавати закони природи, основи науки, техніки, технологій, особливості різноманітних видів творчості в процесі спільної діяльності групи учасників; сприяє набуттю різноманітних супутніх навичок, що можуть бути корисними в житті, також і навичок користування комп'ютерною технікою.

Нині базовими вміннями майбутніх учителів є використання сервісів Веб 2. 0, оскільки вони дозволяють не лише подорожувати в мережі Internet, а й спільно працювати, розміщувати в мережі текстову та медійну інформацію, спілкуватися між собою. Перехід студентів на рівень учасників

мережевих співтовариств надає можливості не тільки ефективно впроваджувати ІКТ у професійну педагогічну діяльність, а й сприяє розвитку низки Soft Skills майбутніх учителів, розширенню світогляду майбутніх педагогів; оволодінню вміннями спілкуватися в мережі Internet; організації міжособистісної взаємодії; умінню співпрацювати у групі; допомагає систематично підвищувати рівень загальнокультурної, технологічної й інформаційної компетентності.

Сервіси Веб 2.0 як основні засоби реалізації мережевої діалогової взаємодії дозволяють діяти спільно, здійснювати обмін інформацією, зберігати покликання й документи, реалізовувати можливості технологій мультимедіа, гіпертексту, спільно створювати й редагувати публікації. Вони розкривають для навчальної діяльності такі можливості: доступ до безкоштовних електронних ресурсів навчального призначення; самостійне створення мережевого навчального контенту; співтовариства за діяльністю учасників мережевого педагогічного спостереження; взаємна критика поглядів і думок, а також сторонніх точок зору; звернення за роз'ясненнями, за критикою; мотивування допомоги; створення проблемних, пошукових, дослідницьких спільних проєктів навчального й пошукового призначення. Для прикладу, сторінка кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ знаходиться за посиланням URL: <https://www.facebook.com/groups/128890884412312/>

Особливий інтерес щодо використання соціальних сервісів у професійній підготовці майбутніх учителів викликають онлайн-щоденники (блоги), педагогічний потенціал яких полягає в тому, що студенти в процесі отримання, трансформації знань і подальшого публікування своїх робіт учаться конструювати знання, засновані на рівноправних відносинах та спілкуванні (І. Зязюн, Л. Крамущенко та ін. [370, с. 319]).

Популярність освітніх блогів нині зумовлюється двома чинниками: по-перше, публікувати та представляти інформацію в Internet за допомогою блогів досить легко, оскільки робота блогера зводиться до створення нового

поста, для якого необхідно задати назву та ввести саме повідомлення, використовуючи навички набору та форматування текстової інформації, що відповідають алгоритму роботи у звичайному текстовому редакторі. Пост зберігається на сервері, який автоматично формує Веб-сторінки, гіперпокликання, додає стиль форматування тощо. По-друге – це швидка доступність у мережі Інтернет до опублікованої інформації (Н. Лазаренко, В. Уманець [286, с. 14]).

Використання тематичного блогу для будь-якої дисципліни потребує педагогічної майстерності викладача, а також сприяє розв'язанню низки питань щодо організації освітнього процесу, зокрема: здійснення спільної роботи під наглядом модератора (викладача), що істотно розширює ефективність групової навчальної діяльності; можливість побудувати маршрут для студентів (створення покликань на потрібні сайти) з метою формування інформаційної культури студентів; організація особистого інформаційного простору викладача та студентів; забезпечення оперативного та надійного зв'язку між учасниками освітнього процесу для вирішення питань, отримання відповідей, обговорення поточних проблем організаційних моментів; зручність додавання, читання та пошуку потрібних повідомлень, що дає змогу розгортати конструктивні дискусії, які є невід'ємною частиною педагогічного процесу; надання студентам можливості обмінюватися інформацією один з одним, а також зреалізовувати самостійну роботу і взаємонавчання.

На рис. 4.8. представлено сторінку навчального блогу URL: <https://vdpu-science.livejournal.com> для вивчення дисципліни «Методологія та методика наукових досліджень» англійською мовою. Викладачі, які є авторами блогу, констатують, що студенти мають підвищений інтерес до такого методичного прийому в навчанні (О. Жовнич [150, с. 319]). З блогом Н. Шкрєбети [174; 502] «Казкотерапія дітей з особливими потребами» можна ознайомитись за покликанням <https://kaskoterapiy.blogspot.com/>.



Рис. 4.8. Сторінка навчального блогу «<https://vdpu-science.livejournal.com>» для вивчення дисципліни «Методологія та методика наукових досліджень»

На сторінках блогу традиційними є онлайн-дискусії магістрантів із проблем освіти, наукових досліджень, написання й оформлення магістерських робіт тощо (рис. 4.9.).

Для студентів, як засвідчує практика, робота з блогом сприяє: розширенню власного світогляду в умовах ознайомлення з досвідом учасників учительської спільноти; обміну досвідом, оскільки студенти перечитують і цитують записи відвідувачів блогу; удосконаленню культури писемного мовлення в умовах додавання коментарів та записів у блозі; залученню студентів до вчительської спільноти в мережі Internet; удосконаленню ІКТ-навичок через опрацювання Веб-ресурсів мережі Internet; розвитку прагнення до грамотності, оскільки записи та коментарі студентів доступні для широкого кола відвідувачів блогу; самоствердженню щодо формування й обґрунтуванні власної думки (О. Жовнич [150, с. 319]; Н. Лазаренко [268, с. 89]).

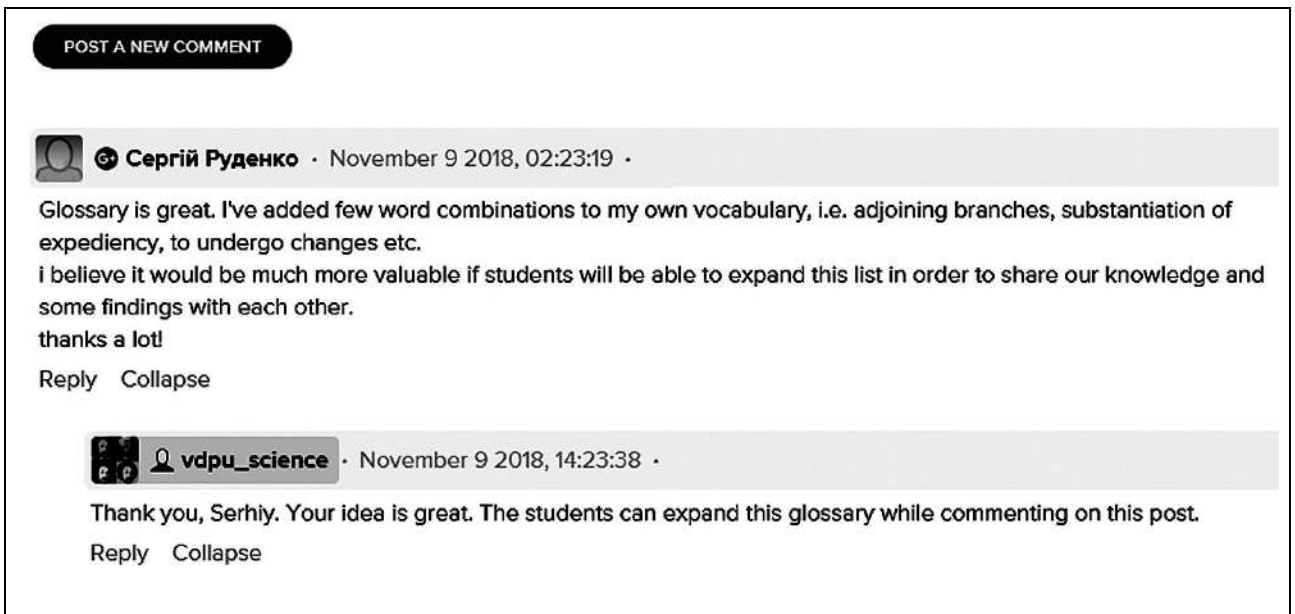


Рис. 4.9. Фрагмент дискусії на форумі блогу URL: <https://vdpu-science.livejournal.com>

Інтеграція сервісів Веб 2. 0 та електронних освітніх ресурсів, зокрема у блозі, дозволяє викладачеві розміщувати цікаві матеріали, корисні покликання, інтерактивні тести; створювати власні колекції навчальних матеріалів, відеоуроків; організовувати онлайн-роботу та розширювати межі для спілкування зі студентами й колегами. Спільна робота викладача та студентів формує вміння зберігати, здійснювати пошук, аналіз і визначати якість освітніх Веб-ресурсів у мережі Internet, а також користуватися Веб-технологіями для забезпечення освітніх цілей і самоосвіти.

На основі ІКТ створюються засоби підтримки освітнього процесу, урахуваючи довідники, текстові, графічні матеріали, навчальні системи. Для прикладу, на сайті викладача М. Ковтонюк URL: www.kovtonyuk.inf.ua (рис. 4.10.) функціонує стандартний для такого типу структур перелік матеріалів: *новини*; *електронний посібник* (для самостійного опрацювання теоретичного й практичного матеріалу, створений на гіпертекстовій основі, що дає змогу студенту працювати за індивідуальною освітньою траєкторією); *файловий розділ* (тут авторизованим користувачам доступні додаткові матеріали); *виставки* (можливість показати кращі студентські навчально-дослідницькі чи

науково-дослідні проєкти); *інформація про кураторів проєкту* загалом і з окремих розділів; *галерея фото* з конференцій, конкурсів, олімпіад, захисту дипломних робіт.

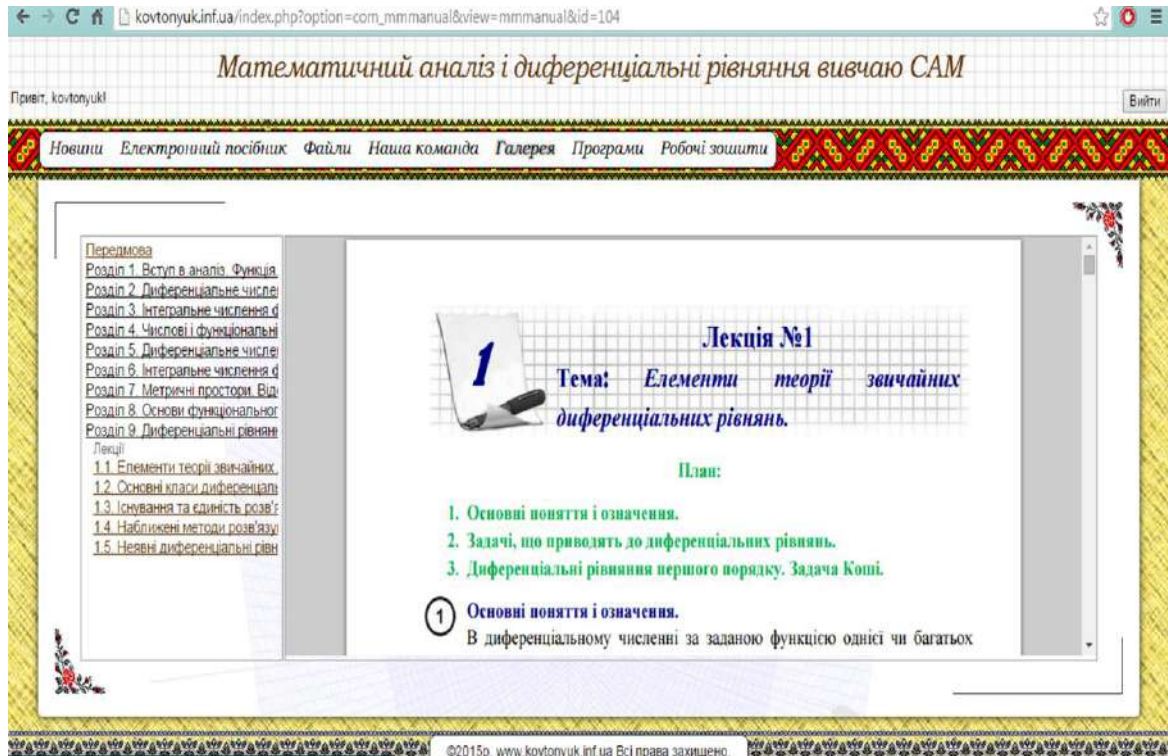


Рис. 4.10. Новий освітній проєкт на сайті URL: www.kovtonyuk.inf.ua

Електронний навчальний посібник є електронною версією навчальних посібників із математичного аналізу та диференціальних рівнянь, призначений для використання в навчальному процесі, містить 9 розділів. Сайт перебуває у відкритому доступі. Ним можуть скористатися ще й студенти багатьох країн світу, які володіють українською мовою. Стосовно загальної статистики відвідувань користувачами сайту, то їх кількість змінюється залежно від років і від місяців. Наприклад, у 2015 р. кількість сеансів (щомісячна) становила в середньому 400, наприкінці 2016 р. – 700-800, у березні 2017 р. – 1084. Також змінюється і якісний склад відвідувачів. Це залежить, на нашу думку, від планування екзаменаційних сесій у різних країнах.

Зокрема, у березні 2017 р. сайт активно відвідували 27,48% користувачів з України, 20,39% з Польщі, 11,61% з США, 9,13% з Німеччини, 3,63% з Нідерландів, 3,46% з Великобританії, 2,22% з Швеції, 2,04% з Сінгапура і 1,06% з Франції.

У 2017 році на кафедрі математики та інформатики розпочато підготовку нового проєкту е-посібника з математичного аналізу англійською мовою «Calculus and Differential Equations: self-study guide» (рис. 4.11).



Рис. 4.11. Фрагменти сайту викладача М. Ковтонюк англійською мовою

Тут представлена англійська версія лекцій з україномовного е-посібника. На перспективу заплановано переклад поки що двох розділів: «Диференціальне числення функції однієї змінної» (Single Variable Calculus. Differentiation) й «Інтегральне числення функції однієї змінної» (Single Variable Calculus. Integration). У проєкті беруть участь аспіранти й студенти ВДПУ. Найскладнішим завданням є редагування тексту, яке має виконувати фахівець, який вільно володіє математичним аналізом в україномовній і англійській версіях.

Мережеві сервіси виявилися достатньо ефективним засобом для забезпечення відвідуваності сайтів і зворотного зв'язку серед учасників мережевої спільноти, що спричинило швидку появу та популярність досить великої кількості соціальних Веб-сервісів, тобто сервісів Веб 2.0 [561; 602; 655], котрі, інтегруючись з електронними освітніми ресурсами, можуть вирішувати професійні завдання, долучатися до обговорення й виконання наукових проєктів, здійснювати наукові дослідження, демонструвати й обговорювати результати власних досліджень в інформаційному середовищі (Е. Патаракин [367, с. 56]).

Створення педагогічних співтовариств ініціюється методичними службами й педагогічними колективами. Учасниками взаємодії є педагоги, студенти та інші суб'єкти освітнього процесу. Метою діяльності мережевого педагогічного співтовариства є освоєння актуального для освіти й особистісно значущого для кожного учасника змісту, традиційних цінностей культури; формування професійної компетентності у процесі спільної освітньої діяльності. Засобами взаємодії в мережевих педагогічних співтовариствах є різні канали комунікації, соціальні сервіси збереження та спільного редагування інформації в мережі Internet. Отже, можемо зробити висновок, що мережеве педагогічне співтовариство – це група суб'єктів педагогічного процесу, що підтримує спілкування, веде спільну діяльність засобами ІКТ.

Студентам демонструємо діяльність різних учительських асоціацій. Наприклад, Міжнародна асоціація вчителів і викладачів англійської мови як іноземної (IATEFL) URL: <http://www.britishcouncil.org.ua> представляє свої матеріали на Facebook, Twitter, Instagram, Vimeo, Flickr, YouTube. Всеукраїнська асоціація Монтесорі-вчителів має свою сторінку на фейсбук URL: <https://www.facebook.com/montessoriasociation.org.ua/>, де постійно презентуються конференції, семінари-тренінги. На сайті Всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова доба» <https://www.novadoba.org.ua/> представлені інтерактивні навчальні курси,

електронні підручники, новини, семінари, вебінари, методичні посібники тощо.

Важливою умовою здійснення діалогової взаємодії в мережевих педагогічних співтовариствах, як засвідчує наше дослідження (Н. Лазаренко, В. Уманець [286, с. 12]), є готовність педагогів до взаємодії, що складається з таких компонентів: мотиваційного – формування позитивної мотивації педагогів щодо участі в мережевій діалоговій взаємодії; інформаційного – підготовка педагогів до діалогової взаємодії в мережі Internet у різноманітних формах; методичного – методична підготовка професійного спілкування і спільної діяльності педагогів у мережі Internet, у межах мережевих професійних співтовариств.

Отже, застосування інноваційних технологій має такі переваги: 1) підвищення навчальної мобільності (просторової, часової); розширення можливостей для навчальної комунікації; 2) спрощення організації самостійної роботи студентів; 3) зручність управління навчальною діяльністю студентів; 4) розширення можливостей для самоорганізації та саморефлексії; 5) можливість більш ефективного розподілу часу; 6) зручність діагностики у професійній підготовці студентів.

Розглядаючи в межах дослідження особливості застосування інноваційних технологій з метою розвитку Soft Skills майбутніх учителів, дотримуємося думки, що в педагогічних ЗВО потрібно створювати середовище, яке б поєднувало різні проблемні й дослідницькі програми для підготовки майбутніх учителів з інноваційним і пошуковим мисленням. Так, відповідно до програми творчого проєкту «Учитель XXI століття: європейський вимір» в університеті створено низку лабораторій (Н. Лазаренко [262]):

Лабораторія мотивації обдарованої студентської молоді до лідерства

Зміст і форми організації роботи: презентації, Веб-конференції, Е-симпозіуми щодо актуалізації найсучаснішого американського досвіду роботи з обдарованою молоддю, формування їхньої лідерської позиції; круглі

столи, дискусійні салони, обмін досвідом щодо удосконалення професійної підготовки (перепідготовки) педагогічних працівників, зокрема щодо інноваційного методичного та технологічного забезпечення роботи з обдарованою молоддю, формування лідерської позиції студентів; педагогічний супровід підтримки обдарованої молоді та мотивації їх до лідерства; забезпечення ціннісного контексту педагогічного супроводу та побудови особистісних стратегій самореалізації (О. Паламарчук та ін. [365, с. 80]).

Лабораторія педагогічного інсайту: освітні технології XXI століття

Зміст і форми організації роботи: майстер-класи для студентів та вчителів з оволодіння інноваційними освітніми технологіями: комп'ютерне навчання, перевернуте навчання, інтегроване навчання, ігрове моделювання, занурення в дисципліну тощо; комп'ютерний тренажер із практичної підготовки майбутніх вчителів до роботи в школі та перепідготовки вчителів з педагогічної майстерності, перепідготовка вчителів; тренінг щодо формування технології саморегуляції вчителя. У роботі лабораторії, окрім викладачів і студентів, узяли участь:

- переможець міського етапу Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року 2009»;
- призер міського конкурсу «Класний керівник року 2012»;
- лауреат Всеукраїнського конкурсу «Парк педагогічної майстерності 2014»;
- номінант міжнародного списку «Microsoft Innovative Educator Expert 2015»;
- учитель-ментор у рамках програми з міжнародної співпраці ВДПУ та Британських Рад та Гете-Інституту з професійної підготовки майбутніх фахівців «Учитель нового покоління» (з 2016 року) та багато інших визначних досягнень;
- учасник регіонального фестивалю освітніх технологій «Перспектива-Суми-2017»;

- учасник кокурсу Global Teacher Prize Ukraine 2017 (увійшов до п'ятірки кращих учителів України);
- учасниця проєкту «Мережа для сталого розвитку CLIL у моїй школі» (Гете-Інститут, Київ, з 2018 року) та інші.

Принадно зауважимо, що всі згадані вище учасники є випускниками ВДПУ.

Лабораторія професійного становлення майбутнього вчителя

Зміст і форми організації роботи: робота із старшокласниками для самовизначення у професії педагога та поступового професійного становлення, проведення «Педагогічного класу» (доц. В. Каплінський); інноваційні лекції, цикл професійних тренінгів, перегляд мотиваційних відеороликів, рекламних відеороликів переможців конкурсів педагогічної майстерності, обговорення сучасних педагогічних фільмів, розв'язання педагогічних ситуацій, розробка індивідуальних творчих проєктів («Пізнай і створи себе», «Шлях до успішного педагога», «Знайти себе у професії вчителя», «Я – вчитель майбутнього», «Мої перші кроки у професії педагога»).

Історико-педагогічна студія - вітальня

Зміст і форми організації роботи: вивчення педагогічного краєзнавства, педагогічної спадщини видатних педагогів, науковців, громадських діячів. Відзначення ювілейних дат педагогів минулого. Форми роботи: проєктна діяльність (робота над одним проєктом студентами різних факультетів); педагогічний театр; підготовка та проведення заочних екскурсій місцями, пов'язаними з видатними педагогами; робота над створенням «Педагогічної карти Поділля»; ознайомлення з особливостями функціонування навчальних закладів на території нашого краю.

Лабораторія з підготовки студентів, вчителів, батьків до роботи в інклюзивному середовищі

Зміст і форми організації роботи: моделювання квазі-професійної діяльності вчителя інклюзивного класу й реальні ситуації роботи з

особливою дитиною; психологічні тренінги, арт-терапевтичні вправи (з використанням ляльок-маріонеток і ростових ляльок); психогімнастика; корекційно-реабілітаційні вправи із застосуванням напольних пазлів, м'яких модульних конструкторів, фітболів. Відвідувачі – школярі і студенти, учителі, батьки дітей з особливими освітніми потребами.

Педагогічний клуб «Секрети створення міцної сім'ї»

Зміст і форми організації роботи: брифінги, бесіди, дискусії, елементи тренінгу, аналіз відеоситуацій і статистичних даних, розв'язання проблемних ситуацій, обговорення книг і кінофільмів стосовно підготовки молоді до усвідомлення власної відповідальності за налагодження й розвиток стосунків між чоловіком та жінкою; залучення молоді до поглибленого вивчення питань подружніх стосунків, відповідального батьківства.

Про ефективність застосування означених технологій у підготовці вчителя йшлося в дослідженнях викладів ВДПУ (Л. Бровчак [63]; Є. Громов, А. Коломієць [211; 583]; В. Каплінський [188]; М. Ковтонюк [202]; Н. Лазаренко [274; 281]; В. Шахов [498]; Л. Шевченко [499]). Ці напрацювання не лише демонструють широкі можливості інформаційного насичення змісту освіти на рівні її засвоєння, а й окреслюють шляхи формування культури мислення студентів, розвитку інтелектуального потенціалу особистості, дослідницьких навичок і вмінь творчого конструювання.

Розвиток Soft Skills на основі формальної та неформальної діяльності лабораторії педагогічної майстерності

Спираючись на багаторічний досвід школи педагогічної майстерності академіка І. Зязюна [167; 166; 370], продовжений і розвинутий його послідовниками М. Гриньовою [108]; О. Лавріненом [259]; Т. Федірчик (Т. Fedirchuk) [552], презентуємо власний досвід організації роботи щодо формування педагогічної майстерності в рамках діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності. Діяльність лабораторії здійснюється на основі укладених угод про науково-методичну співпрацю між кафедрою

педагогіки ВДПУ і відділом змісту і технологій навчання дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та кафедрою педагогіки й освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Лабораторія здійснює дослідно-експериментальну роботу, спрямовану на реалізацію програми розвитку Soft Skills майбутнього вчителя, досліджує проблеми педагогічної майстерності викладача вищої школи та шляхи її формування, працює на створенням та виконанням творчих науково-методичних проєктів (В. Каплінський, Н. Лазаренко [191, с. 59]).

Метою створення лабораторії є залучення викладачів і студентської молоді до діяльності, спрямованої на формування загальнопедагогічної компетентності, удосконалення професійно-педагогічної майстерності, розвитку Soft Skills, забезпечення творчого підходу до виконання своїх професійних обов'язків.

Основні завдання цієї лабораторії полягають у наступному: поглиблене вивчення досягнень сучасної науки з проблем педагогічної майстерності вчителя і викладача вищої школи та впровадження їх у практику; урахування рекомендацій педагогічної науки щодо розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи, їх апробація, внесення корективів та пошук оптимальних шляхів реалізації; застосування результатів наукових досліджень щодо формування педагогічної майстерності та розробка рекомендацій щодо їхньої реалізації на практиці; вивчення, узагальнення й впровадження перспективного педагогічного досвіду з розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи; застосування сучасних творчих методів і прийомів навчання, педагогічної інноватики та сприяння вдосконаленню освітнього процесу; моделювання й апробація індивідуальних творчих дидактичних та виховних проєктів, спрямованих на підвищення рівня педагогічної майстерності; проведення щорічних конкурсів професійної майстерності педагога; сприяння творчій самореалізації особистості педагогів у процесі професійної діяльності;

залучення магістрів до написання курсових та дипломних робіт із проблем педагогічної майстерності викладача вищої школи; моніторинг ефективності використання освітніх творчих проєктів в освітньому процесі; публікація наукових статей, монографічних досліджень та створення навчально-методичних посібників із проблем удосконалення педагогічної майстерності викладача вищої школи; створення картотеки науково-методичних джерел з основ педагогічної майстерності педагога.

До основних напрямів діяльності лабораторії віднесено: організаційний (забезпечує створення творчої групи із залученням до її роботи кращих викладачів, які впроваджують в освітній процес нові технології навчання та виховання, аспірантів та магістрів), діагностичний (передбачає експертну оцінку індивідуальних творчих проєктів, спрямованих на підвищення рівня Soft Skills, ефективних технологій навчання, виховання), інформаційний (сприяє узагальненню інформації про результати діяльності лабораторії, підготовці узагальнювальних матеріалів до опублікування та забезпечує ознайомлення з ними педагогічної громадськості), креативний (полягає у забезпеченні розвитку Soft Skills викладачів і студентів, пошуку ефективних шляхів підвищення рівня їхньої професійної майстерності та самореалізації) (Н. Лазаренко [272; 277]).

Лабораторія здійснює свою діяльність за такими напрямками:

1. Вивчення й узагальнення сучасної науково-педагогічної літератури та практичного досвіду з проблем формування й розвитку Soft Skills викладачів та студентів.

2. Розробка творчих проєктів, моделей, схем, рекомендацій із використанням досягнень науки.

3. Створення й апробація перспективного педагогічного досвіду щодо розвитку педагогічної майстерності. Підготовка практичних порад для викладачів та студентів.

4. Поширення досвіду: виступи перед педагогічними працівниками, висвітлення в публікаціях та засобах масової інформації, практична

демонстрація, консультування, проведення наукових конференцій, науково-практичних семінарів тощо.

У цій науковій лабораторії діють два сектори:

1) дидактичний, метою діяльності якого є розробка та впровадження в освітній процес активних методів навчання, спрямованих на формування педагогічної майстерності вчителя та реалізацію його творчого потенціалу;

2) виховний, мета діяльності – вивчення та використання новітніх виховних технологій, упровадження їх в освітній процес вищої та середньої школи. Кожен сектор має усталений склад співробітників (професорів та доцентів, які забезпечують викладання навчальних дисциплін, пов'язаних із педагогічною майстерністю майбутнього вчителя та викладача закладу вищої освіти).

Лабораторія активно популяризує результати своєї роботи: по-перше, шляхом виступів викладачів, які входять до складу лабораторії, на наукових і науково-практичних конференціях; по-друге, результати вивчення досягнень і рекомендацій сучасної педагогічної науки щодо розвитку професійної майстерності викладача вищої школи, упровадження їх у практику широко висвітлюються в публікаціях, монографіях, наукових статтях у фахових вітчизняних і зарубіжних виданнях, навчальних та навчально-методичних посібниках із проблем удосконалення педагогічної майстерності педагога (В. Каплінський [187]; Н. Лазаренко [280]).

Зокрема, розділ колективної монографії «Авторські педагогічні технології в освітньо-виховному середовищі вищої школи», присвячений моделі конкурсу педагогічної майстерності керівника лабораторії. У монографії «Загальнопедагогічна компетентність учителя: особливості, складники, шляхи формування» один із розділів присвячено практичним аспектам формування педагогічної майстерності майбутніх учителів. Результати роботи лабораторії висвітлено в окремому розділі «Формування методичної компетентності та педагогічної майстерності майбутнього вчителя» колективної монографії, підготовленої науковцями України за

редакцією дійсного члена академії педагогічних наук України (В. Каплінський [188]). Члени наукової лабораторії брали участь у виконанні держбюджетного замовлення за темою «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти», висвітлюючи результати роботи лабораторії у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях. По-третє, шляхом розміщення на сайтах кафедри, інституту та ВДПУ педагогічних інновацій, пов'язаних із формуванням педагогічної майстерності, відеофрагментів конкурсів педмайстерності, індивідуальних спільних творчих проєктів учасників конкурсів та викладачів, рекламної продукції учасників конкурсу тощо.

Лабораторією підготовлено й проведено Міжуніверситетську науково-практичну конференцію «Удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів», на якій викладачі кафедри педагогіки та професійної освіти ВДПУ спільно з викладачами педагогічних дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини поділилися досвідом пошуку шляхів удосконалення розвитку Soft Skills майбутніх учителів. Продовженням науково-практичної конференції у Вінниці стало проведення спільного засідання кафедр педагогіки й освітнього менеджменту університетів, під час якого викладачі кафедри педагогіки ВДПУ проводили майстер-класи, де було продемонстровано майстерність використання ІКТ у процесі викладання педагогічних дисциплін.

Про ефективність діяльності лабораторії свідчить проведення щорічних конкурсів педагогічної майстерності, які, зазвичай, організовуються в академічних групах, а потім – на факультетах. У завершальному, загальноуніверситетському етапі конкурсу педагогічної майстерності беруть участь найкращі студенти. Відбувається яскраве педагогічне дійство школи педагогічної майстерності, оскільки під час його проведення переможці демонструють досить високий її рівень. Конкурсні завдання охоплюють

базові педагогічні компетентності майбутнього вчителя, що відображають основні аспекти його професійної діяльності: майстерність організації освітнього процесу, майстерність виховного впливу, майстерність володіння усним словом, майстерність розв'язання проблемної педагогічної ситуації, майстерність володіння собою. До кожного з цих напрямів діяльності педагога дібрано конкурсні завдання й запропоновано студентам для виконання, оскільки міні-конкурси педагогічної майстерності на початковому етапі проводять в академічних групах.

Головна вимога конкурсу – відсутність елементів шоу, лише учасник, лише його слово, його почуття, переживання, його думка та фантазія. Саме ця вимога є пріоритетною при визначенні критеріїв оцінювання конкурсу членами журі, до якого входять учасники лабораторії педагогічної майстерності, викладачі кафедри педагогіки та професійної освіти, учителі-предметники, студенти-переможці минулорічних конкурсів.

Адже професійна діяльність вчителя є процесом розв'язування численних педагогічних ситуацій, що, власне, непередбачено виникає одне з обов'язкових конкурсних завдань – майстерність педагога орієнтуватись у складній педагогічній ситуації. Це найскладніше творче завдання, оскільки потрібно діяти швидко. Ситуацію демонструють на екрані й зупиняють на проблемі, яку миттєво потрібно розв'язати, запропонувавши оптимальний варіант продовження ситуації, змодельовати спосіб подальшої педагогічно доцільної поведінки вчителя (не що потрібно далі робити, а як діяти, щоб забезпечити успіх).

Під час виконання конкурсного завдання з театральної педагогіки студенти демонструють техніку усного мовлення, інтонаційну виразність та театральні здібності шляхом відтворення поетичних текстів з українського національного фольклору (скоромовок, лічилок, дитячих забавлянок, прозивалок, українських жартівливих пісень). Тексти відбирають цікаві, що створює в залі, під час їх читання з різними інтонаціями, піднесену емоційну атмосферу.

Конкурс реклами «Моя професія» розкриває вміння зорієнтувати майбутніх абітурієнтів на вибір професії педагога, переконати слухача та глядача шляхом розкриття привабливих сторін цієї професії, виокремити її з-поміж інших професій. Учасник працює не лише над відбором цікавого змісту, відшуковуючи факти з життя знаменитих педагогів, поезії, цікаві педагогічні ситуації, відеофрагменти про діяльність педагога, а і над його композиційним оформленням, що досить важливо для реклами. При цьому більша частина рекламної інформації має свою післядію й успішно використовується в рекламних цілях.

З-поміж основних конкурсних завдань – проведення фрагмента уроку або виховного заходу. Під час підготовки до фрагмента виховного заходу особливу увагу звертають на те, що він має виховувати, а не розважати, перетворюючись на шоу. Проведення цього заходу має засвідчити майстерність виховного впливу, тобто впливу на емоційну сферу особистості. Його завдання: спонукати до роздумів про моральні цінності, смисл життя; викликати потребу в самовихованні; дати поштовх до позитивних змін у структурі особистості, до боротьби зі своїми недоліками. При проведенні фрагмента уроку зосереджують увагу на реалізації певної дидактичної ідеї, яка має бути представлена й розвинута в процесі мікрОВикладання. Основний акцент ставлять на забезпечення активності студентів аудиторії, для яких проводять фрагмент уроку (В. Каплінський [188, с. 35]).

Поза всіляким сумнівом, що запропонований підхід до проведення загальноуніверситетського конкурсу педагогічної майстерності як засобу професійної підготовки майбутніх учителів та розвитку їхніх Soft Skills сприяє формуванню високого рівня професійної майстерності в основних її напрямках: усного мовлення, спілкування, проведення уроку та виховного заходу, володіння собою, розв'язання проблемних педагогічних ситуацій. Щороку конкурс переростає у свято педагогічної майстерності, на якому демонструються педагогічні таланти нових молодих майстрів

педагогічної справи, основи успіху яких закладаються в педагогічному університеті. Про ефективність такого підходу до формування педагогічної майстерності свідчать високі успіхи його переможців на Всеукраїнських олімпіадах з педагогіки.

У лабораторії відзнято й змонтовано чотири відеофільми, зміст яких відображає найяскравіші епізоди конкурсів педагогічної майстерності останніх років. Один із фільмів присвячено історії конкурсів «Миттєвості конкурсів педагогічної майстерності», у якому в хронології послідовності подають найцікавіші фрагменти конкурсів різних років, починаючи з 1998 року. Матеріали фільмів активно використовують на лекціях, практичних, лабораторних заняттях з основ педагогічної майстерності та інших дисциплін педагогічного циклу.

Обов'язковим компонентом педагогічної діяльності викладача вищої школи є творчість (Н. Лазаренко [287, с. 60]), а в контексті розвитку Soft Skills – спільна творчість (співтворчість) викладача і студентів. Одними із найважливіших завдань лабораторії є моделювання й апробація індивідуальних творчих дидактичних і виховних проєктів, підготовлених майбутніми фахівцями під керівництвом викладачів кафедри, що сприяє творчій самореалізації особистості як викладача, так і майбутніх педагогів у процесі професійної діяльності. Такі проєкти мотивують студентів, розвивають творчі здібності та педагогічне мислення, залучають до активного самостійного пошуку, допомагають оволодіти теорією та гармонійно пов'язати її з практикою.

Члени лабораторії систематично проводять відкриті та показові заняття із застосуванням авторських методик навчання. Викладачі розробили цикл занять, спрямованих на реалізацію освітньо-виховних функцій педагогічного процесу, зокрема: «Комунікативне забезпечення навчально-виховної діяльності», «Техніка саморегуляції внутрішнього стану особистості майбутнього вчителя», «Майстерність учителя на уроці», «Професійний імідж майбутнього вчителя» тощо. Під час вивчення теми «Культура

зовнішнього вигляду вчителя» студенти моделюють різні варіанти педагогічно доцільної самопрезентації; під час вивчення теми «Основи мимічної та пантомимічної виразності» демонструють відеокадри з різним емоційним станом, фрагменти відеозаписів фільму «Теорія брехні» для визначення психічного стану людини на підставі аналізу її зовнішнього вигляду; під час вивчення теми «Техніка та культура мовлення» – відеофрагменти публічних виступів майстрів усного слова; вивчення теми «Майстерність вчителя в керуванні внутрішнім самопочуттям» супроводжується комп'ютерними презентаціями регуляції внутрішнього стану майбутнього вчителя засобами музики, природи, різних видів мистецтва, художньої літератури тощо. Заняття з педагогічної майстерності мають високий потенціал і ресурс для проблемного навчання, спрямованого на розвиток пізнавальних інтересів, який успішно реалізується в процесі їх проведення (Н. Лазаренко [275; 576]).

Центр іноземних мов і мовні курси

Чільне місце в діяльності ВДПУ посідає іншомовна підготовка студентської молоді, яка здійснюється силами кафедр факультету іноземних мов за відповідними навчальними програмами. Враховуючи зростання попиту на якісну іншомовну освіту, модернізуючи та диверсифікуючи зміст і напрями своєї діяльності, колектив факультету запровадив низку курсів іноземною мовою, які орієнтуються на широку цільову аудиторію: студентство, учнівську молодь, науково-педагогічних працівників, громадян міста й області.

Ще в 2012 р. на базі кафедри іноземних мов було створено Центр іноземних мов, основними напрямками діяльності якого стали:

- організація курсів іноземних мов за стандартами якості, визначеними в Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти;
- підготовка слухачів курсів до складання мовних іспитів різних типів, організація та проведення відповідних діагностичних процедур;

- поширення досвіду лінгводидактичної роботи, проведення на базі Центру семінарів із підвищення кваліфікації викладачів іноземної мови;
- інформаційна робота з навчальними структурними підрозділами університету, вищими та середніми закладами освіти України щодо популяризації значущості володіння іноземними мовами;
- міжнародна співпраця та встановлення зв'язків з іншими закладами освіти, науковими установами, міжнародними організаціями та ін.

Діяльність курсів регламентовано Положенням про курси англійської мови у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Навчальну роботу здійснюють висококваліфіковані викладачі факультету іноземних мов. Випускникам курсів видають сертифікат затвердженого зразка. За період діяльності Центру іноземних мов ґрунтовну іншомовну підготовку в ньому отримали понад 450 осіб, серед яких: студенти ВДПУ та інших ЗВО України, учні середніх загальноосвітніх шкіл, а також працівники освітянських установ міста й області.

Метою діяльності курсів є реалізація основних положень гуманітарної політики держави в частині популяризації соціального значення володіння іноземними мовами, забезпечення належних умов доступу громадян до здобуття іншомовних знань, а також поширення, підтримка й розвиток англійської мови в Україні як одного з головних засобів міжкультурного спілкування.

Основними завданнями курсів є:

- розроблення програми іншомовної підготовки слухачів на основі вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, відповідних кваліфікаційних стандартів, а також її реалізація шляхом застосування ефективних лінгводидактичних технологій;
- забезпечення якісної іншомовної підготовки слухачів курсів, їх озброєння ефективними прийомами самоосвіти, а також засобами психологічної саморегуляції лінгвопізнавальної діяльності;

- підготовка слухачів курсів до складання мовних іспитів, сприяння в їхній організації та проведенні;

- інформаційна робота з навчальними структурними підрозділами університету, вищими та середніми навчальними закладами України з метою популяризації вивчення англійської мови загалом та діяльності курсів зокрема;

- міжнародне співробітництво та встановлення зв'язків з іншими закладами освіти, науковими установами, міжнародними організаціями.

Підтвердженням провідної ролі університету як лінгводидактичного центру є те, що на базі саме педагогічного ВДПУ в червні 2017 р. уперше за ініціативи керівництва Вінницької області було проведено перевірку рівня володіння іноземними мовами керівних кадрів департаментів Вінницької обласної державної адміністрації. Для розвитку навичок міжособистісного спілкування в університеті відкрито курси вивчення польської мови для викладачів і студентів; проводиться робота щодо підвищення якості іншомовної підготовки викладачів університету; заохочується викладання викладачами фахових дисциплін англійською мовою, що є чинником інтеграції української педагогічної спільноти в міжнародне академічне співтовариство і фактором підвищення позицій педагогічних університетів у міжнародному рейтингу ЗВО (Н. Лазаренко [285, с. 372]).

Попри позитиви, вважаємо за доцільне зосередитись на інших важливих напрямках розвитку Soft Skills майбутніх учителів у контексті євроінтеграції.

По-перше, це визначення базисного компонента змісту вищої освіти, тобто обов'язкового ядра, чітко визначеного обсягу знань та способів діяльності, загальнолюдських цінностей, обов'язкових для оволодіння всіма фахівцями педагогічної сфери. Це важливо тому, що на практиці кожен викладач, опікуючись певною дисципліною, фактично не несе жодної відповідальності за цілісний процес. Такий базовий компонент має бути чітко визначений у кожній навчальній дисципліні. З іншого боку, надзвичайно

важливим є посилення інтегративних тенденцій змісту освіти, оскільки постійне введення нових навчальних дисциплін нерідко сприяє перевантаженню студентів.

По-друге, повільне впровадження наукових досягнень в освітній процес нерідко призводить до «відірваності» теорії й практики. Учитель-предметник може мало знати про сучасні досягнення в галузі науки, основи якої викладає, бути не завжди психологічно готовим до виконання складних педагогічних завдань. Для розв'язання проблеми відірваності теорії і практики важливими є спеціальні заходи щодо впровадження новітніх результатів наукових досліджень у зміст і технології підготовки майбутніх учителів. Серед модернізаційних напрямів виокремлюємо впровадження результатів досліджень фундаментальних наук у відповідні розділи навчальних дисциплін; упровадження новітніх психолого-педагогічних досягнень у методичну підготовку майбутніх учителів; використання можливостей ІКТ, що постійно розвиваються, у вдосконаленні змісту та форм організації освітнього процесу.

По-третє, посилення у змісті освіти операційного компонента. Дослідження психологів показують, що людина запам'ятовує 50% з того, що бачить, 10% з того, що чує, 90% з того, що робить. Деякі знання набуваються тільки в процесі безпосереднього виконання практичних дій. Звідси – необхідність таких завдань, які б сприяли застосуванню у діяльності. Опанування знаннями передбачає обов'язкове оперування ними, тобто вільне володіння. А ще краще – це одночасний процес, у якому знання відразу ж включаються в освітній процес і функціонують.

По-четверте, гуманізація освіти, підвищення статусу гуманітарних дисциплін та їхнє радикальне оновлення, звільнення змісту освіти від ідеологічних стереотипів, реабілітація духовного в навчанні. Незаперечним є посилення у змісті національного компонента і його реалізація на заняттях з метою формування патріотичних почуттів та національної свідомості за умови відкритості української культури до інших культур.

Отже, на нинішньому етапі розвитку суспільства однією з найважливіших умов модернізації вищої педагогічної освіти в контексті інтеграції до ЄС є вдосконалення її змісту та його спрямування на розвиток Soft Skills майбутніх учителів. Зазначимо, що тільки відповідність змісту підготовки в педагогічних ЗВО потребам суспільства, інтересам і життєвому досвіду студентів; наявність у змісті освіти виховного потенціалу та його реалізація на процесуальному рівні; орієнтація на зміст як на засіб розвитку мислення, його проблемність; наукове та практичне значення забезпечуватимуть високий рівень підготовки та конкурентоспроможність випускників педагогічних університетів України на національному та європейському ринку праці, здатних вирішувати складні міждисциплінарні завдання.

4.4 Інтенсифікація підготовки педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами

У цілях сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (2015) р., наголошується на розширенні доступу до освіти до 2030 р. Ідеться про становлення такого напрямку, як інклюзивна освіта, що визначається як «система освітніх послуг, яка базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу». Ця система відповідає потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, є гнучкою індивідуалізованою системою освітніх послуг для дітей з особливостями психофізичного розвитку, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання (А. Колупаєва [216, с. 7]).

Упроваджуючи ідеї інклюзивної освіти, держава не лише сприяє розвитку дітей з функціональними обмеженнями, створюючи найкращі умови для їхнього розвитку, а й забезпечує формування толерантного ставлення до «людських відмінностей». Адже інклюзія (від англ. inclusion – залучення) – це процес збільшення ступеня рівноправної участі всіх громадян в активному громадському, академічному й суспільному житті, насамперед тих, що мають труднощі у фізичному розвитку. Як зазначає А. Колупаєва [216, с. 7], інклюзія передбачає особистісно зорієнтовані методи навчання та виховання, в основу яких покладено індивідуальний підхід до кожної дитини з функціональними обмеженнями з урахуванням усіх її особливостей (здібностей, розвитку, типу темпераменту, статі, сімейної культури тощо) та відображає одну з головних демократичних ідей: «усі діти – цінні й активні члени суспільства».

У процесі дослідження встановлено, що однією із основних тенденцій підготовки вчителя в умовах євроінтеграції є розширення освіти для всіх, створення інклюзивного середовища, універсального дизайну та «розумного» пристосування з метою забезпечення відповідних умов для здобуття освіти всіма категоріями студентів, зокрема особами з інвалідністю, а також підготовки майбутніх учителів до роботи з інклюзивними дітьми (Н. Лазаренко [266, с. 256]).

На нашу думку, сучасні соціальні реалії вимагають нових підходів до проблем гуманістичного виховання інклюзивних дітей, формування в них індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру, що базується на ціннісному ставленні до себе та інших людей. До того ж, аналіз реального життя дітей цієї категорії засвідчує, що сьогодні переважна більшість традиційно перебуває в досить замкнутому просторі сім'ї, медичних установ, інтернатних закладів або в центрах соціально-психологічної реабілітації. Відповідно, ставлення до себе, навколишнього світу та процесу пошуку свого місця в цьому світі формується під впливом досить нечисленної групи людей.

Як засвідчує аналіз наукових праць, дедалі більшої актуальності сьогодні набуває тематика створення інклюзивного освітнього середовища у вітчизняних науково-теоретичних і практично-методичних розробках, експериментах соціального та психолого-педагогічного напрямів. Зокрема, вирішення питання організаційно-методичного забезпечення навчання, виховання та розвитку дітей з особливими потребами присвячено чимало дисертаційних досліджень у галузі педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 (корекційна педагогіка), зокрема: К. Ардобацька «Корекційна спрямованість дидактичних ігор у формуванні кількісних уявлень в учнів допоміжної школи» (Київ, 1999); А. Ібрагімова «Формування в розумово відсталих школярів умінь користуватися наочними засобами у практичній діяльності (на матеріалі трудового навчання)» (Київ, 2010); А. Ільченко «Ідеї раннього розвитку й вільного виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями в педагогічній спадщині М. Монтесорі» (Київ, 2007); О. Качуровська «Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із важкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій» (Київ, 2006); В. Липа «Формування комунікативної готовності розумово відсталих дітей до навчання у школі» (Київ, 2010); Н. Малюхова «Особливості конкретизації уявлень слабозорих розумово відсталих учнів про оточуючий світ» (Київ, 1999); Н. Манько «Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку» (Київ, 2007); І. Марченко «Формування творчого зв'язного мовлення в дошкільників із затримкою психічного розвитку» (Київ, 2001); Т. Пічугіна «Педагогічна корекція дисграфії у слабозорих молодших школярів» (Київ, 2001); О. Чеботарьова «Організаційно-педагогічні умови індивідуального навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату» (Київ, 2006) та ін. Аналогічні дисертації захищено за спеціальностями 13.00.05 – соціальна педагогіка (наприклад, Т. Соловйова «Соціально-педагогічні засади роботи з батьками дітей з особливими потребами», Київ, 2009) та за 19.00.08 – спеціальна психологія (Т. Сак «Психолого-педагогічні

основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції», Київ, 2006).

На окрему увагу заслуговують дисертаційні праці з теорії і методики виховання: О. Вержиховська «Формування моральних якостей у розумово відсталих молодших школярів у позакласній виховній роботі» (Київ, 2001); І. Григор'єва «Формування моральної самосвідомості в розумово відсталих підлітків як засіб профілактики та корекції їх асоціальної поведінки» (Київ, 2011); В. Ерніязова «Виховання молодших школярів з нейротичними ускладненнями» (Київ, 2003); І. Кузава «Формування художньо-естетичних інтересів у дітей із затримкою психічного розвитку» (Київ, 2004); Л. Куненко «Корекційна спрямованість музично-естетичної діяльності сліпих молодших школярів у позаурочний час» (Київ, 1999); І. Тат'янчикова «Особливості формування життєвих орієнтацій в учнів допоміжної школи» (Київ, 1999), Л. Ханзерук «Формування досвіду спілкування в дошкільників з церебральним паралічем» (Київ, 2001) та ін. Результати цих та інших досліджень покладені в основу розробки спеціальних програм, курсів і методів виховної роботи з інклюзивними дітьми, зокрема й у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

Так, в університеті започатковано професійну підготовку за такими новими спеціальностями: «Інклюзивна освіта» – для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» і «магістр» спеціальності 013 «Початкова освіта»; «магістр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» додаткова спеціалізація «Логопедія» – для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Майбутні фахівці мають змогу отримати кваліфікацію «асистент учителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням»; здобути освіту за подвійним дипломом у Старопольській Школі Вищій, м. Кельце, Республіка Польща, зі спеціалізацією «Інклюзивна освіта». В освітньо-професійних програмах підготовки здобувачів вищої освіти, незалежно від спеціалізації, передбачено формування інклюзивної компетентності. Підготовку студентів забезпечують

науковці, які мають відповідну освіту та захистили дисертації з проблем підготовки фахівців до реалізації інклюзивного підходу.

Упродовж навчання в університеті, студенти постійно відвідують заклади освітньої та соціальної сфери, де знайомляться з роботою спеціалістів, що забезпечують навчання, розвиток та соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами:

- Вінницький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- Вінницький центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь»;
- Вінницьку обласну громадську організацію «Гармонія»;
- Громадську організацію «Вінниця ДАУН СИНДРОМ»;
- Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій»;
- Вінницьку міську громадську організацію соціального становлення та розвитку окремих малозахищених категорій молоді «Паросток».

У співпраці з Вінницькою центральною бібліотекою для дітей та юнацтва студенти й викладачі реалізували низку соціально-просвітницьких проєктів:

- «Кроки довіри», під час якого зі студентами проводилися виховні години на теми інклюзії та зустрічі з «живими книгами» у форматі «Жива інклюзивна бібліотека»;
- «Дитяча інклюзивна література як дієвий інструмент формування сприятливого простору у сфері освіти»; фонди бібліотеки дають змогу зробити таку співпрацю ще дієвішою та результативнішою.

Погоджуємося з думкою А. Колупаєвої [216, с. 55], яка вважає, що впровадження інклюзивної освіти покликане забезпечити:

- «гармонійний розвиток дітей із функціональними обмеженнями»;
- створення толерантного суспільного середовища, яке вміє сприймати відмінності між людьми;

– можливість для родин дітей з особливими освітніми потребами отримувати підтримку з боку інших батьків, які краще розуміють, у чому полягає типовий чи атиповий розвиток їхніх дітей та які беруть активну участь у процесі навчання і виховання своїх дітей;

– більш глибоке розуміння індивідуальних відмінностей та особливостей дітей з функціональними обмеженнями вчителями інклюзивних класів, а також їх ефективнішу співпрацю з батьками та іншими фахівцями».

На нашу думку, підготовку майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами в педагогічних університетах необхідно розглядати як цілісний процес допомоги дитині та її родині, в основу якого покладено збереження максимуму волі й відповідальності суб'єкта розвитку за вибір рішення актуальної проблеми, оскільки носієм розвитку дитини з функціональними обмеженнями є не тільки вона сама, але і її батьки та педагоги. Як слушно зауважує Е. Казакова, цей процес потрібно розглядати в мультидисциплінарному контексті забезпечення єдності зусиль педагогів, психологів, соціальних і медичних працівників; органічної єдності діагностики проблеми й суб'єктного потенціалу її розв'язання; інформаційного пошуку можливих шляхів вирішення, конструювання плану дій і первинної допомоги в його здійсненні; допомоги у формуванні орієнтаційного поля, де відповідальність за дії несе сам суб'єкт розвитку (Е. Казакова [179, с. 17]).

У підготовці майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами, на нашу думку, значну увагу потрібно приділяти психолого-педагогічній реабілітації, що у вітчизняному законодавстві визначають як «систему психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на формування способів оволодіння знаннями, уміннями і навичками, надання психологічної допомоги, зокрема щодо формування самоутвердження і належної самооцінки особою своїх

можливостей, засвоєння правил суспільної поведінки шляхом здійснення системної навчально-виховної роботи» (В. Бочелюк, А. Турубарова [60], с. 132). Важливою та невід'ємною складовою цієї роботи є психолого-педагогічний супровід – «комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку» [157]. Завданням такого психолого-педагогічного супроводу дітей із функціональними обмеженнями є питання реабілітації, наступної адаптації та, як наслідок, інтеграції в суспільство через організацію ефективної взаємодії власного життєвого простору дитини й соціального простору, що її оточує. Саме в такій послідовності мають здійснюватися заходи, що допоможуть дитині стати частиною суспільства й ефективно взаємодіяти в соціумі.

З метою підготовки майбутніх педагогів до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами створено «Центр авторських методик і модерних практик», який є місцем соціальної інтеграції студентів, викладачів, дітей і батьків. Він є цілісним освітнім майданчиком для різноманітних груп дітей і дорослих із різними стартовими позиціями і потребами й особливостями в навчанні (Н. Лазаренко [280, с. 199]).

Створення Центру авторських методик і модерних практик зумовлено:

– динамічністю сучасних процесів становлення демократичної, правової, соціальної держави, розвитком громадянського суспільства, проведенням освітньої реформи, входженням України до інтеграції з Європейським співтовариством;

– необхідністю реалізації положень Законів України «Про вищу освіту» та «Про дошкільну освіту», виконанням інших нормативних документів Національної академії педагогічних наук України, Міністерства освіти і науки України щодо розвитку всіх ланок освіти;

– потребою науково-методичного обґрунтування положень низки нормативних документів, зокрема Стратегії розвитку освіти в Україні,

Концепції розвитку освіти в Україні на період до 2015-2025 років, Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року тощо;

– відсутністю в Україні міждисциплінарних науково-методичних установ, які здійснювали б професіологічне, технологічне й методичне забезпечення розвитку безперервної освіти в сучасних умовах інтеграції українського та європейського освітнього простору, а також забезпечували б взаємодію українських і закордонних наукових та просвітницьких організацій із проблем дошкільної, початкової та інклюзивної освіти [266, с 256].

Центр авторських методик і модерних практик – це інноваційний проєкт, що передбачає: впровадження та практичну реалізацію авторських методик і модерних (новітніх) практик в освітній процес університету й інших освітніх закладів регіону й України; удосконалення науково-методичної та функціональної підготовки майбутніх педагогів, яка дозволяє гнучко орієнтуватися в рухомій структурі дошкільної, початкової та інклюзивної освіти.

Завдання діяльності Центру:

– аналіз сучасних тенденцій розвитку дошкільної, початкової та інклюзивної освіти, узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду з досліджуваної проблеми, поширення одержаної інформації;

– вивчення культурно-освітніх потреб різних категорій дитячого й дорослого населення регіону для подальшої розробки відповідного навчально-методичного забезпечення дошкільної, початкової й інклюзивної освіти;

– упровадження авторських методик і модерних практик, спрямованих на підвищення якості й ефективності дошкільної, початкової та інклюзивної освіти;

– оприлюднення результатів наукових досліджень на науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, круглих столах тощо;

– застосування результатів наукових досліджень в організації дошкільної, початкової та інклюзивної освіти різних категорій дитячого й дорослого населення.

Структура Центру авторських методик і модерних практик:

- Тренінгова кімната.
- Ігрова кімната «Ігроленд».
- Лабораторія «Абнотивність».
- Лабораторія інформації й забезпечення.
- Лабораторія логопедії «LogoClub».
- Лабораторія інклюзивної освіти.
- Лабораторія «Школа Волонтерства».

З урахуванням результатів дослідно-експериментальної роботи нами доведено, що великі можливості для підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами закладені в соціально зорієнтованих видах діяльності. Так, волонтерська діяльність є важливим засобом формування інклюзивної компетентності. Діагностика рівнів сформованості мотиваційної складової інклюзивної компетентності засвідчила, що лише в невеликій частині майбутніх педагогів сформовані стійкі мотиви до участі у волонтерській діяльності, спрямованій на допомогу дітям з інвалідністю.

Вінницьким державним педагогічним університетом імені Михайла Коцюбинського створено соціальний проєкт «Школа Волонтерства» URL: <https://www.facebook.com/shkolavolonterstva>. Ініціаторами такого об'єднання є соціально активна й здібна молодь, зокрема Я. Пилипенко. Упродовж 2017-2019 рр. до соціального проєкту долучилося майже 200 студентів університету різних спеціальностей. Така ініціатива майбутніх педагогів увійшла в «Каталог кращих практик молодіжної роботи в Україні – 2017», який був створений за результатами конкурсу, започаткованого Міністерством молоді та спорту України.

Соціально вмотивовані учасники волонтерського руху, студенти університету, організовуючи в межах соціального проєкту «Школа Волонтерства» благодійні акції для різних категорій дітей з особливими освітніми потребами, набувають досвіду роботи і формують водночас важливу для педагога інклюзивну компетентність.

Учасники «Школи волонтерства» є колективним суб'єктом організації педагогічної волонтерської діяльності, здійснюють громадську, суспільно корисну й благодійну допомогу, спрямовану на різні категорії дітей з особливими потребами: інвалідністю, сиротам, дітей із сімей учасників АТО та ін. Студенти-волонтери систематично беруть участь у благодійних акціях, організовують соціальні проєкти, які передбачають проведення свят, організацію змістовного дозвілля, творчої діяльності дітей з особливостями психічного розвитку, також з інвалідністю. Волонтери співпрацюють з громадськими організаціями благодійного й соціального спрямування, що дозволяє долучити до подвижницької діяльності широке коло осіб, меценатів, представників органів місцевої влади. Вони шукають ресурси для того, щоб підготувати для дітей з особливими потребами подарунки, здійснювати перевезення на благодійні акції, концерти.

Зокрема, для вихованців Вінницького обласного центру соціально-психологічної реабілітації був організований проєкт «Щастя в дитячих долоньках». Робота тривала впродовж 2017 року і здійснювалася за такими напрямками: проведення для дітей дошкільного віку занять із хореографії, театралізації; музичних і спортивних забав, дидактичних і розвивальних ігор тощо; для дітей молодшого шкільного та підліткового віку – розвивальних занять, уроків з математики, англійської, української мови та логіки. До новорічних свят волонтери провели благодійну акцію, під час якої було організовано концерт, ігри й розваги. Діти отримали подарунки, які були придбані завдяки волонтерській діяльності студентів.

«Школа Волонтерства» взяла участь у Всеукраїнському благодійному проєкті «З любов'ю до України», започаткованому вінницьким фотографом

К. Ревуцьким і дизайнером С. Теренчук для українських воїнів і членів їхніх сімей. Вони також долучилися до Всесвітньої акції URL: https://www.facebook.com/hashtag/lotsofsocks?source=feed_text&story_id=1881530421864084"Socks», яка відбулася в Міжнародний день людини з синдромом Дауна у ВДПУ. Матеріали представлено на сторінці соціального проєкту «Школа волонтерства» URL: <https://www.facebook.com/shkolavolonterstva>. Метою заходу було інформування громади про особливості розвитку й життя людей із синдромом Дауна, привернення широкого кола місцян до проблем батьків і дітей, стимулювання до допомоги такій категорії осіб. У рамках акції проведено лекцію, організовано музичні виступи «сонячних» дітей.

Студенти-волонтери започаткували соціальний проєкт «Творчий ігрленд», метою якого є створення творчо-комунікативного середовища для самореалізації дітей з особливими освітніми потребами. Для цього проєкту залучають широке коло творчих особистостей, учителів, викладачів, меценатів, які готові на добродійних засадах протягом декількох місяців працювати з дітьми, проводити майстер-класи, тренінги, творчі заняття. Напрями реалізації проєкту:

- добір кваліфікованих педагогів, коучів (тренерів), креативних студентів для організації творчо-розвивального дозвілля дітей з особливими освітніми потребами;

- розробка системи тренінгів, розваг, музичних і художніх занять, зустрічей із співаками й акторами, майстер-класів, творчих майстерень творчого спрямування та інших розвивально-розважальних форм роботи для дітей із синдромом Дауна та функціональними обмеженнями;

- співпраця з громадськими організаціями м. Вінниці й Вінницької області щодо змістовного дозвілля дітей з особливими потребами;

- залучення дітей з особливими освітніми потребами до комунікативно-творчого середовища, сприятливого для самореалізації.

Аналіз підготовчого етапу проекту дає змогу констатувати, що бажання брати участь в організації «Творчого ігроленду» виявили не тільки студенти і викладачі, а й творчі особистості, митці регіону. Вони проводять заняття з пісочної терапії, музичні заняття, хореографію, вокал, майстер-класи з професійної фотосесії.

Членами «Школи волонтерства» є також студенти з особливими освітніми потребами, які, з одного боку, самі потребують соціального захисту держави, соціально-психологічної допомоги й підтримки від громадських організацій, керівництва ЗВО, одногрупників тощо; з іншого боку, майбутні педагоги самі залучаються до волонтерської діяльності, щоб допомогти й підтримати тих, хто, за їхнім переконанням, потребує ще більшої допомоги. Наприклад, Наталія Ш., дівчина з особливими освітніми потребами, активний волонтер, була учасником семінару на тему «Адаптація та соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю», який проходив на базі Міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів «Поділля» в рамках Пілотної програми захисту внутрішньо переміщеної молоді з інвалідністю у співпраці з «Фундацією прав людини». Студентка брала участь у тренінгу, що був організований у рамках «Пілотної програми захисту внутрішньо переміщеної молоді з інвалідністю».

Наталія Ш. досліджує можливості використання казкотерапії у формуванні життєвої компетентності дітей з особливими потребами в системі інклюзивної освіти, складає казки для дітей, використовує їх у своїй волонтерській роботі. Свій досвід Наталія Ш. висвітлює на сторінці інформаційно-аналітичного блогу. Дівчина пише вірші й читає їх для дітей під час організації волонтерських проєктів.

Долучення майбутніх педагогів до волонтерської діяльності сприяє формуванню їх як майбутніх суб'єктів інклюзивного простору. У студентів підвищується мотивація до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, майбутні педагоги оволодівають необхідними знаннями й навичками створення індивідуальної траєкторії для особистісного зростання

кожної дитини, урахуваючи стан її здоров'я, пізнавальні можливості та інші особливості розвитку.

Заслуговує на увагу робота експериментального майданчика, який створено на підставі Угоди про співпрацю між Вінницьким державним педагогічним університетом імені Михайла Коцюбинського та громадською організацією «Вінниця ДАУН СИНДРОМ». Тема дослідження «Використання сучасних інноваційних технологій виховання й розвитку дітей з синдромом Дауна в умовах інклюзивної освіти». Під час роботи представники університету та громадської організації взяли участь у таких заходах:

виступили співорганізаторами I регіонального науково-практичного семінару «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Перша школа технологій інклюзивної освіти, 05–06 жовтня 2017 року);

– щосуботи проводяться заходи за програмами: «Статеве виховання дітей із інтелектуальною недостатністю», розробленої кандидатом медичних наук, координатором медичної групи ВБО «Даун Синдром», дитячим гінекологом В. Шевченко (м. Дніпро) та кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара Н. Никоненко. Розробка методичного комплексу «Статеве виховання дітей з інтелектуальною недостатністю» (1-3 кроки) підготовлена в співпраці ГО «ДАСИД» та БФ «Здоров'я жінки та планування сім'ї» за підтримки USAID «Репродуктивне здоров'я в Україні». В апробації проєкту програми на базах спеціалізованих шкіл та ГО беруть участь п'ять міст України (Вінниця, Херсон, Дніпро, Київ, Луцьк);

– викладачі університету взяли участь у серії тренінгів, організованих за програмою: Просвітницький лекторій «Крок до сонця» за темою: «Навчання спеціалістів специфіці роботи з дітьми з особливими потребами (синдром Дауна) у ДНЗ». Курс структуровано на такі блоки: психологія

(16 годин), логопедія (8 годин), дефектологія (8 годин), командна робота (16 годин). Заходи відбувалися у грудні 2017 – січні 2018 рр.;

– виступили учасниками II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Друга школа технологій інклюзивної освіти), 08-09 листопада 2018 року);

– узяли участь в Інтеграційному Форумі волонтерів «Побачити цінність кожного» у грудні 2018 року;

– громадська організація слугувала експериментальним майданчиком під час підготовки конкурсної роботи 2019 року студенток 4 курсу Т. Полиці та В. Шевчук на тему: «Підходи та практики статевого виховання дітей з інвалідністю в сучасній Україні».

Постійно працюють: фокус-групи щодо впровадження інклюзивної освіти й організації роботи асистентів учителя зі студентами 2 та 3 курсів груп АППІ (інклюзивні підгрупи) протягом грудня 2018 року; а також проводяться заняття на базі громадської організації з дітьми з синдромом Дауна, зокрема, арт-терапевтичні, з математичної грамотності, розвитку мовлення, а також психологічні практики впродовж дії договору; окремі заняття на волонтерських засадах студенти відвідують та проводять у вільний від навчання час щовівторка та щочетверга, зокрема заняття з математичної грамотності за методикою Нумікон.

Зазначимо, що для організації такої роботи викладачі університету мають постійно підвищувати свій професійний рівень, тому вони беруть активну участь у міжнародних, всеукраїнських тренінгах («Inclusive education» – the education program of Folkuniversitet», «Інклюзія у сучасному навчальному закладі: практичні аспекти впровадження»); у благодійних акціях («Подаруй дитині світ»).

З метою підготовки майбутніх фахівців інклюзивної освіти викладачі проводять тренінги: «Вибір технологій арт-терапевтичної роботи з дітьми з функціональними обмеженнями»; «Побудова інклюзивного освітнього

простору» під час декади педагогіки кафедри педагогіки, психології та методики Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, 2017 р.; «Методика організації роботи інтерактивної виставки з первинної профілактики ВІЛ-інфекції», 2018 р.; майстер-клас ЮНІСЕФ для вчителів «Найбільший урок у світі», презентація нової освітньої платформи EdEra «Урок про права дітей, інноваційні методи навчання і молодіжний проєкт U-Report Ukraine», 2018 р.; майстер-класи з петриківського розпису «Подаруй країні мрію»; з «Айрісфолдінг» – «Пташка надії»; малюнок у техніці «Гратаж» на тему «Колір життя» та «Подарую тобі серце» (техніка макраме) у рамках Всеукраїнської акції «Серце до серця», 2018 р. тощо.

Викладач університету А. Король є організатором освітніх проєктів (Статеве виховання дітей із інтелектуальною недостатністю) «Лабораторія логопедії LogoClub») [599] , а А. Хіля освоює Грант фонду «ABILIS» (за сприяння Вінницької міської громадської організації соціального становлення та розвитку малозахищених категорій молоді) на проєкт «Створення інклюзивного освітнього простору».

Студенти також займаються науково-дослідною роботою з проблем інклюзивної педагогіки, беруть активну участь у проєктах і тренінгах рівних рівнів, виконують курсові роботи, дипломні та магістерські дослідження з актуальних проблем інклюзивної педагогіки. Зокрема, Я. Пилипенко, засновниця «Школи Волонтерства», отримала диплом II ступеня Всеукраїнського конкурсу студентських робіт з актуальних проблем інклюзивної освіти.

Здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр» Т. Полиця успішно склала іспит, під час якого засвідчила високий рівень знань з питань гідності людини, свободи, солідарності, культури, історії ідей та права людей, і пройшла на наступний етап програми World Youth Alliance Europe. Співбесіда відбувалася англійською мовою у форматі скайп-конференції за результатами участі у тренінговій програмі, що проводився Львівським обласним молодіжним центром, Львівською обласною державною

адміністрацією, громадською організацією «Центр ініціативної молоді» та World Youth Alliance Europe.

Студентка 3 курсу О. Король взяла участь у регіональному тренінгу «Молодіжна політика мультикультурності та етнічного розмаїття» (м. Львів). Проект відбувся за ініціативи Європейського центру з питань меншин, української громадської організації «Центр еволюції науково-освітніх та соціальних програм», Міністерства закордонних справ Німеччини, Міністерства молоді та спорту України та Міністерства культури України.

З метою проведення наукових досліджень, присвячених різним аспектам інклюзивної освіти та підготовки компетентних фахівців, в університеті організовують науково-практичні заходи:

– II Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» (2016);

– I Регіональний міні-симпозіум «Упровадження інклюзивного підходу в системі «університет-школа»: від теорії до практики» (2017);

– II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (2018).

Регіональний міні-симпозіум «Упровадження інклюзивного підходу в системі «університет-школа»: від теорії до практики» (2017) об'єднав науковців і педагогів-практиків, які упроваджують ідеї інклюзивної педагогіки в сучасних закладах освіти. Робота проходила в панельних дискусіях: «Підготовка майбутніх педагогів у закладі вищої освіти до роботи в інклюзивному просторі». «Упровадження інклюзивної освіти в умовах реформування нової української школи: з досвіду роботи». «Налагодження співпраці щодо реалізації інклюзивного підходу в тріаді «орган виконавчої влади – університет – школа».

Основними тематичними напрямками роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як

індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (2018) визначено:

- Інклюзивна освіта як педагогіка індивідуального підходу.
- Біологічні, екологічні та соціальні чинники відхилень у фізичному і психічному розвитку дітей.
- Інклюзія в контексті концепції «Нова українська школа».
- Нормативно-правові та організаційні засади роботи фахівців в умовах інклюзивної освіти.
- Інноваційні технології в роботі з різними категоріями дітей із функціональними обмеженнями.
- Обдарована дитина як особистість з особливими освітніми потребами.
- Громадські організації як суб'єкти регіонального інклюзивного освітнього простору.
- Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів.
- Досвід упровадження інклюзивного підходу в сучасному закладі освіти.

Пріоритетним напрямом підготовчої роботи стало залучення партнерів, представників громадських організацій, реабілітаційних центрів і установ, батьків дітей із особливими освітніми потребами. Волонтери організували виставку «Творчість дітей з особливими освітніми потребами») і фотосушку «Особлива дитина очима студентів»; підготували музичні виступи молодих учасників семінару, які представляли людей з особливими потребами.

Для спілкування широкого кола зацікавлених осіб (науковців, управлінців, членів громадських організацій і благодійних фондів, педагогів-практиків, батьків, студентів) був обраний формат дискусійних майданчиків і майстер-класів. Під час проведення семінару його учасники загострили увагу на проблемах і поділилися власним досвідом упровадження інклюзивної освіти, виявили готовність для подальшої співпраці, запропонували об'єднати зусилля і ресурси для створення у Вінницькій області

регіонального інклюзивного освітнього простору, психологічного комфортного та сприятливого для особистого зростання дітей з особливими освітніми потребами.

Одним з аспектів, який обговорювався на семінарі, було розкриття основних шляхів і досвіду підготовки майбутніх педагогів як суб'єктів інклюзивного освітнього простору у ВДПУ. Зокрема, викладачі поділилися досягненнями щодо підготовки вихователів в інклюзивних групах, учителів загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням, формування в них готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Педагоги-практики проводили майстер-класи, презентуючи інноваційні технології під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

За підсумками роботи I Регіонального науково-практичного семінару «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Перша школа технологій інклюзивної освіти) (2017) прийнято резолюцію:

- започаткувати щорічне проведення науково-практичного семінару з проблем інклюзивної освіти на базі ВДПУ за участю всіх партнерів;
- розширити коло учасників семінару й надати йому статусу всеукраїнського;
- у період між проведенням семінарів налагодити науково-практичну взаємодію науковців, волонтерів, батьків, фахівців-практиків, тренерів із питань удосконалення психокорекційної, виховної та розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Під час II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами (Друга школа технологій інклюзивної освіти)» (2018) було організовано 11 майстер-класів. Зокрема, проведено майстер-класи у Вінницькому міському центрі соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними

обмеженнями «Гармонія», на яких презентовано методи альтернативної комунікації за допомогою обміну картинками, психологічний супровід молодших школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії з позиції асистента вчителя, використання засобів арт-терапії в налагодженні першого контакту з дитиною у шкільному середовищі (Н. Лазаренко та ін. [293, с. 140]).

На нашу думку, цінність запропонованих форм роботи полягає в якісній організації підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами за умови дотримання системності, послідовності й наступності під час організації виховної роботи та дозволить ефективніше налагодити взаємодію між суб'єктами цього процесу, а також забезпечити максимальні можливості розвитку, соціалізації й інтеграції інклюзивних дітей у соціум. Окрім того, така побудова освітнього процесу дасть змогу майбутнім педагогам зрозуміти й усвідомити власні мотиви, потреби та можливості успішної самореалізації в цьому житті через самопрезентацію, самоорганізацію і саморозвиток. Ми звісно усвідомлюємо, що наше дослідження розв'язує лише окремі аспекти організації роботи з підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами, що вимагає додаткового розгляду та наукових пошуків ефективних педагогічних технологій для подальшого впровадження інклюзивного навчання в практику загальноосвітньої школи.

4.5 Розширення представництва університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій

Одним із національних імперативів України є потреба збільшення рівня присутності науки держави в глобальному науково-інформаційному просторі та підвищення рівня її впливовості у світі. Адаптація навчальних закладів до цифрового медіасередовища стає необхідністю, яку потрібно якісно й

оперативно реалізувати, керуючись не лише технологічною й економічною доцільністю, а й соціальною значущістю освітянської сфери діяльності в умовах розширення інформаційного простору (В. Білоус та ін. [48, с. 62]).

Стрімкий розвиток і глобалізація ІКТ, трансформація вищої освіти зумовлюють розширення представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій (Л. Подимова [380]; І. Хемчян, Н. Соколовська [484]). Не претендуючи на цілісність вирішення досліджуваної проблеми, ми з опорою на аналіз публікацій та узагальнення власного педагогічного досвіду пропонуємо власне бачення цього питання, акцентуючи увагу на потребі зміщення акцентів у бік функціонування університетської бібліотеки як однієї з інфраструктурних інформаційно-комунікаційних складових ЗВО; на збільшенні внеску бібліотек вищої школи в розвиток інституціональних місій і цілей, «впровадження нового спектра послуг, спрямованих на підтримку фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень до світового наукового простору формування позитивного іміджу установи у країні та світі» (О. Сербін, Т. Ярошенко [433, с. 15]).

Питанням адаптації університетської науки в міжнародний інформаційний простір та ролі бібліотеки щодо розв'язання цього питання присвячено чимало робіт. Цю тему активно обговорюють на наукових конференціях, семінарах, круглих столах, висвітлюють на сторінках фахових видань (В. Білоус [45, с. 23]). Особливого значення для осмислення важливості інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу документальних комунікацій, відображення наукових публікацій у структурі сучасних інформаційних комунікацій набувають дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Окремі аспекти з цієї проблематики досліджували Т. Колесникова, С. Головаха, С. Назаровець, Т. Бондаренко, О. Матвєєва, І. Соколова, Т. Ярошенко та багато інших. Погоджуємося з Т. Колесниковою [207], яка зазначає, що вітчизняні вчені-бібліотекознавці у

дослідженнях обґрунтовують потребу впровадження в бібліотеках ЗВО України нових цифрових послуг із супроводження університетської науки.

Якісні зміни в сучасному бібліотечно-інформаційному середовищі, характеризуються загальними тенденціями, пов'язаними з: поширенням електронних ресурсів; упровадженням і розвитком ІКТ, які забезпечують процеси створення електронних ресурсів, цифрового збереження і доступу до бібліографічної, текстової, візуальної та іншої інформації; тенденцією збільшення віддалених користувачів; підвищенням вимог до послуг, що їх надають бібліотеки, та потреб персоналу в постійному оновленні фахових знань для забезпечення професійного рівня обслуговування користувачів (В. Білоус та ін. [48, с. 62]).

Упродовж останніх років значно активізовано діяльність Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щодо адаптації його науково-педагогічних працівників до реалій цифрового простору, зокрема, посилено роль бібліотеки в плані розширення представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій.

Зростання затребуваності бібліотеки ВДПУ як інформаційного посередника між користувачем і безмежним світом інформації обумовлено багатьма чинниками, серед яких виокремлюємо такі: розвиток інтеграційних процесів національної освіти в європейське і світове освітнє товариство; запобігання інформаційній ізоляваності науковців і прискорення їх інтеграції до світової наукової спільноти. Бібліотека ВДПУ швидкими кроками просувається до того, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, активно розвиває новий напрям діяльності, бере на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень викладачів, адаптує університетську науку до реалій і вимог сучасного світового інформаційного простору. На численних нарадах, семінарах і вебінарах зосереджено увагу викладачів на важливості інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу документальних

комунікацій, питаннях відображення наукових публікацій у структурі сучасних інформаційних комунікацій.

Упроваджуючи в роботу нові форми й методи, поєднуючи традиційні й електронні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи роботи, університетська бібліотека здійснила масштабне коло завдань з інформаційного забезпечення науково-педагогічних працівників, організувала цикл заходів, спрямованих на допомогу викладачам і аспірантам для здійснення, оформлення та презентації науково-дослідної діяльності університету. Питання забезпечення науковців необхідними потужними вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами, інтеграції наукових публікацій і збільшення рівня представництва університетської науки в міжнародному інформаційний просторі є стратегічно важливим напрямом діяльності бібліотеки ВДПУ.

Діяльність університетської бібліотеки спрямована на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету. Робота бібліотеки щодо інформаційного забезпечення наукових досліджень ВДПУ зосереджена на формуванні відкритого інформаційного простору, можливості доступу до інформації на різних типах носіїв та їх комплексному поєднанні, створенні гнучкої інфраструктури інформаційного забезпечення й успішному задоволенні інформаційних потреб і запитів користувачів, розширенні спектра її послуг. Це супроводжується впровадженням нових сервісів, які найбільш затребувані користувачами в процесі наукових досліджень.

Для повноцінного забезпечення фахових потреб студентів і наукових працівників педагогічний університет здійснює доступ до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних; бібліотека застосовує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій, активно впроваджує їх у бібліотечні процеси. Значну увагу зосереджено на напрями наукової

комунікації в електронному середовищі, що базується на феномені «відкритого контенту». Ми всіляко підтримуємо тенденцією просування бібліотеки в цифровому середовищі, зокрема тенденцію створення цифрових колекцій, формування контент-стратегії бібліотеки О. Мар'їна [311, с. 9]; М. Назаровець [336, с. 24] і, як і більшість сучасних університетів, докладіємо максимум зусиль для забезпечення користувачам вільного й оперативного доступу до ресурсів [47, с. 22].

З огляду на висловлене в університеті підтримується висока швидкість доступу до інформаційних ресурсів Інтернет, який здійснюється в необмеженому режимі за кількома оптоволоконними лініями. Успішно функціонує оновлений офіційний Веб-сайт університету (URL: www.vspu.edu.ua) (рис. 4.12.), на якому регулярно розміщується інформація про основні заходи з наукової роботи, що проводяться структурними підрозділами.

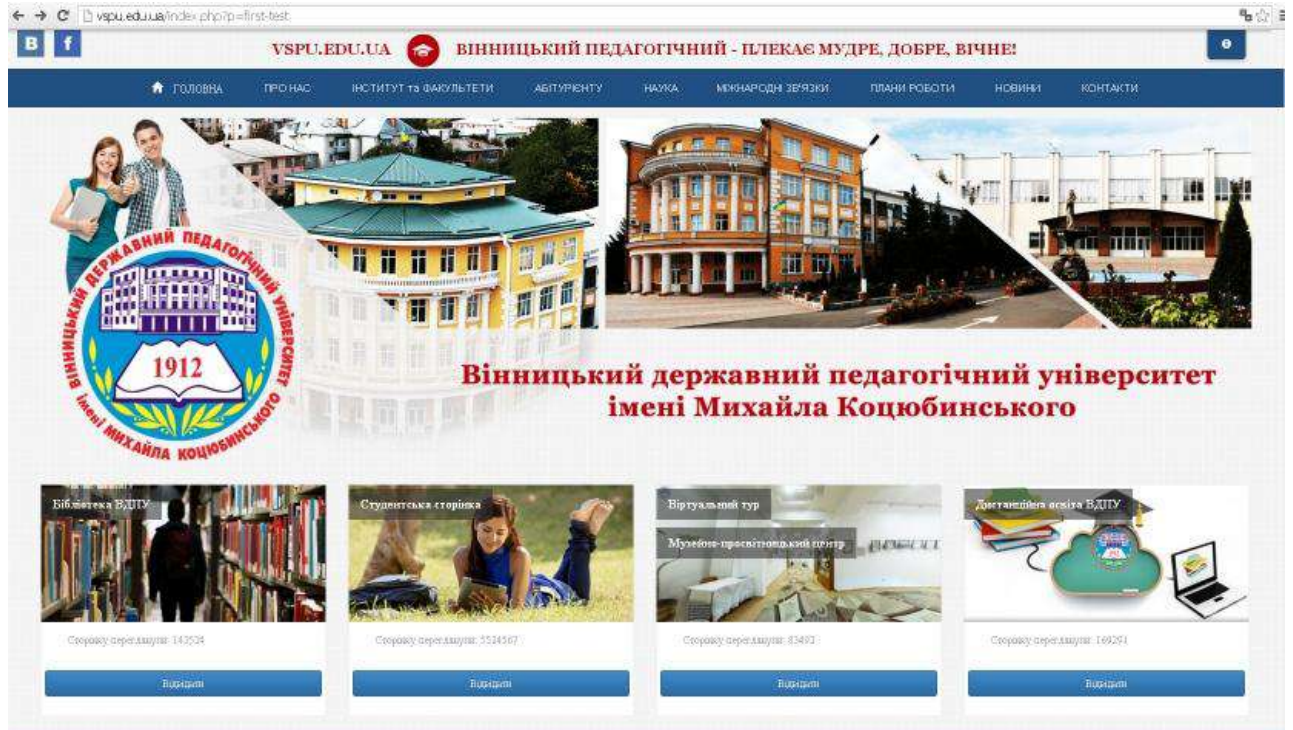


Рис. 4.12. Сторінка офіційного Веб-сайту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

На сторінках сайту постійно здійснюється розміщення електронних версій періодичних наукових фахових, факультетських, кафедральних і студентських видань (збірників наукових праць, наукових записок, вісників наукових товариств тощо), які видавалися в структурних підрозділах упродовж останніх років для ознайомлення наукової спільноти.

Здійснюємо активну роботу з обслуговування та наповнення баз даних електронного каталогу університетської бібліотеки, у т.ч. службових і формування власних ресурсів. Інформаційно-бібліотечний ресурс наприкінці 2018 р. становив 524610 одиниць зберігання, у т.ч. наукової літератури – 234853 прим., передплачено понад 150 назв періодичних видань (серед них – спецвипуск газети «Освіта України», «Вісник НАН України», «Офіційний вісник України» та ін.).

Унікальним джерелом інформації є електронні ресурси. Наразі електронний ресурс бібліотеки становить понад 300 тис. записів, у т. ч. ЕК – 297 тис. База даних «Повнотекстові видання» нараховує близько 9 тис. документів.

Електронна бібліотека продовжує формуватися як традиційним способом (на базі АБІС ІРБІС), так і у формі Інституційного репозитарію на платформі D-space, що є одним із шляхів поширення результатів дослідження наукових працівників університету, максимізації їх відкритості та наукового впливу, інтерактивним інструментарієм доступу до повнотекстових електронних здобутків.

Сформований на сервері бібліотеки репозитарій доступний у мережі Інтернет як за прямим покликанням URL: <http://dspace.vspu.net>, так і через сайт бібліотеки (наразі становить майже 4 тис. документів) (рис. 4.13).

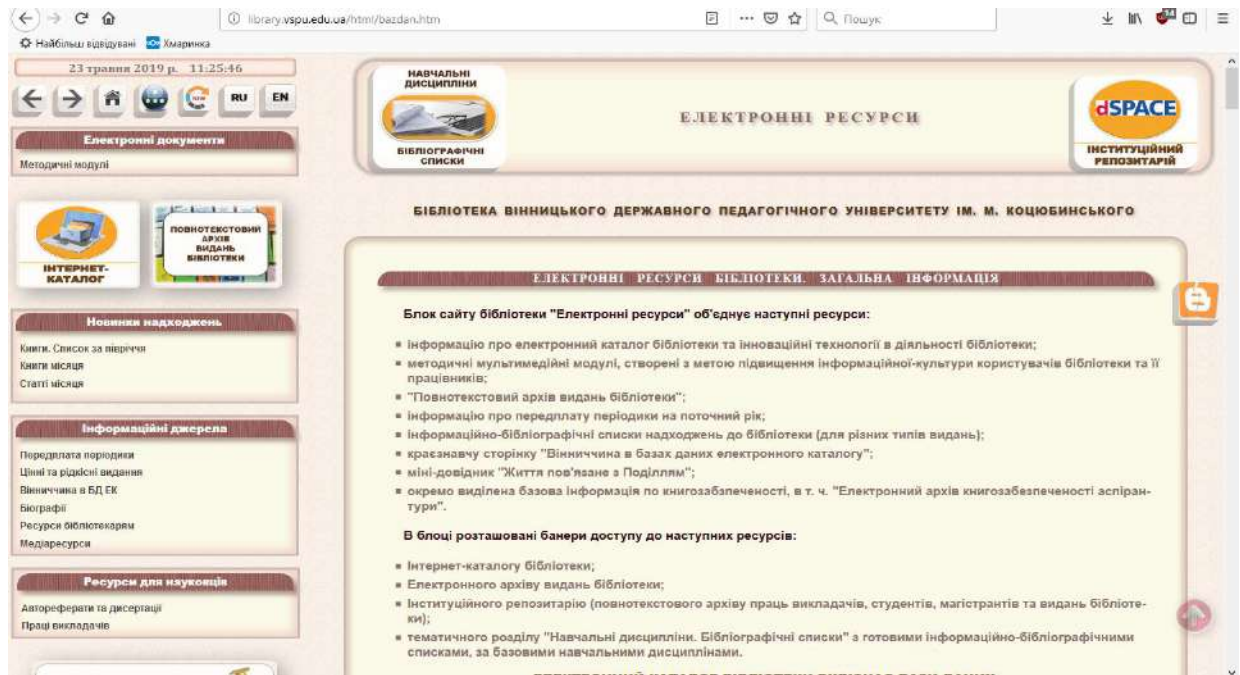


Рис. 4.13. Електронні ресурси бібліотеки ВДПУ

Для задоволення інформаційних потреб науково-педагогічних працівників університету здійснено такі заходи:

- узято участь у конкурсі МОН України «Про оголошення відбору з метою забезпечення доступу закладів вищої освіти і наукових установ, що знаходяться у сфері управління міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних», за результатами якого університет став учасником Всеукраїнського проекту з доступу до відомих наукометричних платформ і отримав доступ до баз даних Web of Science та Scopus;

- здійснено афіляцію назви університету англійською мовою, що вдосконалило результати пошуку праць науковців у міжнародних наукометричних базах;

- налагоджено співпрацю з методичним центром педагогічних бібліотек України, зокрема Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. Сухомлинського НАПН України надає нашій бібліотеці безоплатний доступ до власних ресурсів, серед яких: база даних «Періодика», що поєднує 11 назв періодичних видань країн далекого зарубіжжя з питань педагогіки, психології та освіти іноземними мовами (англійською,

німецькою, французькою та польською) та доступ до зведеної бази даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології (бібліотека-учасник корпоративного проєкту з формувань цього ресурсу);

– у розділі «Сайти для науковців» з «Інтернет-навігатора бібліотеки» сформовано Веб-бібліотеки покликань на такі ресурси: «Портали наукової періодики», серед яких DOAJ (директорія наукових журналів відкритого доступу), «Патентні фонди та інтелектуальна власність», «Інституційні репозитарії», зокрема ROAR (міжнародний реєстр репозитаріїв відкритого доступу), OpenDOAR (директорія репозитаріїв відкритого доступу), «Бібліотеки наукової та академічної інформації», серед яких archiv.org;

– на сайті бібліотеки в «Інтернет-навігаторі» сформовано розділи «Сайти видавництв» та «Сайти Інтернет-періодики» URL: <http://library.vspu.edu.ua/>.

Розширенню представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій у співпраці з бібліотекою сприяє діяльність інформаційно-обчислювального центру, який систематично здійснює збір інформації для наповнення внутрішнього Веб-серверу. Викладачі розвивають інформаційно-комп'ютерну мережу університету, створюють комп'ютеризовані системи обробки інформації й управління. Вони використовують різні засоби збору й опрацювання статистичної інформації, серед яких: електронний щоденник бібліотеки; статистика використання сайту та інших Інтернет-ресурсів бібліотеки (рейтинги Google-analytics, Hot Log, hostciti.net); статистика використання Інституційного репозитарію; вибіркова статистика використання Інтернет-каталогу тощо.

Зазначимо, що у ВДПУ започатковано комплекс електронних послуг, спрямованих на забезпечення інформаційних потреб науково-педагогічних працівників, аспірантів і студентів, упроваджуються нові цифрові послуги щодо супроводу університетської науки: організація інституційних репозитаріїв; бібліотечне видавництво; інтеграція наукових публікацій до міжнародного наукового інформаційного простору; вимірювання впливу та

видимості результатів наукових досліджень університету.

Створення та використання якісного контенту є одним із важливих аспектів діяльності бібліотеки. Ми переконалися, що інноваційні перетворення у змісті, формах і методах діяльності бібліотеки впливають на покращення освітнього процесу й наукової діяльності навчального закладу, приносять помітні соціально значущі результати (Н. Лазаренко, В. Білоус [270, с. 55]).

Одним із ефективних шляхів підвищення міжнародного рейтингу ВДПУ є розміщення наукового доробку вчених і молодих науковців в Інституційному репозитарії (рис. 4.14), який слугує джерелом забезпечення вільного доступу до публікацій науково-педагогічних працівників університету. Інституційний репозитарій надає вільний доступ до повних (або поданих у скороченні) електронних документів із фондів електронних видань бібліотеки та формується на основі відкритого програмного забезпечення Dspace, що дозволяє збирати, зберігати й поширювати контент. За своєю сутністю Dspace – це електронна бібліотека, перевагою якої є відкрита ліцензія, кросплатформенність і повнотекстовий пошук.

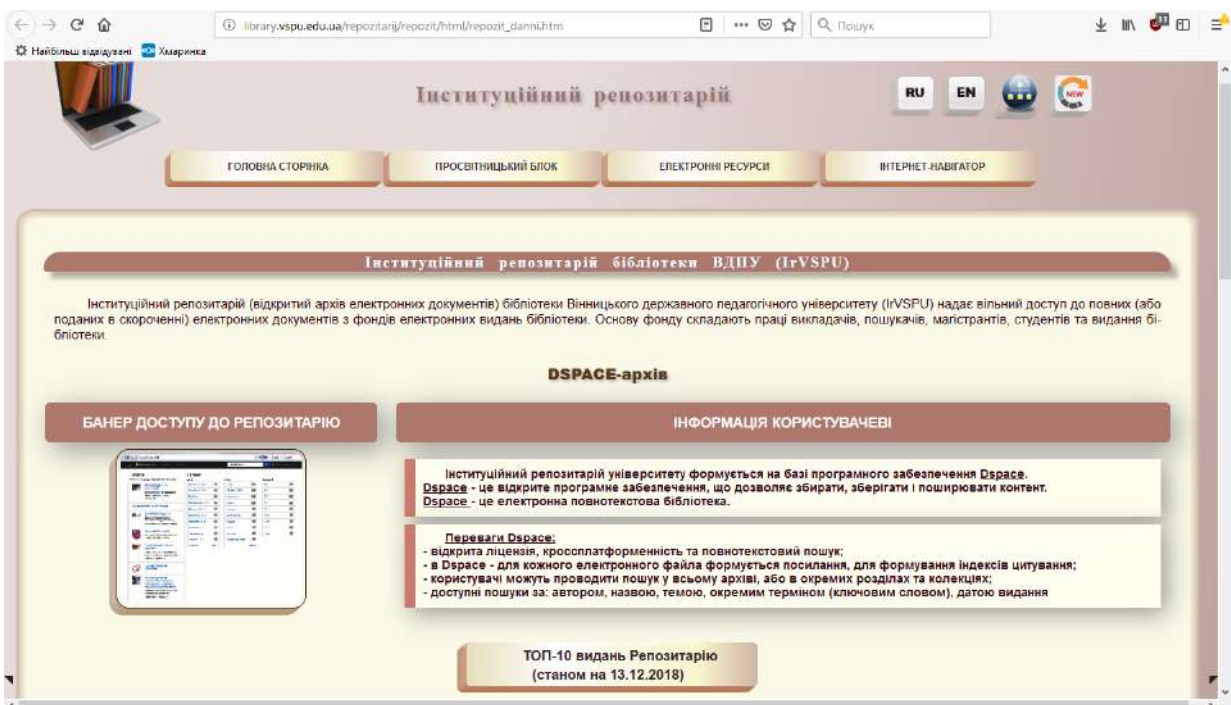


Рис. 4.14. Інституційний репозитарій ВДПУ (Dspace-архів)

Вагомим джерелом інформації став сайт бібліотеки, який є інтерактивним інструментом щодо надання інформаційних послуг користувачам, багатофункціональним інструментом для просування електронних ресурсів, організації доступу до них, наданні різних продуктів і послуг. Основними з-поміж них є: інформаційно-бібліографічний сервіс «Віртуальна довідка»; «Джерела наукової інформації», «Наукові реферативні огляди». У структурі розділу «Сайти для науковців» розміщено меню навігації: наукометрія; відкритий доступ (Інституційні репозитарії); спеціальні архіви дисертацій та авторефератів; інтелектуальна власність; портали наукової періодики; перевірка на плагіат. На допомогу науковцям на сайті бібліотеки розміщено довідково-методичні матеріали: google-презентації «Індекс цитування. Імпакт-фактор. Наукометричні бази даних. Міжнародний науковий рейтинг ЗВО та шляхи його підвищення» (В. Білоус [46, с. 15]).

Триває робота у зведеному ІРБІС-каталозі «Бібліотеки України». На сайті ресурсу (URL: www.e-catalog.name) сформовано коротку довідку щодо правил формування пошукових запитів і вибору форматів відображення знайдених результатів.

Рівень комфортності доступу до інформації, незалежно від її формату, виступає важливим показником діяльності бібліотеки й однією з умов успішного впровадження інноваційних освітніх технологій в університеті: функціонують дві електронні зали на 80 ПК, безкоштовна зона Wi-Fi. Інтернет-простір розширено за рахунок використання хмарних технологій. Використання в роботі Веб-технологій надає користувачам різнопланову інформацію на основі бази даних електронного каталогу, активно пропагуються фонди за допомогою віртуальних сервісів.

Загалом робота бібліотеки університету спрямована на розв'язання таких завдань: організація спеціальних тренінгів, семінарів за участю провідних спеціалістів; інформування науковців ВДПУ про умови публікацій, про систему наукометричних показників з метою підвищення

рейтингу викладачів через електронні ресурси індексування; поширення результатів наукових досліджень працівників ВДПУ у світовому інфопросторі; надання допомоги з інтегрування публікацій у світові бази даних тощо.

Задля цього працівники бібліотеки проводять міні семінари-тренінги з базових питань інформетрії, зокрема бібліометрії; індивідуальні та групові заняття з інформаційної культури, надають консультації з культури публікацій (оформлення наукових статей, списків літератури); консультації щодо реєстрації, практично допомагають зареєструватися в наукометричних базах даних (Google Scholar, WOS), створюють профілі вченого, профілі університету, кафедр і наукових фахових видань у «Бібліометриці української науки»; надсилають списки щодо активізації авторських профілів та їхнього корегування, створюють відеоролики, презентації з бібліографічної культури, бібліометрики, знайомлять науковців ВДПУ з особливостями інтеграційних процесів для прискорення розвитку публікаційної активності та цитування наукових публікацій.

У бібліотеці, зазвичай, проводяться заходи щодо поліпшення забезпечення доступу до національних і міжнародних електронних ресурсів навчальної та наукової інформації, запроваджують ІКТ. Бібліотека здійснює інформування про індивідуальні та групові безоплатні тестові доступи до комерційних електронних ресурсів, у т. ч. до повнотекстових електронних наукових журналів. Періодично працівники бібліотеки організовують тестовий доступ до EBSCOhost, що надає можливість забезпечувати пошук повнотекстових, рецензованих статей наукових журналів, довідників та інших публікацій із різних наукових дисциплін іноземною мовою (В. Білоус та ін. [48, с. 67]).

Для підвищення індексу цитування науково-педагогічних працівників у 2018 році було вирішено поліпшити доступ науковців усього світу до профілів наших видань. Працівники інформаційного центру ВДПУ створили сайти цих видань у системі OJS (Open Journal Systems) (рис. 4.15).

У системі реалізовано багатомовний інтерфейс доступу до профілів видань, зокрема англійською та польською мовами. Завдяки системній і систематичній роботі фахівців інформаційно-обчислювального центру ВДПУ спільно з редакціями фахових видань щодо наповнення системи спостерігаємо, що відвідуваність сайту значно збільшилася.

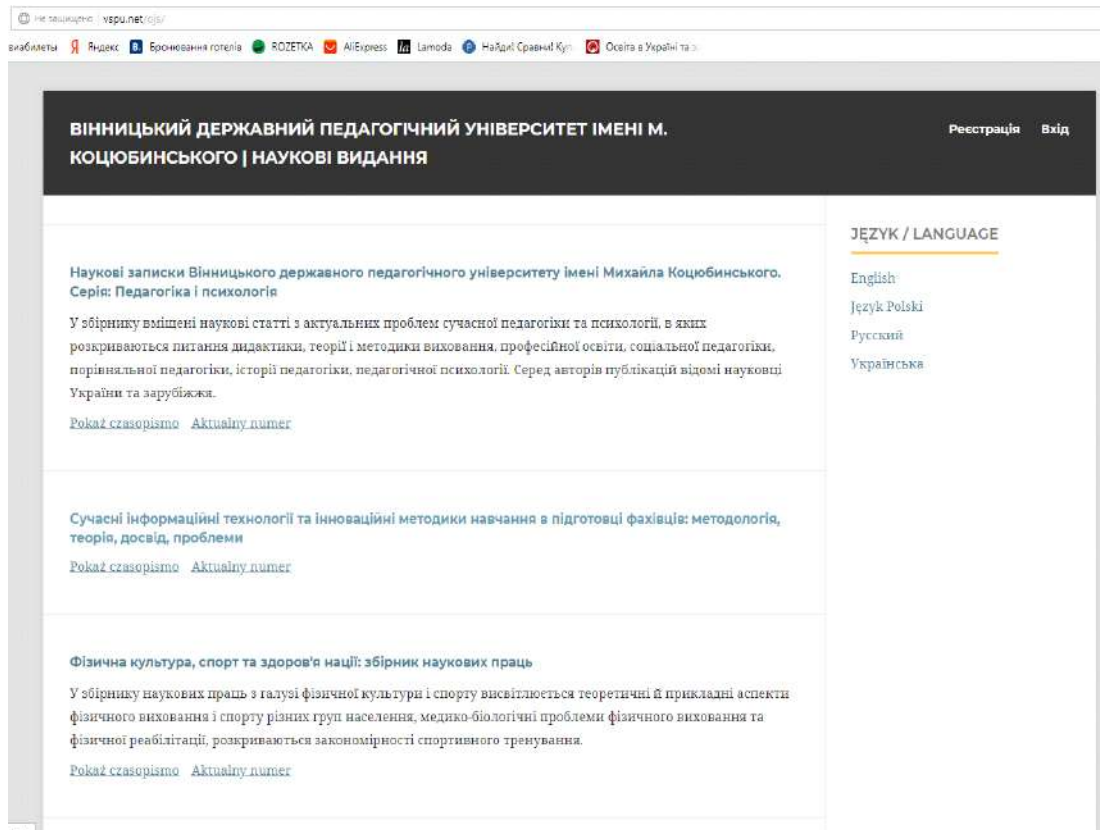


Рис. 4.15. Сайти фахових видань ВДПУ у системі OJS

Потреба підвищення рейтингу ВДПУ спонукає до зміни підходів у висвітленні результатів наукових досліджень, адже лише через публікації, наукові розробки та дослідження можуть стати відомими у світі, зацікавити світову наукову спільноту, відкрити шлях до отримання грантів. Досить важливо, на нашу думку, щоб видання було помітним і популярним серед науковців. Для цього у ВДПУ створено сайти наукових збірників, оптимізовано розміщення на сайті інформації про публікації так, щоб вони стали доступними для пошукових систем інтернету та могли бути прочитані, а, отже, й процитовані широким колом як українських, так і зарубіжних

науковців. Першочерговим вважаємо, є те, щоб фахові збірники увійшли до якомога ширшого кола реферативних та наукометричних баз наукової літератури, а в перспективі – до бази Scopus.

Кожен викладач університету усвідомлює, що наукові публікації є не тільки формальною вимогою для одержання наукових ступенів і вчених звань, а й базовим показником, що відображає наукову діяльність кожного науково-педагогічного працівника. Наукові публікації мають бути помітними, а, отже, цитованими. А для цього важливими є якість публікації, актуальність тематики, а також рейтинг видання, у якому її надруковано. Отже, варто прагнути розміщувати наукові публікації у міжнародних авторитетних виданнях, що входять до наукометричних баз. Підвищення якості наукових публікацій та відображення їх у міжнародних наукометричних БД – вимога часу. Редакційна політика спрямована на підвищення авторитетності фахових збірників, піднесення їх рівня відповідно до Могілянського протоколу та наукових світових стандартів (В. Білоус та ін. [47, с. 20]).

Саме тому значну увагу ми приділяємо дотриманню академічної доброчесності авторів публікацій, залученню до рецензування фахових рецензентів не лише України, а й зарубіжжя.

У наказі «Про затвердження у ВДПУ ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату» URL: <http://vspu.edu.ua/index.php?event=502> (2016), у якому зазначено, що, вибравши європейський вектор розвитку, наша держава має орієнтуватися на кращі зразки світової культури, зокрема культури академічної. У Законі України «Про вищу освіту» основним поняттям академічної культури є академічна доброчесність у процесах навчання, викладання та наукових досліджень [156].

Компаративний і комплексний аналіз передумов виникнення, методологічних підходів, ідей і механізмів дотримання міжнародних стандартів і принципів академічної взаємодії, здійснений науковцями

України за підтримки Міжнародного фонду досліджень освітньої політики, дозволив визначити ключові вартості академічної доброчесності: чесність, довіра, справедливість, взаємна повага, відповідальність [8, с. 15]. Ідеться про академічну доброчесність у процесах навчання, викладання та наукових досліджень. Дослідники зазначають, що проблема порушення академічної доброчесності є в усіх країнах і проявляється давно, має стійку тенденцію до зростання [8, с. 140].

Ураховуючи, що академічна недоброчесність – це умисне порушення правових і моральних норм, прийнятих в академічному середовищі студентів, викладачів, науковців [8, с. 107], зазначаємо, що проявами академічної нечесності є:

1) стосовно студентів: списування на екзаменах, переписування чужих рефератів, замовлення дипломних робіт, використання результатів дослідження без покликань на автора;

2) стосовно викладачів: виконання дипломних на замовлення студентів, примушування студентів до додаткових навчальних послуг і купівлі навчальної та методичної літератури, купівля студентами витратних і канцелярських матеріалів, вимагання подарунків під час оцінювання, вплив на результати конкурсу та ін.;

3) стосовно дослідників: академічний плагіат, фальсифікація експериментальних даних, включення до авторів досліджень сторонніх осіб, неправомірне використання службового становища, саботаж, неналежне наукове рецензування, примус до цитування та ін.

Окремо здійснено аналіз такого прояву академічної нечесності як плагіат, який потрактуємо як навмисне чи усвідомлене представлення або оприлюднення чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору, без належних покликань. Термінологічно такий прояв академічної нечесності закріплений у вітчизняному законодавстві, зокрема в Законах України «Про авторське право і суміжні права» та «Про вищу освіту» [156]. Проте в останньому відповідальність за прояви плагіату передбачена лише для осіб,

які здобувають науковий ступінь: у випадку виявлення плагіату особу позбавляють наукового ступеня.

Користуючись університетською автономією, ректорат ВДПУ, локального характеру, як це й відбувається в більшості університетів розвинених європейських країн. У боротьбі з плагіатом рекомендуємо враховувати, що він буває декількох видів: повний, плагіат-переклад, структурний, самоплагіат і плагіат з посиланнями [8, с. 111]. Окремим видом плагіату є академічне шахрайство, з-поміж якого вирізняють: фальсифікацію інформації та наукових результатів, підробку підписів в офіційних документах, використання заборонених пристроїв, покликання на невикористані джерела, проходження процедур контролю підставними особами тощо.

Автори видання [8, с. 111] рекомендують розрізняти безпосередній плагіат і запозичення інформації, на основі якої створюється новий дослідницький продукт за умов дотримання правил академічної чесності. Проте щодо правомірності таких запозичень думки різняться. Науковець може запозичити ідею та застосувати її в зовсім нових умовах чи на нових об'єктах, або використати чужі експериментальні дані для підтвердження своїх висновків і продовження дослідження в нових напрямках. Отже, з правової точки зору головним критерієм плагіату вважають привласнення не теми чи ідеї, а самобутньої форми її висловлення, авторського способу її представлення.

Оскільки в педагогічному університеті взято курс на дотримання академічної доброчесності, то основний акцент зроблено на запобігання її порушень. Студентам роз'яснено, що академічний плагіат – це плагіат у науково-освітній сфері він має такі види:

- 1) дослівне копіювання чужої роботи;
- 2) значна частка тексту з одного джерела без жодних змін;
- 3) заміна ключових слів і фраз із збереженням основного змісту джерела;

- 4) фрази з різних джерел у вигляді цільного тексту;
- 5) значні запозичення з попередніх робіт автора (автоплагіат, самоплагіат);
- 6) досконале комбінування в одній роботі цитованих праць і скопійованих уривків без покликань;
- 7) поєднання запозичених матеріалів із декількох джерел без відповідного цитування;
- 8) письмові фрагменти з покликаннями на неточну інформацію або інформацію, якої не існує.

Науково-педагогічних працівників, насамперед тих, хто керує науковими роботами аспірантів і студентів, інформуємо, що ідентифікувати й довести непрямий плагіат є складним завданням. Тому краще витратити зусилля на профілактику порушень етичних і правових норм, проводити серед студентів і аспірантів відповідну роз'яснювальну роботу, розробляти нормативні документи щодо забезпечення академічної доброчесності.

Закон України «Про вищу освіту» (ст. 42) [156] містить низку положень, які закладають механізми відповідальності ЗВО за виявлення академічної нечесності, зокрема плагіату в дисертаціях. Тому принципи академічної доброчесності представлені нами в основних документах, що регламентують діяльність університету (Статут, колективний договір, Правила внутрішнього розпорядку, Стратегія розвитку університету). Усім науковцям ВДПУ рекомендували ознайомитися з важливим документом «Етичний кодекс ученого України», ухваленим НАН України в 2009 р., де фіксують зобов'язання вченого щодо академічної доброчесності. Вчена рада університету (29 вересня 2016 р.) схвалила «Положення про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти ВДПУ» URL: <http://www.vspu.edu.ua/content/position/pol7.pdf>, у якому зазначено, що перевірки на академічний плагіат підлягають:

1) навчальні (курсові роботи (проєкти), реферати тощо) та кваліфікаційні (дипломні роботи (проєкти) здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» і «магістр», науково-методичні праці (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій), монографії та інші роботи, що вимагають рекомендації вченої ради університету до видання, а також дистанційні курси. Організацію перевірки вищезазначених матеріалів здійснюють завідувачі кафедр;

2) рукописи статей, тези доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів заходів наукового, науково-технічного і науково-методичного спрямування (конференцій, семінарів), організацію перевірки яких здійснюють головні редактори наукових журналів та керівники структурних підрозділів, які організують відповідні заходи;

3) дисертаційні роботи й автореферати, організацію перевірки яких здійснюють голови спеціалізованих рад.

У 2018 році ВДПУ укладено договір з компанією Plagiat (ТОВ Плагіат) на безкоштовній основі. Здійснено 803 перевірки магістерських робіт, за результатами яких можемо констатувати, що близько 15% робіт містили ознаки порушення академічної доброчесності. Такі роботи були повернені на доопрацювання з вимогою пройти повторну перевірку на плагіат. У результаті лише 7 %, знову ж таки, містили ознаки плагіату. У розрізі факультетів статистика щодо повторних перевірок представлена в табл. 4.1.

У середньому роботи мали 76% унікальності, 24 % запозичень, 11 % ознак заміни символів на іншомовні алфавіти, 4% – спроби «обійти» систему виявлення запозичень.

У 2019 р. компанія Plagiat (ТОВ Плагіат) запропонувала співпрацю на умовах повної передоплати, з оплатою 200 000 грн. на рік, що для педагогічного університету занадто дорого. Тому було прийнято рішення укласти договір про співпрацю з ТОВ !АНТИПЛАГІАТ Unichesk на умовах оплати за кожну окремо перевірену сторінку.

Статистика щодо повторних перевірок студентських дипломних робіт

№ з/п	Підрозділ	Перевіре-но 1 раз	Перевіре-но 2 рази	Перевіре-но 3 рази
1	Навчально-науковий інститут педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації	79	10	1
2	Природничо-географічний факультет	88	6	0
3	Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв	183	26	1
4	Факультет іноземних мов	73	8	1
5	Факультет історії, публічного управління і права	61	10	0
6	Факультет математики, фізики і технологій	74	11	2
7	Факультет фізичного виховання і спорту	104	3	1
8	Факультет філології й журналістики	61	0	0
	Усього	723	74	6

Джерело: систематизовано Н. Лазаренко, В. Уманцем

Це сервіс із перевірки робіт на плагіат, створений українськими розробниками у 2014 році. Він може використовуватись як окрема програма онлайн, а також інтегруватися з навчальними системами (LMS-Learning Management Systems: Moodle, Canvas, Sakai, Blackboard), що використовують університети більшості європейських країн. В Україні вже більше 45 українських університетів також використовують цей сервіс.

У 2019 році триває перевірка на плагіат дипломних робіт, статей фахових видань, посібників, монографій та їх частин, кандидатських і докторських дисертацій. Усвідомлення науково-педагогічними працівниками, аспірантами і студентами невідворотності перевірки їхніх наукових робіт на плагіат є чинником, що спонукає до дотримання академічної доброчесності. А це означає, що університет матиме змогу створювати ще й репозитарій високоякісних студентських наукових робіт, що будуть доступні всій академічній спільноті (Додаток Е).

Отже, інтенсифікація процесів інформатизації діяльності університету, підвищення публікаційної активності викладачів і здійснення заходів щодо дотримання науково-педагогічними працівниками та студентами правил академічної доброчесності сприяють розширенню представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій.

Висновки до четвертого розділу

Доведено, що інтеграція України у європейський науково-освітній простір об'єктивно потребує створення оптимального балансу між внутрішньою та зовнішньою академічною мобільністю, імпортом та експортом освітніх послуг. Оскільки спільний європейський простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів і професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою формування спільного освітнього простору. Концептуальні засади академічної мобільності в європейському науково-освітньому просторі базуються на тому, що навчання за кордоном може стати невід'ємною складовою університетської освіти.

У процесі інтеграції українських педагогічних університетів до європейського освітнього простору важливу роль відіграє академічна мобільність студентів і викладачів, що сприяє формуванню якісно нової генерації педагогів, спроможних посісти гідне місце на світовому ринку

праці й суттєво вплинути на якість підготовки майбутніх учителів; підвищенню доступності, якості та ефективності освіти; забезпеченню мобільності людського капіталу для формування глобального освітнього простору. Зазначимо, що мобільність адміністративного та професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти сприяє підвищенню рівня національної освітньої системи на основі вивчення зарубіжного досвіду й упереджує відставання вітчизняної університетської освіти, зумовлене недостатнім її фінансуванням.

Процес глобалізації збігається у часі з фундаментальним переходом до інформаційного суспільства, тобто до нової всепланетарної спільноти, заснованої на інформації. Необхідною умовою підвищення якості педагогічної освіти є використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Узагальнення результатів аналізу основних чинників глобалізації цифрового простору світового інформаційного співтовариства дозволило дійти висновку, що інформатизація розширює можливості для розвитку педагогічної освіти: адаптація до навколишнього середовища і динамічних соціальних змін, що відбуваються; створення кожному учаснику освітнього процесу умов для здобуття необхідних знань незалежно від часу, місця і засобу подання інформації; забезпечення розвитку неперервного, інклюзивного навчання та навчання дорослих; створення умов для індивідуального навчання через системи відкритої освіти; розвиток принципово нових засобів і технологій мережевих комунікацій; підвищення рівня інформаційної комунікації суспільства.

Обґрунтовано положення щодо особливого значення впровадження у сферу педагогічної освіти інформаційно-освітнього середовища (ІОС), що визначається нами як єдиний інформаційний простір університету та є системно організованою сукупністю інформаційного, технічного, навчально-методичного та кадрового забезпечення неперервної професійної підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах інформаційного суспільства. ІОС університету функціонує як певна соціальна спільнота, яка

формує і розвиває сукупність взаємозв'язків у контексті соціокультурної світоглядної адаптації викладачів і студентів до європейського освітнього простору і навпаки.

З урахуванням результатів проведеного моніторингу розроблено та впроваджено ІОС в освітній процес за такими етапами: I. Уточнення цілей та завдань інтеграції. II. Проектування і розгортання ІОС, під час якого нами враховувалося, що для якісної організації освітнього процесу ІОС педагогічного університету має забезпечувати інформаційну, інтерактивну, комунікативну, координаційну, професійно-орієнтувальну, інклюзивну та управлінську функції. III. Створення організаційної та технічної інфраструктури. IV. Моніторинг і адаптація ІОС на організаційному, методичному, технічному та ресурсному рівнях.

Доведено, що в умовах розвитку освітнього процесу, орієнтованого на пошук інноваційних моделей навчання, стратегічним напрямом професійно-педагогічної діяльності в педагогічному університеті є не лише підготовка студентів до роботи в системі освіти, а й забезпечення професійного розвитку особистості, її готовності до творчої самореалізації та інноваційної діяльності. Ерудований, із високим рівнем розвитку критичного мислення, підготовлений до дослідницької діяльності, зорієнтований на реалізацію особистісного підходу до проектування стратегії професійно-особистісного становлення, здатний самоактуалізуватися в педагогічній діяльності, набувати професійної компетентності, особистісного авторитету й статусу – саме такий педагог потрібен сучасній школі.

Попри наявність різних стилів і способів ефективного навчання, найбільш успішні вчителі виявляють певні спільні риси. Діяльність учителя має творчий характер, оскільки професійні завдання, що стоять перед ним, вимагають здатності постійно створювати нові знання, інтегрувати їх, здійснювати пошук і розробляти нові педагогічні методи й освітні технології. Тому важливим є розвиток Soft Skills, які, на нашу думку, мають враховувати як особистісні риси (екстраверсія, доброзичливість, відкритість досвіду,

оптимізм, ініціативність, креативність, критичне мислення, управління часом), навички міжособистісного спілкування (комунікабельність, навички роботи в команді та навички лідерства, вільне володіння іноземними мовами), так і навички вирішення проблем та прийняття рішень.

На основі вивчення літературних джерел, власного досвіду й аналізу діяльності експериментальних навчальних закладів виокремлено напрями розвитку Soft Skills майбутніх учителів в умовах євроінтеграції педагогічної освіти в Україні: розвиток Soft Skills у процесі вивчення професійно орієнтованих та вибіркових дисциплін; застосування інноваційних технологій для розвитку Soft Skills майбутніх учителів; розвиток навичок міжособистісного спілкування під час навчання на мовних курсах.

Розглядаючи особливості застосування інноваційних технологій з метою розвитку Soft Skills майбутніх учителів, дотримуємося думки, що в педагогічних університетах доцільно створювати середовище, яке б охоплювало різні проблемні й дослідницькі програми для підготовки майбутніх учителів з інноваційним і пошуковим мисленням. Так, реалізація запропонованого нами творчого проєкту «Учитель XXI століття: європейський вимір» уможливило створення п'яти лабораторій: «Лабораторія мотивації обдарованої студентської молоді до лідерства»; «Лабораторія педагогічного інсайту: освітні технології XXI століття»; «Лабораторія професійного становлення майбутнього вчителя»; «Лабораторія з підготовки студентів, учителів, батьків до роботи в інклюзивному середовищі»; «Лабораторії педагогічної майстерності»; а також історико-педагогічної студії-вітальні та педагогічного клубу «Секрети створення міцної сім'ї».

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства однією з найважливіших умов модернізації вищої педагогічної освіти в контексті інтеграції до ЄС є вдосконалення її змісту та спрямування на розвиток Soft Skills майбутніх учителів. Зазначимо, що тільки відповідність рівня підготовки в педагогічних університетах потребам суспільства, інтересам і

життєвому досвіду студентів; спрямованість змісту освіти на виховний потенціал та його реалізацію на процесуальному рівні; орієнтація на зміст як на засіб розвитку мислення, його проблемність; високе наукове й практичне значення забезпечуватимуть високий рівень підготовки та конкурентоспроможність випускників педагогічних університетів України, не обмежених знаннями лише в певній галузі, на національному та європейському ринках праці.

Однією з основних тенденцій підготовки вчителя в умовах євроінтеграції є розширення освіти для всіх, створення інклюзивного середовища, універсального дизайну та «розумного» пристосування до відповідних умов для здобуття освіти всіма категоріями студентів, зокрема особами з інвалідністю, а також підготовки майбутніх учителів до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. З метою підготовки майбутніх педагогів до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами створено «Центр авторських методик і модерних практик», який є місцем соціальної інтеграції студентів, викладачів, дітей і батьків. Він є цілісним освітнім майданчиком для дітей і дорослих із різними стартовими позиціями і потребами й особливостями в навчанні.

Завдання діяльності Центру: аналіз сучасних тенденцій розвитку дошкільної, початкової та інклюзивної освіти; узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду з досліджуваної проблеми; вивчення культурно-освітніх потреб різних категорій дитячого й дорослого населення регіону для подальшого розширення відповідного навчально-методичного забезпечення дошкільної, початкової та інклюзивної освіти; упровадження авторських методик і новітніх практик, спрямованих на підвищення якості й ефективності дошкільної, початкової та інклюзивної освіти; висвітлення результатів наукових досліджень на науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, круглих столах тощо; використання результатів наукових досліджень в організації навчання дитячого й дорослого населення.

Цінність запропонованих форм роботи полягає в науково-обґрунтованій організації процесу підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами на основі системності, послідовності та наступності в організації виховної роботи. Це уможлиблює налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами цього процесу, а також забезпечує необхідні можливості розвитку, соціалізації та інтеграції у соціум дітей, які мають особливі освітні потреби.

Одним із національних пріоритетів України є об'єктивна потреба представлення науки держави у глобальному науково-інформаційному просторі та підвищення рівня її впливовості у світі. Наголосимо на потребі зміщення акцентів у функціонуванні бібліотеки як однієї із інфраструктурних інформаційно-комунікаційних складових університету та підвищення ролі бібліотек вищої школи у розвитку інституціональних місій і цілей.

Діяльність університетської бібліотеки спрямовується на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету. Робота бібліотеки з інформаційного забезпечення наукових досліджень спрямована на формування відкритого інформаційного простору, розширення доступу до інформації на різних типах носіїв, комплексне поєднання яких сприяє створенню гнучкої інфраструктури інформаційного забезпечення й успішному задоволенню інформаційних потреб і запитів користувачів, розширенню спектра послуг бібліотеки. Підвищення рейтингу педагогічних університетів спонукає до принципової зміни підходів до висвітлення результатів наукових досліджень, адже публікації, наукові розробки можуть стати відомими у світі, зацікавити наукову спільноту, відкрити шлях до отримання грантів.

До стратегічних напрямів діяльності сучасних педагогічних університетів відносимо зростання рівня представництва університетської науки в міжнародному інформаційному просторі. Для цього потрібно

забезпечувати науковців потужними вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами, дбати про інтенсифікацію процесів інформатизації діяльності університету, підвищення публікаційної активності викладачів і здійснення заходів щодо дотримання науково-педагогічними працівниками та студентами правил академічної доброчесності. Першочерговим є те, щоб фахові збірники увійшли до якомога ширшого кола реферативних та наукометричних баз наукової літератури, а в перспективі – до бази Scopus та/або Web of Science.

Основні наукові результати розділу опубліковано у працях автора [47; 48; 99; 190; 191; 262; 266; 268; 270; 272; 273; 274; 275; 277; 280; 281; 285; 286; 287; 290; 293; 365].

РОЗДІЛ 5

ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

5.1 Зміст і програма дослідно-експериментальної роботи

Мета дослідно-експериментальної роботи полягає у розробленні та перевірці ефективності концептуальної моделі розвитку педагогічного університету та системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України.

Дослідження проводилося впродовж 2012-2019 рр. й охоплювало *чотири етапи*:

- 1) теоретико-концептуальний;
- 2) аналітико-пошуковий;
- 3) організаційно-формульвальний;
- 4) узагальнювальний.

На кожному з етапів передбачалося виконання *таких завдань*:

на першому етапі – здійснити системний аналіз теорії та практики професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України і закладах вищої освіти Європи та провести дефінітивний аналіз ключових понять дослідження;

на другому етапі – вивчити й проаналізувати стан розвитку професійної педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу та системи професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції;

на третьому етапі – обґрунтувати концептуальну модель розвитку педагогічного університету; експериментально перевірити ефективність розробленої системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції;

на четвертому етапі – здійснити прогнозування тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

Було висунуто припущення, сутність якого ґрунтувалася на основі сукупності положень (концепції дослідження, аналізу теоретико-методологічних засад професійної підготовки вчителів в умовах євроінтеграції, розробленої стратегії розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору, визначених напрямів інтернаціоналізації освітньої діяльності педагогічного університету), що ефективність реалізації системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції зумовлені:

- поглибленням міжнародної співпраці університету як одного із дієвих механізмів забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності;
- модернізацією освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету;
- розвитком Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти;
- інтенсифікацією підготовки педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами;
- розширенням представництва університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій.

На різних етапах дослідно-експериментальної роботи використано сукупність методів дослідження, основними з яких були: *теоретичні*: аналіз навчальних планів і програм підготовки учителів у педагогічних університетах; узагальнення, абстрагування, класифікація для обґрунтування визначення концептуальних засад проблеми професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції; проєктування, моделювання задля створення змістово-процесуального контенту професійної підготовки вчителів;

емпіричні: обсерваційні (спостереження, самоспостереження); діагностичні (анкетування, опитування викладачів, студентів, метод незалежних оцінок) задля збирання й аналізу матеріалу; *організаційні*: порівняльний метод задля вивчення основних подібностей та відмінностей систем освіти в Європейських країнах, оцінювання виокремлених тенденцій професійної підготовки вчителя та можливостей їхнього впливу на систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції; математичні: оброблення експериментальних даних; нетнографічний аналіз сайтів педагогічних університетів [413-427] для з'ясування специфіки їх діяльності в умовах євроінтеграції; комп'ютерної обробки даних (MS Excel) для математичної обробки одержаних результатів.

Для реалізації завдань дослідження розроблено *програму* дослідно-експериментальної роботи, що відображає алгоритм дій на кожному з етапів, терміни, короткий зміст та методи дослідження (Табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Програма дослідно-експериментальної роботи

<i>Етапи дослідження</i>	<i>Зміст дослідно-експериментальної роботи</i>	<i>Методи Дослідження</i>
Теоретико-концептуальний етап (2012-2013 рр.)	обґрунтування актуальності проблеми дослідження; визначення основних теоретичних положень дослідження, формулювання концепції; розроблення методики та інструментарію дослідження	теоретичні: вивчення наукових джерел і нормативних документів; теоретичний аналіз, синтез, порівняння й узагальнення
Аналітико-пошуковий етап (2014-2015 рр.)	вивчення та узагальнення сучасного стану реформування педагогічної освіти; визначення методологічних	теоретичні: узагальнення, абстрагування, класифікація; проєктування,

Продовження табл. 5.1

	підходів та принципів професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції; теоретичне обґрунтування концептуальної моделі розвитку педагогічного університету; уточнення завдань і методів дослідження; розроблення програми дослідно-експериментальної роботи	моделювання; емпіричні: обсерваційні, діагностичні; організаційні: порівняльний метод; математичні: оброблення експериментальних даних
Організаційно-формульальний етап (2015-2018 рр.)	експериментальна перевірка загальної та часткових гіпотез, концептуальної моделі й системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції; систематизація й оброблення дослідницьких матеріалів; коригування експериментальних методик і навчально-методичного забезпечення, їх апробація й упровадження в освітню практику	емпіричні: обсерваційні й діагностичні; організаційні: лонгітюдний і порівняльний методи (метод «поперечних зрізів»); математичні: оброблення експериментальних даних
Узагальнювальний етап (2018-2019 рр.)	узагальнення результатів наукового пошуку; підготовка навчально-методичних матеріалів з проблеми дослідження; упровадження результатів наукового пошуку в практику роботи педагогічних університетів України; визначення перспектив розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції	організаційні: комплексний метод (перспективний аналіз, моделювання, проспективна оцінка); математичні: оброблення експериментальних даних.

Джерело: систематизовано автором

Локальною метою діагностики системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції було застосування порівняльного методу – особливого виду наукового пізнання, результати якого полягають у зіставленні двох і більше об'єктів (явищ, ідей, результатів досліджень і под.), виділення в них спільного і відмінного з метою класифікації та типології.

Проведення дослідно-експериментальної роботи передбачало порівняння, у результаті якого узагальнювалися висновки про стан об'єкта – сутність та особливості процесу діяльності педагогічних університетів України в умовах євроінтеграції, розпізнавання одиничних явищ і проблемних ситуацій, віднесення об'єкта пізнання до певного класу та визначення його можливих змін.

На думку філософів [348, с. 61], валідність оцінки об'єкта дослідження залежить від методів, що застосовуються:

–джерел і методів одержання інформації про стан об'єкта (статистичні, документальні, об'єктивні, суб'єктивні, змішані джерела інформації);

–типу проблемних ситуацій: конкретна проблемна ситуація, яку визначають економічний рівень суспільства і відповідні суспільні відносини, особи (суб'єкти дослідження) розглядаються як члени суспільства і як громадяни; соціально-групова проблемна ситуація (відповідає тим умовам, які впродовж певного часу впливають на зміст і структуру життєдіяльності представників певних суспільних верств і груп);

–локальної життєвої ситуації, яка відповідає особистому рівню діяльності, складається з психофізіологічних, соціально-психологічних, культурно-освітніх чинників діяльності особистості;

–критеріального апарату, який використовується для аналізу стану досліджуваного феномена [348, с. 61].

Урахування всіх чинників потребує ретельнішого підходу до розроблення і реалізації системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

Передусім – здійснення теоретичного аналізу літератури з метою опрацювання сутнісних характеристик зарубіжного досвіду розвитку та реформування вищої педагогічної освіти, дослідження сучасних тенденцій розвитку професійної підготовки вчителів й аналізу концепцій розбудови педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу на засадах нової філософії освіти. По-друге, використання додаткових емпіричних методів дослідження. Серед низки дослідницьких методів, що використовувалися відповідно до програми дослідження, особливого значення надавали експертному оцінюванню концептуальної моделі і системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, а також розробленої стратегії розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції та виокремлених напрямів інтернаціоналізації освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції.

Експертне оцінювання зреалізовувалося за методикою А. Киверялга [257, с. 124] в кілька етапів: організаційний – створення експертної групи з подальшим визначенням компетентності експертів, безпосередня експертиза та етап опрацювання результатів експертної оцінки.

На організаційному етапі здійснювалося завдання роботи експертної комісії; окреслювалася мета; визначалися терміни роботи; формувався склад експертної комісії. Експертне оцінювання здійснювалося із застосуванням методу експертних оцінок, зміст якого полягав у здійсненні експертами інтуїтивно-логічного аналізу складових концептуальної моделі та системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції з урахуванням якісних та кількісних дослідницьких даних, які у подальшому підлягали ретельному аналізу.

Було створено комісію у складі 25 експертів.

Цей показник визначався за допомогою методики В. Черепанова [496, с. 74] за формулою (5.1).

$$N = \frac{j^* d^2}{\Delta^* Q^2} * (1 - g) \quad (5.1)$$

де j – коефіцієнт, який для $0,8 < g < 0,99$ у нашому випадку становить $0,97$; d – розмах індивідуальних оцінок; g – довірлива ймовірність; (у педагогічних дослідженнях g лежить у межах $0,8 < g < 0,99$); ΔQ – задане значення похибки колективної експертної оцінки.

Обчислення за формулою (5.1) дозволило нам визначити, що для надійності експертної оцінки на рівні довірливої ймовірності $g=0,97$ потрібно не менше 20 експертів.

Здійснюючи добір експертів ми користувалися такими критеріями:

- інформація щодо дотримання кваліфікаційних вимог:
 - для експертів із числа науково-педагогічних, наукових працівників (науковий ступінь, спеціальність (наукова спеціальність) та тема дисертації; наявність освіти за відповідною спеціальністю; наявність наукового ступеня з відповідної спеціальності; наукова, науково-педагогічна, педагогічна чи інша професійна діяльність за відповідною спеціальністю не менш як за сімома видами чи результатами, зазначеними у пункті 30 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності);
 - для експертів із числа представників роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій (відомості про суб'єкта висування);
 - для експертів із числа представників здобувачів вищої освіти (поточне місце навчання; статус експерта станом на момент подання документів; інформація про здобуття або наявність вищої освіти за відповідною галуззю знань);
- відомості про академічний та професійний досвід:
 - для усіх категорій експертів (досвід співпраці із національними та міжнародними інституціями у сфері вищої освіти, освітніми проєктами; досвід закордонного викладання, стажування та/або навчання; досвід щодо розроблення політик у сфері вищої освіти (участь у підготовці проєктів законів, інших актів законодавства; участь у робочих, дорадчих органах при

органах публічної влади з питань освіти; участь у розробленні стандартів вищої освіти тощо);

- для експертів із числа науково-педагогічних, наукових працівників (досвід та професійні досягнення в освітній, науковій та методичній діяльності, внутрішньому забезпеченні якості вищої освіти);

- для експертів із числа представників роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій (досвід та професійні досягнення у відповідній галузі професійної діяльності, наявність освіти у відповідній галузі; досвід співпраці із закладами вищої освіти (у т. ч. окремими учасниками освітнього процесу закладів вищої освіти, участі у внутрішньому забезпеченні якості вищої освіти тощо), участь у заходах у сфері вищої освіти (робочі групи, семінари, тренінги, конференції тощо);

- для експертів із числа представників здобувачів вищої освіти (досвід участі у діяльності органів студентського самоврядування та/або національного об'єднання студентів України; середній бал (GPA) за результатами останньої екзаменаційної сесії (за 100-бальною шкалою).

У результаті експертного оцінювання створено дві групи експертів:

1 *група*: 19 експертів із п'яти вищих закладів освіти, в яких проводилась експериментальна робота (Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (6 експертів із числа науково-педагогічних, наукових працівників та 4 експерти з числа представників здобувачів вищої освіти), Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці (1), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (2), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2) Харківської гуманітарно-педагогічної академії (1), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (3);

2 *група*: 6 експертів із числа представників роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій.

На етапі безпосередньої експертизи проводилося анкетне опитування експертів за алгоритмом: дискусія – анкетування – дискусія, із зіставленням і уточненням процедури опитування та змісту опитувальника.

Важливим аспектом експертного опитування та застосування порівняльного методу є розроблення показників порівняння (С. Подолянчук [381, с. 180]). Оцінювання виявлених тенденцій професійної підготовки вчителя та можливостей їхнього впливу на систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції здійснювалося за трьома рівнями:

–макрорівень (система педагогічної освіти) (показники: вироблення європейських стандартів якості педагогічної освіти; вироблення стратегій і концепцій стандартизації професійної підготовки майбутніх учителів у контексті процесів євроінтеграції; створення умов для міжнародної співпраці; формування в студентів педагогічних університетів глобального та прагматичного мислення; взаємодія освітнього середовища ЗВО з іншими середовищами в межах регіонального та глобального освітнього простору; залучення провідних викладачів, науковців інших ЗВО до виявлення тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції);

–мезорівень (педагогічні університети) (показники: забезпечення функціонального різноманіття форм педагогічної освіти; збереження основних освітніх цінностей і подолання негативного впливу комерціалізації вищої освіти; збереження етнокультурного спадку та національних цінностей в умовах інтернаціоналізації вищої педагогічної освіти; відкритість інформації про роботу педагогічного університету; функціонування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів та підвищення ефективності наукових педагогічних досліджень; функціональні можливості наукової та культурно-дозвілєвої діяльності в освітньому середовищі);

– мікрорівень (суб'єкти освітнього процесу) (показники: підвищення якості освітніх послуг і управління освітнім процесом; відповідність ресурсів та можливостей освітнього середовища запитам студентів та викладачів в умовах євроінтеграції; оцінювання ролі викладача в освітньому середовищі; створення суб'єктами освітнього середовища атмосфери комфортності та взаєморозуміння).

Під час експертного оцінювання експерти мали змогу користуватися Положенням про внутрішню систему забезпечення якості освіти ВДПУ URL: <http://www.vspu.edu.ua/content/position/p28.pdf> (С. Подолянчук, Н. Лазаренко та ін. [332; 333]), що розроблене відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», наказу МОН України від 01.06.2016 № 600 «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» та базується на принципах, передбачених у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)», зокрема:

- відповідності європейським і національним стандартам якості вищої освіти;
- автономії закладу вищої освіти;
- системного підходу, який передбачає управління якістю на всіх етапах освітнього процесу;
- компетентнісного підходу, який забезпечує перехід із процесуальної на результатну парадигму навчання;
- студентоцентрованого підходу до навчання й викладання;
- здійснення моніторингу якості освітньої діяльності;
- інтегративності (зв'язку освіти з наукою та інноваціями);
- постійного підвищення якості освітньої діяльності;
- залучення здобувачів вищої освіти, роботодавців та інших зацікавлених сторін (стейкхолдерів) до процесу забезпечення якості;
- відкритості та прозорості на всіх етапах та в усіх формах діяльності університету;

– комунікаційної підтримки, яка забезпечить зміну пояснювального навчання на двосторонню комунікацію.

На етапі опрацювання результатів експертної оцінки та проаналізовано результати опитування з використанням методів математичної статистики. Представимо результати, здобуті на різних етапах експериментальної роботи.

5.2 Узагальнення й представлення результатів аналітико-пошукового етапу

На першому, *теоретико-концептуальному етапі (2012-2013 рр.)*, ми передбачали здійснити низку процедур теоретичного характеру. Зокрема, на основі теоретичного аналізу, синтезу, порівняння й узагальнення психологічної, педагогічної, методичної літератури, вивчення Законів України, програмних документів міжнародних організацій здійснено системний аналіз теорії і практики професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України та закладах вищої освіти Європи. Поряд із цим здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження; визначено основні тенденції розвитку професійної педагогічної освіти в європейських країнах; визначено методологічні засади, підходи і принципи наукового пошуку; конкретизовано мету та завдання роботи; розроблено методiku теоретичного й експериментального дослідження, визначено вплив глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні, проблеми інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір.

Результати, здобуті на цьому етапі, було покладено в основу другого, *аналітико-пошукового етапу (2014-2015 рр.)*, провідними завданнями якого стали сутнісна характеристика зарубіжного досвіду розвитку та реформування вищої педагогічної освіти; аналіз сучасних тенденцій розвитку професійної підготовки вчителів; визначення методологічних підходів і принципів професійної підготовки вчителів в умовах євроінтеграції;

теоретичне обґрунтування концептуальної моделі розвитку педагогічного університету.

Як зазначено в попередньому підрозділі, серед низки використовуваних нами дослідницьких методів особливого значення надавалося експертному оцінюванню концептуальної моделі і системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах, а також розробленої стратегії розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції та виокремлених напрямів інтернаціоналізації освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції.

Експертне оцінювання здійснювалося групою відібраних експертів із застосуванням методу експертних оцінок і полягало в інтуїтивно-логічному аналізі складових концептуальної моделі та системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції з урахуванням якісних та кількісних дослідницьких даних.

Здійснюючи аналіз результатів опитування, ми звертали увагу на відсоток респондентів, які мають високий ступінь оцінювання певного показника; підсумовувалися крайні позитивні і негативні значення. Для комплексної оцінки, визначення наявних протиріч між поглядами експертів та шляхів вирішення виявлених проблем розглянуто дані, одержані в процесі анкетування для експертів із числа: науково-педагогічних, наукових працівників; представників роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій; представників здобувачів вищої освіти.

З урахуванням виявлених тенденцій розвитку системи педагогічної освіти в країнах ЄС та розроблену систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, що є складовими концептуальної моделі та стратегії розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору, а також результати експертного оцінювання, виокремлено їхні позитивні та негативні прояви.

До позитивних належать такі:

- посилення міжнародної співпраці педагогічних університетів із європейськими ЗВО;
- вироблення європейських стандартів якості педагогічної освіти;
- активізація наукової діяльності в педагогічних університетах України;
- підвищення відкритості педагогічних університетів європейському освітньому співтовариству;
- підвищення якості освітніх послуг і управління освітнім процесом;
- відповідність ресурсів та можливостей освітнього середовища запитам студентів і викладачів в умовах євроінтеграції;
- підвищення, хоч і незначне, престижності професії педагога.

До негативних (В. Каплінський, Н. Лазаренко [192, с. 112]; А. Коломієць [209, с. 16]) проявів віднесено:

- недостатня кількість закордонних стажувань науково-педагогічних працівників педагогічних університетів;
- незначана кількість проявів академічної мобільності викладачів і студентів педагогічних університетів;
- низька ефективність реалізації міжнародних угод;
- поодинокі випадки участі в регіональних наукових програмах і грантах;
- мала кількість публікацій викладачів педагогічних університетів у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus і WoS;
- незначна кількість викладачів, які володіють знанням іноземних мов на рівні B2, що унеможлиблює створення міжнародних освітніх програм для навчання іноземних студентів;
- низький рівень наукової активності та наукової продуктивності викладачів педагогічних університетів;

- недостатній рівень наукової активності та результативності аспірантів;
- поодинокі випадки залучення викладачів до редакційних колегій і наукових рад міжнародних фахових видань;
- недостатня відкритість педагогічних університетів в інтернет-просторі тощо.

Під час експертного оцінювання виокремлено також проблеми традиційної системи професійної підготовки вчителя на тлі європейських інтеграційних процесів, до яких відносимо:

- невідповідність структури знань, умінь і навичок у молодих учителів сучасним вимогам суспільства, що спричинено розривом зв'язків між сучасною культурою, наукою і освітою;
- відсутність оцінювання рівня конкурентоспроможності вчителів, системи їхньої підготовки та виявлення чинників його підвищення;
- невідповідність кваліфікаційної характеристики педагога вимогам ринку професійної праці, роботодавців;
- проблема невідповідності навчальних планів і робочих програм необхідним компетенціям відповідно до вимог європейської мультикультурності, європейської мовної компетентності тощо;
- недостатній рівень «оволодіння професією» відповідно до вимог європейських рівнів якості професійної підготовки;
- недосконалість системи моніторингу і контролю якості підготовки майбутніх учителів.

Аналіз результатів експертного оцінювання уможливив виявлення основних чинників, що впливають на ці явища:

- відсутність рейтингового оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників;
- відсутність механізмів заохочення викладачів і студентів за наукову активність і продуктивність;

- необізнаність переважної більшості викладачів про європейські вимоги до діяльності університету;
- недостатня обізнаність викладачів про міжнародні наукометричні бази;
- відсутність потреби, мотивації та матеріально-фінансових умов для наукового закордонного стажування;
- наявність лише кількох українських фахових педагогічних видань, що індексуються в наукометричних базах Scopus і WoS;
- низька затребуваність викладачів педагогічних університетів на міжнародному ринку праці тощо.

Експерти наголошують, що саме на трансформацію впливу негативних чинників на позитивні і має спрямовуватися діяльність керівництва й колективу педагогічних університетів в умовах євроінтеграції. Вивчення результатів експертного оцінювання й аналіз літературних і документальних джерел дозволив нам сформулювати основні вимоги до професіоналізму вчителя в епоху євроінтеграції, які детально представлено у п. 1.3.

Проведене дослідження засвідчило, що система вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції є динамічною характеристикою й має певний характер, спрямованість, інтенсивність і продуктивність, що зумовлені професійними вимогами до українського вчителя в контексті євроінтеграції; впливом ціннісно-сміслових потенціалів глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні; особливостями інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір як предметом наукового аналізу і синтезу.

Аналізуючи результати експертного оцінювання, ми не обмежувалися пошуком окремих фрагментарних рішень. Зокрема, у результаті ґрунтовного розгляду визначено, що невіддільною складовою підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог євроінтеграції є інтернаціоналізація педагогічного університету.

Значну увагу приділено уточненню й доповненню змісту та складових

концептуальної моделі і стратегії розвитку педагогічних університетів в умовах євроінтеграції, а також підготовці пропозицій до розробки системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

З цією метою проаналізовано установчі документи і матеріали педагогічних університетів: положення про структурні підрозділи (інститут, факультет, кафедру тощо), різні служби та відділи (науковий, навчально-методичний, міжнародний, відділ молодіжної політики та соціальної роботи, ліцензування та акредитації та ін.), програм проведення заходів (міжнародних та всеукраїнських конференцій, олімпіад, конкурсів, днів науки, фестивалів педагогічної творчості тощо); звітні документи про навчальну, науково-дослідну, міжнародну, соціальну діяльність.

Під час аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи враховувалися напрями інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір і в інших педагогічних університетах України. Змістовна характеристика тенденцій охоплювала вивчення звітів самоаналізу педагогічних університетів; публікацій викладачів та новинних стрічок офіційних сайтів ЗВО; діяльності підрозділів педагогічних університетів; форумів та інтернет-спільнот викладачів і студентів; інтерв'ю з керівниками різного рівня системи педагогічної освіти, опублікованих у ЗМІ і проведених самим дослідником; інтерв'ю з викладачами і студентами педагогічних університетів України.

Такий різнобічний аналіз дозволив зробити певні висновки.

По-перше, визначити стратегічні напрями розвитку педагогічних університетів в умовах інтеграції до європейського освітнього простору, основними серед яких є:

- модернізація структури університету;
- посилення ролі навчального закладу як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру;
- запровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти;

- розвиток корпоративної культури;
- формування інноваційного освітнього середовища;
- створення інклюзивного середовища;
- розширення міжнародної співпраці.

По-друге, визначити сукупність інновацій, які доцільно впроваджувати на різних рівнях:

- стратегії розвитку педагогічних університетів в умовах євроінтеграції;
- розвиток у майбутніх учителів Soft Skills;
- підготовка майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами;
- формування готовності майбутніх учителів до самореалізації у процесі неперервного професійного саморозвитку;
- формування в студентів ціннісного ставлення до учнів і відповідального ставлення до педагогічної діяльності;
- підготовка майбутніх учителів до інноваційної діяльності з використанням ІКТ;
- розвиток іншомовної підготовки майбутніх учителів і підвищення рівня знань іноземних мов у викладачів;
- ознайомлення майбутніх учителів з особливостями європейської освіти.

На основі результатів аналітико-пошукового етапу з метою стратегічного аналізу та планування проведено SWOT-аналіз діяльності ВДПУ, що дозволив нам визначити можливості, загрози, сильні сторони (переваги) та загрози в професійній підготовці вчителя у ВДПУ в умовах євроінтеграції (табл. 5.2), результати якого використано для теоретичного обґрунтування концептуальної моделі і стратегії розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору.

Таблиця 5.2.

Матриця результатів SWOT-аналізу діяльності ВДПУ

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
<p>Наявність державних місць та стипендій. Висока результативність студентської наукової діяльності (перемоги у всеукраїнських та міжнародних змаганнях, участь у міжнародних проєктах тощо). Науково-педагогічний потенціал викладацького складу ВДПУ. Стабільне зростання кількості аспірантів та робота спеціалізованих вчених рад. Активна співпраця з міжнародними організаціями British Council, Hete Institute. Активна робота низки лабораторій. Розвинуте та активне студентське самоврядування. Освітні програми ERASMUS+ . Активна співпраця університету з громадськими організаціями щодо проблем інклюзивної освіти. Активна волонтерська діяльність. Гарне розташування університету в центрі міста, у центрі України, наявність спорткомплексу, достатньої кількості місць у гуртожитку, великі бібліотечні фонди.</p>	<p>Недостатньо ефективна участь у міжнародних проєктах. Відсутність належної матеріально-технічної бази для виконання досліджень із природничих наук. Незначна кількість наукових розробок, які впроваджуються за межами ЗВО. Незначна кількість спеціальностей з англійською мовою викладання та, відповідно, невелика кількість іноземних студентів. Низька кількість закордонних стажувань студентів і викладачів. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу. Наявність недостатньо кваліфікованих викладачів. Відсутність заочної форми навчання на деяких спеціальностях. Невідповідність навчальних програм деяких дисциплін кваліфікаційним вимогам, їх застарілість.</p>
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<p>Зростання привабливості університету для абітурієнтів з огляду на численні перемоги студентів і випускників у різних конкурсах, зокрема й Global Teacher Prize. Збільшення кількості як загально-університетських, так і професійно орієнтованих вибіркових навчальних дисциплін, та відповідно створення конкурентного середовища для викладацького складу, підвищення рівня викладання та персоналізація навчання. Удосконалення програми оцінювання якості навчання. Розширення співпраці з місцевими органами влади для розроблення і реалізації грантів. Активізація співпраці з громадськими організаціями. Відкриття нових актуальних спеціальностей. Пошук додаткових джерел фінансування. Розвиток освітньої грантової діяльності. Зростання рівня заробітної плати вчителів.</p>	<p>Рівень економічного розвитку країни (який унеможливує високий рівень державного фінансування ЗВО, високу плату за навчання). Посилюється тенденція відтоку українських випускників шкіл на навчання в закордонні університети а також молодих успішних науковців на роботу за кордон. Звільнення високопрофесійних фахівців з огляду на високі вимоги і неспіврозмірну зарплату. Зневіра керівників проєктів у можливості отримати фінансування з боку МОН України. Недосконала законодавча база (наприклад, для розвитку дистанційної освіти, онлайн навчання, для надання університетом додаткових платних освітніх послуг тощо). Концентрація абітурієнтів з високими балами ЗНО в провідних ЗВО України.</p>

Здійснений SWOT-аналіз діяльності ВДПУ уможливив виявлення загроз (з метою подолання чи мінімізації їх розвитком сильних сторін та нових можливостей); розроблення стратегії розвитку, ураховуючи досвід провідних університетів України та світу, а також унікального компонента стратегії розвитку університету, що є особливо актуальним у ракурсі нарощування конкурентної боротьби між українськими закладами вищої освіти.

Узагальнення результатів аналітико-пошукового етапу дослідно-експериментальної роботи підтвердило, що науково-педагогічна спільнота робить значні кроки, спрямовані на забезпечення належного місця у світовому освітянському середовищі та дозволило означити низку проблем реформування системи вищої педагогічної освіти України. Проведені дослідження засвідчили також, що більшість педагогічних університетів шукає шляхи розв'язання проблеми підвищення якості освіти відповідно до вимог європейських стандартів.

Водночас доведено необхідність глибокого вивчення зарубіжних підходів до розвитку вищої педагогічної освіти, їх співвідношення з українськими реаліями й визначення системи пріоритетів, які мають зреалізовуватися в умовах інтеграції педагогічної освіти України в європейський освітній простір. Узагальнення одержаних теоретичних і емпіричних даних дозволило зробити висновок про те, що позитивна динаміка якості професійної підготовки вчителя забезпечуватися шляхом розроблення й апробації системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, що є складовими концептуальної моделі і стратегії розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору.

5.3 Аналіз результатів організаційно-формульовального етапу

На *організаційно-формульовальному етапі (2015-2018 рр.)* дослідження проводилося за алгоритмом, представленим у таблиці 5.3, було пролонгованим у часі, що дозволило вносити корективи в програму дослідно-експериментальної роботи на всіх етапах дослідження. На думку С. Гончаренка, «найбільш правильним є спеціальне внесення в педагогічний процес принципово важливих змін відповідно до завдань дослідження й гіпотези, тобто організація процесу, має бути такою, що давала б можливість бачити зв'язки між досліджуваними явищами без порушень його цілісності; робити глибокий якісний аналіз і якомога точніше кількісне вимірювання, як внесених у педагогічний процес змін, так і результатів усього процесу» (С. Гончаренко [100, с. 23-24]).

Таблиця 5.3

Алгоритм проведення організаційно-формульовального етапу

№	Кроки	Засоби та інструменти
1.	Аналіз тенденцій розвитку педагогічної освіти в країнах ЄС	Документи ЄС, ознайомлення керівного складу
2.	Визначення основних критеріїв оцінювання якості роботи педагогічних університетів	Світові та українські рейтинги університетів
3.	Дотримання вимог і положень нормативних документів МОН України	Рішення вченої ради, накази ректора, розпорядження проректорів
4.	Вивчення результатів SWOT-аналізу роботи педагогічного університету	Аналіз окремих компонентів рейтингів і відповідних числових показників
5.	Визначення пріоритетних напрямів розвитку	Робоча група, рішення вченої ради університету

6.	Вироблення концепції та стратегії розвитку педагогічного університету	Концепція та стратегія розвитку педагогічної освіти
7.	Активізація роботи педагогічного університету за пріоритетними напрямками	Закордонне стажування; методи заохочення та покарання; рейтингування; залучення до грантів; викладання англійською мовою
8.	Лонгітюдне дослідження показників якості роботи педагогічного університету в т.ч.	Звіти ректора двічі на рік та їх оприлюднення на сайті університету, звіти проректорів
–	оцінювання освітніх досягнень студентів	через застосування системи ECTS та дотримання вимог Болонської декларації
–	на галузевому та національному рівні	національна система моніторингу якості та визначення рейтингу закладів вищої освіти, що зrealізовується через системи ліцензування й акредитації
9.	Проведення порівняльного аналізу задля визначення місця ВДПУ у різних рейтингових системах	Система моніторингу і визначення рейтингу закладів вищої освіти, яка використовує при оцінюванні діяльності міжнародні показники ТОП200, консолідований, Scopus, ARWU, QS World University Ranking, Webometrics Ranking of World University та ін.
10.	Унесення коректив в організацію освітнього процесу, коригування планів роботи ВДПУ з урахуванням змін законодавства	Рішення вченої ради, накази ректора, розпорядження проректорів

Джерело: систематизовано автором

У процесі дослідно-експериментальної роботи на цьому етапі проведено експериментальну перевірку загальної та часткових гіпотез, концептуальної моделі й стратегії розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього й наукового простору та системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції; систематизовано й оброблено дослідницькі матеріали; здійснено коригування експериментальних методик і навчально-методичного забезпечення, їх апробацію й упровадження в освітню практику; апробовано результати дослідження під час міжнародних науково-практичних конференцій у Республіці Польща [576], Республіці Білорусь [265-267], Латвії [558; 593], Чехії [212].

На цьому етапі застосовувалися такі методи дослідження:

1) організаційні: лонгітюдний – для організації багаторічного дослідницького циклу рейтингового оцінювання викладачів, кафедр і факультетів щодо визначення їхньої наукової та професійної активності (Додаток 3); порівняльний метод (метод «поперечних зрізів») – задля вивчення динаміки рейтингових показників університету з метою підтвердження ефективності системи професійної педагогічної освіти з урахуванням європейського досвіду;

2) емпіричні: обсерваційні й діагностичні – задля узагальнення аналітичного матеріалу;

3) математичного оброблення експериментальних даних: графічні – для наочного представлення та графічної інтерпретації результатів, математичні (реєстрування, ранжування, частотний аналіз) – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувались; нетнографічний аналіз сайтів педагогічних університетів [413-427] – для з'ясування специфіки їх діяльності в умовах євроінтеграції; комп'ютерної обробки даних (MS Excel) – для математичної обробки одержаних результатів.

Для підтвердження ефективності системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції обрано лонгітюдний метод дослідження. Лонгітюдний метод (лат. Long – довгий) – тривале й систематичне вивчення того самого об'єкта. Подібне тривале відстеження об'єкта (зазвичай, за задалегідь складеною програмою) дозволяє виявити динаміку його функціонування і прогнозувати подальший розвиток.

Лонгітюдне дослідження дає змогу звернутися до перевірки каузальних гіпотез з боку вимог до часової послідовності причин і наслідків, забезпечивши в такий спосіб виконання двох основних умов установлення каузального зв'язку – слідування причини та наслідку в часі і коваріації між ними. Ми враховували, що причинами можуть бути будь-які впливи, які, на жаль, не можуть трактуватися як експериментальні, якщо дослідник не керує ними. Саме тому в процесі лонгітюдного експерименту враховано динаміку лише тих показників, на збільшення яких спрямовано експериментальні заходи, передбачені в задалегідь запланованій і розробленій методичній системі.

Для лонгітюдного дослідження характерним є повторення кількох вимірювань тих самих змінних на матеріалі тих самих груп досліджуваних. Результати таких тривалих і пролонгованих у часі досліджень дають підстави для висновків про розвиток досліджуваного об'єкта. Еквівалентність вибірок забезпечує вірогідність зроблених висновків.

Оскільки впродовж п'яти років експериментальне впровадження системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції здійснювалося на тих самих групах (вибірках), а додаткових впливів, окрім визначених у концептуальній моделі, не відбувалося, то є всі підстави вважати лонгітюдний метод найбільш доцільним для перевірки результатів дослідно-експериментальної роботи.

У лонгітюдному експерименті взяли участь 397 викладачів із семи факультетів і одного навчально-наукового інституту ВДПУ, які працюють на 28 кафедрах, а також понад 5 000 студентів, якість підготовки яких оцінювалася за різними показниками щороку.

У виявленні тенденцій професійної підготовки вчителя та можливостей впливу на систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції об'єктом лонгітюдного експерименту є сукупність основних показників діяльності університету (табл. 5.4), що зазнавала впливу розробленої концептуальної моделі розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції відповідно до визначеної стратегії.

Таблиця 5.4.

Основні показники діяльності університету за 5 років

Показники	Значення показників за 5 років				
	2014	2015	2016	2017	2018
Чисельність штатних науково-педагогічних працівників	302	300	312	387	397
Якісний склад викладачів	70%	71%	78%	81%	81%
Кількість докторів наук	26	26	26	35	42
Кількість аспірантів	76	72	95	102	128
Кількість викладачів, які пройшли закордонне стажування	3	9	15	39	86
Кількість проведених на базі ВДПУ наукових конференцій	13	17	19	31	38
Кількість підписаних угод із закордонними установами	25	28	28	38	42
Частка викладачів, які володіють іноземною мовою на рівні B2 (%)	17,3	19,5	22,4	25,2	29,5

Сума коштів, одержаних за наукову діяльність (грн)	123 400	253 200	242 000	1 115 400	1 590 200
Кількість публікацій у Scopus	2	4	6	20	29
Кількість публікацій у WoS	1	5	7	22	39
Кількість викладачів, які мають 5 і більше статей у Scopus і WoS	3	5	7	10	12
Індекс Гірша університету в Scopus	2	2	2	6	7
Індекс Гірша університету у WoS	12	13	14	14	14
Індекс Гірша університету в Google Scholar	0	4	6	19	55

Здійснивши аналіз таблиці 5.4, ми дійшли висновку щодо істотного зростання частки викладачів із науковими ступенями та вченими званнями з 71 % – у 2015 році до 81 % – у 2018 році (рис. 5.1).

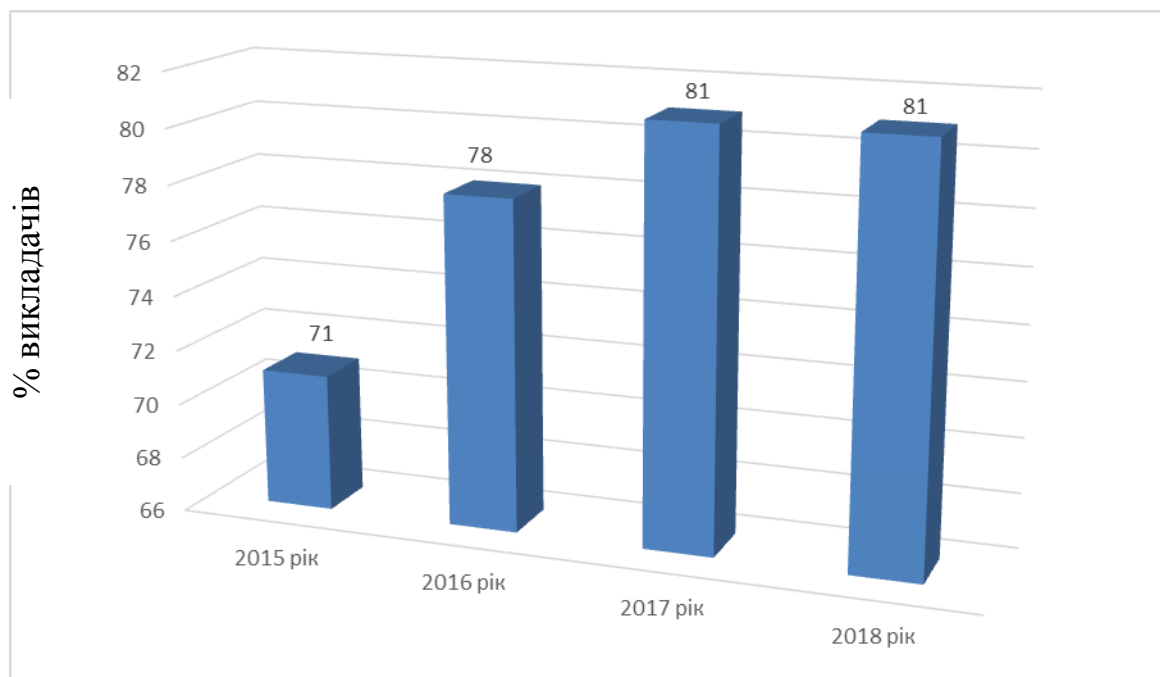


Рис. 5.1. Відсоток викладачів із науковими ступенями і вченими званнями

Важливим напрямом у вирішенні проблем розвитку євроінтеграції університету є стажування науково-педагогічних працівників за кордоном, зростання кількості яких представлено на рис. 5.2.

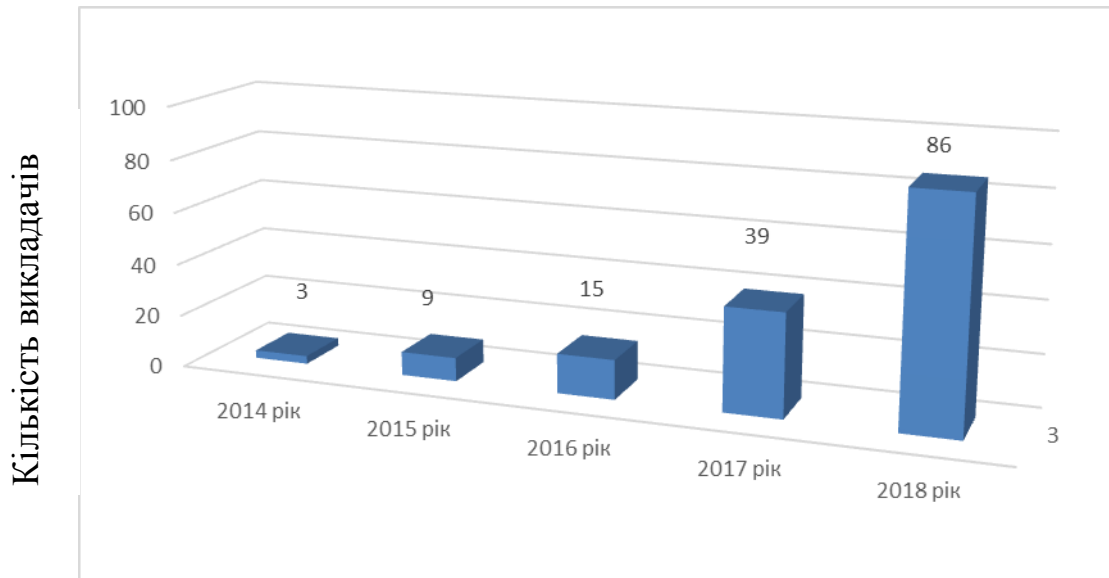


Рис. 5.2. Кількість викладачів, які проходили наукове стажування за кордоном упродовж 2014-2018 рр.

Загалом за 2014-2018 рр. понад 150 викладачів пройшли стажування у закордонних наукових установах і навчальних закладах вищої освіти в Польщі, Болгарії, Франції, Фінляндії, Німеччині, Канаді, Чехії, Словаччині, Білорусії, Ізраїлі та інших країнах. Розподіл кількості викладачів ВДПУ в процентному відношенні за країнами їхнього стажування представлений на рис. 4.1. Інтегрованість наукової (науково-технічної) діяльності ВДПУ у світовий освітньо-науковий простір, наукове та науково-технічне співробітництво із закордонними організаціями та тематика співпраці із зарубіжними партнерами (окремо для кожної країни) представлена в додатку Н. Результати проведених маркетингових досліджень щодо просування науково-технічних (прикладних) результатів на український та світовий ринки подано в додатку П.

Зазначимо, що впровадження результатів концептуальної моделі та системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції сприяло зростанню обсягів фінансів, отриманих за наукову діяльність (рис. 5.3).

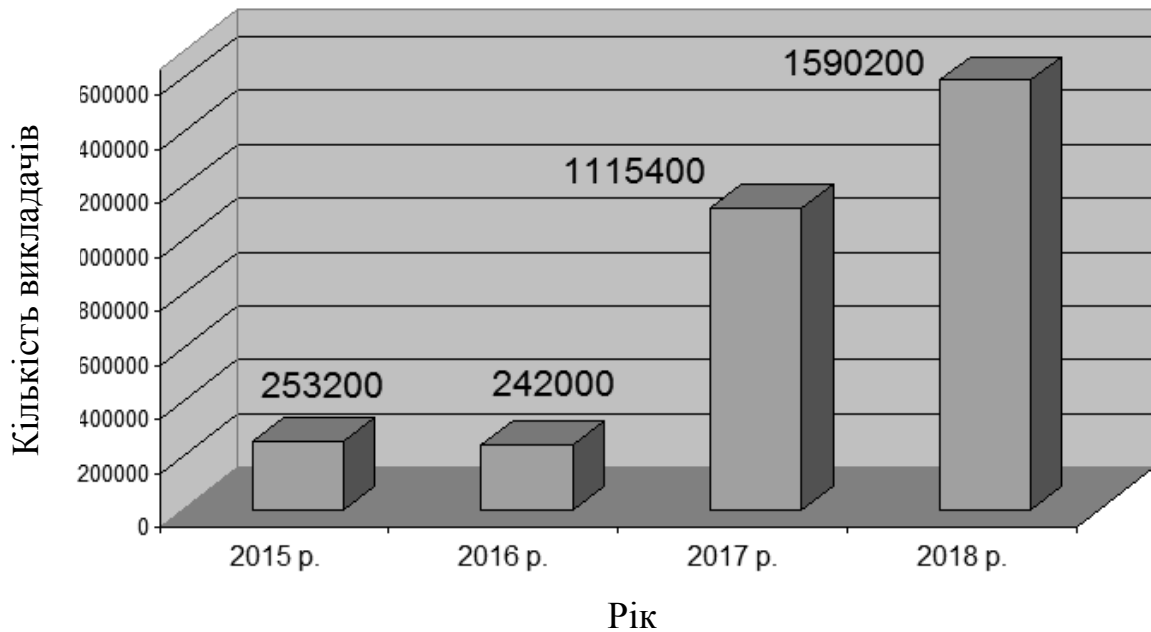


Рис. 5.3. Загальний обсяг фінансування наукової діяльності з різних джерел у 2015-2018 рр. (тис. грн.)

Упродовж останніх років науковці університету виконали низку госпдоговірних науково-дослідних робіт, які фінансуються за рахунок державного бюджету України, Вінницького обласного й міського бюджету, місцевих бюджетів районних адміністрацій, а також закордонними організаціями (Додаток К).

Доведено, що розроблення та впровадження концептуальної моделі розвитку педагогічного університету та стратегії розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору дає значний синергетичний ефект впливу на соціально-економічний розвиток на регіональному і національному рівнях, зокрема щороку:

- університет здійснює підготовку в середньому 5-6 докторів і 7-10 кандидатів наук, а також 2-3 доктори та 16-18 кандидатів педагогічних наук для інших ЗВО України;

- публікація монографій, підручників і посібників працівниками ВДПУ сприяє розширенню доступу інших науковців і громадян суспільства до результатів досліджень;

- систематичні закордонні стажування науково-педагогічних працівників університету в межах підписаних із понад 50 закордонними ЗВО, науковими установами й організаціями сприяє вивченню та імплементації кращого педагогічного європейського досвіду на теренах України;

- розроблені викладачами університету методики виховання дітей з інвалідністю сприяють поліпшенню роботи центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів;

- проєкти щодо цифровізації освітнього процесу використані навчально-методичним центром професійно-технічної освіти Вінницької області.

Результати лонгітюдного дослідження ефективності впровадження системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції підтвердили підвищення показників наукової діяльності викладачів та студентів.

Аналіз результатів численних досліджень, представлених у дисертаціях викладачів ВДПУ, а також результати досліджень автора дають змогу дійти висновку, що за останні чотири роки в підготовці майбутніх учителів відбулися істотні зрушення, зокрема:

- суттєво зріс відсоток студентів, які за період навчання досягли середнього та високого рівня професійної майстерності В. Каплінський [188]; Н. Лазаренко [271; 284]; Н. Лазаренко, В. Каплінський [595]; В. Шахов [498];

- підвищилась готовність майбутніх учителів до неперервного професійного саморозвитку В. Бойчук [58]; В. Каплінський, Н. Лазаренко [190]; Є. Громов, А. Коломієць [211]; О. Клочко [199]; В. Фрицюк [480];

– підвищилась готовність майбутніх учителів до інноваційної діяльності С. Загородній [155]; Л. Шевченко [499];

– зріс рівень інформаційної культури викладачів і студентів А. Коломієць [210]; Н. Лазаренко [274; 281];

– збільшився рівень методичної компетентності викладачів і студентів О. Блажко [54]; В. Каплінський, Н. Лазаренко [190]; М. Ковтонюк [202]; Н. Мисліцька [326];

– зросла кількість випускників, готових до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами О. Демченко [124]; Н. Лазаренко [266; 293]; А. Хіля [485];

– підвищився рівень іншомовної підготовки студентів і рівень знань іноземних мов у викладачів (майже 30 % науково-педагогічних працівників володіють іноземною мовою на рівні B2) О. Жовнич [149]; М. Камінська [184]; А. Коломієць та ін. [215]; Я. Лавренчук [258]; Н. Лазаренко, Є. Громов [288]; І. Оніщук [359];

– підвищився рівень сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів і їх готовність до волонтерства їх готовність до волонтерства та виховання Л. Бровчак [61-63]; О. Столяренко [452];

– суттєво поліпшилась ситуація з міжнародною академічною мобільністю студентів і викладачів, спостерігається зацікавленість європейською системою освіти О. Голюк [99]; О. Жовнич, Л. Шевченко [500]; Н. Лазаренко [592];

– підвищився рівень лекторської майстерності викладачів В. Каплінський [189] і комунікативної культури студентів Н. Лазаренко [264];

– відбувається інтенсивна інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір В. Білоус та ін. [46-48], підвищується зацікавленість студентів науковою діяльністю Коломієць А. М., та ін. [214].

Загалом за результатами, одержаними в системі внутрішнього оцінювання якості підготовки URL: <https://vspu.edu.ua/index.php?p=academ.>,

можна простежити динаміку окремих показників, що представлені в табл. 5.5.

Таблиця 5.5.

Показники якості професійної підготовки майбутніх учителів						
№	Показники	Роки				
		2014	2015	2016	2017	2018
1	Кількість поданих заяв абітурієнтів	6315	5677	6076	6606	6444
2	Контингент студентів на ОКР «бакалавр»	3824	4000	3825	3829	3895
3	Контингент студентів на ОКР «магістр»	1078	727	968	1472	2006
4	Якісні показники успішності студентів ОКР «бакалавр» із результатами підсумкової атестації	4.12	4.13	4.12	4.14	4.15
5	Якісні показники успішності студентів ОКР «магістр» із результатами підсумкової атестації	4.46	4.51	4.58	4.59	4.63
6	Кількість студентів, які одержували стипендії Президента України	3	3	3	3	6
7	Кількість призових місць на студентських олімпіадах	4	4	10	13	18
8	Кількість призових місць на конкурсах студентських наукових робіт	17	19	24	25	39
9	Кількість призових місць в інших наукових конкурсах	9	23	17	32	39
10	Кількість наукових гуртків	117	120	148	157	165
11	Кількість студентів-волонтерів	18	25	48	79	132

12	Кількість студентських об'єднань (клуби, студії, гуртки та ін.) / Кількість студентів у добровільних об'єднаннях, в т. ч.:	78 /		80 /		82 /		85 /		101 /	
		1411		1479		1560		1869		1997	
–	Хорові колективи	1	88	1	85	1	92	1	111	1	104
–	Танцювальні колективи	8	97	8	109	9	123	9	125	9	129
–	Драматичні студії	3	62	3	78	3	86	4	75	4	63
–	Гуртки	11	110	13	119	11	128	12	155	11	119
–	Секції	15	219	15	220	16	232	15	387	30	548
–	Ансамблі	6	80	7	79	6	79	5	103	8	115
–	Клуби	12	164	11	145	12	158	14	263	16	254
–	Об'єднання	4	109	4	120	5	99	5	83	4	61
–	Студії	9	74	9	91	10	98	11	94	8	91
–	Загальноуніверситетські об'єднання	9	408	9	433	9	465	9	473	10	513

Джерело: систематизовано автором

Звертаємо увагу на те, що перші три показники характеризують імідж і привабливість педагогічного університету для абітурієнтів; 4, 5 і 6 – характеризують якість навчання випускників університету; 7, 8 і 9 – вказують на високу конкурентоспроможність студентів ВДПУ в науковій сфері; 10, 11 і 12 – є показниками соціокультурної активності майбутніх учителів.

Експериментально підтверджено, що важливим компонентом інтеграції педагогічного університету в європейський освітній простір є науково-дослідна робота студентів. У ВДПУ функціонує понад півтори сотні студентських наукових гуртків і проблемних груп із підготовки до Всеукраїнських студентських олімпіад і конкурсів. Різними формами науково-дослідної роботи щороку охоплено близько 3 000 студентів.

Закономірно, що досить активною є участь майбутніх учителів у II етапі Всеукраїнських студентських олімпіад (ВСО). Щорічно зростає кількість призових місць у Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт із природничих, технічних і гуманітарних наук (ВКСНДР) (рис. 5.4).

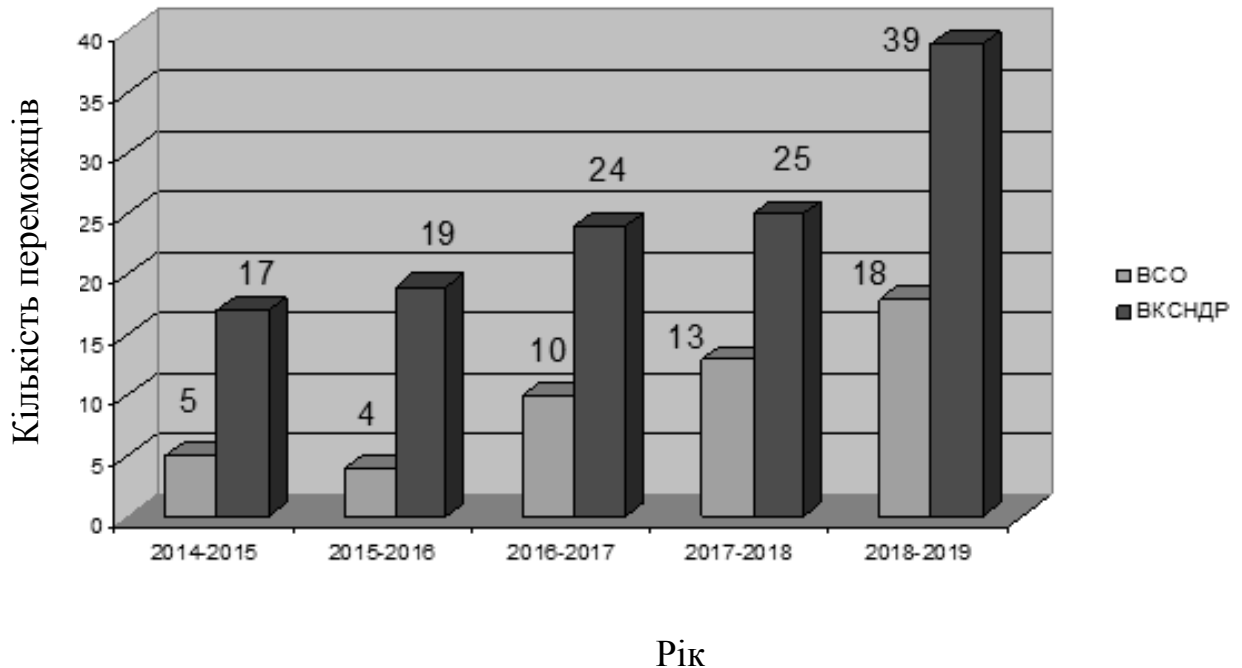
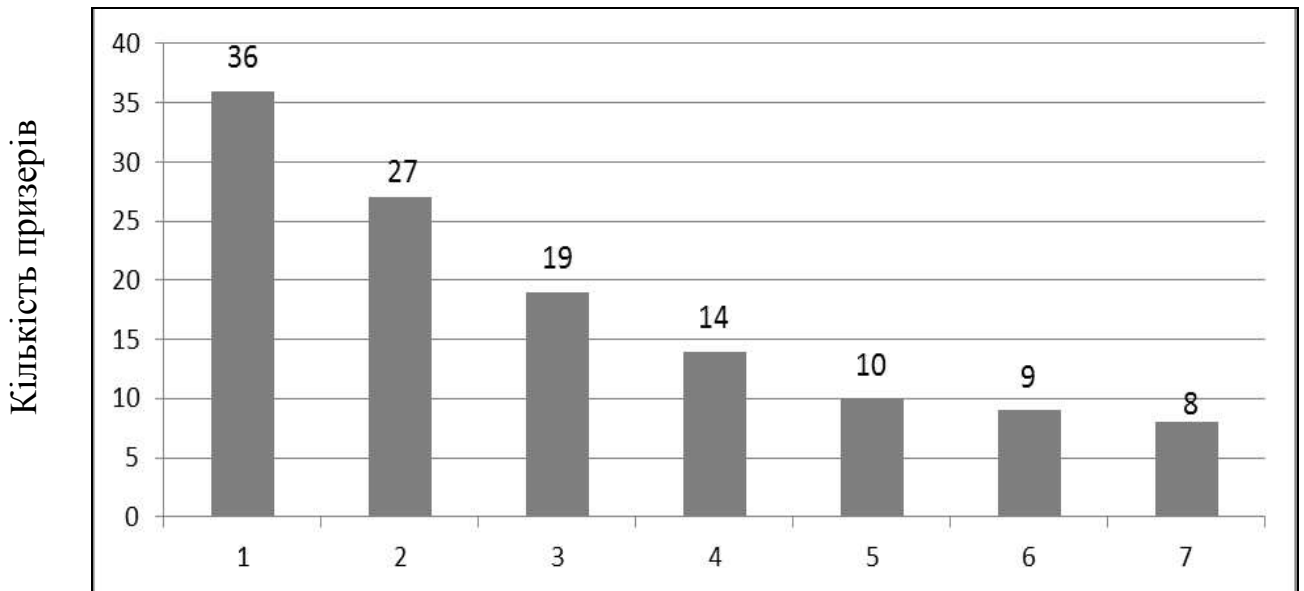


Рис. 5.4. Динаміка кількості переможців II етапу ВСО та II туру ВКСНДР за останні 5 років

Цей високий результат дозволив ВДПУ в 2017-2018 роках посісти перше місце серед усіх педагогічних університетів України за підсумками проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із природничих, технічних і гуманітарних наук (лист МОН України від 19 жовтня 2018 року № 21.1/10-3764) (рис. 5.5), а також посісти друге місце серед усіх педагогічних університетів України за підсумками Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальних дисциплін і спеціальностей (лист МОН України від 2 жовтня 2018 року № 21.1/10-3431).



1. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.
2. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова.
3. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
4. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського.
5. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.
6. Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди.
7. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Рис. 5.5. Кількість призерів студентських конкурсів і олімпіад педагогічних ЗВО України у 2018 р.

Зазначимо, що впровадження системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції передбачало участь студентів в інших міжнародних і всеукраїнських студентських наукових олімпіадах, конкурсах і турнірах (Додаток Л), у тому числі:

- Міжнародному мовно-літературному конкурсі імені Тараса Шевченка.
- Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика.
- Міжнародному конкурсі з Web-дизайну та комп'ютерної графіки.
- Міжнародному конкурсі студентських наукових есе.
- Міжнародному конкурсі «Fact-check для журналістів-початківців».
- Міжнародному конкурсі наукових робіт із проблем лінгвістики та лінгводидактики.
- Фіналі Всеукраїнської студентської олімпіади з програмування.

- Всеукраїнському чемпіонаті з інформаційних технологій «Ecosoft».
- Всеукраїнському конкурсі НДР із соціальної педагогіки та соціальної роботи.
- Всеукраїнському конкурсі наукових статей серед аспірантів і магістрантів.
- Всеукраїнському турнірі буктрейлерів «Book Fashion».

Важливе значення має також проведення на базі ВДПУ Всеукраїнської студентської олімпіади з програмування, Другого туру Всеукраїнського конкурсу студентських науково-дослідних робіт з «Початкової освіти»; Другого етапу Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; Міжнародного мовно-літературного конкурсу імені Тараса Шевченка і регіональних етапів Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика.

Загалом в усіх міжнародних і всеукраїнських студентських наукових олімпіадах, конкурсах, турнірах, чемпіонатах у 2019 році завойовано 96 призових місць, що на 35% перевищує досить високі результати попереднього року (рис. 5.6).

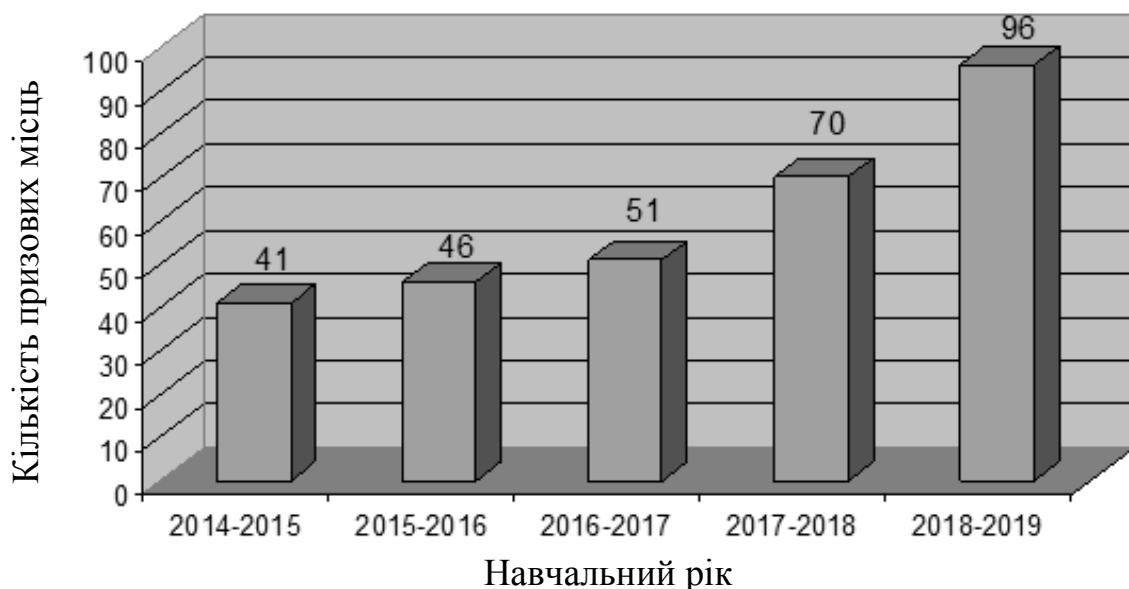


Рис. 5.6. Загальна кількість призових місць в усіх наукових олімпіадах, конкурсах, турнірах, чемпіонатах у 2014-2019 рр.

Більшість переможців цих змагань вступають до аспірантури, що зумовлює відповідну динаміку в підготовці науково-педагогічних кадрів за напрямом (рис. 5.7).

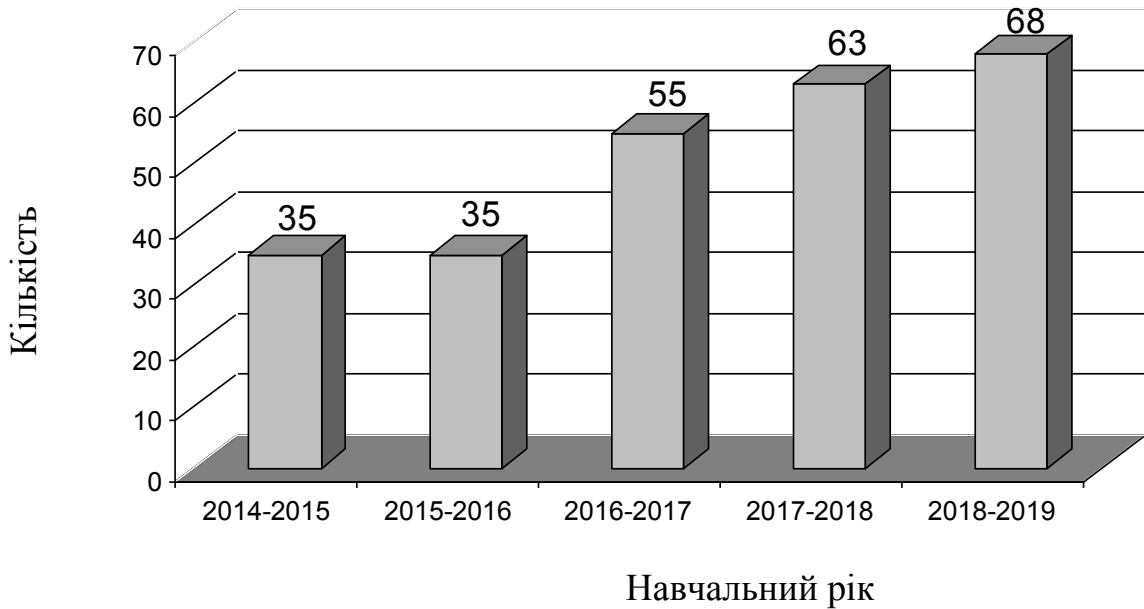


Рис. 5.7. Динаміка кількості вступників до аспірантури ВДПУ

Отже, результати лонгітюдного дослідження, проведеного впродовж п'яти років, засвідчують істотну позитивну динаміку основних показників наукової та професійної активності викладачів, кафедр і факультетів, що суттєво вплинуло на показники якості професійної підготовки вчителя у на тлі європейських інтеграційних процесів.

Цінність результатів, одержаних у процесі впровадження та апробації системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, зумовила такі соціальні ефекти:

- проєкт «Інклюзивний освітній простір та інноваційні технології в освіті» за підтримки Вінницької міської громадської організації соціального становлення та розвитку окремих малозахищених категорій молоді

«Паросток» допомагає поширенню волонтерської практики та формуванню позитивного іміджу асистента вчителя в межах Вінницької області;

– розроблена науково-методична система професійної підготовки майбутніх фахівців засобами сучасних ІКТ, що поєднує цільову, методологічну, змістову, організаційно-діяльнісну, діагностично-порівняльну складові, сприяє підвищенню якості підготовки студентів та забезпечує достатній рівень розвитку складових їхньої інформаційної компетентності;

– психолого-педагогічні тренінги, розроблені працівниками ВДПУ, широко застосовуються під час навчання дітей з особливими потребами; сприяють організації психологічно комфортного середовища та формування ціннісного ставлення до життя;

– психокорекційні методики з арт-терапії сприяють зменшенню ризиків виникнення конфліктних ситуацій, створенню позитивного мікроклімату для розвитку дітей з інвалідністю та покращенню психо-фізичного, психо-емоційного самовідчуття у світі дітьми цієї категорії;

– організована робота щодо психологічної допомоги, спрямованої на вирішення психологічних і подолання соціальних проблем учасниками бойових дій;

– психологічні тренінги, розроблені на замовлення Міністерства внутрішніх справ України для працівників нової поліції та суду, сприяють поліпшенню рівня спілкування й роботи з особами з інвалідністю;

– дослідження видової структури та особливостей поширення тварин і рослин на території Вінницької області допомагає підвищенню ефективності природоохоронної роботи;

– робота з підготовки наукових обґрунтувань потреби створення заповідних об'єктів на території області: ботанічних, орнітологічних, герпетологічних та загальнозоологічних заказників, регіональних і національних природних парків сприяє створенню цілісної системи природоохоронних територій Вінниччини як структурного компонента Національної та глобальної екологічної мережі;

– вивчення ефективності новітніх програм з фізичного виховання забезпечує покращення фізичної і функціональної підготовленості осіб різного віку, а також допомагає дослідити вплив фізичних навантажень різного спрямування на розумову і фізичну працездатність учнівської і студентської молоді;

– дослідження впливу фізичних навантажень в анаеробному алактатному режимі енергозабезпечення в комплексі із застосуванням методики «ендогенно-гіпоксичного дихання» сприяє фізичній і функціональній підготовленості спортсменів-плавців;

– розроблення ефективних програм з фізичного виховання забезпечує покращення фізичного здоров'я населення Подільського регіону та впровадження моделі здорового способу життя студентської молоді в освітній процес ВДПУ та інших ЗВО України;

– визначення фізіологічних механізмів впливу різних видів фізичного навантаження на серцево-судинну та дихальну системи, а також на типологічні властивості вищої нервової діяльності учнівської і студентської молоді;

– програма проєктування еколого-економічного бізнесу дозволяє сформувати у суб'єктів підприємницької діяльності такі психологічні компоненти, як цінність природного середовища та мотивація збереження, підтримки й розвитку середовища власного існування; завдяки програмі еколого-професійного становлення суб'єктів підприємництва суттєво змінено чинні норми та стереотипи економічної діяльності за рахунок екологічності;

– методика визначення психологічних механізмів формування адиктивної поведінки допомагає визначати специфіку адиктивної поведінки в осіб з невротичними розладами внаслідок вживання психоактивних речовин;

– дослідження архівних документів і матеріалів та журналістських розслідувань (інтерв'ювання очевидців) уможливають з'ясування невідомих раніше фактів щодо злочинної діяльності нацистів на території Вінниччини;

– запропоновані правові засади інформаційного забезпечення діяльності ЗВО сприяють удосконаленню чинного законодавства та напрацюванню нових нормативно-правових актів, що регулюють питання інформаційного забезпечення діяльності ЗВО.

Наступним кроком у науково-дослідній роботі на організаційно-формульовальному етапі було застосування порівняльного методу (методу «поперечних зрізів») задля вивчення динаміки рейтингових показників університету з метою підтвердження ефективності системи професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

На цьому етапі наукового пошуку проаналізовано представництво ЗВО України в міжнародних рейтингах університетів, таких, як: рейтинг Шанхайського університету ARWU (Китай), QS World University Ranking (Об'єднане Королівство), Webometrics Ranking of World University (Іспанія), Times Higher Education, uniRank University Ranking, Рейтинг університетів країн BRICS і країн з економікою, що розвивається та ін.

Вивчення представництва ЗВО України в міжнародних рейтингах університетів дає змогу констатувати, що Київський національний університет імені Тараса Шевченка – єдиний український ЗВО, що посів у 2018 р. у рейтингу «Best Global Universities Rankings» 1023 місце URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=5825> серед 1250 навчальних закладів вищої освіти зі всього світу. Укладачі рейтингу враховували такі показники, як результати наукових досліджень співробітників ЗВО, а також його світову й регіональну репутацію.

До рейтингу World University Rankings у 2019 р. включено лише 4 українських заклади вищої освіти: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Львівська політехніка» та Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна в категорії «1001+» URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=5825>. Рейтинг uniRank

University Ranking позиціонується як неакадемічний рейтинг, що досліджує якість представлення та популярність ЗВО в Інтернет-просторі на основі незалежних вебOMETричних показників, зібраних з авторитетних джерел (Moz, Majestic, SimilarWeb та Amazon Alexa).

До рейтингу Green Metric World University Rankings у 2018 році ввійшло 10 українських ЗВО. URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=5887>.

Нині в Україні застосовується система моніторингу і рейтингування ЗВО ТОП200. У рейтингу ТОП200 діяльність закладів вищої освіти оцінюють за допомогою агрегованого показника (інтегрального індексу), який формується на підставі індикаторів прямого вимірювання (80%), експертної оцінки якості підготовки випускників ЗВО представниками роботодавців та академічного співтовариства (15%), а також із використанням міжнародних наукометричних і вебOMETричних даних (5%). За цими показниками організатори рейтингу визначають узагальнені значення трьох критеріїв: оцінка якості науково-педагогічного потенціалу, оцінка якості навчання, оцінка міжнародного визнання, а їхню суму представляють як оцінку інтегрального показника діяльності ЗВО. Однією з головних тенденцій у ранжуванні ТОП 200 університетів є знаходження балансу між створенням нових, критичних знань, результатів досліджень та інновацій і практичною трансформацією цих напрацювань у розвиток сучасного суспільства.

Порівняльний аналіз засвідчив, що в рейтинговій таблиці ТОП200 університетів у 2019 році ВДПУ піднявся з 161 на 108 місце, що дозволило ввійти до трійки найкращих педагогічних університетів <https://osvita.ua/vnz/rating/64884/> (Додаток М).

За результатами консолідованого рейтингу за 2018 рік URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/51741/> порівняльний аналіз даних представлених інформаційним ресурсом «Освіта.ua» показав, що ВДПУ в 2018 році посідав 11 місце (табл. 5.6) URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/42227/>.

Таблиця 5.6

Кращі педагогічні навчальні заклади України за результатами 2018 р.

Назва навчального закладу	Місце	Місце у загальному рейтингу	ТОП 200 України	Scopus	Бал ЗНО на контракт	Підс. бал
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	1	49	21	99	81	201
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	2	55	104	54	66	224
Київський університет імені Бориса Грінченка	3	57-58	79	133	15	227
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського	4	63	69	42	144	255
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	5	69	100	70	100	270
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	6	106	160	60	120	340
Українська інженерно-педагогічна академія	7-8	116-118	55	94	201	350
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	7-8	116-118	126	114	110	350
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	9	140	136	77	184	397
Бердянський державний педагогічний університет	10	156-157	147	92	182	421
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	11	158-159	161	142	119	422

А в 2019 – піднявся на 7 місце в десятці найкращих педагогічних університетів URL: https://osvita.ua/vnz/rating/42227/?fbclid=IwAR0cwUS16FVgZ0g-sjeoSG6DVkqYgybuZ-sdVMpYZQFeulbC3_hk0AvmoWU (табл. 5.7).

Таблиця 5.7

Кращі педагогічні навчальні заклади України за результатами 2019 р.

Назва навчального закладу	Місце	Місце у загальному рейтингу	ТОП 200 України	Scopus	Бал ЗНО на контракт	Підс. бал
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	1	44-45	30	66	105	201
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	2	54-55	115	60	57	232
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	3	73	123	108	42	273
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського	4	79	84	157	51	292
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	5	84	113	110	81	304
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	6	118	149	107	111	367
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	7	119	108	103	157	368

Аналіз рейтингів закладів вищої освіти за показником середнього бала ЗНО абітурієнтів, яких було зараховано до ЗВО України, представлений інформаційною системою «Вступ.ОСВІТА.UA» у 2017 р. та 2018 р. URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/vstup-osvita/> засвідчило, що серед 224 ЗВО у 2017 році і 232 – у 2018 році ВДПУ перебуває на досить високих рейтингових позиціях (табл. 5.8).

Таблиця 5.8

Місце ВДПУ в рейтингах за результатами вступної кампанії

Рік	За середнім балом ЗНО на бюджет	За кількістю зарахованих на бюджет	За середнім балом ЗНО на контракт	За кількістю зарахованих на контракт
2017	82	45	119	50
2018	74	43	103	39

Рейтинг ЗВО за результатами вступної кампанії визначається за формулою $R = \sum (P1 \times 0.24 + P2 \times 0.5 + P3 \times 0.26)$, де $R \in 0..100$, $Pn \in 0..100$, де

$P1$ – показник популярності ЗВО за кількістю поданих заяв серед інших ЗВО. Максимальну кількість балів отримує навчальний заклад із максимальною кількістю поданих заяв.

$P2$ – показник незаповнених державних місць. Максимальну кількість балів отримує ЗВО з мінімальним відсотком незаповнених державних місць.

$P3$ – показник конкурсного бала заяв абітурієнтів. Що більший середній конкурсний бал (у даному ЗВО), то більше навчальний заклад отримує балів URL: <https://abit-poisk.org.ua/top-universities/faq>.

Порівняльний аналіз педагогічних університетів України за результатами 2018-2019 р. дозволив нам виокремити найкращі ЗВО: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (за даними сайту МОН України URL: https://osvita.ua/vnz/rating/42227/?fbclid=IwAR0cwUS16FVgZ0g-sjeoSG6DVkqYgybuZ-sdVMpYZQFeulbC3_hk0AvmoWU).

Порівняльний аналіз роботи кращих педагогічних університетів України уможливив висновок:

– Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова і Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка є прикладами налагодження міжнародної співпраці, залучення до навчання іноземних студентів;

– Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка і Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського є взірцями організації наукової діяльності, зокрема інтенсифікації наукової активності та наукової продуктивності своїх працівників, що уможливило їм посісти досить високі місця в рейтингу Scopus;

– Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди вартий наслідування в організації роботи спеціалізованих вчених рад, видавничої діяльності, у створенні інструктивних матеріалів на сайті університету.

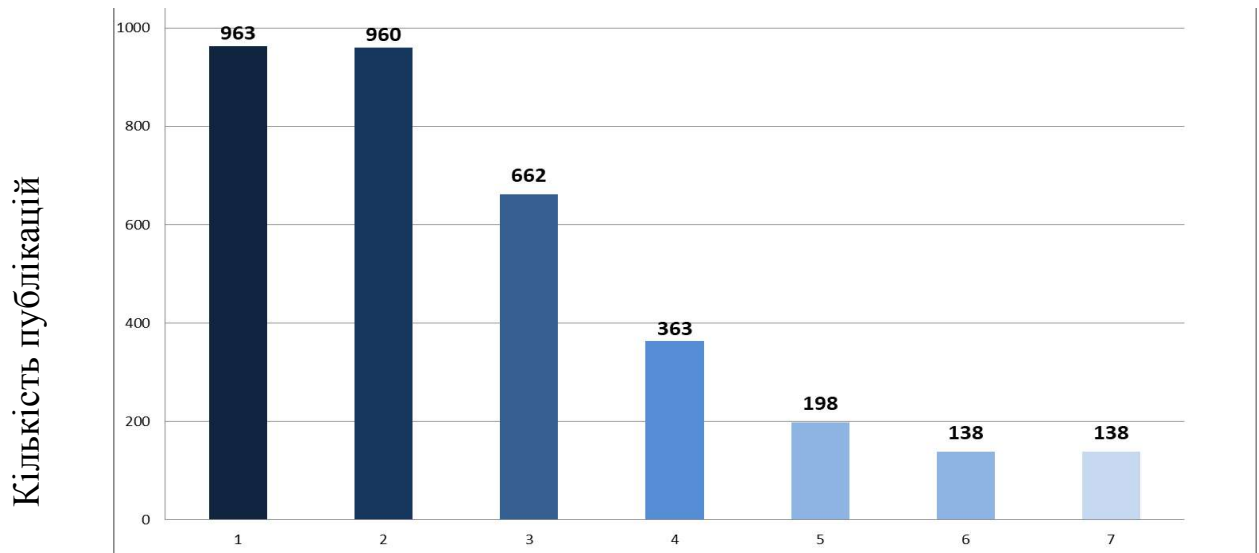
Серед десятки кращих педагогічних університетів України ВДПУ вирізняється за такими показниками:

– за сумою призових місць, здобутих студентами на Всеукраїнських олімпіадах і конкурсах, ВДПУ третій рік поспіль посідає **1** місце;

– за кількістю публікацій у наукових виданнях, що індексуються в базі Web of Science, ВДПУ посідає **5** місце (рис. 5.8);

– за індексом Гірша серед зареєстрованих у Google Scholar педагогічних університетів – 3 місце.

Зазначимо, що ВДПУ в 2018 році ввійшов до рейтингу ТОП100 найпопулярніших вишів серед абітурієнтів України і посів 38-е місце URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/consultations/61479/>, а в 2019 році – 42-е серед усіх українських університетів і 4-е серед педагогічних URL: <https://ru.osvita.ua/consultations/bachelor/65178/>. Уважаємо, що досягненню таких високих результатів сприяло розроблення та впровадження системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.



1. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
2. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
3. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
4. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
5. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
6. Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди
7. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Рис. 5.8. Місце ВДПУ серед кращих педагогічних університетів України за кількістю публікацій, що індексуються в базі Web of Science

Наступний показник – прозорість й ефективність антикорупційної політики. Аналіз даних моніторингу громадської організації «Регіональний

центр євроінтеграційних проєктів» свідчить, що у вищій освіті України спостерігається досить низька прозорість й ефективність антикорупційної політики. Лише 14 ЗВО із досліджених 202 можна вважати такими, що мають «дуже високий» і «високий» рівень прозорості антикорупційної політики. ВДПУ увійшов до десятки найкращих закладів вищої освіти URL: <http://europrojects.org.ua/2018/01/21/tiap-2017-1/>, посівши 8-е місце (рис. 5.9).

Місце	Назва ЗВО	СУМА балів	Рівень прозорості, %
1	Одеська державна академія технічного регулювання та якості	24,25	83,62
2	Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського	20,50	70,69
3	Черкаський державний технологічний університет	20,25	69,83
4	Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара	20,00	68,97
5	Тернопільський національний економічний університет	19,25	66,38
6	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя	18,75	64,66
7	Одеський національний медичний університет	18,50	63,79
8-10	Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	18,25	62,93
8-10	Національний фармацевтичний університет	18,25	62,93

Рис. 5.9. ТОП-10 закладів вищої освіти України за рівнем прозорості антикорупційної політики

Досвід діяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського підтвердив, що в Україні вже здійснюються конкретні кроки щодо інтеграції вітчизняної вищої педагогічної освіти в міжнародний освітній простір і в цьому напрямі можна досягти істотної позитивної динаміки, якщо виробити правильну й ефективну стратегію розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського

освітнього та наукового простору [280, с. 125-134], яку представлено в 3 розділі.

Комплексний аналіз результатів дослідження дав підстави для висновку, що стратегія розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору, програма інтернаціоналізації освітньої діяльності та система вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції є інноваційними, доцільними і такими, що заслуговують широкого впровадження в діяльність педагогічних університетів України.

Узагальнення результатів нашого наукового пошуку уможливило здійснення прогностичного обґрунтування тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

5.4 Перспективи розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів

Упродовж останнього десятиліття однією з провідних тенденцій світового розвитку стала глобалізація, яка торкнулася не лише політики, економіки, а й освіти. Процеси глобалізації зумовили виникнення та розвитку конкуренції країн, державних і громадських інститутів, компаній, окремих працівників у всіх сферах життєдіяльності. На думку багатьох дослідників, ці зміни, темп яких останнім часом стрімко наростає, сьогодні набули загальноцивілізаційного значення. Вони неперервні, постійні, стрімкі й характеризуються тенденцією до прискорення; стосуються всієї планети і майже всіх галузей та умов життєдіяльності як окремої людини, так і суспільства загалом. Щоб посісти гідне місце на світовому ринку праці, вища школа, крім традиційних завдань, звертається до завдання випереджувальної

підготовки фахівців, що відповідають запитам роботодавців і тенденціям світового розвитку.

Оскільки основною рисою людини суспільства знань стає її здатність прогнозувати й проєктувати майбутнє, а відтак, творчо й продуктивно застосовувати здобуті знання. Тому освіта, зокрема й педагогічна, повинна мати прогностичний і випереджувальний характер. Усім викладачам педагогічних університетів варто враховувати, що «освіта, яка сконцентрована на вивченні позавчорашнього, повторенні вчорашнього та слідуванні за сьогоднішнім, не зможе принести успіху в майбутньому» (В. Андрущенко [14, с. 15]). Тому, здійснюючи професійну підготовку майбутніх учителів європейського зразка, доцільно враховувати сценарії розвитку педагогічної діяльності та життя суспільства загалом. Педагог має навчитися відчувати, ініціювати, враховувати, прогнозувати й самонавчатись у процесі змін, що відбуваються в європейському освітньому та науковому просторах.

Що ж стосується перспектив розвитку вищої педагогічної освіти в Україні, то їхня ідентифікація як прояву (відображення) закономірностей розвитку вищої освіти в країнах ЄС може бути здійснена двома способами.

Перший – передбачення перспектив теоретично як таких, що детерміновані об’єктивним розвитком вищої освіти та суспільства загалом.

Другий – підтвердження перспектив експериментально, фактологічно, на практиці. У першому випадку прогнозовані перспективи можуть бути як актуальні (дійсні), так і потенційні (практичне здійснення яких блокується через певні обставини). У другому – фіксують лише реально наявні перспективи.

На *узагальнювальному етапі (2018-2019 рр.)* дослідно-експериментальної роботи узагальнено результати наукового пошуку; підготовлено навчально-методичні матеріали з проблеми дослідження; упроваджено результати наукового пошуку в практику роботи педагогічних університетів України; здійснено прогнозування перспектив розвитку

професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, проведено проспективну оцінку виявлених тенденцій, їх можливих соціальних ефектів, систематизовано й узагальнено результати дослідження, визначено напрями подальших наукових пошуків з означеної проблеми; опубліковано монографію за результатами дослідження, підготовлено рукопис дисертації й автореферат.

На узагальнювальному етапі застосовувалася низка взаємопов'язаних методів дослідження, зокрема: комплексний метод (перспективний аналіз, моделювання, проспективна оцінка тенденцій професійної підготовки вчителя у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції) – для проведення міждисциплінарного дослідження, визначення проблем та прогностичного обґрунтування розвитку системи професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах в умовах євроінтеграції. Використовувалися також математичні методи оброблення експериментальних даних: графічні (для наочного представлення та графічної інтерпретації результатів), математичні (реєстрування, ранжування, частотний аналіз) – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувалися; комп'ютерної обробки даних (MS Excel) – для математичної обробки одержаних результатів.

У першому розділі доведено, що швидкість та інтенсивність процесів у суспільстві настільки висока, що потрібний принципово новий підхід до реформування й модернізації системи освіти, зокрема й педагогічної. Цей підхід має бути проспективно спрямованим (від англ. *prospective* – спрямований у майбутнє, на рух уперед, на розвиток), зумовлений потребами і запитам майбутнього. Проспективний аналіз, що базується на основі вивчення потенційних ефектів і SWOT-аналізу діяльності ЗВО, допомагає вирішувати освітні проблеми і змінювати освітню практику з урахуванням можливих перспектив її розвитку. Одним із таких підходів є перспективний аналіз, який може допомогти у вирішенні освітніх проблем з урахуванням

можливих альтернатив і наслідків реформування та модернізації роботи педагогічних університетів України в умовах євроінтеграції.

Як зазначають Є. Альтергот та ін., цей вид аналізу передбачає ретельну роботу з інформацією про «сьогодення і минуле досліджуваного явища або процесу з метою подальшого прогнозування шляхів його розвитку, визначення можливих бар'єрів, ризиків і ефектів поширення цього явища або процесу. В умовах надлишкової інформації перспективний аналіз дає змогу «відсікти» непотрібну інформацію та працювати тільки з актуальною інформацією» (Є. Альтергот, Ю. Дроботенко, Н. Чекалева [11, с. 77]).

Здійснюючи науковий пошук, ми враховували, що під час проспективного аналізу початок збирання даних розпочався одночасно з початком дослідно-експериментальної роботи, що сприяло виявленню об'єктивних закономірностей розвитку явищ і процесів та визначенню можливих способів досягнення певних результатів у перспективі, оцінюванню їх реалістичності, дозволило визначити пріоритетність прийняття тих чи інших рішень для досягнення окреслених результатів. «Аналітична «розвідка» майбутнього дозволяє враховувати наявні і передбачити нові чинники впливу на перебіг того чи іншого явища або процесу» [11, с. 78].

Серед таких чинників виокремлюємо основні:

– управлінський – формування державної політики у галузі вищої освіти з урахуванням міжнародних норм і стандартів; приведення системи вищої освіти до європейського рівня суспільної культури;

– функціональний – удосконалення технологій управління вищою освітою;

– кадровий – розроблення нових підходів до управління персоналом, формування, розвиток, обґрунтування сучасної державної кадрової політики у галузі вищої освіти;

– інформаційний – наукове забезпечення і супровід подальшого розвитку інформатизації системи вищої освіти;

– інноваційний – розроблення нових сучасних методів і технологій, підтримка всебічного впровадження інновацій;

– стабілізаційний – формування умов і механізмів забезпечення динамічної стабільності, зокрема шляхом відповідного управління.

Здійснений SWOT-аналіз діяльності ВДПУ на початку узагальнювального етапу і його порівняння з результатами, одержаними на аналітично-пошуковому етапі, дозволили нам окреслити низку важливих проблем, що потребують подальшого розв'язання:

1. Не всі структурні підрозділи активізували свою роботу щодо участі в проєктах і програмах грантової підтримки науково-дослідної діяльності з боку вітчизняних і закордонних джерел фінансування.

2. Залишається низьким рівень цитованості фахових видань ВДПУ.

3. Тільки частково використовуються можливості щодо видання наукових праць спільно із закордонними партнерами.

4. Не всі викладачі мають публікації у виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами Scopus і Web of Science.

5. Низькою є активність залучення студентів до міжнародної наукової діяльності.

6. Незначна кількість науково-педагогічних працівників університету мають ненульові індекси цитувань у Scopus і Web of Science.

7. Не всі викладачі пройшли закордонне стажування.

8. В університеті невелика кількість викладачів із знаннями іноземних мов на рівні B2.

9. Незначна кількість студентів залучена до програм подвійного диплому.

Зазначимо, що виокремлені проблеми є характерними і для інших педагогічних університетів України.

З урахуванням основних чинників та аналізу ключових дослідницьких проблем визначено напрями інноваційного розвитку системи вищої педагогічної освіти. Особливу увагу приділено обґрунтуванню категорій,

закономірностей і тенденцій розвитку системи вищої педагогічної освіти в умовах глобалізації; механізмам, програмам й технологіям сучасної освіти, також і їхнім зарубіжним аналогам; гносеологічним, правовим, моральним, ресурсним та іншим нормам й стандартам; ефективній системі конкуренції випускників; концептуальним та програмним аспектам розробки й реалізації кадрової політики; науковому супроводу, визначенню, оцінюванню, прогнозуванню та приведенню системних характеристик вищої педагогічної освіти у відповідність до стандартів демократичної, правової держави з соціально орієнтованою ринковою економікою, норм і цінностей європейського співтовариства.

Урахування результатів багатолітніх наукових пошуків, виявлення тенденцій уможливило теоретично-методологічне обґрунтування перспектив з урахуванням динамічних змін в умовах євроінтеграційних процесів, їх інтенсивності і продуктивності, шляхів вирішення взаємопов'язаних завдань щодо професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України; потенційних ризиків і проміжних результатів модернізації на макрорівні (системи педагогічної освіти), мезорівні (педагогічних університетів) та мікрорівні (суб'єктів освітнього процесу). Здійснене дослідження дозволило визначити перспективні напрями оновлення професійної підготовки майбутнього вчителя на основі випереджувального підходу, що характеризуються цілеспрямованістю і прогностичністю.

Прогнозування перспектив розвитку професійної підготовки вчителя на макрорівні принципово відрізняється від інших і спрямоване на інноваційний розвиток процесів в освіті. Регулювання відносин, управління змінами в системі вищої педагогічної освіти відбувається в умовах відкритості освітніх систем, їх динамічності і нелінійності розвитку.

Зазначимо, що глобалізаційні процеси впливають на формування загальноєвропейського освітньо-інформаційного простору, створення потужних інтернаціональних педагогічних систем, виникненні мережі наднаціонального.

Прогностичне обґрунтування перспектив розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції на макрорівні, показало, що вони мають бути спрямованими на якісні зміни в освіті, що зумовлюють появу в освітній практиці нових правил і норм діяльності, які формуються в результаті проведеної реформи або модернізації.

Зокрема, на макрорівні триває пошук балансу між освітніми традиціями та інноваціями, що виникають під впливом зовнішніх чинників на основі відкритості освітніх систем; підтримуються стійкі напрямки розвитку і виявляються нові; аналізуються інноваційні технології, освітні моделі, кращі практики, передовий досвід у вирішенні певних проблем, що виникають у процесі перетворень.

Здійснення модернізаційних змін «зверху» на рівні організації передбачає пошук управлінських і організаційних рішень, стратегій із мобілізації ресурсів і їх розподіл відповідно до цих змін. Уважаємо, що модернізація на макрорівні – це більше, ніж поверхневі зміни, тому в межах тенденції вказується шлях переходу педагогічного університету і загалом усієї системи освіти України до більш складної і досконалої структури. Це передусім оновлення законодавчої бази, що регламентує діяльність ЗВО, підготовка майбутніх учителів з урахуванням чинних законів, постанов, концепцій, спрямованих на державну підтримку розвитку та реформування вищої освіти; поступове розширення ринку освітніх послуг у педагогічних університетах і розширення їх спектра; забезпечення престижу педагогічної професії; пріоритетне фінансування системи освіти; забезпечення компромісу між жорсткою централізацією і стандартизацією освіти та повною автономією навчальних закладів; упровадження альтернативних джерел фінансування.

Нині принципово новим для педагогічної освіти України є її реформування як сфери послуг, яка існує в умовах конкуренції і мінливого попиту на освітні послуги залежно від процесів, що відбуваються в

суспільстві. Нова якість пропонованих освітніх послуг забезпечується прогностичними дослідженнями запитів суспільства. З огляду на це варіативність стає провідним принципом освіти, а індивідуальний підхід – його основною технологією. Усе це приводить до розробки й апробації нових освітніх програм і моделей (інтегрованих, дистанційних тощо.). Трансфер нових освітніх послуг здійснюється завдяки розширенню мережі різноманітних зв'язків (соціальних, економічних та ін.), створення нових інформаційно-освітніх мереж, створенню в усіх регіонах України закладів для освіти дорослих, поширення неформальної та інформальної освіти, що потребує постійного самонавчання та професійного самовдосконалення педагогів.

Зазначимо, що перспективи розвитку на макрорівні не лише являють собою нові норми освітньої діяльності (як і перспективи на мікрорівні), а дають інше розуміння, ідеологію її здійснення. Вважаємо, що розвиток професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України на макрорівні в умовах євроінтеграції відображається у цілеспрямованих змінах у процесі модернізації педагогічної освіти і передбачають розроблення та закріплення нових норм і правил (варіативність, практикоорієнтованість). Розвиток варіативності та практикоорієнтованості професійної підготовки студентів забезпечується сьогодні в умовах розширення освітнього простору ЗВО, розвитку системи неперервного навчання, підвищення кваліфікації вчителів задля вдосконалення компетентностей та постійного професійного розвитку; формування багаторівневої системи підготовки, що забезпечує ширшу мобільність у темпах навчання і в одержанні спеціальностей та професій; узаконення дистанційної освіти; налагодження співпраці та розвиток нових видів соціального партнерства між ЗВО, школами, іншими освітніми установами.

Зміни на макрорівні визначають діяльність педагогічних університетів із розвитку інноваційної інфраструктури, що сприяє комерціалізації наукових розробок, розвитку науково-дослідної діяльності та збереженню наукових

кадрів; розширенню співпраці з іншими освітніми організаціями, а також компаніями і підприємствами; залучення студентів, аспірантів, молодих учених до наукових розробок, відкриття малих інноваційних підприємств тощо.

Для прикладу, це може бути співпраця з такими партнерами:

- Європейським центром імені Вергеланда (European Vergeland Centre), який під егідою Ради Європи реалізовує низку проєктів у сфері освіти для демократичного суспільства й прав людини (у ролі партнерів);

- Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), яка спрямована на набуття українськими школярами навичок критичного сприйняття інформації та усвідомлення ними цінності високоякісної інформації в контексті шкільної освіти (у ролі тренерів проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність»);

- Goethe-Institut в Україні і з Британською Радою в Україні (у ролі виконавців проєкту і наукових стажерів);

- громадська організація «Вінницьке обласне товариство психологів та психотерапевтів» над проєктом «Реабілітація та соціальна адаптація демобілізованих військовослужбовців, членів їхніх сімей та членів сімей загиблих учасників антитерористичної операції», метою якого є розроблення та впровадження заходів психосоціальної реабілітації, спрямованих на відновлення психологічного здоров'я та подолання особистісної дезадаптованості ветеранів, учасників антитерористичної операції та членів їхніх сімей шляхом створення Вінницького центру соціально-психологічної реабілітації ветеранів та учасників антитерористичної операції та членів їх сімей (у ролі координаторів і виконавців проєкту);

- учасниками проєкту Європейського Союзу КА2 Erasmus+ (у ролі координаторів української делегації молоді з інвалідністю);

- участь у проєкті, що реалізується на основі співробітництва між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності.

На прогнозування перспектив на мезорівні (педагогічних університетів) значно впливають зовнішні або внутрішні кризові явища, різні виклики (технологічні, економічні та ін.), зміни, спрямовані на «виживання» педагогічних університетів. Планування стратегічних дій може запозичуватися у більш успішних навчальних закладів як найкраща практика поведінки в кризових умовах.

Загалом для розвитку вищої освіти в Європі характерними є нові тенденції в управлінні університетами. Питання управління педагогічним університетом, на нашу думку, є основоположним у процесі втілення тієї чи іншої стратегії євроінтеграції. Основна теоретико-методологічна проблема управління педагогічним університетом полягає в тому, що ця установа є складною, динамічною системою. Основним чинником її розвитку є самоуправління, тобто здатність до впорядкування системи, приведення у відповідність до розвитку зовнішнього соціокультурного середовища, до оптимізації її функціонування. Управління – це свідоме регулювання суспільних відносин у колективі, а за джерелом дії воно є зовнішнім щодо процесу самоуправління. Зміст управлінської діяльності полягає в забезпеченні досягнення університетом поставлених цілей, розробці певних заходів, спрямованих на реалізацію цих цілей, яка здійснюється у формі прийняття та виконання рішень.

Зміни на мезорівні відображають також підвищення соціальної відповідальності педагогічних університетів за розвиток інноваційного середовища міста, регіону та формування їх інтелектуального простору, що відбувається за рахунок реалізації в педагогічних університетах масштабних інноваційних проєктів (розвиток учительських спільнот міста і регіону, супровід сімейного та домашнього виховання, громадянське виховання дітей та молоді, розробка кваліфікаційних рамок та ін.).

Прикладом оновлення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції на мезорівні (педагогічних університетів) може слугувати створення:

– науково-практичного центру «Психолого-педагогічний хаб», метою якого є створення інноваційного простору для психолого-педагогічної підтримки освітян області; організація співпраці стейкхолдерів, викладачів, студентів, учителів та учнів;

– консультативно-тренінгового центру, метою якого є надання комплексної психологічної допомоги різним категоріям населення. Робота центру буде спрямована на організацію наукових досліджень у сфері захисту психічного й соціального здоров'я та впровадження одержаних результатів у практику життєдіяльності суспільства загалом, і в освітній процес ЗВО зокрема; створення й апробацію нових технологій надання кваліфікованої психологічної допомоги, а також пошук об'єктивних регулятивних факторів функціонування і розвитку суспільства, трансформованих у внутрішню спонукальну силу дій сучасної людини. Результати науково-практичних досліджень консультативно-тренінгового центру можуть застосовуватися в процесі викладання навчальних дисциплін для підвищення компетенцій майбутніх фахівців-психологів та соціальних працівників;

– лабораторії педагогічного коучингу «Педагогічний інсайт: освітні технології 21 століття». Прогнозовані зміст та форми роботи: майстер-класи для студентів і вчителів з оволодіння інноваційними освітніми технологіями: комп'ютерне навчання, перевернуте навчання, інтегроване навчання, ігрове моделювання, занурення в дисципліну тощо; комп'ютерний тренажер із практичної підготовки майбутніх вчителів до роботи в школі та перепідготовки вчителів із педагогічної майстерності, перепідготовка вчителів; тренінг із формування технології саморегуляції вчителя;

– навчально-наукового тренінг-центру з інформатики та комп'ютерної математики для учнів закладів загальної середньої освіти. Прогнозований зміст роботи: актуальні питання математики та інформатики, поглиблене вивчення розділів шкільної математики та інформатики, розв'язування нестандартних задач (творчих, креативних), задач підвищеної складності, оволодіння учнями навичками застосування математичного й

інформатичного апарату, формування у них алгоритмічного мислення й інформаційної культури; орієнтація на набуття інформатичних та математичних компетентностей, розвиток креативності. Форми роботи: тренінги, лекції, лабораторні, хакатони, олімпіади, дискусії, екскурсії, проблемні заняття, форуми, круглі столи, семінари, індивідуальні практикуми, ділові ігри, зустрічі з представниками компаній, експрес-опитування (парні, групові, фронтальні, індивідуальні);

– науково-дослідної лабораторії «Нова українська школа», метою діяльності якої є розроблення технологій і методик підготовки вчителя нової формації: творчого, цікавого, ініціативного, інновативного, готового бути не лише транслятором знань, а й модератором освітнього процесу, тьютором, фасилітатором, коучем. Робота лабораторії організовується на засадах інтегративного, особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів із використанням STEM-, STEAM-, STREAM-технологій в освіті.

Прогнозування перспектив розвитку професійної підготовки вчителя на мезорівні дає змогу констатувати, що в практиці роботи педагогічних університетів відбуваються серйозні перетворення, як у структурі, так і змісті професійної підготовки майбутніх педагогів. Ці зміни мають неоднозначне ставлення до них професійно педагогічної спільноти. Однак більшість із цих змін стандартизовані, перебувають на стадії інституалізації або реалізації, підтримуються нормативно і політично.

Для підвищення якості педагогічної освіти відповідно до європейських стандартів вітчизняні педагогічні університети мають прийняти єдині вимоги європейського освітнього простору: фундаментом освітнього процесу потрібно визнати формування особистості на базі компетентнісного підходу; особистості, здатної адекватно реагувати на значну кількість інформації: аналізувати, інтерпретувати та застосовувати її відповідно до конкретних ситуацій. Усе це потребує розв'язання нової групи дослідницьких завдань, які раніше не розглядалися вітчизняними дослідниками. У галузі педагогічної освіти якнайшвидшого розв'язання вимагає завдання

максимальної реалізації когнітивного аспекту особистості, пов'язаного з одержанням відомостей про світ; операційного аспекту особистості, пов'язаного з формуванням її готовності до здійснення різних способів освітньої діяльності; аксіологічного аспекту особистості, пов'язаного з формуванням у неї певних ціннісних орієнтирів. Отже, наступний етап змін у межах модернізації передбачає впровадження конкретних нововведень на мікрорівні, націлених на апробацію та впровадження нових технологій підготовки майбутніх учителів.

Спрямованість розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції зумовлена завданнями підготовки вчителів, готових і здатних працювати в умовах багатоконтекстності сучасної педагогічної діяльності (міжнародні та національні програми, інклюзивне освітнє середовище, індивідуальні стратегії навчання та професійного розвитку та ін.), що забезпечується новими формами професійної підготовки (мережевими, розподіленими, інтегрованими, ін.), які отримують поширення за допомогою створення в педагогічних університетах нових форм і напрямів роботи, прикладами реалізації яких на мікрорівні можуть бути:

– творча науково-педагогічна лабораторія з мотивації обдарованої студентської молоді до лідерства. Прогнозовані зміст та форми роботи: презентації та веб-конференції, Е-симпозіуми щодо актуалізації найсучаснішого міжнародного досвіду роботи з обдарованою молоддю, формування їх лідерської позиції; круглі столи, дискусійні салони, обмін досвідом з удосконалення професійної підготовки (перепідготовки) педагогічних працівників, зокрема щодо інноваційного методичного та технологічного забезпечення роботи з обдарованою молоддю, формування лідерської позиції студентів; педагогічний супровід підтримки обдарованої молоді та мотивації їх до лідерства; забезпечення ціннісного контексту педагогічного супроводу та побудови особистісних стратегій самореалізації;

– лабораторія педагогічної майстерності «Територія становлення майбутнього вчителя: від абітурієнта до професіонала». Прогнозовані зміст та форми роботи: інноваційні лекції, цикл професійних тренінгів, перегляд мотиваційних відеороликів, рекламних відеороликів переможців конкурсів педагогічної майстерності, обговорення сучасних педагогічних фільмів, розв’язання педагогічних ситуацій, розробка індивідуальних творчих проєктів («Пізнай і створи себе», «Шлях до успішного педагога», «Знайти себе у професії вчителя», «Я вчитель майбутнього», «Мої перші кроки у професії педагога»);

– центр із дослідження вимог стейкхолдерів «Форсайт розвитку математичної та інформатичної освіти Вінничини». Прогнозовані зміст та форми роботи: обговорення актуальних питань і основних напрямів освітньої реформи, «Нової української школи» в контексті розвитку математичної освіти на Вінничині та в Україні, сучасні вимоги до підготовки вчителів математики, інформатики та фізики, моніторинг якості навчання старшокласників із математики та інформатики. Залучення відомих учителів Вінничини й України, науковців та студентів до обговорення сучасних проблем із викладання математики та інформатики у ЗЗСО Вінничини;

– історико-педагогічна лабораторія «Історія в постатях видатних педагогів». Прогнозований зміст роботи: вивчення педагогічного краєзнавства, педагогічної спадщини видатних педагогів, науковців, громадських діячів. Відзначення ювілейних дат педагогів минулого. Прогнозовані форми роботи: проєктна діяльність (робота над одним проєктом студентами різних факультетів); педагогічний театр; підготовка та проведення заочних екскурсій місцями, пов’язаними з видатними педагогами; робота над створенням «Педагогічної карти Поділля»; ознайомлення з особливостями функціонування навчальних закладів на території нашого краю;

– лабораторія з підготовки студентів, вчителів, батьків до роботи в інклюзивному середовищі «Інклюзивна освіта». Прогнозовані зміст та форми

роботи: моделювання квазіпрофесійної діяльності вчителя інклюзивного класу і реальні ситуації роботи з особливою дитиною; психологічні тренінги, арт-терапевтичні вправи; психогімнастика; корекційно-реабілітаційні вправи із застосуванням напольних пазлів, м'яких модульних конструкторів, фітболів;

– лабораторія «Формування моделей здорового способу життя студентської молоді». Актуальність зазначеної проблеми обумовлена передусім тим, що з кожним роком посилюється протиріччя між погіршенням здоров'я людей, з одного боку, та зменшенням вільного часу, потрібного для забезпечення оптимального режиму життєдіяльності, з іншого боку. Ці процеси відбуваються за постійного погіршення екологічного середовища. Отже, виникає потреба в розробці та впровадженні інноваційних технологій, що дозволить виявити індивідуальні особливості кожної людини з подальшим формуванням програм персонального тренування. Заплановано таку інноваційну технологію представити у формі моделі здорового способу життя. Анкетування й експертне опитування буде проводитися з метою визначення рухового режиму студентів, їхньої навчальної та суспільної діяльності, установа режиму дня, впливу негативних явищ на здоров'я людини тощо. Вимірювання компонентного складу тіла здійснюватиметься на основі аналізу біоелектричного імпеданса. Моделювання буде використовуватися для побудови групових та індивідуальних моделей здорового способу життя студентів. Паралельно з анкетуванням буде здійснено вимірювання компонентного складу тіла досліджуваних, зокрема: будуть визначені показники віку, довжини тіла, маси тіла, індексу маси тіла, % жиру, % скелетної мускулатури, витрати енергії у стані відносного спокою, рівень вісцерального жиру. Отримані дані дозволять на основі відповідних таблиць, затверджених Всесвітньою організацією охорони здоров'я, визначити індивідуальний рівень фізичного стану кожного із досліджуваних. Основним завданням дослідження слугуватиме розробка персональних програм тренування досліджуваних з

урахуванням від результатів анкетування та показників компонентного складу тіла (КСТ). Основними складовими тренувальних програм будуть: 1) дані анкетування та показники КСТ; 2) рівень фізичної підготовки; вибір вправ та їх комплексів; вибір послідовності вправ; визначення величини та спрямованості тренувального навантаження; визначення тривалості інтервалів відпочинку; визначення варіативності тренувального навантаження;

– активізація роботи молодих учених шляхом більш інтенсивного залучення їх до виконання наукових досліджень, збільшення участі у грантових дослідженнях, стажування у провідних вітчизняних і закордонних наукових центрах, участі в міжнародних конференціях. Підвищення наукового рівня молодих учених дозволить активізувати публікаційну діяльність, представити результати власних досліджень у світових наукометричних базах, активізувати їхню участь у Всеукраїнських та міжнародних конкурсах з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та професійній освіті, у конкурсах на отримання грантів за темою;

– участь викладачів у перспективних українських і зарубіжних наукових дослідженнях і конкурсах; забезпечення постійного зростання державного фінансування наукової діяльності та пошук інших джерел; поліпшення конкурентоспроможності кожного викладача шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень у закордонних і українських журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; збільшення кількості авторських свідоцтв, патентів на результати інтелектуальних розробок.

Визначення перспектив розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції дозволило нам зробити висновок, що для вчителя, якому доведеться працювати в умовах євроінтеграції, висувається низка нових вимог, а тому модель його особистості ускладнюється. Ураховуючи глобалізаційні зміни в сучасному світі й трансформаційні зміни, що відбуваються в системі освіти під тиском

євроінтеграційних процесів, потрібно побудувати динамічну модель нового вчителя для об'єднаної Європи. Така модель не може бути статичною тривалий період, оскільки має враховувати зміни, що відбуваються в суспільстві. З аналізу міжнародного досвіду реформування вищої педагогічної освіти можемо зробити висновок, що реформи впливають на всю систему підготовки, а не тільки на окремого викладача чи студента, тому акцент має ставитися не тільки на кваліфікацію педагога як індивідуума, а й на кваліфікацію ЗВО загалом. З огляду на це педагогічна освіта має бути відкритою динамічною системою, яка миттєво реагує на запити сьогодення й і характеризується прогностичністю.

Визначені ефекти і ризики змін у професійній підготовці вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції підтверджують правильність виокремлених перспектив розвитку, їхню відповідність розробленій концептуальній моделі та системі вдосконалення професійної підготовки. Окреслені в проспективному баченні зміни свідчать про те, що євроінтеграція системи педагогічної освіти відповідає на запити сучасного суспільства, хоча є також багато ризиків, які в довгостроковій перспективі можуть виявитися більш відчутними, ніж ефекти.

Висновки до п'ятого розділу

Перевірка ефективності системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції здійснювалася у 2012-2019 рр. упродовж чотирьох етапів: теоретико-концептуального (2012-2013 рр.), аналітико-пошукового (2014-2015 рр.), організаційно-формульовального (2015-2018 рр.), узагальнювального (2018-2019 рр.).

Програма дослідно-експериментальної роботи передбачала здійснення теоретико-методологічного аналізу; визначення етапів, завдань і програми проведення дослідження; визначення методів дослідження; проведення

лонгітюдного і порівняльного експериментів та інтерпретацію їхніх результатів методами математичної статистики з метою визначення ефективності впровадження в професійну підготовку майбутніх учителів концептуальної моделі та системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи для оцінювання його ефективності та визначення перспектив розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних процесів.

Результати дослідження підтвердили, що система вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції є динамічною, цілеспрямованою, інтенсивною й продуктивною. Це зумовлено професійними вимогами до українського вчителя в контексті європейських інтеграційних процесів; впливом ціннісно-смыслового потенціалу глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні та зумовлюються особливостями інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір.

У процесі дослідно-експериментальної роботи відбулися такі позитивні зрушення: значно зросли індекси Гірша 60% науково-педагогічних працівників, що вплинуло на зростання загального індексу Гірша Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в базі Google Scholar (з $h = 19$ у серпні 2016 року до $h = 55$ у червні 2019 року). У понад 10 разів зросла загальна кількість публікацій у наукометричних базах Scopus або Web of Science і в 5 разів зросла кількість викладачів, які мають понад 5 публікацій у цих базах; значно зросла кількість призових місць у студентських олімпіадах і конкурсах, що суттєво впливає на престижність університету та його конкурентоспроможність.

Зріс відсоток науково-педагогічних працівників із науковими ступенями і вченими званнями (до 82%); збільшилась кількість закордонних стажувань; зросла кількість організованих на базі Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського конференцій, семінарів і круглих столів; для студентів уможливлено доступ до освітніх програм інших країн; створено умови для творчої наукової діяльності професорсько-викладацького складу; знизилися ризики академічного «інбридингу» – деградації науково-педагогічних працівників унаслідок неможливості оновлювати свій науковий потенціал у зв'язку з недооцінкою важливості обміну науковою інформацією з членами міжнародної наукової спільноти; створено умови для участі в міжнародних академічних мережах для проведення досліджень з актуальних проблем в освіті; розширено можливість підвищувати інституційну ефективність на основі збагачення прогресивними і конструктивними ідеями міжнародного досвіду; завдяки обміну досвідом українських та європейських університетів поліпшено інституційну політику, управління, сервісні функції.

Комплексний аналіз результатів дослідження дав змогу дійти висновку, що стратегія розвитку педагогічного університету в умовах інтеграції до європейського освітнього й наукового простору та система вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції є інноваційними, доцільними і такими, що заслуговують широкого впровадження в педагогічних університетах України.

Узагальнення результатів здійсненого нами наукового пошуку уможливило визначення перспектив розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. Уважаємо за доцільне в подальшому спрямувати зусилля науковців і управлінців освітою на:

- реформуванні педагогічної освіти з урахуванням прогресивних і конструктивних ідей європейського досвіду, національних культурних і науково-освітніх здобутків;

- посиленні уваги до іншомовної підготовки для сприяння мобільності сучасного педагога; створенні моделі європейського педагога;

- визначенні переліку функцій і ключових компетентностей сучасного педагога, їх змісту, критеріїв, показників і рівнів сформованості з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду;

- формуванні сучасної структури управління науковою роботою в педагогічних університетах;

- розвитку мережі студентських наукових об'єднань і товариств; створенні інтерактивного середовища для наукового спілкування та взаємодії учасників освітнього процесу.

Доведено, що до вчителя, який працюватиме в умовах євроінтеграції, висуватиметься низка нових вимог, а тому модель його особистості буде ускладнюватися. Ураховуючи динамічні зміни в системі сучасної освіти під впливом інтеграційних процесів, потрібно побудувати динамічну модель нового вчителя для об'єднаної Європи. Така модель не може бути статичною тривалий період, оскільки має враховувати динамічні зміни, що відбуваються в суспільстві.

Основні наукові результати розділу опубліковано у працях автора [47; 48; 99; 190; 192; 212; 214; 215; 264; 265; 266; 267; 271; 274; 280; 281; 284; 288; 293; 332; 333; 557; 558; 576; 593; 595].

ВИСНОВКИ

1. Євроінтеграційні процеси зумовили динамічні зміни у суспільному розвитку. Винятково важливе значення для обґрунтування сучасної освітньої парадигми має «філософія глобальних проблем» як комплекс ідей і концепцій, що ґрунтуються на випереджувальному розвитку соціокультурних, освітніх, політичних та економічних процесів. Глобалізаційні процеси помітно впливають на поглиблення багатofункціональності і мультикультурності освіти, її гуманістичну спрямованість. Глибинні складні й суперечливі явища у розвитку сучасного глобалізованого світу загострили проблеми вищої освіти України загалом і педагогічної зокрема. Метою модернізації вищої педагогічної освіти в Україні є створення такої моделі, яка б уможливила оптимальне поєднання кращих вітчизняних і зарубіжних традицій. Саме педагогічна освіта, за умови її функціонування на основі національно-ціннісно-світоглядної та ціннісно-значеннєвої парадигми, позитивно впливає на динаміку розвитку суспільства, є вирішальним чинником прогресу країни та розвитку людського капіталу.

Досягнення мети інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору об'єктивно потребує переходу педагогічних університетів на нову концепцію випереджувальної підготовки фахівців, спрямовану на піднесення особистісного потенціалу студента, здатного до самостійного наукового пізнання та впровадження інноваційних технологій.

Педагогічна освіта має стати соціально детермінованою та культуровідповідною системою, яка задовольнятиме національні потреби і відповідатиме європейським вимірам сьогодення й буде випереджувальною. Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, зумовлюють нові вимоги до якості професійної підготовки вчителя у педагогічних закладах вищої освіти, формування його як суб'єкта європейського простору. Актуальною вимогою підготовки вчителя нової генерації, здатного творчо мислити, швидко орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі,

обирати нестандартні рішення, вчитися й розвиватися впродовж життя. Нині є чимало проблем інтеграції педагогічної освіти України в європейський простір, пов'язаних із оновленням освітнього процесу, розширенням дослідницької та міжнародної діяльності університетів, приведенням української освітньої системи у відповідність до вимог європейських інтеграційних процесів, зміною підходів до організації та змісту навчання майбутніх педагогів.

2. Досліджено основні напрями і тенденції розвитку професійної підготовки вчителів в країнах Європейського Союзу та виявлено тенденції розвитку професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції. Доведено, що зарубіжні підходи співвідносяться з українськими реаліями. Це дозволяє визначити основні тенденції в умовах інтеграції педагогічної освіти України в європейський освітній простір, а саме: зумовленість уніфікації систем, структур і змісту педагогічної освіти на міжнародному рівні як об'єктивної потреби створення єдиного європейського освітнього простору; гуманізація, гуманітаризація професійної підготовки майбутнього вчителя у зв'язку з гуманістичною переорієнтацією суспільної свідомості на світовому рівні; створення сучасної системи професійного відбору майбутніх педагогів як основи формування конкурентоспроможних фахівців із високим рівнем професіоналізму; практикоорієнтована спрямованість педагогічної освіти, пов'язана з урахуванням не лише спеціальності, а й специфіки навчального закладу; взаємозв'язок і взаємозумовленість культурно-історичних, психолого-педагогічних, національних й організаційних засад проєктування та побудови вищої педагогічної освіти; відбір абітурієнтів до педагогічних закладів освіти з урахуванням професійної придатності; функціонування та розвиток системи неперервної (післядипломної) педагогічної освіти з метою постійного підвищення рівня професіоналізму педагогів; поетапне підвищення академічного статусу педагогічної освіти; еволюція програм

педагогічної освіти; диверсифікація психолого-педагогічної підготовки; підвищення ролі педагогічної практики.

Виявлені тенденції доцільно враховувати у практиці роботи педагогічних університетів на таких рівнях: *макрорівні* (система педагогічної освіти) – глобалізація, інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти, гуманізація, міжнародна мобільність викладачів і студентів, розширення практики вивчення англійської мови, упровадження альтернативних джерел фінансування, підвищення доступності до вищої освіти, зростання ринкової орієнтації освіти, розподіл державного фінансування, актуалізація навчання впродовж життя, нестача вчителів через старіння кадрів; *мезорівні* (педагогічні університети) – розширення автономії педагогічних університетів, зростання конкуренції між педагогічними університетами, створення систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, використання інформаційних технологій та інтеграція в освітній процес, поширення дистанційної освіти, розширення освіти для всіх, поглиблення міжнародної співпраці університету, запровадження подвійних дипломів; *мікрорівні* (суб'єкти освітнього процесу) – спільні міжнародні та національні програми, розвиток Soft Skills майбутніх учителів, рейтингове оцінювання науково-педагогічного персоналу, мобільність студентів і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, запровадження індивідуальних стратегій навчання та професійного розвитку, створення інклюзивного освітнього середовища, представлення університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій.

3. Концептуальна модель розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції передбачає врахування змін на *методологічному* (органічне поєднання системного, синергетичного, особистісного, цивілізаційного, культурологічного, компетентнісного, праксеологічного підходів на основі принципів гуманізації, демократизації, інформатизації, інтеграції, екологізації, креативності, інноваційності, партнерської взаємодії); *організаційному* (збільшення частки самостійної роботи студента,

застосування дистанційних форм навчання; виконання викладачами функцій порадника, партнера, тренера, коуча, фасилітатора, модератора; поєднання теоретичного навчання, педагогічної практики майбутніх учителів у закладах освіти різних типів з дозвіллевою діяльністю; підвищення ролі студентського самоврядування; виховання людини глобалізованого світу); *змістовому* (оновлення змісту навчання в педагогічних університетах з урахуванням результатів досліджень фундаментальних наук у відповідні розділи навчальних дисциплін; упровадження новітніх психолого-педагогічних досягнень у методичну підготовку майбутніх учителів; використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, що постійно розвиваються, в удосконаленні змісту та форм організації освітнього процесу); на рівні *управління* (використання механізмів стратегічного менеджменту; розширення міжнародної співпраці; застосування систем моніторингу якості різних видів діяльності; упровадження процедур рейтингування науково-педагогічних працівників і підрозділів університету; зміцнення лідерських позицій університету в регіоні).

4. На основі аналізу стратегічних напрямів розвитку педагогічних університетів в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору обґрунтовано сутність інтернаціоналізації освітньої діяльності педагогічного університету в умовах євроінтеграції. Внутрішня інтернаціоналізація університету передбачає: розширення програм академічної мобільності; підготовку майбутніх учителів, які володіють необхідними компетенціями для життя й успішної професійної діяльності в полікультурному багатомовному середовищі; мобільність освітніх програм та інституційне партнерство; посилення ролі університету як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру регіону; упровадження в освітній процес та наукову діяльність інформаційного освітнього та SMART середовища. Інтернаціоналізація на рівні університету передбачає введення міжнародного аспекту управління університетом з метою підвищення якості викладання і наукових досліджень та досягнення

високого рівня професійної підготовки майбутніх вчителів; модернізацію і підвищення конкурентоспроможності освітніх програм і наукових досліджень; розвиток міжнародної співпраці на основі розширення програм академічного обміну та участь у міжнародних проєктах; міжнародну акредитацію освітніх програм з метою інтернаціоналізації підготовки фахівців. Зовнішню інтернаціоналізацію університету забезпечують диверсифікація, більш широке залучення іноземних студентів до навчання в українських університетах; упровадження в освітні програми міжнародного виміру та європейських освітніх стандартів.

5. Розроблено та впроваджено систему вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції. Її реалізація заснована на переосмисленні основних напрямів організації освітнього процесу навчального закладу шляхом поглиблення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності; модернізації освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету; розвитку Soft Skills майбутніх учителів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти; підготовка педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами; розширення представництва університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій.

Доведено, що різновекторні завдання розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, максимально враховують заявлені у стратегії розвитку основні тенденції професійної педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу, а стратегічний план розвитку в умовах євроінтеграції базується на трьох системотвірних компонентах: місії (організація діяльності університету на засадах особистісно орієнтованої парадигми та нової методології розвитку сучасної освіти, яка є синтезом цивілізаційного, культурологічного, особистісного, діяльнісного, діалогічного, компетентнісного,

праксеологічного, комунікативного, інтеграційного та інформаційного методологічних підходів), візії (створення сприятливого середовища для розвитку особистості; забезпечення якості освіти відповідно до європейських стандартів; формування університетського SMART простору; розвиток наукового потенціалу університету; інтеграція в міжнародний і науковий простір; розвиток корпоративної культури та лідерства як сучасної системи управління університетом; сприяння розвитку студентського самоврядування; створення на базі університету осередків інклюзивної, неформальної та інформальної освіти) та цінностях (національна свідомість, повага до особистості, чесність, довіра, взаємодопомога, доброзичливість, толерантність, відповідальність, активна громадянська позиція, ініціативність, креативність, академічна доброчесність, відкритість, інноваційність, прозорість, неперервне самовдосконалення) учасників освітнього процесу.

6. Експериментальна перевірка системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції здійснювалася на різних етапах лонгitudного дослідження, результати якого свідчать про помітну позитивну динаміку основних показників наукової та професійної активності учасників освітнього процесу.

Університет у 2017-2019 рр. посів перше місце серед педагогічних університетів за результатами Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із природничих, технічних і гуманітарних наук та друге місце серед педагогічних університетів за підсумками Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальних дисциплін і спеціальностей. Загалом в усіх міжнародних і всеукраїнських студентських наукових олімпіадах, конкурсах, турнірах, чемпіонатах у 2019 році завойовано 99 призових місць, що на 38% перевищує показники попереднього року.

Здійснений аналіз динаміки рейтингових показників університету в 2019 р. з метою підтвердження ефективності системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції засвідчив, що в

рейтинговій таблиці ТОП 200 університетів ВДПУ ввійшов до трійки кращих педагогічних університетів України; до рейтингу ТОП 100 найпопулярніших закладів вищої освіти серед абітурієнтів усієї України й посів четверте місце серед педагогічних університетів.

Вивчення результатів дослідно-експериментальної роботи підтвердило, що науково-педагогічна спільнота України робить значні кроки на шляху забезпечення належного місця у світовому освітянському середовищі. Конструктивні ідеї європейського досвіду доцільно співвідносяться з українськими реаліями. Це дозволяє визначити систему пріоритетів в умовах інтеграції педагогічної освіти України в європейський освітній простір. Більшість педагогічних університетів шукає шляхи розв'язання проблеми підвищення якості освіти відповідно до вимог європейських стандартів. Позитивна динаміка підвищення якості професійної підготовки вчителя стала можливою завдяки впровадженню системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції. Вона є невід'ємною складовою стратегії розвитку педагогічного університету на шляху до європейського освітнього та наукового простору й водночас важливим компонентом концептуальної моделі.

7. Урахування результатів наукового дослідження та його впровадження уможливило обґрунтування перспектив розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, констатацію необхідних змін, їх інтенсивності і продуктивності, шляхів вирішення відповідних завдань професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України, потенційних ризиків та очікуваних результатів модернізації на різних рівнях:

– макрорівні (системи педагогічної освіти) – теоретичне обґрунтування й розроблення європейських стандартів якості педагогічної освіти; стратегій і концепцій стандартизації професійної підготовки майбутніх учителів у контексті процесів євроінтеграції; створення умов для міжнародної

співпраці; формування в студентів педагогічних університетів глобального та прагматичного мислення;

– мезорівні (педагогічних університетів) – захист етнокультурної спадщини та національних цінностей в умовах інтернаціоналізації вищої педагогічної освіти; збереження традиційних освітніх цінностей і унеможливлення негативного впливу комерціалізації вищої освіти; забезпечення функціонального різноманіття форм педагогічної освіти; підвищення якості освітніх послуг й управління освітнім процесом; підвищення результативності наукових педагогічних досліджень; розширення відкритості інформації про роботу педагогічних університетів;

– мікрорівні (суб'єктів освітнього процесу) – формування на базі компетентнісного підходу особистості, здатної адекватно реагувати на значні обсяги інформації: аналізувати, інтерпретувати та застосовувати її в конкретних ситуаціях. Якнайшвидшого розв'язання у галузі педагогічної освіти потребує завдання максимальної реалізації когнітивного аспекту особистості, пов'язаного з одержанням відомостей про світ; операційного аспекту особистості, пов'язаного з формуванням її готовності до здійснення різних способів освітньої діяльності; аксіологічного аспекту особистості, пов'язаного з формуванням у неї певних ціннісних орієнтирів.

Удосконалення професійної підготовки в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції зумовлена новими викликами, загрозами і відповідно завданнями підготовки вчителів, здатних працювати в умовах багатоконтекстності сучасної педагогічної діяльності (міжнародні та національні програми, інклюзивне освітнє середовище, індивідуальні стратегії навчання та професійного розвитку та ін.), що забезпечується оновленим змістом й інноваційними формами організації професійної підготовки (мережевими, розподіленими, інтегрованими тощо), які набувають поширення в умовах упровадження в педагогічних університетах випереджувального підходу, інноваційних форм і напрямів роботи.

Визначаючи перспективи подальших наукових пошуків, зазначимо, що здійснений нами науковий пошук не претендує на вичерпне розв'язання всіх аспектів досліджуваної проблеми.

Одержані дослідницькі результати уможливили висновок щодо необхідності поглибленого теоретичного та практичного вивчення таких проблем: реформування педагогічної освіти з урахуванням європейських норм і стандартів, національних культурних та науково-освітніх здобутків; посилення іншомовної підготовки для сприяння розвитку мобільності сучасного педагога; створення моделі європейського педагога нової генерації та умов для його розвитку й самореалізації; оновлення функцій і ключових компетентностей сучасного педагога, їх змісту, критеріїв, показників і рівнів сформованості з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду; моделювання сучасної структури управління науковою роботою в педагогічних університетах; розвиток мережі студентських наукових об'єднань, товариств; употужнення науково-дослідного потенціалу студентів шляхом створення інтерактивного середовища їхнього наукового спілкування та взаємодії тощо.

Виявлені тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції підтверджують їхню відповідність розробленій концептуальній моделі та системі вдосконалення професійної підготовки. Отже, євроінтеграція системи педагогічної освіти відповідає запитам сучасного суспільства й потребує врахування ризиків і змін, які можуть виникати у глобалізаційному освітньому і науковому просторі.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на міждисциплінарне вивчення становлення і розвитку національних систем педагогічної освіти; вивчення історії педевтології як субдисципліни педагогічної науки; дослідження андрагогічних підходів до підготовки сучасного педагогічного персоналу; виявлення особливостей професійного розвитку вчителів в умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. М. Глобальна педагогіка – методологічний виклик сьогодення. Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна: зб. наук. пр. Ін-т пед.освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2013. С. 121–128.
2. Авшенюк Н. М. Педагогіка транснаціональної вищої освіти: концептуальні засади: навчальний посібник. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 156 с.
3. Авшенюк Н. М. Пріоритетні стратегії ЄС щодо професійного розвитку вчителів на сучасному етапі. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : мат. VI міжнар. наук.-практ. конф. Хмельницький, 2011. С. 27–32.
4. Авшенюк Н. М. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець XX – поч. XXI ст.) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2005. 237 с.
5. Авшенюк Н. М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у другій половині XX – на початку XXI ст. : монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 450 с.
6. Авшенюк Н. М. Тенденції професійного розвитку вчителів у розвинених англосовітських країнах в умовах глобалізації. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». Випуск 2 (4). 2016. С. 13–17.
7. Айзінг Р. Європеїзація та інтеграція: концепти дослідження ЄС. Європейська інтеграція . Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 394 с.
8. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнародний фонд досліджень освітньої політики ; за ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с.
9. Акмеологія шкільної освіти : науково-метод. посібник / за ред. Г. С. Сазоненко. К.: Основи, 2010. 560 с.
10. Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах: пер. с англ. Москва : Сов. радио, 1974. 272 с.
11. Альтергот Е. Г., Дроботенко Ю. Б., Чекалева Н. В. Исследование

изменений в образовании : монографія. Омск : Изд-во ГПУ, 2012. 164 с.

12. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания: избранные психологические труды. М. : МОДЭК МПСИ, 2005. 432 с.

13. Андросова Т. В. Європейська інтеграція : навч.-метод. посібник / Т. В. Андросова, А. В. Янчев, В. О. Козуб. Х. : ХДУХТ, 2012. 202 с.

14. Андрущенко В. «Школа майбутнього» для України і Європейського простору. Вища освіта України. 2017. № 1. С. 5–16.

15. Андрущенко В. Можливість і дійсність конституційного процесу в європейському просторі освіти. Вища освіта України. 2012. № 4. С. 9–12.

16. Андрущенко В. П. Завдання підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. Вища освіта України. Київ, 2011. № 3 (дод. 1). Темат. вип. : Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. С. 5–9.

17. Андрущенко В. П. Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. Європейські педагогічні студії. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 1–2. С. 28–39.

18. Андрущенко В. П. Світанок Європи: проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. Київ: Знання України, 2012. 1099 с.

19. Андрущенко В. П., Бондар В. І. Модернізація педагогічної освіти в контексті викликів ХХІ століття. Європейські педагогічні студії. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 5–6. С. 54–63.

20. Андрущенко В., Табачек І. Формування особистості вчителя в сучасних умовах. Політичний менеджмент. 2005. № 1. С. 58–69.

21. Антонюк О. Інтеграція. Політологічний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2005. 792 с.

22. Артёмов І. В., Ващук О. М. Концептуальні і правові основи формування європейського освітнього простору : навч. посібн. Ужгород : ЗакДУ, 2011. 568 с.

23. Артёмов І. В., Стрельцов В. Ю. Інтеграція європейська: енциклопедичний словник з державного управління. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

24. Асоціація ректорів педагогічних університетів Європи. Педагогічна конституція Європи. URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopys->

yevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy.

25. Астахова Е. В. Кадровый потенциал высшей школы Украины: современные тенденции. Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХП», 2004. Вип. 6 (10). С. 3–7.

26. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление. Москва : Политиздат, 1981. 432 с.

27. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238>.

28. Багнюк А. Л., Стародубець В. О. Філософія. Ч. 2. Онтологія. Гносеологія. Соціальна філософія. Тернопіль : Стародубець, 2005. 412 с.

29. Бакіров В. С. Світові тенденції розвитку університетської освіти. Соціологічні дослідження : зб. наук. пр. Луганськ: 2009. № 8. С. 9–15.

30. Балл Г. О. Категорія культури у визначенні орієнтирів. Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти: зб. наук. пр. Львів: Вид-во «Сполом», 2002. Вип. 8. 384 с.

31. Барановський Ф. В. Європейська інтеграція як елемент глобалізаційного розвитку. Актуальні проблеми внутрішньої політики. 2005. Вип. 1. С. 144–149.

32. Барблан Андрис. Европейская система высшего образования. URL: www.uniae.ch/cre.

33. Бахтіна Г. П. Моніторинг в системі освіти: недоліки та переваги. Современные достижения в науке и образовании : сб. трудов III Междунар. науч. конф. Хмельницький : ХНУ, 2009. С. 171–174.

34. Берека В. Є., Шоробура І. М. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти в Україні у контексті Болонського процесу : навч. посіб. Хмельницький, 2007. 175 с.

35. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем: критический обзор. Исследования по общей теории систем. М., 1969. 267 с.

36. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива. Початкова школа. 2002. № 5. С. 5–6.

37. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн. 1: Особистісно

- орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
38. Биков В. Ю. Засоби навчання нового покоління у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2005. № 5. С. 20–23.
39. Биков В. Ю. Проектний підхід і дистанційне навчання у професійній підготовці управлінських кадрів. Кримські педагогічні читання : зб. наук. праць. Харків: НТУ ХПІ, 2001. С. 30–50.
40. Биков В. Ю., Жук Ю. О. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. Харків, 2003. Вип. 1(5). С. 64–76.
41. Бистров А. Г. Особливості та зміст організаційно-управлінських інновацій. Управління проєктами та розвиток виробництва : зб. наук. пр. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2011. № 2(38). С. 49–53.
42. Бідюк Н. Сучасні тенденції розвитку системи професійної освіти у Польщі в контексті євроінтеграційних процесів. Педагогічний дискурс. Вип. 9, К., 2011 С. 30–35.
43. Біла книга національної освіти України. URL: http://master-ypu25.ucoz.ua/druk/bila_kniga_kompetenciji.doc.
44. Білозерська С. Професіоналізм й особистісна спрямованість в моделі майбутнього педагога. URL: <http://social-science.com.ua/article/504>.
45. Білоус В. С. Аспекти наукової діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського // Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. б-к ЗВО. Одеса : ОНУ, 2018. С. 22–40.
46. Білоус В. С. Адаптація бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського до реалій цифрового простору. Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. С. 13–18.
47. Білоус В. С., Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. Вісник Книжкової

палати України : наук.-практ. журнал. Київ : Держ. наук. установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова», 2017. № 6 (251). С. 19–23.

48. Білоус В. С., Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтава, 2017. Вип. 19. С.60–67.

49. Білоус В.С. Інформаційно-бібліотечний сервіс в структурі сучасних інформаційних комунікацій закладу вищої освіти. Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2018. Вип. 22. С. 22-23.

50. Біляковська О. О. Праксеологічний підхід як основа якості професійної підготовки майбутніх вчителів в Україні та Польщі. Наукові записки. Серія : Педагогічні науки, 1(177). 2019. С. 49–53.

51. Більська О. Європейська інтеграція в педагогічній освіті: загальні тенденції, шляхи реалізації, проблематика. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: зб. наук. пр. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2012. С. 17–20.

52. Більська О. Суперечності та перспективи розвитку освітніх систем країн Західної Європи. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій. зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. Вип. 3. С. 15–18.

53. Бірук Н. П. Вплив науково-дослідницької діяльності на розвиток особистості педагога-дослідника. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журнал. Педагогічні науки. Житомир : Видавництво ЖДУ, 2016. Вип. 4 (86). С. 18–24.

54. Блажко О. А. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів до профільного навчання хімії учнів загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... д-ра. пед наук: 13.00.02. Київ, 2019. 485 с.

55. Блауберг И. В., Юдин Э. Г. Становление и сущность системного подхода. Москва: Наука, 1973. 270 с.

56. Богатырев А. И., Устинова И. М. Теоретические основы педагогического моделирования: сущность и эффективность. URL:

[http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_bogatyrev% 20a.i..doc.htm](http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_bogatyrev%20a.i..doc.htm).

57. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 441 с.

58. Бойчук В. М. Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій : дис. ... д-ра пед наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 494 с.

59. Бочарова О. А. Модернізація вищої школи у сучасній Франції: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. К., 2006. 20 с.

60. Бочелюк В. Й., Турубарова А. В. Психологія людини з обмеженими можливостями : навч. посібн. Київ. 2011. 260 с.

61. Бровчак Л. С. «Школа молодого лідера» як засіб організаторської підготовки майбутніх учителів. Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : зб. наук. пр. Харків : ХНУ, 2013. Вип. 31. С. 34–41.

62. Бровчак Л. С. Самоврядування як засіб формування організаторських здібностей у майбутніх фахівців. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький: ХНУ, 2012. С. 15–16.

63. Бровчак Л. С. Студентське самоврядування як фактор формування організаторських здібностей майбутніх учителів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2015. 247 с.

64. Буркова Л. В. Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму управління інноваційним процесом в освіті. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. праць. К. : Логос, 2000. С. 232–235.

65. Вакуленко В. М. Сутність і структура педагогічного професіоналізму. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер: Педагогіка і психологія : зб. статей. Київ : Пед.преса, 2002. Вип. 4. С. 66–73.

66. Васянович Г. П. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1: Філософія: навч. посібник. Львів: Сполом, 2010. 348 с.

67. Васянович Г. П. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. 2013. № 3. С. 9–31.

68. Васянович Г. П. Науково-педагогічна еліта України: реальність і перспективи. Kielce: Zakład Poligraficzno-Wydawniczy «MAGRAF», 2004. Т. II. S. 215–220.

69. Вахріна О. В. Система вищої освіти Польщі в європейському просторі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 5. С. 3–10.

70. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами : моногр. К. : ВПЦ «Тираж», 2005. 379 с.

71. Ващук Ф. Г. Актуальні аспекти й особливості інтеграції вищої школи України в європейський освітній простір. Геополітика України: історія та сучасність : зб. наук. пр. Ужгород : Ліра, 2011. Вип. 1. 312 с.

72. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001 1440 с.

73. Вербицкий А. А., Ильязова М. Д. Инварианты профессионализма: проблемы формирования : монография. М. : Логос, 2011. 288 с.

74. Вербицька С. В. Міжнародна студентська академічна мобільність: етапи розвитку та суб'єкти організації. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2009. Вип. 49. С. 20–26.

75. Вернидуб Р. М. Модернізація університетської педагогічної освіти в умовах розгортання інформаційного суспільства: потенціал дослідництва. Європейські педагогічні студії. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 5–6. С. 136–142.

76. Викулина М. А., Половникова В. В. Педагогическое моделирование как продуктивный метод организации и исследования процесса дистанционного образования в вузе. Успехи современного естествознания. 2013. № 3. С. 109–112.

77. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз) : моногр. Дніпропетровськ : «Пороги», 2005. 286 с.

78. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти (соціально-філософський

аналіз): монографія. Дніпропетровськ : Пороги, 2005. 286 с.

79. Вірковський А. П. Інноваційна діяльність педагога і студента як умова формування інноваційної культури. Вісник Житомирського державного ун-ту імені Івана Франка. 2005. Вип. 24. С. 49–52.

80. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.

81. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 811 с.

82. Вознюк О. В., Дубасенюк О. А. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.

83. Возняк О. Порівняльний аналіз формальної та неформальної освіти в контексті євроінтеграції освітнього простору. Вища школа: науково-практичне видання. 2016. 2 (139). С. 41–47.

84. Вороновська Л. Світоглядні і методологічні проблеми філософії освіти. Гуманітарний вісник. 2013. №28. С. 491–498.

85. Выготский Л. С. Психология развития человека. М.: Эксмо, 2006. 1135 с.

86. Гаврилюк М. В., Лещенко М. П., Магдач З. Т., Мукан Н. В. Education in Europe: the main features. Освіта в Європі: основні характеристики : навч. посібн. Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2008. 244 с.

87. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2006. 472 с.

88. Гавриш Р. Інтеграція вищої школи України в європейській освітній простір: спроба соціологічного дослідження. Імідж сучасного педагога. 2007. № 5–6.

89. Галаган М. О. Євроінтеграційна політика в Україні: механізми реалізації. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2013. Вип. 3 (55). С. 45–48.

90. Галактионов А. И. Проектирование средств информационного

взаимодействия на основе идеализированных структур деятельности. Психологические проблемы взаимной адаптации человека и машины в системах управления. Москва: Наука, 1978. С. 180–198.

91. Гарбуза Т. В. Досвід Великої Британії щодо програмно-методичного забезпечення дистанційної підготовки майбутніх учителів іноземної мови // Порівняльно-педагогічні студії. 2013. № 4 (18). С. 161–168.

92. Гардашук Т. Євроінтеграційні виміри освіти. Сучасність. 2009. № 3/4. С. 235–245.

93. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: в поисках практико-ориентированных образовательных концепций. М.: Совершенство, 1998. 608 с.

94. Гершунский Б. С. Педагогическая прогностика: методология, теория, практика. Київ: Вища школа, 1986. 200 с.

95. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. Москва: Школа-Пресс, 1955. 448 с.

96. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лукьяненко та ін. Київ: КНЕУ, 2001. 733 с.

97. Глобалізація: навч. посіб. Київ: Амадей, 2007. 480 с.

98. Глосарій основних термінів професійної освіти / упоряд. Т. М. Десятов ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вид-во «АртЕк», 2009. 192 с.

99. Голюк О. А., Лазаренко Н. І., Гурал-Пулроле Й., Кук Т. Реалізація права студентів на міжнародну академічну мобільність у практиці роботи закладів вищої педагогічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 52. С. 268–272.

100. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

101. Гончаренко С. У. Методологічні засади побудови педагогічної теорії. Професійна освіта: Педагогіка і психологія. Ченстохова ; Київ, 2012. С. 37–48.

102. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ:

Либідь, 1997. 376 с.

103. Гончаренко С., Кушнір В., Кушнір Г. Методологічні знання як виявлення фундаменталізації професійної підготовки вчителя. Шлях освіти. 2007. № 6. С. 2–6.

104. Грачева В. Г. Развитие высшего педагогического образования в Западной Европе на современном этапе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Волгоград, 2007. 27 с.

105. Грачева В. Г. Развитие высшего педагогического образования в Западной Европе на современном этапе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Волгоград, 2007. 186 с.

106. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до європейського освітнього простору. Рідна школа. 2014. № 11. С. 8–13.

107. Гринюк С. П. Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземних мов в університетах Фінляндії : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2013. 220 с.

108. Гриньова В. М. Становлення професійно-педагогічної культури викладача вищого навчального закладу. Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів. Харків: ОВС, 2002. С. 17–22.

109. Грицюк Л., Лякішева А. Реалізація програм «Подвійний диплом» як спосіб входження вітчизняних ВНЗ до Європейського простору вищої освіти. Вища школа. 2014. № 7. С. 46–54.

110. Губанова Т. О. Європеїзація вищої освіти в Україні: сучасний стан та перспективи. Адміністративне право і процес. № 4(18). 2016. С. 73–80.

111. Губерський Л. В., Андрущенко В. П. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. Київ: МП Леся, 2008. 514 с.

112. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2007. 577 с.

113. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : моног. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 243 с.

114. Гузій Н. В. Сучасні підходи до професійної підготовки студентів у контексті становлення педагога-професіонала. Науковий часопис

Національного педагогічного ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Київ : НПУ, 2004. Вип. 2 (12). С. 75–79.

115. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири. Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні». Київ, 2005. С. 76–81.

116. Гуревич Р. С., Лазаренко Н. І., Бойчук В. М. Інформатизація освіти: деякі здобутки та негативні наслідки. Nauka, tdukacja, wychowanie i praca: Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi doktorowi habilitowanemu Franciszkowi Szloskowi. Warszawa-Siedlce, 2018. С.135–148.

117. Гуревич Р. С., Опушко Н. Р., Поліщук А. С. Професійна освіта: тенденції розвитку в XXI столітті. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ ; Вінниця, 2018. Вип. 52. С. 5–11.

118. Давидюк М. О. Особливості загальнопедагогічної підготовки вчителя в країнах західної Європи. Наукові записки ВДПУ. Серія: педагогіка і психологія. Вип. 45. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 138–142.

119. Давидюк М., Лазаренко Н. Вимоги до загальнопедагогічної підготовки сучасного вчителя в європейських країнах. Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти: моногр. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 51–72.

120. Даниленко Л. І., Поліщук І. В. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. 132 с.

121. Дебич М. Європейський підхід до інтернаціоналізації вищої освіти. Вища освіта України. 2015. № 1. С. 75–80.

122. Дебич М. Перспективи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти: європейський вимір для України. Вища школа. 2017. № 2. С. 33–43.

123. Дем'яненко О. О. Тенденції розвитку загальної середньої освіти в Україні крізь призму філософсько-освітніх питань. URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2419.

124. Демченко О. П. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти: напрями, проблеми, досвід. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : зб. матеріалів. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. Вип. 1. С. 6–11.

125. Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: історія, теорія, методологія : навч. посібн. Ужгород : Ліра, 2007. 343 с.

126. Деркач А. А. Акмеология. Москва. Издательство РАГС. 2004. 299 с.

127. Деркач А., Зазыкин В. Акмеология : учеб. пособ. СПб.: Питер, 2003. 256 с.

128. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура особи: формування та тенденції розвитку (соціально-філософський аналіз): дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03, 1997. 452 с.

129. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник. К. : Академвидав, 2004. 352 с.

130. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 3-тє видання, виправлене. К. : Академвидав, 2015. 304 с.

131. Дмитренко М. Євроінтеграція України: напрями та перспективи. Віче. 2009. № 16. С. 10–11.

132. Дмитриченко М. Ф., Хорошун Б. І., Язвінська О. М., Данчук В. Д. Вища освіта і Болонський процес: навч. посіб. Київ: Знання України, 2006. 440 с.

133. Добрянський І. Вища освіта України: європейський вимір: (аспекти доступності). Рідна школа. 2005. № 9–10. С. 12–16.

134. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні основи проєктування інноваційних педагогічних систем : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2007. 481 с.

135. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія. Т. 1. Житомир, 2015. 400 с.

136. Дубасенюк О. А. Розвиток вищої освіти: тенденції та перспективи.

Людиноцентризм як основа гуманітарної політики України: освіта, політика, економіка, культура: матер. Всеукр. конф. Київ, 2011. С. 135–142.

137. Дубасенюк О. А. Формування методологічної культури молодого дослідника у процесі його наукового становлення у сфері педагогіки. Професійна освіта педагога і психологія. Ченстохова ; Київ, 2009. Вип. XI. С. 67–74.

138. Дужа-Задорожна М. Система вищої освіти ФРН в контексті Болонського процесу. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 289–297.

139. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

140. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / авт.-укладач Н. П. Новолокова. Харків: Основа, 2011. 176 с.

141. Європейська інтеграція України: Політики-правові проблеми / за ред. В. П. Горбатенка : моногр. Київ, 2005. 332 с.

142. Європейська та євроатлантична інтеграція : transition book, 2019 URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-presentation-2019/8.2019/transition-book-final-stisnuto.pdf>.

143. Європейська хартія дослідників і Кодексу працевлаштування наукових працівників. URL : <http://h2020.com.ua/wp-content/uploads/2015/11/Book.pdf>.

144. Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування: навч.-метод. посіб. / А. І. Грицяк [та ін.]. Київ: НАДУ, 2009. 186 с.

145. Євсович Р. В. Тезаурусний підхід до визначення поняття «гуманітаризація» та «гуманізація» вищої освіти в європейському нормативному контексті. Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб.наук. пр. Луганськ, 2013. Вип. 2. С. 58–68.

146. Євтодюк А. В. Синергетичні засади моделювання освітніх систем: автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03. Київ, 2002. 20 с.

147. Жерноклеєв І. В. Основи сучасного розвитку вищої педагогічної освіти в королівстві Норвегія. Педагогічний альманах. 2014. Вип. 23. С. 104–110.

148. Жижко Т. Академічна мобільність – об'єктивна умова розвитку

університетської освіти. Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 10. С. 6–10.

149. Жовнич О. В. Методика навчання професійно орієнтованого англomовного писемного спілкування майбутніх журналістів засобами блог-технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02, Київ, 2018. 303 с.

150. Жовнич О. В. Блог-технології як засіб оптимізації процесу формування англomовного писемного спілкування майбутніх журналістів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ФОП фірма «Планер», 2016. Вип. 44. С. 318–321.

151. Жовнич О. В. Дидактичні переваги і новітні тенденції застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій школі. Молодь і ринок : щомісячний наук.-пед. журнал. 2016. № 7. С. 150–155.

152. Жук Ю. О. Комп'ютерно орієнтовані засоби навчальної діяльності: Проблеми створення та впровадження. Інформатика (Шкільний світ). 2004. № 31–32. С. 43–46.

153. Завалевський Ю. І. Конкурентоспроможність викладача як результат його професійної компетентності. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. 2016. № 2. С. 195–199.

154. Загвязинский В. И., Атаханов Р. А. Методология и методы психолого-педагогического исследования. Москва, 2001. 208 с.

155. Загородній С. П. Розвиток у керівників загальноосвітніх навчальних закладів інноваційної компетентності у системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед наук : 13.00.04. Вінниця, 2018. 211 с.

156. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII (Редакція станом на 27.07.2017). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

157. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

158. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.

159. Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів: аналітичні матеріали / Н. М. Авшенюк та ін. Київ: ДКС «Центр», 2017. 83 с.
160. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance-status/AA_impl_report_02_2015_GOEI.pdf.
161. Зінченко В. Соціокультурна глобалізація, трансформації наукового знання і постмодерна парадигма в соціальній філософії освіти. Парадигмальні розвідки філософії освіти. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12933/1/Zinchenko.pdf>.
162. Золотарьова І., Шоша Ж.-Ю. Розвиток інтернаціоналізації університету у співпраці з європейським простором вищої освіти. Вища школа. 2015. № 9/10. С. 70–79.
163. Зубенко О., Стрикун О. Євроінтеграція у галузі мовної освіти України URL: http://zubenko.vk.vntu.edu.ua/file/Publications/1012e09_e4cf5c99eb23406ee.pdf.
164. Зубкова І. Ю. Динаміка Я-образу вчителя-професіонала: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2001. 20 с.
165. Зязюн І. А. Особистісно орієнтована освіта в комп'ютерному дозвіллі. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Київ, 2005. Вип. 1. С. 11–20.
166. Зязюн І. А. Педагогічний професіоналізм у контексті професійної свідомості. Педагог професійної школи: зб. наук. пр. Київ, 2001. Вип. 1. С. 8–17.
167. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
168. Зязюн І. А. Філософія педагогічної діяльності у професійній освіті. Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти: зб. наук. пр. Львів, 2002. Вип. 8. С. 12–18.
169. Зязюн І. А. Цілісний методологічний підхід у педагогічному науковому дослідженні. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи. Хмельницький, 2011. С. 7–13.
170. Ильин В. Образование в XXI веке. Высшее образование в России. 2004. №1. С. 167–169.

171. Ідея університету: сучасний дискурс: монографія / Л. В. Губерський та ін. Київ: нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Київ. ун-т, 2014. 367 с.
172. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород, 2011. 560 с.
173. Інтернаціоналізація вищої освіти : лекція. Я. Нільсон. URL: <http://www.univ.kiev.ua/news/7990>.
174. Інформаційно-аналітичний блог Н. Шкрєбети «Казкотерапія дітей з особливими потребами». URL: <https://kaskoterapiy.blogspot.com/>.
175. Інформаційно-комунікаційні технології у професійно-технічній освіті: моногр. / А. М. Гуржій та ін. Ч. 1. Вінниця : Нілан ЛТД, 2016. 412 с.
176. Каган М. С. Философская теория ценности. СПб., 1997. 205 с.
177. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1991. 384 с.
178. Кадемія М. Ю. Уманець В. О. Дистанційне навчання у віртуальному університеті як спосіб доступу до якісної освіти. URL: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/45/48>.
179. Казакова Е. И. Толерантность – путь к развитию. Санкт-Петербург: Изд-во Ютас, 2007. 264 с.
180. Калашнікова С. А. У пошуках нової моделі управління вищою освітою в Україні: європейські орієнтири та вітчизняні виклики. Вища освіта України. 2015. № 3. Дод. 2. С. 77–92.
181. Калінічева Г. Євроінтеграційний поступ системи вищої освіти України: нові можливості чи нові проблеми. Віче. 2009. № 16. С. 16–19.
182. Калінічева Г. І. Академічна мобільність як складова європейського простору вищої освіти. Вища освіта України. 2010. Дод. 4. Т. 1 (19). С. 143–154.
183. Калошин В. Ф. Самоактуалізація викладача. Практична психологія та соціальна робота. 2000. № 1. С. 7–9.
184. Камінська М. О. Імпліцитна негативна оцінка в сучасному англomовному діалогічному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04, Київ, 2019. 239 с.

185. Каньковський І. Є. Професіоналізм педагогічного складу як одна із умов успішної підготовки інженера-педагога. Молодь і ринок : наук.-пед. журн. Дрогобич, 2012. № 12. С. 37–43.

186. Каплінський В. В. Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах : дис. ... д-ра пед наук : 13.00.04. Вінниця, 2019. 619 с.

187. Каплінський В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 222 с.

188. Каплінський В. В. Авторська модель конкурсу педагогічної майстерності як засобу професійної підготовки майбутніх учителів. Авторські педагогічні технології в освітньо-виховному середовищі вищої школи моногр. Вінниця, 2014. 235 с.

189. Каплінський В. В. Лекція у вищому навчальному закладі: за і проти. Наукові записки ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія. : зб. наук. пр. Вінниця, 2015. Вип. 43. С. 28–33.

190. Каплінський В. В., Лазаренко Н. І. Методика проведення практичних занять у вищій школі як важлива умова формування методичної компетентності студентів. Наукові записки ВДПУ. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця, 2017. Вип. 49. С. 59–65.

191. Каплінський В. В., Лазаренко Н. І. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності. Наукові записки ВДПУ. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця, 2016. Вип. 48. С. 59–64.

192. Каплінський В. В., Лазаренко Н. І. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти. Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: зб. наук. робіт. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 111–113.

193. Категорії педагогічної творчості. Короткий термінологічний словник, цитатник і покажчик літератури / уклад.: Н. І. Лазаренко та ін. Вінниця, 2005. 60 с.

194. Кивлюк О. П. Освітня культура інформаційного суспільства в

контексті глобалізаційної реальності. Гуманітарний вісник Запорізької державної академії. Запоріжжя, 2016. Вип. 67. С. 225–232.

195. Кирилович О. Ф. Теоретичні засади формування громадянської позиції студентів педагогічних ВНЗ в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2011. Т. VI (31). С. 160–167.

196. Кириченко К. І., Лук'янихіна О. А., Інтеграція української вищої освіти до європейського освітнього простору. Екзистенційні та комунікативні питання управління. Суми: Сумський державний університет, 2014. Ч. 2. С. 142–146.

197. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті: монографія. Полтава: ПОІППО, 2006. 328 с.

198. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. М.: Академия, 2007. 302 с.

199. Ключко О. В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх менеджерів аграрного виробництва засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... д-ра. пед наук: 13.00.04. Вінниця, 2018. 689 с.

200. Ключові тенденції політики ЄС у сфері освіти та культури, програма ЄС «Еразмус +». URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/education>.

201. Ковальчук Т. І. Культурний фактор європейської інтеграції (на прикладі Європейського Союзу) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2009. 226 с.

202. Ковтонюк М. М. Теоретичні і методичні засади фундаменталізації загальнопрофесійної підготовки майбутнього учителя математики : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2014. 563 с.

203. Ковтун Г. І., Мартиненко О. В. Реформування вищої педагогічної освіти України в умовах євроінтеграції // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. Суми, 2015. № 2 (46). С. 329–336.

204. Козак Н. В. Дидактичні основи професійної підготовки майбутніх учителів у ФРН : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2000. 211 с.

205. Козловський Ю. М. Моделювання наукової діяльності вищого нав-

чального закладу: теоретико-методологічний аспект : моногр. Львів, 2012. 484 с.

206. Козяр М. М., Кадемія М. Ю., Ткаченко Т. В., Шевченко Л. С. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу : навч.-метод. посібн. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2008. 186 с.

207. Колесникова Т. О. Цифрові сервіси бібліотек ВНЗ із забезпечення розвитку науки. Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства. Івано-Франківськ, 2015. С. 147–160.

208. Колеснікова І. Реорганізація освітнього простору України в контексті Болонського процесу. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Львів, 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 224–231.

209. Коломієць А. М. Механізми самооцінювання наукової активності та наукової продуктивності викладачів вищої школи. Наукові записки ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія : зб.наук. пр. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 47. С. 14–18.

210. Коломієць А. М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 436 с.

211. Коломієць А. М., Громов Є. В. Розвиток іншомовної компетентності майбутніх магістрів педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів. Рідна школа. 2018. № 9–12. С.15–20.

212. Коломієць А. М., Громов Є. В., Лазаренко Н. І., Жовнич О. В. Порівняльний аналіз проблем вивчення іноземних мов у Польщі та Чехії (за даними видань, що індексуються наукометричною базою Scopus). SCIENCE AND LIFE. Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek, 2017. P. 62–71.

213. Коломієць А. М., Лазаренко Н. І. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Педагогіка. Одеса : ПНПУ, 2016. Вип. 3(110). С. 47–52.

214. Коломієць А. М., Лазаренко Н. І., Громов Є. В. Концептуальні засади розвитку наукової діяльності педагогічного університету на

сучасному етапі розвитку суспільства. Освітній простір України : наук. журнал. Івано-Франківськ, 2017. Вип. 9. С. 74–80.

215. Коломієць А.М., Лазаренко Н.І., Громов Є.В. Науковий туризм як інструмент професійного розвитку дорослих. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. Київ. 2019. Вип. 1 (15). С. 37–50.

216. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: моногр. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.

217. Колупаєва Т. Є. Модель підготовки вчителя ххі століття у світлі європейських інтеграційних процесів. Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education» № 11(7) 2016. С. 33–38.

218. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : моногр. / Н. М. Авшенюк та ін. Кіровоград, 2014. 280 с.

219. Комюніке Конференції Міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти «Загальноєвропейський простір вищої освіти – Досягнення цілей». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_576.

220. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні: Конвенція Ради Європи, ООН від 11.04.1997 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_308.

221. Коновальчук І. І. Теоретичні й практичні аспекти інтеграції інноваційних освітніх процесів. Освіта впродовж життя: вимоги часу : зб. матеріалів. К. : Едельвейс, 2012. С. 123–125.

222. Коновальчук І. І. Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2015. 437 с.

223. Конференція міністрів вищої освіти Європи «Утворення європейського простору вищої освіти». Болонський процес: Część VI. Źródła pedagogiczne oświatologii. уклад. З. І. Тимошенко та ін.. Київ:, 2004. 169 с.

224. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Наказ МОН № 988 від 31.12.04 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v0998290-04/conv>.

225. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934>.

226. Концепція розвитку педагогічної освіти: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.

227. Корж-Усенко Л. В. Місія університету: класика і модерн. Освіта та наука в умовах глобальних викликів : мат. конф. Сімферополь ; Судак, 2010. С. 75–78.

228. Коротков А. М. Компьютерное образование с позиций системно-деятельного подхода. Педагогика. 2004. № 2. С. 3–10.

229. Кострюков С. В. Формування демократичних цінностей студентської молоді в трансформаційний період: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: спец. 09.00.10. Київ, 2004. 17 с.

230. Котенко Т. М. Вища освіта та її значення для економічного розвитку країни. Актуальні проблеми розвитку підприємств в умовах нестабільної економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. Кіровоград, 2015. С. 91–92.

231. Краевский В. В. Моделирование в педагогическом процессе: введение в научное исследование по педагогике. Москва, 1988. 120 с.

232. Краевский В. В., Бережнова Е. В. Методология педагогики: новый этап. Москва: Академия, 2006. 400 с.

233. Краєвська О. Освітня політика європейського союзу: становлення та механізми реалізації. Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2011. Вип. 28. С. 53–65.

234. Крамаренко А. М. Інтеграція і глобалізація освітянських процесів. Освіта та наука в умовах глобальних викликів : мат. конф. Сімферополь ; Судак, 2010. С. 32–38.

235. Кремень В. Розвиток педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський освітній простір. Освіта. 2004. Жовт. (№ 43). С. 2–4.

236. Кремень В. Якісна освіта: вимоги ХХІ століття. Відкритий урок. Плянди. 2007. № 1. С. 10–14.

237. Кремень В. Г. «Суспільство знань» у контурах сучасності. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ ; Вінниця: ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 5–13.

238. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2–ге вид. Київ : Т-во «Знання» України, 2011. 520 с.

239. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. Урядовий кур'єр. 2003. № 23. С. 7–8.

240. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 368 с.

241. Криворучко Н. І., Криворучко К. І. Інноваційні педагогічні технології під час професійної підготовки майбутніх фахівців. URL: <http://intkonf.org/krivoruchko-ni-krivoruchko-ki-innovatsiyni-pedagogichni-tehnologiyi-pid-chas-profesiynoyi-pidgotovki-maybutnih-fahivtsiv/>.

242. Кристопчук Тенденції розвитку освіти в країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. 2016. Вип. 1. С. 49–58.

243. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібн. Київ : Кондор, 2006. 206 с.

244. Крылов А. А. Организация информационного управляющего процесса в системе мозга. Методология исследований по инженерной психологии и психологии труда. В 2-х ч. Ч. Ленинград, 1975. С. 3–39.

245. Кузьмина Н. В., Пожарский С. Д. Акмесинергетический подход в образовании. Акмеология развития: сб. статей. Санкт-Петербург, 2006. С. 7–22.

246. Кузьмін О. Е., Князь С. В., Тувакова А. Я. Інвестиційна та інноваційна діяльність. Львів : ЛБІ НБУ, 2003. 233 с.

247. Кулик О. Становлення новітньої вітчизняної філософії освіти: євроінтеграційний контекст. Вища школа. 2016. № 2. С. 48–56.

248. Культурно-гуманітарні стратегії розвитку університетської освіти в умовах динамічних суспільних трансформацій : моногр / Л. С. Горбуновата

ін. Київ : ІВО НАПН України, 2018. 226 с.

249. Курдюмов С. П., Маленецкий Г. Т. Синергетика – теория образования: идеи, методы, перспективы. Москва : Знамя, 1993. 64 с.

250. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи. URL: http://pidruchniki.com/18980908/pedagogika/konkretno-metodologichni_printsipi_pedagogichnih_doslidzhen.

251. Кучай О. В. Формування сучасного стереотипу вчителя в умовах євроінтеграції. Наука і освіта. 2014. № 3. С. 86–90.

252. Кучеренко Д. Г., Мартинюк О. В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: монографія. Київ: ППК ДСЗУ, 2011. 312 с.

253. Кучерявий О. Концепція підготовки педагога-дослідника в класичному університеті. Рідна школа. 2011. № 4–5. С. 19–26.

254. Кучерявий О. Г. Стратегія розвитку педагогічної освіти в Україні: концептуальні положення. Київ: ТОВ «ДКС-Центр», 2016. 43 с.

255. Кушнір В. Методологічна підготовка вчителя. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград, 2012. Вип. 106. С. 58–74.

256. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект. Кіровоград : Вид. центр КДПУ, 2001. 348 с.

257. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин : Валгус, 1980. 334 с.

258. Лавренчук Я. Ю. Орфоепічна та орфофонічна варіативність англійського мовлення британців, американців і канадійців : дис. ... канд. філ. наук :] 10.02.04. Київ, 2018. 235 с.

259. Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ : моногр. К., 2009. 328 с.

260. Лазаренко Н. І. Концепції розбудови педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу на засадах нової філософії освіти. Освіта для миру = Educacja dla pokoju : зб. наук. пр. К., 2019. Т.2. С. 50–61.

261. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в

умовах євроінтеграції : моногр. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8–27.

262. Лазаренко Н. І. Створення й організація діяльності проблемних дослідницьких лабораторій : метод. рек. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2018. 81 с.

263. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі сучасної педагогічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 5–9.

264. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки ВДПУ. Серія : Філологія (мовознавство) : зб. наук. пр. Вінниця, 2016. Вип. 23. С. 36–42.

265. Лазаренко Н. И. Анализ методологических подходов к процессу формирования профессиональной компетентности будущих учителей начальной школы. Подготовка учителя начальных классов : проблемы и перспективы : матер. IV Междунар. науч.-практ. конф. Минск : БГПУ, 2017. С. 81–83.

266. Лазаренко Н. И. Модернизация подготовки будущих специалистов дошкольного и начального образования в соответствии с потребностями инклюзивного общества. Дошкольное образование : опыт, проблемы, перспективы : сб. матер. Барановичи : БарГУ, 2017. С. 255–256.

267. Лазаренко Н. И. Особенности развития форм организации учебного процесса по изучению украинского языка: исторический аспект. Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы: сб. материалов. Барановичи: БарГУ, 2016. С. 106–108.

268. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста. Педагогические инновации – 2017 : мат. конф. Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. С. 88–90.

269. Лазаренко Н. И. Формирование лекторского мастерства преподавателя в условиях вхождения в европейское образовательное пространство: zbornik prispevkov z medzinarodnej Presovevedeckej konferencie. P. 150-161.

270. Лазаренко Н. І. Білоус В. С. Впровадження інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського : зб. матер. Київ ; Вінниця, 2017. С. 49–60.

271. Лазаренко Н. І. Забезпечення якості освіти у педагогічних вищих навчальних закладах в сучасних умовах. *Edukacja dla przyszłości w perspektywie orientacji na rynek pracy*. Bydgoszcz, 2017. S. 310–321.

272. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрями діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи. Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці : зб. матер. Вінниця, 2017. С. 24–26.

273. Лазаренко Н. І. Інформатизація освітнього середовища педагогічного університету. Формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів : моногр. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 200 с. С.168–184.

274. Лазаренко Н. І. Коломієць А. М., Паламарчук О. М. Комунікація в Інтернет-просторі: психологічний аспект. Інформаційні технології та засоби навчання. DOI : <https://doi.org/10.33407/itlt.v65i3.2036>.

275. Лазаренко Н. І. Комуникативна культура педагога. Наукові записки. Серія : Початкове навчання : зб. матер. Вінниця, 2010. Т. 8. С. 10–14.

276. Лазаренко Н. І. Конкурентоспроможність викладачів вищої школи як вимога євроінтеграції сучасної системи освіти. Неперервна освіта в соціокультурних вимірах : моногр. Київ, 2018. С. 114–127.

277. Лазаренко Н. І. Методологічна культура викладача вищої школи: дефінітивний і структурний аналіз. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ ; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 44. С. 115–119.

278. Лазаренко Н. І. Напрями інтеграції вищої школи України в європейський освітній простір. Рідна школа. 2018. № 9-12(1060). С. 3–8.

279. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. Наукові записки ВДПУ. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця, 2018. № 54. С. 100–106.

280. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних

- університетах України в умовах євроінтеграції : моногр. Вінниця, 2019. 365 с.
281. Лазаренко Н. І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу. Наукові записки ВДПУ. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця, 2016. Вип. 47. С. 18–22.
282. Лазаренко Н. І. Сучасні тенденції розвитку системи освіти в країнах ЄС. Рідна школа. 2019. № 3-4 (1063). С. 12–17.
283. Лазаренко Н. І. Тенденції розвитку та реформування вищої педагогічної освіти: зарубіжний досвід. Наукові записки ВДПУ. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця, 2018. № 56. С. 197–202.
284. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін. International Scientific Conference «Curent issues and problems of social sciences : Actual question and problems of development of social sciences» : Kielce, 2016. P. 172–175.
285. Лазаренко Н. І. Удосконалення змісту вищої освіти в умовах її модернізації. Edukacja zawodowa I ustawiczna: polsko-ukrainski rocznik naukowy. Warszawa, 2017. № 2. S. 371–383.
286. Лазаренко Н. І. Уманець В. О. Соціальні сервіси в освітньому процесі ВНЗ. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: зб. тез. Тернопіль, 2017. № 1. С.11–16.
287. Лазаренко Н. І. Формування творчої особистості вчителя початкових класів у процесі фахової підготовки. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. Київ: НПУ, 1999. С. 56– 62.
288. Лазаренко Н. І., Громов Є. В. Викладання навчальних дисциплін у педагогічних університетах іноземною мовою як чинник євроінтеграції. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. Вип. 49. С. 106–110.
289. Лазаренко Н. І., Іваницька Н. Л. Терміни в сучасній педагогічній науці. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ ;

Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 51. С. 5–11.

290. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Глобалізація та інформатизація як паралельні процеси в сучасному суспільстві : зб. мат. Київ ; Вінниця, 2017. С. 21–26.

291. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Категорії педагогічної творчості: словник, довідник, цитатник. Вінниця: ВДПУ, 2005. 60 с.

292. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Методологічні аспекти модернізації вищої педагогічної освіти в Україні. Stav, problem a perspektivu pedagogickeho studia a socialnej prace. Sladkovicovo, 2016. P. 25–28.

293. Лазаренко Н., Хіля А., Коломієць А. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії. Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови. К. : ТОВ «Наша друкарня», 2017. Вип. 13. С.131–143.

294. Лазаренко Наталія. Презентація «Учитель, якого чекають». URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciyi/serpneva-konferenciya-2019/sekciya-koncepciya-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.

295. Лебідь Л. П., Костюк М. І., Мороз В. О. Методика експертної оцінки основних тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти в Ізраїлі в умовах сучасного освітнього простору. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ ; Вінниця, 2013. Вип. 34. С. 76–81.

296. Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: моногр. Вінниця : Нова книга, 2007. 656 с.

297. Лещенко М. П. Європейський вимір і його значення для розвитку національних освітніх систем. Обдарована дитина. 2008. № 3. С. 8–14.

298. Лісова С. В. Сучасні тенденції модернізації національних систем освіти: пошук і перспектива. Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів: зб. наук. пр. Житомир, 2007. С. 75–82.

299. Логвиненко Т. О. Вища освіта Данії, Норвегії, Швеції у сучасному європейському вимірі. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія:

Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 30. С. 86–89.

300. Лозова О. А. Сутність поняття «готовність майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності». Ідеї, реалії та перспективи освітніх інновацій: філософія, психологія, методика. Суми, 2006. Ч. 2. С. 87–89.

301. Локшина О. І. Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу. автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2011. 40 с.

302. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. М. : Наука, 1984. 437 с.

303. Лопушняк Г. С., Рибчанська Х. В. Вища освіта України: державне регулювання та перспективи розвитку: монографія. Львів, 2018. 283 с.

304. Луговий В. І. Інтеграція в європейські простори вищої освіти і досліджень – важлива складова геополітики України: успіхи і труднощі реалізації. Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. Ужгород: Ліра, 2009. Вип. 1. С. 255–270.

305. Луговий В., Таланова Ж. Тенденції та особливості стандартизації вищої освіти як складової забезпечення якості вищої освіти в контексті європейської інтеграції та глобалізації. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду гуманізації вищої освіти як засобу забезпечення її якості: аналітичні матеріали. Київ: ІВО НАПН України, 2016. Ч. II. С. 5–32.

306. Лук'янова Л. Б. Акмеологічний ресурс андрагогічної моделі навчання. Проблеми освіти : зб наук пр. Житомир-Київ, 2015. Вип. 84. С. 31–36.

307. Лутай В. С. Синергетична парадигма як філософсько-методологічна основа формування світоглядів ХХІ століття. Філософія освіти ХХІ століття : проблеми і перспективи: методологічний семінар: зб. наук. пр. Київ : Знання, 2000. Вип. 3. С. 99–103.

308. Майковська В. І. Вплив інноваційних процесів на трансформацію вищої освіти як суспільного інституту. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 1. С. 227–235.

309. Макогон К. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності (пед. інновації). Рідна школа. 2002. №1. С. 27–29.

310. Максимова В. Н. Акмеология школьного образования. СПб. : ИОВ РАО, 2000. 232 с.
311. Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. Бібліотечний вісник. 2016. № 4. С.8–12.
312. Мариновська О. Упровадження педагогічних інновацій: система проєктно-впроваджувальної діяльності. Імідж сучасного педагога: наук.-практ. освітньо-популярний журн. 2007. № 3 (72). С. 34–39.
313. Мариновська О. Я. Теоретико-методологічні основи формування готовності вчителів до проєктно-впроваджувальної діяльності. Вісник Прикарпатського університету: зб. наук. пр. Івано-Франківськ, 2008. С. 258–265.
314. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти: тенденції розвитку та пріоритети. Освітологія. 2013. Вип. 2. С. 163–167.
315. Маслак Л. П. Проблеми підготовки спеціаліста в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів: зб. наук. пр. Житомир, 2007. С. 114–121.
316. Матвієнко О. В. Європейська інтеграція і стратегія розбудови освітніх систем. Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Вип. 7. К., 2003. С. 126–131.
317. Матвієнко О. В. Освітні системи країн ЄС: реформи й інтеграційний контекст. Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції : Теоретичні та методичні засади розвитку. К. Суми, 2004. С. 66–67.
318. Матвієнко О. В. Проблеми управління освітою: європейський контекст (1984-1994 рр.). Педагогіка і психологія професійної освіти. 2002. № 6. С. 403–408.
319. Матвієнко О. В. Стратегії освітніх реформ у країнах ЄС: тенденції та проблеми. Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Вип. 6. К., 2002. С. 510–512.
320. Матвієнко О. Тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні в контексті інтеграції до світового педагогічного простору. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Вип. 53, 2015. С. 381–387.

321. Матвієнко О. В., Полянничко З. О. Інформатизація шкільної освіти у Республіці Польща в умовах євроінтеграції : моног. Київ, 2016. 240 с.
322. Махиня Н. В. Реформування системи педагогічної освіти Німеччини (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Черкаси, 2009. 210 с.
323. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / Д. В. Чернілевський та ін. Київ : Вид-во ун-ту «Україна», 2008. 478 с.
324. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : моногр. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. 460 с.
325. Микитюк О. М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти України в ХІХ ст. : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Харків, 2003. 405 с.
326. Мисліцька Н. Навчання фізики на засадах пропедевтичного підходу у формуванні методичної компетентності майбутнього вчителя фізики : дис. ... д-ра. пед наук : 13.00.02. Київ, 2018. 448 с.
327. Мистецтво бути викладачем : практ. посібн. / А. Брінклі та ін. Київ, 2003. 144 с.
328. Митина Л. М. Психологія розвитку конкурентоспособной личности. Москва : НПО «МОДЭК», 2002. 400 с.
329. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
330. Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізаційних процесів. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : моногр. К., 2013. С. 253–262.
331. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: аналіт. звіт ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. Київ : Таксон, 2014. 144 с.
332. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2016 :

інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, Є. В. Громов та ін. Вінниця : ФОП Легкун В. М., 2017. 111 с.

333. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, 2015 : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, І. Є. Руснак та ін. Вінниця : ФОП Легкун В. М., 2016. 111 с.

334. Мосьпан Н. В. Вища освіта та ринок праці Європейського Союзу: тенденції взаємодії. Монографія ; за ред. С. О. Сисоєвої. Київ, 2018. 302 с.

335. Набок М. Сучасні тенденції розвитку загальної середньої освіти України . Витоки педагогічної майстерності. 2017. Вип. 19. С. 244–253.

336. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки. Вісник Книжкової палати. 2016. № 8. С. 24–26.

337. Найт Джейн. Пять истин об интернационализации. «Международное образование». URL: <http://ihe.nkaoko.kz/archive/291/2505/>.

338. Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна моногр. Харків : Апостроф, 2012. 348 с.

339. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; редкол. : В. Г. Кремень (голова) та ін. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.

340. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/page>.

341. Нелін Є. В. Реформування системи державного управління вищою освітою (досвід Італії). Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 84. С. 402–404.

342. Ничкало Н. Г. Інформаційне суспільство і розвиток субдисциплін педагогічної науки. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2012. С. 24–32.

343. Ничкало Н. Г. Методологічна культура в науковому зростанні педагога-дослідника. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики

навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 22–29.

344. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції Педагогіка і психологія. 2008. № 1. С. 57–69.

345. Нісімчук А. С. Педагогіка : підручн. К.: Атака, 2007. 344 с.

346. Нічуговська Л. І. Білінгвістична модель навчання як напрямок реалізації євроінтеграційних тенденцій. Пост методика. 2007. № 3(67). С. 31–35.

347. Нова школа – простір освітніх можливостей: концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

348. Новая философская энциклопедия: В 4 тт.; Предс. науч.-ред. совета В. С. Степин. М. : Мысль, 2001. 355 с.

349. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію : навч. посіб.-хрестоматія. У 2 ч. / уклад. і коментарі : І. В. Артёмов та ін. Ужгород, 2007. Ч. I. 452 с.

350. Носков В. І, Кальянов А. В., Єфросиніна О. В. Соціально-психологічні детермінанти інноваційної культури в гуманітарному ВНЗ. Соціальна психологія. 2005. № 4 (12). С. 69–83.

351. Нужненко К. Соціально-економічні позиції української освіти в європейському просторі. Вища школа. 2012. № 4. С. 25–32.

352. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти : рекомендації з освітньої політики. Київ : К.І.С., 2003. 296 с.

353. Огієнко О. І. Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. Суми. № 7(33). 2014. С. 154–62.

354. Огієнко О. Професійна підготовка вчителів у Великій Британії, Франції, Канаді і США: подібне та відмінне. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/706154/1ОЛЕНА%20ОГІЄНКОстаття.pdf>.

355. Огієнко О. І. Тенденції реформування вищої освіти Великої

Британії в контексті євроінтеграційних процесів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 1. С. 10–19.

356. Огнев'юк В. Університетська освіта України в контексті перспектив європейської інтеграції. Віче. 2010. № 20. С. 16–20.

357. Олексик Х. М. Еволюція Болонського процесу та його організаційно-правове забезпечення в Україні. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи : моног. Ужгород, 2011. С. 69–82.

358. Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії: монографія. Львів: Норма, 2014. 356 с.

359. Оніщук І. І. Розвиток іншомовної освіти майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ – початок ХХІ століття) : дис. ... канд. пед наук : 13.00.01. Вінниця, 2019. 361 с.

360. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції : моногр. [Б. А. Воронкова та ін.]. Київ, 2014. С. 33–53.

361. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Методологічне підґрунтя педагогіки вищої школи. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/50345-13-metodologchne-pdruntya-pedagogki-vischo-shkoli.html>.

362. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу; упоряд.: М. Ф. Степко та ін. Київ ; Тернопіль, 2004. Ч. 2. 202 с.

363. Офіцинський Р. А. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Соціальний аспект: навчальний посіб. Ужгород: Ліра. 2007. 320 с.

364. Палагнюк Ю. В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми : моногр. Миколаїв. 2014. 392 с.

365. Паламарчук О., Лазаренко Н., Коломієць Д. Ресурсне забезпечення розвитку лідерських якостей у процесі особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя. Лідер. Освіта. Суспільство: щоквартальний науково-практичний журнал. Харків: НТУ «ХПІ». 2019. № 1. С. 77–90.

366. Пальчевський С. С. Акмеологія : навч. посіб. К., 2008. 398 с.

367. Патаракин Е. Д. Социальные взаимодействия и сетевое обучение

2.0. Москва, 2009. 176 с.

368. Пашков В. В. Модернізація системи вищої освіти України в контексті становлення інформаційного суспільства та Євроінтеграційного поступу. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/filosofia/pashkov.pdf.

369. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. Вища освіта України. 2013. № 3. С. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17.

370. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн та ін. Київ: Вища школа, 2004. 358 с.

371. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. К. : Педагогічна думка, 2001. 514 с.

372. Пелех Ю. В. Філософські міркування щодо професійної підготовки майбутніх педагогів. Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. Вип. 5 (155). Ч. I. С. 127–134.

373. Пехота О. М., Старєва А. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: моногр. Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2005. 272 с.

374. Пилипенко Н. Психологічні чинники адаптації викладача вищої школи до впровадження європейських стандартів освіти в Україні. Психологія і суспільство. 2014. № 3. С. 102–108.

375. Пінчук Є. А. Модернізація української системи освіти як теоретико-філософська і практична проблема : автореф. дис. ... докт. філософських наук : 09.00.10. Київ, 2010. 44 с.

376. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін: навчально-методичний посібник / Л. П. Пуховська та ін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 122 с.

377. Повідайчик О. С. Формування інформаційної культури майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Ужгород, 2007. 278 с.

378. Погребняк Н. М. Вища університетська освіта за кордоном: основні моделі, кваліфікації, наукові компетенції. Серія : Проблемы педагогики средней и высшей школы. 2013. Т. 26 (65), № 2. С. 87–98.

379. Погребняк Н. М. Університети Європи як центри становлення і розвитку педагогічної освіти (на матеріалі Німеччини та Франції). Сер. 16: зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 22 (32). С. 88–92.

380. Подимова Л. А. Трансформація вищої освіти в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку України. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2014. № 3. С. 63–70.

381. Подолянчук С. В. Формування кількісного і якісного складу експертної групи зі створення моделі моніторингу наукової діяльності у педагогічних ВНЗ: зб. наук. пр. 2014. Вип. 15. С. 177–187.

382. Поліщук Л. П. Підготовка вчителя в умовах європейської інтеграції. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/4043/1/08plpuei.pdf>.

383. Помогайбо В. Філософія освіти в європейському контексті. Управління освітою. 2008. Травень (№ 14). С. 14–16.

384. Постников С. Н., Андриенко А. В. К вопросу о реализации концепции развития педагогического образования. Вестник Томского государственного педагогического университета. 2014. № 5. С. 9–12.

385. Постригач Н. О. Розвиток ідей європейського виміру в освіті у діяльності міжнародних організацій. URL : http://lib.iitta.gov.ua/3479/1/проблеми_освіти.pdf.

386. Пришляк О. Ю. Основні тенденції модернізації системи професійної підготовки педагогів у країнах Європи // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2011. Вип. 22. С. 133–135.

387. Прісовська Г. Є., Ковальова В. М., Чумакова О. А. Реалізація програми академічної мобільності як перспективного напрямку міжнародного співробітництва в освітній сфері : наук.-прак. конф. Одеса, 2017. С. 284–295.

388. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid>.

389. Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти

«Система педагогічної освіти та педагогічні інновації». URL: http://www.programs_edu_ep.

390. Прокопенко І. Ф. Інноваційні технології підготовки вчителів в умовах євроінтеграції. Теорія і практика упр. соц. системами: філос. психологія, педагогіка, соціол. 2013. № 2. С. 81–85.

391. Професійна педагогічна освіта : акме-синергетичний підхід : моногр. Житомир, 2011. 389 с.

392. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики : моногр. Житомир, 2009. 504 с.

393. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: моногр. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир, 2006. 316 с.

394. Професіоналізм викладача: поняття та складові. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29231/>.

395. Прохорова С. Сучасна педагогічна освіта в Фінляндії: структура та зміст. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Prokhorova.pdf>.

396. Пуховська Л. Європейський вимір педагогічної освіти: нові компетентності вчителів. Порівняльно-педагогічні студії. 2009. № 1.

397. Пуховська Л. П. Концепція професіоналізму педагогів: порівняльний аналіз. Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету. Психолого-педагогічні науки. 2002. № 4. Ч. 1. С. 12–15.

398. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності: монографія. Київ: Вища школа, 1997. 180 с.

399. Пуховська Л. П. Професіоналізм учителя в різних освітніх системах: порівняльний аналіз. Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. 2000. С. 3–5.

400. Пуховська Л. П. Професія вчителя у світовому освітньому просторі: статистичні характеристики. URL: <http://osvita.ua/school/manage/cadre/973/>.

401. Пуховська Л. П. Тенденції розвитку систем підготовки вчителів у Європі. Педагогіка і психологія. 1994. № 3 (4). С. 144–152.

402. Регіональна інноваційна система : теорія і практика : монографія /

під ред. д-ра екон. наук, проф. В. С. Пономаренка. Х. : ІНЖЕК, 2011. 688 с.

403. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_975.

404. Рекомендація NR (99) 2 Комітету міністрів Ради Європи «Про середню освіту». URL: <http://uazakon.com/document/spart63/inx63174.htm>.

405. Решота В. В. Європейський союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.

406. Рижак Л. Європейська ідентичність у конструктивістських інтерпретаціях. *Intelektualisci i mloda inteligencja budowniczymi spoleczenstuv obywatelskich*. Warszawa, 2015. S. 118–125.

407. Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти. *Філософія освіти*. 2006. № 1(3). С. 35–42.

408. Родюк Н. Ю. Лазаренко Н. І., Чед Доті. Інноваційні процеси в розвитку вищої освіти Фінляндії. *Молодий вчений : наук. журнал*. Херсон : Вид-во «Молодий вчений», 2018. № 5.2 (57.2). С. 38–41.

409. Роляк А. Професійна підготовка вчителя народної школи в Данії: теоретичні засади. URL: http://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/44_roliak.pdf.

410. Романишина О. Я. Формування інформаційної культури студентів коледжів технічного профілю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2007. 207 с.

411. Савчин М. В. Компетентнісний аналіз педагогічної діяльності. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога : моног.* Дрогобич, 2014. С. 26–37.

412. Садова В. В. Фундаменталізація змісту педагогічних дисциплін у підготовці майбутніх учителів початкової школи: теоретико-методологічні аспекти : моногр. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2016. 392 с.

413. Сайт Бердянського державного педагогічного університету. URL : <http://bdpu.org>.

414. Сайт Глухівського національного педагогічного університету ім.

О. Довженка. URL : <http://new.gnpu.edu.ua/uk/>.

415. Сайт Донбаського державного педагогічного університету. URL : <http://www.slavdpu.dn.ua>.

416. Сайт Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. URL : <http://dspu.edu.ua>.

417. Сайт Криворізького державного педагогічного університету. URL : <https://kdpu.edu.ua>.

418. Сайт Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького. URL : <https://mdpu.org.ua>.

419. Сайт Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. URL : <https://npu.edu.ua/ua/>.

420. Сайт Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. URL : <https://phdpu.edu.ua>.

421. Сайт Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. URL : <https://pdpu.edu.ua>.

422. Сайт Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. URL : <http://pnpu.edu.ua>.

423. Сайт Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. URL : <https://sspu.edu.ua>.

424. Сайт Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. URL : <http://tnpu.edu.ua>.

425. Сайт Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL : <https://udpu.edu.ua>.

426. Сайт Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. URL : <http://www.pu.ac.kharkov.ua>.

427. Сайт Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. URL : <https://www.cuspu.edu.ua/ua/>.

428. Саух П. Ю. Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробовування національним буттям. Рівне: Волинські обереги, 2001. 219 с.

429. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної

стратегії Європейського Союзу. Вища освіта України. 2013. № 3. С. 89–95.

430. Сбруєва А. А. Тенденції розвитку європейського простору педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2007. № 37. С. 38–42.

431. Сбруєва А. А. Тенденції трансформації місії університету: порівняльно-педагогічний аналіз. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 6. С. 448–461.

432. Семенець-Орлова І. Великобританія: нові вчителі для нового суспільства. URL: <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/460-velikobritaniya-novi-vchiteli-dlya-novogo-suspilstva>.

433. Сербін О., Ярошенко Т. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти. Вісник Книжкової палати. 2016. № 8. С. 12–15.

434. Сисоєва С. О. Інтернет-технології: можливості для неперервної професійної освіти. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. Львів, 2006. С. 65–71.

435. Сисоєва С. О. Проблеми дистанційного навчання: педагогічний аспект. Неперервна професійна освіта: наук.-метод. журнал. 2003. Вип. 3–4. С. 78–87.

436. Скотт П. Глобализация и университет. Alma mater. Москва, 2000. №4. С. 3–8.

437. Слостенин В. А. Методологическая культура учителя. Москва: Магистр-Пресс, 2000. 234 с.

438. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. Москва: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. 308 с.

439. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), 1985. 966 с.

440. Словник української мови: в 11 т. ; за ред. І. К. Білодіда. Т. 10. Київ: Наукова думка, 1970–1980. 487 с.

441. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А. В. Семенова]. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с.

442. Слюсаренко О. М. Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації : аналіз світового досвіду: автореф. ... дис. д-ра пед. наук : 13.00.06 Київ, 2015. 36 с.

443. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ, 2004. 304 с.

444. Співаковська Є. О., Базиченко В. В. Формування мобільності студентів в рамках європейської інтеграції: зб. наук. пр. Педагогічні науки. 2014. Вип. 65. С. 57–63.

445. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», підписана у Болоньї 19 червня 1999 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_525.

446. Спирін О. М. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя. Формування виховних умінь майбутніх педагогів. Житомир: ЖДПІ, 1996. С. 253–259.

447. Сравнительная педагогика: учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 1998. 176 с.

448. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Київ: Ленвіт, 2006. 35 с.

449. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ: ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.

450. Статут Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (нова редакція): затв. Наказом МОН України від 31.05.2017 р. № 773. URL: <http://www.vspu.edu.ua/content/img/ustav.pdf>.

451. Степко М. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні. Вища школа. 2013. № 7. С. 13–22.

452. Столяренко О. В. Теоретичні і методичні основи виховання ціннісного ставлення до людини в учнів загальноосвітньої школи : дис. ... д-ра. пед наук : 13.00.07. Вінниця, 2018. 592 с.

453. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

454. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року URL: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf.
455. Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/>.
456. Субіна О.О. Європейський вимір педагогічної освіти в 21 столітті. дність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : зб. наук. пр. К., 2013. С. 101–102.
457. Сычева В. О. Проблемы формирования профессиональной мобильности бакалавров // Изв. Сарат. ун-та. Нов. сер. Сер. Социология. Политология. 2017. Т. 17, Вып. 2. С. 169-173.
458. Теличко Н. В. Методологічні підходи до формування педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: Говерла, 2013. Вип. 26. С. 209–212.
459. Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки: препринт (аналітичні матеріали): у 2-х ч. / О. Бульвінська та ін. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. Ч. 1. 131 с.
460. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова та ін. Київ, 2014. 230 с.
461. Тихомирова Є. Б. Формування європейської ідентичності як чинник європейської інтеграції. Наукові записки. 2005. Т. 45: Політичні науки. С. 56–60.
462. Товканець Г. В. Вища професійна освіта Чеської Республіки в умовах глобалізації. Педагогічний альманах. 2010. Вип. 6. С. 161–166.
463. Тоффлер Э. Шок будущего. Москва, 2004. 557 с.
464. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Т. 1. С. 83.
465. Україна в Європейських освітніх програмах. URL: <http://www.eu->

edu.org/ua/euedu67.html.

466. Уманець В. О., Шевченко Л. С. Наповнення навчальним контентом інформаційного освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. Львів, 2015. Вип. 4. Ч. 2. С. 189–192.

467. Уманець В. О. Модель формування ІОС ПТНЗ. Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: мат. конф. Київ, 2013. С. 64–65.

468. Федірчик Т. Д. Розвиток педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи (теоретико-методичний аспект): моногр. Чернівці : Рута, 2015. С. 376–415.

469. Федірчик Т. Д. Експериментальне дослідження динаміки розвитку педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/fedirchyt.d.experimental_investigation_of_pedagogical_proficiency_dynamic_of_young_teachers_at_the_academic_institutions.pdf.

470. Федірчик Т. Д. Розвиток професіоналізму викладача як фактор управління якістю вищої освіти. Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України, 2009. № 3. С. 75–79.

471. Федоренко В. Г. Шляхи підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної політики в Україні. Інноваційно-інвестиційні моделі трансформації перехідних суспільств. Біла Церква, Ешке О. М., 2003. 289 с.

472. Федорова І. І., Трофименко Я. В. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія, психологія, педагогіка. 2012. № 2 (144). С. 139–145.

473. Федорова М. А. Педагогическая синергетика как основа моделирования и реализации деятельности преподавателя высшей школы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ставрополь, 2004. 169 с.

474. Федорова Н. Ф. Творча діяльність учителя в інноваційних

зкладах освіти URL: <http://eprints.zu.edu.ua/194/1/9D20B0F0.pdf>.

475. Філіпчук Г. Г. Освітні стратегії: глобальні і національні тенденції. Духовність особистості : методологія, теорія і практика: зб. наук. пр. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. Вип. 6(75). С. 273–288.

476. Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів: моногр. В. П. Андрущенко та ін. Київ: Пед. думка, 2011. 317 с.

477. Філософія інтеграції : моногр. ; за заг. ред. В. Д.Бондаренка, Ф. Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 544 с.

478. Філософський енциклопедичний дісловник ; гол. ред. В. І. Шинкарук. К.: Абрис, 2002. 742 с.

479. Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору: посібн. ; за ред. В. Ю. Бикова, О. В. Овчарук. Київ: Атіка, 2014. 212 с.

480. Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку : дис. ... д-ра пед наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 532 с.

481. Фуллан М. Новое понимание реформ в образовании. Москва: Просвещение, 2006. 272 с.

482. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. Москва: Мир, 1985. 456 с.

483. Харченко Т. Г. Професійна підготовка вчителів початкової та середньої шкіл у сучасній Франції. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7551/97/>

484. Хемчян І., Соколовська Н. Освітнянські бібліотеки України в соціальних мережах. Вісник Книжкової палати. 2015. № 8. С. 39–43.

485. Хіля А. В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії : дис. ... канд. пед наук : 13.00.07. Вінниця, 2017. 256 с.

486. Ходикіна І. Ю. Університетська освіта в контексті інноваційного розвитку України : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 08.09.01. К., 2006. 23 с.

487. Холод Б. І., Тарнопольський О. Б. Євроінтеграція вищої освіти України: проблеми та можливості їх вирішення. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Дод. 4, І(19). Київ, 2010. С. 531–538.

488. Хом'юк І. В. Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів : моногр. Вінниця, 2012. 380 с.

489. Хомич Л. О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів у контексті концепції розвитку педагогічної освіти. Проблеми освіти. 92. 2019. С. 210–216.

490. Хоружий Г. Ф. Європейська політика вищої освіти : моногр. Полтава : Дивосвіт, 2016. 384 с.

491. Хрипко С. А. Акме-аксіологічні акценти освітньо-філософського простору. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. пр. 2008. Вип. 11. С. 330–336.

492. Цветкова Г., Гапонюк В. Розвиток національної концепції самовдосконалення вчителя в контексті євроінтеграційних процесів. URL: http://pptma.dn.ua/files/2015/1/PDF_2015_1_Tsvetkova_Gaponiuk.pdf.

493. Цигилик І. І., Кропельницька С. О., Мозіль О. І., Ткачук І. Г. Економіка й організація інноваційної діяльності. К., 2001. 128 с.

494. Ципко В. Інтеграція України до європейського освітнього простору з позицій філософського виміру освіти. Вища школа. 2012. № 6. С. 44–50.

495. Чабала О. В. Розвиток освіти в умовах глобалізаційних викликів: соціально-філософський вимір : автореф. ... канд. філос. наук. Київ, 2011. 20 с.

496. Черепанов В. С. Экспертные оценки в педагогических исследованиях. М. : Педагогика, 1989. 152 с.

497. Чичук В. М. Нові підходи до підготовки вчителів у контексті євроінтеграційних процесів. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. 2011. Вип. 8 (2). С. 294–299.

498. Шахов В. І. Теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2008. 480 с.

499. Шевченко Л. С. Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності: моногр. Вінниця, 2018. 392 с.
500. Шевченко Л., Жовнич О. Організаційно-методичні аспекти формування професійної мобільності майбутніх учителів. Рідна школа. №1, 2019. С. 28–34.
501. Шиман О. І. Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2005. 257 с.
502. Шкрібета Н. В. «Казкова скринька»: методичний посібник для педагогів і студентів закладів вищої освіти. Вінниця, 2018. 52 с.
503. Шматков Є. В. Коваленко Д. В. Інноваційні технології навчання: навч. посіб. Харків: ВПП «Контраст», 2008. 172 с.
504. Шурин О. І. Професійно-педагогічна підготовка вчителя технологій у контексті євроінтеграційних процесів. Наукові записки. Серія: педагогіка. 2016. № 3. С. 214–220.
505. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системного исследования. Избранные труды. Москва, 1995. С. 155–196.
506. Эргономика. Принципы и рекомендации ; под ред. В. П. Зинченко. Москва: ВНИИТЭ, 1970. 246 с.
507. Юдин Э. Г. Методология науки. Системность. Деятельность. Москва: Эдиториал УРСС, 1997. 445 с.
508. Ягупов В. В. Основні тенденції розвитку освіти та провідні проблеми вітчизняної дидактики. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної освіти: зб. наук. пр. Харків, 2007. Вип. 13–14 (17–18). С. 9–17.
509. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів: теорія і методика між культурної взаємодії в умовах Кримського регіону : моногр. Житомир, 2008. 568 с.
510. Analysis of the world education indicators. Education trends in perspective. URL: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-trends-in-perspective-en_1.pdf.
511. Arguris C., Schon D. Theory in Practice: Increasing Professional

Effectiveness. San Francisco: Jossey-Bass, 1974.

512. Balinska M. Konsekwencje stosowania standardow ksztalcenia studentow na kierunku pedagogika. Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: зб. мат. конф. Київ, 2009. С. 211–216.

513. Banach Cz. S. Nauczyciel. Encyklopedia pedagogiczna / red. Wojciecha Pomykalo. Warszawa, 1997. Wyd. 1. S. 435–439.

514. Barrett E. Experiential learning in practice as research: Context, method, knowledge. *Journal of Visual Art Practice*. 2007. 6. P. 115–124.

515. Bauman T. Kompetencje badawcze a świadomość metodologiczna. T. Bauman. *Praktyka badań pedagogicznych*. Kraków. 2013.

516. Bauman T. *Praktyka badań pedagogicznych*. Kraków. 2013.

517. Beijaard D., Verloop N., Vermunt J. D. Teachers' perceptions of professional identity: An exploratory study from a personal knowledge perspective. *Teaching and Teacher Education*. 2000. 16. P. 749–764.

518. Borg S. Teacher cognition in language teaching: A review of research on what language teachers think, know, believe and do. *Journal of Language teachin*. 2003. 36. P. 81–109.

519. Brandenburg U. Measuring what really matters – ways of impact measurement of employability and the effects of mobility. CHE Consult GmbH. 2016. January.

520. Brandenburg U., Federkeil G. How to measure internationality and internationalization of higher education institutions: Indicators and key figures. Working paper. 2007. № 92, July. P. 6.

521. Buchberger F. Teacher Education in Europe – diversity verses uniformity / Maurice Galton, Bob Moon (eds.). *Handbook of Teacher Training in Europe*. London: David Fulton Publishers, 1994. P. 14–50.

522. Buitink J. Research on Teacher Thinking and Implications for Teacher Training . *European Journal of Teacher Education*. 1992. Vol. 16. №3. P. 195–203.

523. Bykov V. Y., Leshchenko M. P. Research in the field of using ict in education. *Information Technologies and Learning Tools*, 2016, Vol 53, № 3.

524. Christopher D. Teachers in the Twenty-first Century: time to renew the vision. *Teachers and Teaching: theory and practice*. 2000. Vol. 6. № 1.
525. Clandinin D. J. *Classroom practice: Teacher images in action*. London: Falmer, 1986.
526. Clandinin D. J. *Narrative and story in teacher education*. London: Falmer Press, 1992.
527. Clemente M., Ramirez E. How teachers express their knowledge through narrative. *Teaching and teacher education*. 2008. 24. P. 1244–1258.
528. *Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications*. Brussels: European Commission, 2005. 5 p.
529. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Improving the Quality of Teacher Education*. – Brussels: Commission of the European Communities, 2007. 16 p.
530. Cort P. Approaches to teacher training – transnational trends by. URL: [http://www.cedefop.europa.eu/files/2123-att1-1-S3 - Presentation Pia Cort.pdf](http://www.cedefop.europa.eu/files/2123-att1-1-S3_-_Presentation_Pia_Cort.pdf).
531. Czeredrecka B. *Kształcenie nauczycieli zintegrowanej Europy II Kształcenie nauczycieli w kontekście integracji europejskiej*. Lublin: UMCS, 1997.
532. Dale L. *Learning on the third Age*. *International handbook on lifelong learning*. UK : Kluwer Academic Publishers, 2001. P. 777–798.
533. Dale R. *Globalisation, knowledge economy and comparative education*. 2005. Vol. 41. № 2. P. 117–149.
534. *Developing Joint Masters Programmes for Europe. Results of EUA Joint Masters Project*. Brussels European University Association. 2004–2006. 97 p.
535. Devis N., Mi Ok Cho, Hagenson L. Intercultural competence and role of technology in teacher education. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*. 2005. № 4 (4). P. 384–394.
536. Dimmock C., Walker A. *Globalization and societal culture: redefining schooling and school leadership in the twenty-first century*. *Compare*. 2000. Vol. 30. № 3. P. 308.
537. Donald A. Schon. *The reflective practitioner: How professionals think*

in action. New-York: Basic Books. 374 p. URL: <http://books.google.ru/books>.

538. Duncan Arne. A New Approach to Teacher Education Reform and Improvement. URL: <https://www.ed.gov/news/speeches/new-approach-teacher-education-reform-and-improvement>.

539. Dutto M. G. Professional Development for Teachers: the new scenario in Italy. Ministry of Education, General Directorate for Lombardia. Milan (Italy). 16 p. URL: www.cedefop.europa.eu/EN/Files/2143-att1-1-Dutto_EN.doc

540. Eaton Sarah Elaine. 7 Global Trends in Education in the 21st Century. URL: <https://drsaraheaton.wordpress.com/2010/09/09/7-global-trends-in-education-in-the-21st-century/>.

541. Education and Training 2010 Programme: Cluster «Teachers and Trainers». Main policy Conclusions 2005–2007. Brussels: European Commission. Directorate General for Education and Culture, 2008. 12 p.

542. Education reform. Teaching the teachers. URL: <https://www.economist.com/briefing/2016/06/11/teaching-the-teachers>.

543. Edwards R., Robin U. Globalization and Pedagogy. Space, Place and Identity. London ; New York: Routledge, 2000. P. 53.

544. Elbaz F. Teacher thinking: a study of practical knowledge. London: Croom Helm, 1983.

545. Elle B. Teacher education i Denmark – Updating the SIGMA Peport of 1996. TNTEE Publications. 1999. Vol. 2. № 2. P. 89–93.

546. Elm R. Europäische Identität: Paradigmen und Methodenfragen. Berlin: Nomos Verlag, 2002. 318 s.

547. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from tre European Commission. Brussels. 2010. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.

548. European Commission. Improving the Quality of Teacher Education. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Brussels: European Commission, 2007.

549. European Quality Assurance Forum / European University Association.

URL: <http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area/internationalisation-of-he-and-research.aspx>.

550. Explorations in teacher training: problems and issues / edited by Tony Duff ; International House. London, 1988. 131 p.

551. Falyakhov I., Shatunova O. Formation of the Social-Professional Mobility of Students During Their Participation in the College Innovative Activity. The Social Sciences. 2015. Vol. 10. P. 926-929. DOI: [10.3923/sscience.2015.926.929](https://doi.org/10.3923/sscience.2015.926.929).

552. Fedirchuk Tatyana. The scientific and methodological system of the development of pedagogical professionalism of novice lecturers of the high school. Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. 2014. P. 149–155.

553. Feiman-Nemser S. From Preparation to Practice: Designing a Continuum to Strengthen and Sustain Teaching. Teachers College Record. 2001. 103 (6). P. 1013–1055.

554. Fenstermacher G. D. The knower and known: The nature of knowledge in research on teaching. Review of Research in Education. 1994. 20. P. 3–56.

555. Finnish National Board of Education 2007. The Education System in Finland. URL: <http://www.oph.fi>.

556. Fish D. Quality Mentoring for Student Teachers. A Principal Approach to Practice. L., 1995. 215 p.

557. Foldberg E. Teacher Education to Denmark. European Journal of Teacher Education. 1985. Vol. 8. Issue 3. P. 241–255.

558. Foreign language competence of the citizens of Poland and Czech Republic within the context of current all-European linguistic / Y. V. Gromov, A. M. Kolomiets, N. I. Lazarenko, O. V. Zhovnych, L. S. Biretska. «Society, Integration, Education – SIE 2018». Rezekne. Latvia, 2018. Volume III. P. 512–524.

559. Gerasymova I. G., Shevchenko L. S. Methodological approaches to forming professional mobility of pedagogues. Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 96–115.

560. Global Education Digest 2011. Comparing Education Statistics Across

the World. Montreal: UNESCO Institute for Statistics. 2011.

561. Graham P. Web 2.0. URL: <http://www.paulgraham.com/web20.html>.

562. Gross N., Giacquinta J. B., Bernstein M. Implementing organizational innovations: A Sociological Analysis of Planned Educational Change. New-York: Basic Books, 1971. 309 p.

563. Guidelines for Quality Enhancement in European Joint Masters Programmes. Brussels: European University Association, 2006. P. 30.

564. High School. National Center for Analysis of Longitudinal Data in Education Research. P. 1–4.

565. Hill A., Jennings M., Madgwick B. Initiating a mentorship training programme. Mentoring in schools / ed. by M. Wilkin. L., 1992.

566. Hirst P. H. The Theory-Practice Relationship in Teacher Training / M. Booth, J. Furlong, M. Wilkings (eds.). London: Cassell, 1990.

567. Hochschulrahmengesäts (BGBI. IS.506). Bonn: Dokumentations-und Bildungsinformationsdienst, vom 12, 2007. 15 s.

568. Hoyle E. Professionalisierung von Lehrern: ein Paradox. In: Terhart, E.: Unterrichten als Beruf. Neuere amerikanische und englische Arbeiten zur Berufskultur und Berufsbiographie von Lehrern und Lehrerinnen. Köln/Wien 1991. S. 135–144.

569. Implementation of «Education and Training 2010» Work Programme. Working group A «Improving the education of teachers and trainers». Progress Report. Brussels: European Commission. Directorate General for Education and Culture, September 2004. 74 p.

570. Implementation of the Bologna Goals in Denmark. Ministry of Science, Technology and Innovation. Copenhagen Denmark. 2003. 11 June.

571. Internationalizing Higher Education Worldwide: National Policies and Programs / [R. M. Helms, L. E. Rumbley, L. Brajkovic, G. Mihut]. The Boston College Center for International Higher Education. 2015. URL: <http://www.acenet.edu/news-room/Documents/National-Policies-and-Programs-Part-1-Global.pdf>.

572. Kadakin V., Zeynalov G. Educational services market as a factor of formation of professional mobility and conditions for its implementation. June 2016. DOI: <http://dx.doi.org/10.12973/ijese.2016.549a>.

573. Kaeble H. Europäer über Europa. Die Entstehung des europäischen Selbstverständlichen im 19. und 20. Jahrhundert. Frankfurt am Meine: Campus Verlag, 2001. 268 s.

574. Kalenyuk I., Dyakon A. Development of higher education in a globalized world = Розвиток вищої освіти в глобалізованому світі. Демографія та соціальна економіка. 2014. № 1. С. 24–36.

575. Kansanen P. Teacher Education in Finland: Current Models and New Developments. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/citations;jsessionid=707E5035B99B45CD95F23720011CD546?doi=10.1.1.575.8891>.

576. Kaplinskyi V. V., Lazarenko N. I. Cognitive component of the professional formation of the future teacher in the process of general pedagogical training. European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences : the experience of Ukraine and the Republic of Poland : Collective monograph. Sandomierz, 2018. Vol. 2. P.124–142.

577. Katsarova I. Higher education in the EU: Approaches, issues and trends. European Parliamentary Research Service. 2015. 35 p. URL: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-IDA-554169-Higher-education-in-the-EU-FINAL.pdf>.

578. Kelchtermans, G. B. Belgium (Flanders). European Journal of Education. 1994. Vol. 17. №1/2. P. 53–56.

579. Kelchtermans G. Biographical methods in the study of teachers' professional development Teacher thinking and action in varied contexts. Research on teachers' thinking and practice / I. Carlgren, G. Handal, S. Vaage (eds.). London ; Washington D.C.: The Falmer Press, 1994.

580. Kelchtermans, G. Getting the story, understanding the lives: from career stories to teachers' professional development. Teaching and Teacher Education. 1993. 9, 5/6. P. 443–456.

581. Kincheloe J. Toward a critical politics of teacher thinking: Mapping

the postmodern. Westport, 2003. 217 p.

582. Knight J. New rationales driving internationalization. *International Higher Education*. 2015. № 34. P. 3–5.

583. Kolomiets A., Gromov I., Kolomiets D. Implementation of the latest world-class scientific achievements in training process of future teachers. *Science and Education*, 2017. Vol. 8. P. 72–77.

584. Krajewski J., Lewowicki T., Nikitorowicz J. (red.). *Problemy współczesnej metodologii*. Olecko. 2001.

585. Krejsler J. Discursive Battles about The Meaning of University: the case of Danish university reform and its academics. *European Educational Research Journal*. 2006. Vol. 5. № 3–4. P. 210–220.

586. Kremien W. Filozoficzno-edukacyjna działalność w kontekście interdyscyplinarności. *Interdyscyplinarnosc pedagogiki I jej subdyscypliny / Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu*. S. 31–38.

587. Krushewski Z. *Odbudowa wyższych szkół niepaństwowych w Polsce I ich nowe funkcje społeczno-edukacyjne*. Płock, 2000. S. 241.

588. Kumashiro K. K. Seeing the bigger picture: Troubling movements to end teacher education. *Journal of Teacher Education*. 2010. 61(1-2). P. 56–65.

589. Kwiatkowska H. *Nowa orientacja w kształceniu nauczycieli*, Warszawa 1988.

590. Kwiatkowski S. *Edukacja zawodowa – potrzeba zmian. Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia: polsko-ukraiński rocznik. T. V. Częstochowa-Kijów*, 2003. S. 123–128.

591. Ladrech R. Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies*. 1994. 32/1. P. 69–88.

592. Lazarenko N. I. The strategy for the development of academic mobility of students and teachers. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 50. С. 26–31.*

593. Lazarenko N. I., Brovchak L. S., Starovoit L. V. The development of

musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION.. Vol. IV. P. 422–439. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/3999>.

594. Lazarenko N., Kolomiets A., Klymenko A. Symbiosis of Methodological Approaches to the Development of Education in the Information. Science and education. 2017. №4. CLVIII. P. 107–113.

595. Lazarenko Nataliia, Kaplinski Vasyl. Higher Education in Ukraine : ensuring the quality of education. International Scientific Conference «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences». Kielce : Holy Cross University, 2016. C. 98–101.

596. Lewowicki T. Interdyscyplinarnosc pedagogiki – zagadnienia ogolne I ujecia filozoficzne. Interdyscyplinarnosc pedagogiki I jej subdyscypliny / red. Zofii Szaroty i Franciszka Sloska. Panstwowy Instytut Badawczy w Radomiu. S.17–31.

597. Lewowicki T. Przemiany oswiaty. Warszawa: WPUW, 1994. 435 s.

598. Lewowicki T.: Model zróżnicowanej szkoły wyższej, Warszawa 1985.

599. LogoClub Школа логопеда Альони Король. URL: <https://www.logoclub.com.ua/>.

600. Łukawska A.: Kształcenie pedagogiczne studentów uniwersytetów i wyższych szkół pedagogicznych, «Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego» MCXLIII, Prace Pedagogiczne, z. 20, Kraków 1994.

601. Management of athletic form in athletes practicing game sports over the course of training macrocycle / V. Kostiukevych, N. Lazarenko at ets. Journal of Physical Education and Sport, 2019, Vol. 19, Issue 1. P. 28–34. DOI: [10.7752/jpes.2019.s1005](https://doi.org/10.7752/jpes.2019.s1005).

602. Marcus Alan. Problems and Solutions When using Aheadworks Blog Extension URL: <http://www.magentogarden.com/blog/using-aheadworks-blog-extension.html>.

603. Marginson S., Van der Wende M. Globalisation and Higher Education. Education Working Paper. France, 2007. №. 8. 85 p.

604. Markocki Z. Nauczyciel – wychowawca wobec nowej rzeczywistości

edukacyjnej społeczności // KU Dobrej Szkole. Nauczyciele. Technologie kształcenia / Redakcja naukowa Czesław Prewka. Tom II. Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie, Instytut Technologii Eksploatacji. PIB, Radom, 2009. S. 15–21.

605. Niemi H. Jakku-Sihvonen R. Research-based Teacher Education. Research-based Teacher Education in Finland – Reflections by Finnish Teacher Educators. Turku: Finnish Educational Research Association, 2006. P. 31–50.

606. Nyczkało N. Relacja “człowiek-praca” jako podstawa interdyscyplinarności pedagogiki jako nauki. Interdyscyplinarnosc pedagogiki I jej subdyscypliny / red. Z. Szaroty, F. Słoska ; Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu. S. 289–301.

607. OECD. Education at a Glance 2012: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2012. 567 p.

608. OECD. Teachers matter: attracting, developing and retaining effective teachers. Paris: OECD Publishing, 2005.

609. Oelkers J. Probleme der Lehrerbildung. Welche Innovationen sind moeglich? / E. Cloer (hrsg.). Welche Lehrer braucht das Land? Muenchen: Juventa, 2000. P. 126–141.

610. Okoń W. Nauczanie problemowe we współczesnej szkole, Warszawa 1975.

611. Pichler F. European Identity: Conceptual Approaches / F. Pichler, 2008. URL: <http://www.cinefogo.cuni.cz/>

612. Postmoderne: Zeichen eines kulturellen Wandels (2. Aufl.). Hamburg: Hirschfeld, 2006. 427 s.

613. Preparing Teachers Around the World. URL: https://www.ets.org/research/policy_research_reports/publications/report/2003/idwd/

614. Radaelli C. The Europeanization of Public Policy in Featherstone. The Politics of Europeanization. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 27–56.

615. Rasmussen J. Training Teachers in Denmark: Ongoing Reforms. URL: <http://www.intlalliance.org/Denmark.pdf>.

616. Ritchie E. Developing and Implementing European and International Strategies: the View from a UK Research Intensive University / Managing the University Community: Exploring Good Practice. Brussels: European University Association, 2007. C. 36–41.

617. Sahlberg P. The secret to Finland's success: Educating teachers. Center of educational policy / Stanford University. 2010. URL: <https://edpolicy.stanford.edu/sites/default/files/publications/secret-finland%E2%80%99s-success-educating-teachers.pdf>.

618. Schön D. A. The Reflective Practitioner, New York, Basic Books 1983.

619. Schratz M. «What is a “European teacher?”». URL: <http://www.pef.uni-lj.si/bologna/dokumenti/posvet-schratz.pdf>.

620. Schwartz S. Les valeurs de base de la personne: Théorie, mesures et applications [Basic human values: Theory, measurement, and applications] // Revue française de sociologie. 2006. № 42. P. 249–288.

621. Schwille J., Dembele M., Schubert J. Global Perspectives on Teacher Learning. Improving Policy and Practice. Paris, France: IIEP UNESCO, 2007. URL : <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED496753.pdf/>.

622. Scott P. Massification, Internationalization and Globalization. The Globalization of Higher Education: monograph. The Society for Research into Higher Education. Buckingham: Open University Press, 1998. P. 108–129.

623. Sekretariat der ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. Bologna-Prozess Nationaler Bericht 2005 bis 2007 für Deutschland von KMK und BMBF. 2007.

624. Selvi K. Teachers' Competencies. DOI: [10.5840/cultura20107133](https://doi.org/10.5840/cultura20107133).

625. Semenog O. Forming Professional Mobility in the Process of Future Master Philologists' Training in Ukraine and Abroad. DOI: <https://doi.org/10.1515/rpp-2016-0044>.

626. Shelekhova L. V., Blyagoz Z. U., Nagoev A. V. Teshev, V. A. Innovative Education as a Factor of Professional Mobility Formation with the Students of Economic Specialties. DOI: <http://dx.doi.org/10.5539/res.v7n6p54>.

627. Shevchenko L. Methodological support of future handicraft teacher's training to innovative pedagogical activity : book. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. 159 c.

628. Shevchenko L. S. Contextual education as a means of the future teachers training to innovative pedagogical activity // *Jornal Association 1901 «SERIKE»*. Poitiers, France, 2017. Edition 16. P. 67–72.

629. Shulman L. S. Knowledge and Teaching: Foundation of the New Reform. *Harvard Educational Review*. 1987. № 57 (1). P. 1–22.

630. Sikora M. Świadomość naukowa. K. Sztalt, M. Zemło (red.). *Formy świadomości społecznej*. 2013. Lublin.

631. Śliwerski B. *Pedagogika przyszłości*. C. 8-19. URL : <http://osvitologia.kubg.edu.ua/images/2017/6/3.pdf/>.

632. Śliwerski B. *Współczesna myśl pedagogiczna. Znaczenia, klasyfikacje, badania*. 2009. Kraków.

633. Śliwerski B. *Pedagogika ogólna*, Kraków 2012. 384 s.

634. Sørensen B. *En fortælling om danskfaget. Dansk I folkeskolen gennem 100 ar*. Kobenhavn: LL, 2008. 344 p.

635. Spirin O. M., Odyd O.A. Content of educational material special seminars «Cloud informational-analitical technologies in the research process» // *Information Technologies and Learning Tools*. 2016. 2 (52). P. 108–120.

636. *Standards for the award of qualified Teacher Status*. Tromso, 2003. 58 p.

637. Stanford University. 2010. URL: <http://www.randaedu.com/randaedu/themes/classic/files/FinlandTeacherEducationSuccessSecret.pdf>.

638. Stephenson J. *Teaching and learning online: new pedagogies for new technologies*. London, 2001.

639. *Supporting teacher competence development: for better learning outcomes*. URL: http://ec.europa.eu/education/school-education/teacher-cluster_en.htm.

640. Szempruch J.: *Refleksyjna postawa nauczyciela wobec działań nowatorskich w praktyce szkolnej. Nowatorskie tendencje w edukacji wczesnoszkolnej*, red. J. Kida, Rzeszów 1998.

641. Teacher Education in Europe: an ETUCE Policy Paper. European Trade Union Committee for Education. Brussels, 2008. 64 p.
642. Teacher Prep Review 2014. Report. URL: http://www.nctq.org/dmsView/Teacher_Prep_Review_2014_Report.
643. Teacher Training - Orientations Professional Competencies. URL: <http://www.education.gouv.qc.ca/en/references/tx-solrtyperecherchepublicationtx-solrpublicationnouveaute/results/detail/article/teacher-training-orientations-professional-competencies/>.
644. Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers. OECD. 2005. 13 p.
645. The European Higher Education Area. Joint Declaration of the Ministers of Education. Bologna, 1999. 19 June. 6 p.
646. Training the next generation of outstanding teachers. URL : http://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/dpse/formation_ens_a.pdf.
647. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education / Philip G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumbley. Published in 2009 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
648. Understanding Teacher Education in an Era of Globalization / J. Wang, E. Lin, E. Spalding, S. J. Odell and Cari L. Klecka. Journal of Teacher Education. 2011. 62 (2). P. 115–120.
649. UNESCO. EFA Global Monitoring Report 2013/4: Teaching and Learning – Achieving quality for all. UNESCO Paris. 2014.; UNESCO. Position Paper on Education Post. 2015. UNESCO: Paris. 2014.
650. Usher A. Ten Years Back and Ten Years Forward: Developments and Trends in Higher Education in Europe Region. Bucharest: CEPES. 2009. 44 c.
651. Villegas-Reimers E. Teacher professional development : An international review of the literature/ Paris: International Institute for Educational Planning, UNESCO, 2003. 197 p.
652. Vukasovic M. European Integration in Higher education in the Western

Balkan Countries: Working Paper. 2012. № 1. Oct. 46 p. URL: <http://connecting-youth.org/publications/publikim37.pdf>

653. Walkernhost H. Marketisation and Europeanisation in Higher Education in Europe: What is the Empirical Evidence?: Outline of a Research Framework. 2007. URL: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/05d9d402-b5cb-4a68-ala-e918c505ecbc.pdf>.

654. Warnier J. P. La mundialization de la culture. / ed. La Decouverte. Paris, 1990. 61 p.

655. Web 1.0 vs Web 2.0 vs Web 3.0 vs Web 4.0 vs Web 5.0 – A bird’s eye on the evolution and definition. URL: <https://flatworldbusiness.wordpress.com/flat-education/previously/web-1-0-vs-web-2-0-vs-web-3-0-a-bird-eye-on-the-definition/>.

656. Weimer L. 10 trends changing global higher education. Policy&Strategy. URL: <https://www.eaie.org/blog/10-trends-changing-global-higher-education.html>.

657. Welford A. T. On the human demands of automation: Mental work conceptual model, satisfaction and training. (англ.). Industrial and business psychology. 1961. Vol. 5. P. 182–193.

658. Ziółkowski P. Pedeutologia. Zarys problematyki. Bydgoszcz: Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy. 2016. 214 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

**Моделі підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог
європейських стандартів**

Зміст підготовки майбутніх учителів	За організаційними умовами реалізації	Переваги
<i>Традиційно-академічна модель</i>		
Традиційне опанування базових педагогічних умінь і навичок шляхом практичних тренувань в умовах ЗВО; теоретичні знання основ дитячої психології, дидактики, історії педагогіки.	Значний обсяг теоретичної підготовки. Послідовна модель підготовки: вивчення майбутніми вчителями спеціальних та загальних дисциплін на першому етапі навчання, а дисциплін психолого-педагогічного циклу і проходження виробничої практики – на другому етапі (Данія, Франція, Норвегія, Іспанія, Австрія, Чехія, Велика Британія, Фінляндія, Ірландія, Ізраїль). У Швейцарії навпаки – психолого-педагогічна підготовка передуює опануванню загальних дисциплін і практиці	Сприяє формуванню професійної ідентичності, становленню Soft Skills «ефективного вчителя для класу».

<i>Модель динамічної професіоналізації</i>		
<p>Динамічна концепція педагогічної діяльності, сконцентрованої на професійній автономії та професійних стандартах. Посилена увага до вивчення вікової та спеціальної психології, дидактики, теорії виховання, основ освітнього моніторингу. Моделювання квазіпрофесійної діяльності для опанування професійно-педагогічних цінностей.</p>	<p>Інтегрована модель: вивчення всіх складових навчальної програми здійснюється не лише одночасно, а й у взаємозв'язках із фокусом на найбільш актуальних фахових темах і інтеграції теорії з практикою (Естонія).</p>	<p>Динамічна концепція педагогічної діяльності, сконцентрованої на професійній автономії та професійних стандартах. Посилена увага до вивчення вікової та спеціальної психології, дидактики, теорії виховання, основ освітнього моніторингу. Моделювання квазіпрофесійної діяльності для опанування професійно-педагогічних цінностей.</p>

<i>Альтернативна модель</i>		
<p>Навчання базується на оволодінні способами дій, що не є результатами навчання в педагогічних програмах. Джерела знань – особистий досвід і досвід творчої діяльності, у якій відбувається становлення особистості педагога. Опанування різних алгоритмів діяльності реалізують у процесі виробничої практики, широко практикують супервізію. Незначний обсяг теоретичних знань із вікової та педагогічної психології, дидактики, практично відсутні модулі з історії педагогіки і теорії виховання. Формування навичок розв'язання проблем і конфліктів через систему прецедентів у шкільній практиці.</p>	<p>Диверсифікаційна модель: пов'язана з підтримкою наявних відмінностей у програмах та функціях різних педагогічних і непедагогічних ЗВО, ураховані можливості різної тривалості навчання, його інтенсивність і профільна специфіка (Польща, Франція).</p>	<p>Економічно вигідна, оскільки дозволяє через індивідуалізацію освітніх траєкторій швидко збільшити кількість учителів відповідно до нагальних соціально-освітніх потреб.-</p>

Джерело: систематизовано автором

Додаток Б

КОНЦЕПЦІЯ

стратегічного розвитку

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на 2016-2021 роки

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (далі – Університет) – один з лідерів сучасної педагогічної освіти України, провідний науково-освітній заклад, генератор новацій і креативу, ретранслятор високої культури й духовності, який здобув визнання не лише на теренах України, а й у Європі.

Сучасні суспільні зміни, спричинені глобалізацією та інтеграцією в Європейське і світове співтовариство, торкнулися кожного закладу вищої освіти в Україні. Серед низки історичних викликів, перед якими постав і наш Університет, – реформування освіти в контексті ринкових відносин; фундаментальні зміни місця й ролі педагогічних університетів у сучасному соціумі; зростання конкуренції на регіональному, загальнонаціональному та світовому рівнях; скорочення попиту на ринку праці; зменшення чисельності випускників загальноосвітніх навчальних закладів та зниження рівня якості їхніх знань тощо. Успішне розв'язання завдань розвитку особистості, суспільства, нації та держави, визначених Національною доктриною розвитку освіти, збереження та зміцнення лідерського статусу Університету на регіональному та національному рівнях передбачає з'ясування його місії, окреслення пріоритетних завдань і механізмів їх реалізації в новому соціокультурному контексті.

Концепція розвитку Університету на 2016-2021 роки (далі – Концепція) є документом, що визначає основні вектори системного й цілеспрямованого

розвитку Університету на найближчі п'ять років і є логічним продовженням Концепції стратегічного розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на 2011-2015 роки.

В основі Концепції реалізація засадничих положень таких нормативно-правових документів:

- Конституції України;
- Закону України «Про освіту»;
- Закону України «Про вищу освіту»;
- Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»;
- Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті;
- Національної стратегії розвитку освіти на 2012-2021 роки;
- Програми Президента України 2020;

МІСІЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

Місію Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського засвідчує його понадстолітній історичний досвід різновекторного функціонування відповідно до пріоритетів:

– *навчати* – готувати високопрофесійних, морально стійких, патріотичних фахівців, поєднуючи якісну викладацьку діяльність з належною організацією науково-дослідницької і виховної роботи, формувати у вихованців потребу вдосконалення професійних якостей шляхом самоосвіти;

– *досліджувати* – перетворювати наукову діяльність у пріоритетну галузь шляхом проведення актуальних досліджень і розробок, спрямованих на оновлення освітніх планів і програм, створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій інноваційного розвитку Університету, зростання його престижу в Україні та світі;

– *виховувати* – сприяти засвоєнню моральних цінностей, формуванню національної самосвідомості, патріотизму, гуманістичних якостей, естетичних смаків, фізичної досконалості, готовності до самореалізації в професійній та громадській діяльності;

– *популяризувати* – зберігати кращі традиції Університету, сформовані впродовж його столітньої історії, постійно перебувати в авангарді педагогічної галузі, вписуючи нові сторінки у величний літопис Подільського регіону.

Стратегічні цілі розвитку Університету передбачають:

– модернізацію структури Університету відповідно до змін національної системи вищої школи та в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору;

– посилення ролі Університету як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру Поділля;

– забезпечення якості професійної підготовки фахівців відповідно до компетентнісних вимог і соціального замовлення на сучасному ринку праці;

– розвиток корпоративної культури, спрямованої на покращення іміджу Університету та внутрішнього позитивного середовища;

– формування інноваційного освітнього середовища, спрямованого на оновлення внутрішнього й зовнішнього духовно-матеріального простору Університету;

– розширення міжнародного співробітництва як чинника інтеграції до європейського та світового освітніх просторів.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТУ

Університет здійснює свою діяльність на основі таких принципів:

– висока якість освітніх послуг: оновлення змісту освіти, удосконалення результатів освіти, модернізація технологій навчання;

– ступеневість підготовки фахівців;

– побудова освітніх програм на компетентнісній основі відповідно до стандартів вищої освіти;

– відповідність рівня освіти підготовки випускників вимогам сучасності;

– дотримання академічної доброчесності;

– розширення участі Університету в міжнародних програмах

академічної мобільності (на рівні студентів і на рівні науково-педагогічних працівників) відповідно до укладених міжнародних угод;

- нерозривний зв'язок навчальної й науково-дослідницької діяльності;
- інтеграція до європейського та світового освітніх просторів;
- сприяння соціальній захищеності суб'єктів освітнього середовища та допоміжного персоналу;
- моніторинг якості освіти, сприяння розвитку громадського контролю;
- цілісний підхід до формування особистості фахівця з урахуванням досягнень сучасної науки й прогресивного вітчизняного та світового педагогічного досвіду;
- демократизація процесу професійної підготовки, що передбачає раціоналізацію управління навчально-виховним процесом та створення умов для самовираження кожної особистості;
- незалежність діяльності Університету від впливу політичних партій, громадських та релігійних організацій;
- гуманізація змісту освітньої діяльності, що передбачає найповніше розкриття нахилів і здібностей студентів на основі пріоритетності загальнолюдських цінностей та єдності особистих і суспільних освітніх потреб;
- органічний зв'язок з національною історією, культурою та традиціями українського народу;
- забезпечення доступу до освітніх програм Університету людей з особливими потребами;
- диференційований підхід до професійно-практичної підготовки фахівців, спрямований на індивідуалізацію форм, методів і змісту навчання з урахуванням специфіки галузей знань, спеціальностей, спеціалізацій, а також індивідуальних наукових, педагогічних та інших творчих запитів;
- персональна відповідальність викладачів за якість професійно-практичної підготовки фахівців та рівень їхньої психолого-педагогічної

готовності до виконання своїх професійних обов'язків.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

Забезпечення європейської якості освіти

Мета – утримання високої конкурентоспроможності Університету на освітянському ринку праці шляхом випереджувального розвитку вищої школи.

Завдання:

– забезпечити високу якість знань та мобільність випускників на ринку праці за рахунок упровадження гнучких освітніх програм та нових наукових та освітніх технологій;

– запровадити в Університеті нові актуальні напрями підготовки (перепідготовки) фахівців з різних галузей знань;

– удосконалити процедуру адаптації варіативних складових програм підготовки фахівців з урахуванням запитів профільних ринків праці;

– розширити практику підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (серед них – за поєднаними спеціалізаціями на рівні бакалавра і за поєднаними спеціальностями на рівні магістра);

– запровадити програми подвійного дипломування з університетами Польщі, Словаччини, Румунії;

– продовжувати модернізацію освітнього процесу в Університеті шляхом створення й використання в навчальному процесі навчальних матеріалів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій;

– розробити і впровадити Положення про академічну мобільність членів освітнього процесу – студентів, професорсько-викладацького складу та адміністративного персоналу Університету;

– продовжувати практико-орієнтоване спрямування навчання в Університеті, розширюючи бази практик, які б забезпечували належні умови для виконання програм практик та були перспективними щодо працевлаштування випускників Університету;

– інтенсифікувати роботу щодо використання в навчальному процесі

Університету тренінгових технологій з використанням інтерактивних методів навчання на основі особистісно та компетентісно орієнтованого підходів;

– здійснювати постійний моніторинг вітчизняного та закордонного освітньо-наукового простору для своєчасного реагування на зміни умов і обставин на ринку освітніх послуг, упровадження інноваційних технологій;

– розширити спектр освітніх послуг в Центрі доуніверситетської підготовки;

– урізноманітнювати систему пошуку та залучення до навчання в Університеті обдарованої молоді;

– удосконалити процедуру оцінювання студентами, слухачами підготовчих курсів якості освітніх послуг Університету.

Розвиток наукової діяльності

Мета:

–перетворення наукової діяльності, стратегічно спрямованої на загальносвітові тенденції, у пріоритетну галузь;

– створення оптимальних умов для проведення наукових, науково-технічних та пошукових досліджень, спрямованих на розв'язання глобальних і регіональних завдань.

Завдання:

– активізувати участь наукових колективів, науковців Університету в розробленні та реалізації державних цільових, галузевих і регіональних наукових, науково-технічних, соціально-економічних проєктів і програм;

– розвивати й поглиблювати міжнародне, міжгалузеве та міжуніверситетське співробітництво на основі виконання спільних наукових програм, проєктів, розробок, організації та проведенні спільних семінарів, конференцій тощо;

– активізувати видавничу діяльність викладачів, докторантів, аспірантів та студентів Університету (видання монографій, підручників з грифом МОН, навчально-методичних посібників та статей у науковій періодиці, що індексується наукометричними базами даних (Scopus та ін.);

- забезпечити поліпшення рейтингових показників Університету в міжнародних та національних рейтингах;
- удосконалити систему організації наукових досліджень та стимулювання наукових працівників, що ґрунтується на об'єктивних показниках результатів їхньої роботи;
- створити сприятливі умови для розвитку наукових шкіл, що мають загальноукраїнський і світовий рівень досліджень, для формування нових наукових шкіл;
- ширше залучати обдаровану студентську молодь до науково-дослідної роботи, активізувати роботу Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених, формуючи нове покоління дослідників;
- поліпшити інформаційне забезпечення наукової діяльності, ширше використовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології для організації й проведення наукових досліджень та обробки отриманих результатів;
- систематично поповнювати факультетські репозитарії наукових праць та використовувати їх в освітній і науковій діяльності, зокрема і як інструмент для визначення публікаційної активності науково-педагогічних працівників;
- створити базу даних результатів науково-дослідних робіт, посилити відповідальність за виконання наукових тем.

Удосконалення кадрової політики

Мета – створення оптимальних умов для розкриття професійного потенціалу співробітників Університету, розвитку їхньої інноваційної культури, орієнтованої на творчу діяльність і самовдосконалення.

Завдання:

- розробити Програму розвитку кадрового потенціалу університету, створити ефективний механізм її реалізації;
- удосконалити контрактну систему наймання науково-педагогічних працівників, перетворивши її на дієвий інструмент кадрової політики та

розв'язання стратегічних завдань розвитку Університету;

- посилити відповідальність кафедр за підготовку науково-педагогічних працівників (навчання в аспірантурі, докторантурі);

- зміцнювати корпоративний дух співробітників і студентів Університету, створювати сприятливі соціально-економічні, побутові умови, умови праці й навчання;

- удосконалити рейтингову систему оцінювання роботи викладачів Університету з подальшим її врахуванням під час обрання на посаду за конкурсом;

- сформувати комплексну ефективну систему стимулювання науково-педагогічних, методичних інновацій, підготовки підручників, посібників, монографій (матеріальні й моральні заохочення, оптимізація навчального навантаження, фінансування стажувань у провідних українських та зарубіжних закладах освіти і наукових центрах тощо);

- культивувати здоровий спосіб життя та впроваджувати здоров'язберігальні технології.

Розвиток міжнародного партнерства

Мета – активізація і розширення міжнародної наукової співпраці Університету, імплементація в університеті інноваційних методів організації навчального процесу та наукових досліджень, створення можливостей і засад для експорту своїх освітніх послуг та наукових результатів.

Завдання:

- проводити моніторинг стану і потенційних можливостей міжнародної співпраці в структурних підрозділах Університету (на факультетах, кафедрах);

- збільшити кількість міжнародних угод, забезпечуючи результативність їхньої реалізації;

- удосконалювати зміст освітніх програм через запровадження передового світового педагогічного досвіду та освітніх технологій;

- вивчити та запровадити міжнародний досвід щодо тьюторської

підтримки самостійної та індивідуальної роботи студентів;

– продовжити роботу курсів удосконалення рівня мовної підготовки (англійської мови) науково-педагогічних працівників Університету;

– створити й упровадити в навчальний процес спільні із зарубіжними навчальними закладами-партнерами магістерські програми;

– сприяти створенню міжнародних науково-дослідних колективів для проведення спільних наукових досліджень, підготовка й видання монографій та підручників за результатами цих досліджень;

– активізувати публікації науково-педагогічних працівників у міжнародних наукових виданнях;

– сприяти участі науково-педагогічних працівників та студентів у конкурсах на здобуття міжнародних грантів для виконання освітніх програм та програм наукових досліджень;

– ширше залучати студентів і аспірантів до різних форм міжнародної наукової діяльності;

– сприяти участі науково-педагогічних працівників Університету в міжнародних проєктах академічних обмінів викладачами й ученими, на курсах підвищення кваліфікації та стажування для науково-педагогічних працівників;

– продовжити практику залучення провідних науково-педагогічних та наукових працівників зарубіжних вищих навчальних закладів до проведення лекцій, тренінгів, семінарів тощо;

– інтенсифікувати інформаційно-рекламну діяльність для вдосконалення міжнародного іміджу Університету;

– проводити маркетингові дослідження європейського та світового ринку для пошуку ефективних механізмів експорту власних освітніх і наукових послуг.

Удосконалення інформаційного забезпечення навчального процесу та розширення інноваційної діяльності Університету

Мета – удосконалення системи інформаційно-аналітичного

забезпечення освітнього процесу, управління Університетом; уведення інноваційної гнучкої технології планування та організації навчального процесу, орієнтованої на індивідуалізацію навчання та стимулювання творчої активності студентів.

Завдання:

- модернізувати освітню ІКТ-політику Університету;
- сформувати принципи створення Банку web-ресурсів Університету, реалізації методологічного та технологічного супроводу створення електронних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій та їх упровадження в навчальний процес, формування та ведення реєстру науково-методичного забезпечення навчального процесу в електронному форматі;
- активно використовувати в навчальних корпусах Університету сучасні технології бездротового доступу (Wi-Fi) до мережі Інтернет для забезпечення можливості використання в освітньому процесі та науковій діяльності різноманітної комп'ютерної техніки;
- удосконалити систему електронного документообігу, автоматизації управління навчальним процесом в Університеті;
- забезпечити повноцінне використання електронних систем управління в організаційному забезпеченні освітнього процесу факультетів (інститутів);
- удосконалити систему змішаного навчання, особливо для осіб з обмеженими можливостями та осіб, які перебувають на довготривалому лікуванні, та забезпечити на їхній основі ефективне впровадження й використання ІКТ на всіх освітніх рівнях різних форм навчання;
- створити умови для впровадження в Університеті інноваційної інфраструктури організації наукових досліджень та інтеграції освітньої й наукової діяльності;
- переорієнтувати зміст навчальних планів і програм підготовки педагогів для роботи з дітьми з особливими потребами, зважаючи на своєрідність реалізації освітньої парадигми в них (урахування

індивідуальних потреб таких вихованців залежно від віку, характеру, ступеня порушення, якостей особистості);

- налагодити тісну взаємодію викладачів ВНЗ з інклюзивними освітніми закладами для уточнення змісту навчальної й виробничої практик та проведення наукових досліджень;

- упроваджувати інноваційні підходи до мовної підготовки науково-педагогічного персоналу задля досягнення потрібного рівня володіння іноземною мовою, що сприятиме його академічній мобільності;

- розробити та впровадити ефективну систему мотивації та адекватного оцінювання інноваційної наукової й освітньої діяльності науково-педагогічних працівників Університету;

- розробити механізми захисту прав інтелектуальної власності та забезпечення інформаційної безпеки результатів навчально-методичної та наукової діяльності науково-педагогічних працівників Університету.

Розвиток Університету як культурного й просвітницького центру Подільського регіону

Мета – зміцнення лідерських позицій Університету як інтелектуального каталізатора суспільних процесів у Подільському регіоні, сприяння розвитку духовних потреб людей через їхнє знайомство з надбаннями класичної культурної спадщини, досягненнями сучасної української та світової культури, популяризація наукових знань.

Завдання:

- зберігати, примножувати та пропагувати університетські культурні традиції шляхом створення системи культурно-просвітницьких осередків;

- організувати PR-діяльність, спрямовану на створення привабливого іміджу Університету як освітнього та культурного центру Подільського регіону;

- створити телевізійний тренінговий центр (телестудію) для забезпечення навчального процесу та підвищення якості профорієнтаційної діяльності Університету;

- забезпечити активну участь науково-педагогічних працівників

- Університету в організації роботи обласного відділення Малої академії наук;
- розширити напрями співпраці із закладами середньої освіти та соціально-реабілітаційними центрами щодо розробки інноваційних методик навчання та психокорекційних технологій, методичного забезпечення навчальних дисциплін, обміну педагогічним досвідом тощо;
 - активніше залучати науково-педагогічних працівників до виконання державних та регіональних програм підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів;
 - розробити систему заходів для роботи з громадськістю, спрямованих на формування національної самосвідомості, активної життєвої позиції, саморозвитку на засадах духовних надбань українського народу;
 - удосконалювати корпоративну культуру, забезпечуючи відкрите й толерантне спілкування викладачів, співробітників та студентів Університету;
 - популяризувати досягнення й успіхи Університету через засоби масової інформації й активне використання інноваційних комунікаційних каналів (сайти Університету, факультетів та кафедр, соціальні мережі, контекстна реклама на пошукових серверах тощо);
 - утримувати імідж Університету як інтелектуального й культурного центру Подільського регіону.
- Удосконалення виховної роботи в Університеті**
- Мета* – виховання високоосвіченої, національно свідомої й соціально активної людини, яка є носієм кращих надбань вітчизняної та світової культур і здатна до самовдосконалення.
- Завдання:*
- поліпшити організаційно-методичне забезпечення виховного процесу шляхом вивчення, узагальнення та впровадження кращих надбань вітчизняного та міжнародного досвіду організації виховної роботи в процес формування активної громадянської позиції особистості;
 - удосконалити Концепцію національно-патріотичного виховання

студентської молоді;

- забезпечити умови для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та особистих інтересів, розширивши мережу творчих об'єднань студентів за інтересами;

- унеможливити уніфікацію освіти й підготовку «усередненого» вихованця, забезпечити зростання нової генерації фахівців – високоосвічених, соціально активних і глибоко духовних;

- виховувати правову культуру, повагу до Конституції, законодавства України, державної символіки;

- формувати соціальну активність та відповідальність особистості через залучення вихованців до процесів реформування соціальних стосунків;

- формувати культуру мислення та мовленнєву культуру, яка ґрунтується на знаннях чинних норм української мови;

- виховувати в студентів внутрішню потребу в суспільно корисній праці, формуючи мотиваційну структуру праці;

- плекати валеологічну та екологічну культуру;

- культивувати кращі риси української ментальності: доброчинність, милосердя, співпереживання, толерантність, працелюбність, любов до рідної землі, до сім'ї, глибокий зв'язок з природою;

- забезпечити повноцінний розвиток студентів, охорону й зміцнення їхнього фізичного, психічного та духовного здоров'я;

- ширше залучати студентську молодь до участі в доброчинних акціях, розвивати волонтерський рух;

- дотримуватися традицій Університету й примножувати їх.

4.8. Розвиток матеріально-технічної бази Університету

Мета – зміцнення матеріально-технічної бази Університету, що уможливить здійснення освітньої, наукової, науково-дослідницької, комунікативної, господарської та соціальної функцій закладу вищої освіти на рівні державних та світових вимог.

Завдання:

- здійснювати ремонти навчальних аудиторій, лабораторій, мистецького центру, гуртожитків;
- запроваджувати енергозберезувальні технології (заміна вікон, установка індивідуальних теплових вузлів, утеплення фасадів тощо);
- завершити реконструкцію вагомих для повноцінного функціонування Університету об'єктів: музичного центру, їдальні;
- удосконалити соціально-побутові умови проживання студентів у гуртожитках: здійснити їхні капітальні ремонти, побудувати теплопункти для забезпечення мешканців гарячим водопостачанням;
- оновити та вдосконалити технологічне та технічне забезпечення функціонування інформаційної інфраструктури Університету, організації навчально-виховного процесу та наукових досліджень;
- продовжити обладнання навчальних аудиторій Університету сучасною технікою, зокрема й мультимедійною з можливістю режиму телеконференцій;
- оновити технічне забезпечення університетської радіостудії «Юнітон»;
- модернізувати лабораторну базу освітнього процесу та наукових досліджень;
- удосконалити матеріально-технічне забезпечення спортивних об'єктів Університету та об'єктів соціально-культурного призначення;
- створити редакційно-видавничий відділ з надання послуг щодо редагування, макетування, підготовки до опублікування та друку наукової та навчально-методичної продукції викладачів Університету;
- створити умови для безперешкодного пересування територією Університету осіб з обмеженими можливостями, облаштувати навчальні корпуси, аудиторії спеціальним пристосуванням, забезпечити потрібним допоміжним навчальним обладнанням;
- залучати до модернізації матеріально-технічної бази Університету додаткові джерела фінансування: кошти від виконання програм наукових

досліджень та науково-дослідницьких робіт, регіональних та міжнародних проєктів, інвесторів, спонсорів тощо.

Концепція стратегічного розвитку Університету реалізується системою управлінських рішень, що ґрунтуються на цільових програмах навчального закладу та його структурних підрозділів, які конкретизуються в щорічних планах роботи.

Схвалено на зборах трудового колективу Університету

«30» серпня 2016 р., протокол № ____

Джерело: URL: <https://www.vspu.edu.ua/content/img/education/nstrov2.pdf>.

Додаток В

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
«09» 11 2016 р. № 180

Положення про відділ міжнародних зв'язків Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

1. Загальні положення

1.1. Відділ міжнародних зв'язків далі – (ВМЗ) є структурним підрозділом Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ), який здійснює планування, організацію і контроль за реалізацією навчально-наукового інституту, факультетами, кафедрами, лабораторіями навчальних та наукових зв'язків із закордонними вищими навчальними закладами, дослідницькими центрами та організаціями.

1.2. Практична діяльність ВМЗ здійснюється відповідно до чинного законодавства на основі Статуту ВДПУ, а також цього Положення шляхом укладання договорів з іноземними громадянами, закладами освіти, науковими установами, міжнародними організаціями, фондами, фірмами та іншими організаціями.

2. Основні завдання

2.1. Організація співпраці із закордонними вищими навчальними закладами на основі двосторонніх і багатосторонніх угод та підвищення ефективності, а також практичної віддачі такої співпраці.

2.2. Поглиблення співпраці з фондами, проектами, програмами (Еразмус+, ДААД, програма Фулбрайта, ГЕТЕ-Інститут та ін.), науковими та виробничими організаціями.

2.3. Пошук інформації про міжнародні фонди, гранти, конкурси для студентів, аспірантів та співробітників університету.

2.4. Підготовка та організація прийому делегацій, представників посольств і міжнародних організацій, представників зарубіжних ВНЗ, які зацікавлені у співпраці з ВДПУ.

2.5. Складання перспективних планів щодо розвитку Педуніверситету шляхом ліцензування нових напрямів підготовки, спеціальностей; повторної та первинної акредитації напрямів підготовки, спеціальностей; збільшення чи перерозподілу ліцензованого обсягу напрямів підготовки, спеціальностей.

3. Основні цілі

3.1. Сприяння поглибленню зарубіжних зв'язків навчально-наукового інституту, факультетів та інших підрозділів Педуніверситету, а також підтримка їх міжнародної діяльності.

3.2. Надання професорсько-викладацькому складу, науковим співробітникам, студентам консультативної і організаційної допомоги в галузі міжнародної співпраці.

3.3. Підняття міжнародного престижу і рейтингових показників ВДПУ.

4. Основні функції

4.1. Узагальнення і аналіз пропозицій інститутів, факультетів та інших підрозділів щодо пріоритетних напрямів навчального і наукового співробітництва з провідними зарубіжними вищими навчальними закладами та дослідницькими центрами.

4.2. Перспективне і поточне планування міжнародної діяльності університету в цілому і його підрозділів.

4.3. Пошуки нових вищих навчальних закладів-партнерів, виходячи з наукової і практичної доцільності.

Джерело: URL: <https://vspu.edu.ua/content/position/pol9.pdf>.

Додаток Д

Зразок типової угоди із європейськими університетами

**AGREEMENT OF COOPERATION****7th May, 2019**

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubunskiy State Pedagogical University (Ukraine) and Varna University of Management (Bulgaria), jointly interested in the development of their relationship and convinced that the cooperation between both institutions contributes to the enrichment of culture, scientific progress and the strengthening of friendship between nations, conclude the following agreement for future cooperation:

I. AIM OF AGREEMENT

1. Vinnytsia Mykhailo Kotsiubunskiy State Pedagogical University (Ukraine) and Varna University of Management (Bulgaria), according to the means at their disposal, commit themselves to promote joint investigations of common interest and, according to priorities previously determined, to collaborate in the development of education in the areas in which they are both interested, to encourage and facilitate the exchange of their teaching staff and researchers, to promote student exchanges and, in general, to jointly undertake whatever other objectives of common interest they deem appropriate.

II. OBLIGATIONS UNDER THIS AGREEMENT

1. In order to achieve such objectives, plenipotentiary representatives of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubunskiy State Pedagogical University (Ukraine) and Varna University of Management (Bulgaria) will draw up a work programme, which, in order to be put into practice, will need to be approved and signed by the principals of both institutions. The above mentioned work programme will be reviewed every five years.

2. The work programme will outline the common research, teaching and exchange areas in which Vinnytsia Mykhailo Kotsiubunskiy State Pedagogical University (Ukraine) and Varna University of Management (Bulgaria) decide to operate in collaboration and it will establish common standards in both institutions.

III. STUDENT EXCHANGE

1. The exchange students will apply for admission to the host institution according to the established rules of the host institution.

2. The exchange students will bear the same rights and duties as home students, and they will be considered in the same way respecting the national legislation in vigour.

3. The students will be responsible for all the costs involved by the exchange, including travelling fares, board and keep. The students will be able to apply for grants and help if they so desire.

IV. STAFF MOBILITY

1. Both parties, convinced of the mutual benefit of the exchange of lecturing staff, will try to achieve its realization.

2. These exchanges may be of different types and may vary in duration, in keeping with the needs of the host institution and the availability of the teaching staff. In all cases, the Presidents/Rectors of each Institution will give their written consent to the accomplishment of each exchange.

3. Each visit will be subject to the previous personal invitation of the host University, as well as to the subsequent presentation of a Memorandum of

performed activities. This Memorandum will be deposited at each administration office.

4. The exchange staff will enjoy the same access to the use of the facilities of the host institution as any other visiting lecturer.

5. The travelling expenses will be the responsibility of each exchange lecturer, who will be able to claim for finance through the usual channels, and will be able to use this agreement to do so.

6. The host institution will assume the Maintenance expenses (keep and board) depending on the availability of funds.

7. Each member of the Staff on mobility must give proof of the personal coverage of medical insurance valid in the host country.

V. EXCHANGE OF INFORMATION

1. Both institutions will, periodically, exchange information: information for students such as the Institution prospectus and the programs of study, information about research and study carried out by the institution, a list of the teaching staff and of areas of study, information concerning research and theses published by the institution and supplementary information about other activity in the field of research and investigation. Any exchange of information will comply with the local and national regulations and rules.

VI. ADMINISTRATION

1. In order to carry out the work programme under this agreement, each institution will designate an individual who will administer the work programme.

2. The offices which will administer the work programme are:

Vinnitsia Mykhailo
Kotsiubunskiy State Pedagogical
University (Ukraine)
Address: Ostrozhskogo Str. 32,
Vinnitsia, Ukraine, 21100
Phone: + 38 043 261 66 20
Fax: + 38 043 261 28 12
e-mail: info@vspu.net

Varna University of Management
(Bulgaria)
Address: Oborishte Str. 13 A, 9000
Varna, Bulgaria
Phone: + 359 885 398 663
Fax: + 359 886 474 280
e-mail: info@vum.bg

VII. VALIDATION AND UPDATING

1. In order to be able to improve in the future the efficiency of the operation, each institution agree that, it is possible to jointly alter or add to the wording of the present agreement of cooperation.

2. The present agreement of cooperation will become effective after being signed by the principals of both institutions.

3. The present agreement of cooperation is established for a period of five years.

4. The present cooperation agreement is drawn up in two copies in English and two copies in Ukrainian. The two Parties receive one copy in both languages.

On behalf of Vinnytsia
Mykhailo Kotsiubunskiy State
Pedagogical University (Ukraine)

Ostrozskogo Str. 32,
Vinnytsia, Ukraine
Postal index: 21100
Phone: + 38 043 261 66 20
Fax: + 38 043 261 28 12
e-mail: info@vspu.net

Rector
Prof. Natalia Lazarenko

On behalf of Varna University of
Management (Bulgaria)

Oborishte Str. 13 A,
Varna, Bulgaria
Postal index: 9000
Phone: + 359 885 398 663
Fax: + 359 886 474 280
e-mail: info@vum.bg

Rector-President
Prof. Todor Radev

Джерело: URL:<http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/international.shtml>.


UMOWA

O współpracy naukowej, edukacyjnej i kulturalnej między

Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Michaiła Kotsyubinskiego w Winnicy (Ukraina)

a

Wyższą Szkołą Humanitas w Sosnowcu (Rzeczpospolita Polska)

a Wyższą Szkołą Humanitas w Sosnowcu, zwane dalej "Stronami", w oparciu o ich tradycje uniwersyteckie i wieloletnie relacje, zgodzili się na podpisanie umowy o współpracy między uczelniami.

Artykuł 1

Strony, zgodnie ze Regulaminami, w ramach istniejących możliwości, będą rozwijały współpracę w różnych sferach życia uniwersyteckiego, polityki i zarządzania, w oparciu o równość i wzajemne korzyści, z udziałem wszystkich członków społeczności uniwersyteckiej - wykładowców, naukowców, studentów, doktorantów i innych pracowników.

Artykuł 2

Strony umawiają się o organizacji wymian wykładowcami dla prowadzenia wykładów, literaturą i materiałami naukowymi, informacją, planami i programami szkoleniowymi.

УГОДА

про наукову, навчальну та культурну співпрацю між

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

та

Університетом Humanitas (м. Сосновець, Республіка Польща)

та Університетом Humanitas, далі «Сторони», спираючись на свої університетські традиції і плідні зв'язки, погодилися підписати Угоду про співробітництво між університетами.

Стаття 1

Сторони відповідно до своїх Статутів та в рамках існуючих можливостей, розвиватимуть на основі рівноправ'я та взаємовигоди співпрацю у різних сферах університетського життя, політики і управління, залучаючи до цього всіх членів університетської співдружності - викладачів, вчених, студентів, аспірантів та інших працівників.

Стаття 2

Сторони будуть організовувати обміни викладачами для читання лекцій, навчально-методичною літературою та науковими матеріалами, інформацією, навчальними планами та програмами.



Artykuł 3

Strony będą prowadzić wspólne badania naukowe na wzajemnie uzgodnionej tematyce, wymiany naukowcami, nawiązywać i rozwijać bezpośrednie kontakty między zakładami, laboratoriami i innymi jednostkami akademickimi. Strony będą informowały się wzajemnie o wydarzeniach naukowych przeprowadzanych na uniwersytetach, będą zapraszać przedstawicieli innej strony do udziału w nich.

Artykuł 4

Strony umawiają się o organizacji wymian wykładowców, studentów, doktorantów i stażystów, i o stworzenie warunków niezbędnych dla nich do pogłębienia wiedzy teoretycznej i praktycznej. Zapewnienie utrzymania i zakwaterowania ponosi strona wysyłająca.

Artykuł 5

Obie strony zgadzają się, że najbardziej optymalną formą współpracy jest nawiązanie bezpośrednich kontaktów między stronami zainteresowanymi w konkretnych obszarach w oparciu o interesy poszczególnych wydziałów (instytutów) lub konkretnych pracowników oraz w formie najbardziej do przyjęcia dla obu stron.

Artykuł 6

Niniejsza Umowa nie wyłącza nawiązywania innych form współpracy, które mogą być przedstawione do dyskusji i zainicjowane przez każdą ze Stron i mogą być zmieniane lub modyfikowane w drodze pisemnego porozumienia Stron. Zmiany w niniejszej Umowie nie mogą nastąpić bez uprzedzenia uczestników współpracy, które wykonują program.

Стаття 3

Сторони будуть організовувати спільні наукові дослідження за взаємоузгодженою тематикою, обмінюватись вченими, розвивати і підтримувати прямі контакти між кафедрами, лабораторіями, іншими науковими підрозділами.

Сторони інформуватимуть одна одну про наукові заходи, які будуть проводити в університетах, запрошуватимуть представників іншої сторони для участі в цих заходах.

Стаття 4

Сторони будуть організовувати обмін викладачами, студентами, аспірантами і стажистами, створюючи їм необхідні умови для поглиблення теоретичних і практичних знань. Забезпечення проживання та харчування бере на себе висилаюча сторона.

Стаття 5

Обидві Сторони домовляються, що найбільш оптимальною формою співпраці є встановлення прямих зв'язків між зацікавленими сторонами в конкретних галузях, яка базується на інтересі окремого факультету (інституту) або конкретного співробітника та в формі найбільш прийнятній для обох сторін.

Стаття 6

У даній Угоді допускаються інші форми співробітництва, які можуть бути надані для обговорення за ініціативою кожної з Сторін, а також можуть бути доповнені або змінені за письмовою домовленістю обох Сторін. Зміни у даній Угоді не можуть бути здійснені без повідомлення учасників співробітництва, які виконують дану програму.


Artykuł 7

W celu realizacji postanowień niniejszej Umowy, obie Strony będą rozwijać i zatwierdzać programy współpracy na okres trzech (3) lat, które zostaną określone konkretne formy, tematy naukowe, terminy i kwoty współpracy, jak również procedury

i warunki jej organizacji i finansowania.

Стаття 7

Для реалізації положень даної Угоди обидві Сторони будуть розробляти і затверджувати Робочі програми співпраці терміном на 3 (три) роки, в яких будуть вказані конкретні форми, наукові теми, терміни і квоти співпраці, а також

порядок та умови її організації і фінансування.

Artykuł 8

Niniejsza Umowa wchodzi w życie w dniu jej podpisania przez upoważnionych przedstawicieli obu Stron i jest ważna do czasu, gdy jedna ze stron w formie pisemnej nie zażąda jej rozwiązania.

Umowę sporządzono w dwóch egzemplarzach w językach ukraińskim i polskim przy czym każdy tekst jest jednakowo autentyczny.

Стаття 8

Дана Угода набуває чинності з дня підписання повноважними представниками обох Сторін і діє до того часу, доки одна із Сторін письмово не висловить бажання припинити її дію.

Дана Угода укладена у двох примірниках українською та польською мовами, всі тексти мають однакову юридичну силу.

Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny
im. Michaila Kotsyubinskiego w Winnicy
(Ukraina)



Rektor
prof. Lazarenko Natalia

Wyższa Szkoła Humanitas
w Sosnowcu

Rektor
dr hab. Michał Kaczmarczyk, prof. WSH

Wyższa Szkoła Humanitas
w Sosnowcu
REKTOR

dr hab. Michał Kaczmarczyk, prof. WSH

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)



Rektor
проф. Лазаренко Наталія

Університет Humanitas
м. Сосновець, Польща

Rektor
Проф. Міхал Качмарчик

Wyższa Szkoła Humanitas
w Sosnowcu
REKTOR

dr hab. Michał Kaczmarczyk, prof. WSH

WYŻSZA SZKOŁA HUMANITAS W SOSNOWCU

ul. Kłosa 43, Sosnowiec 41-200
tel. 32 363 12 00, fax. 32 363 12 07
www.humanitas.edu.pl

Додаток Е**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Наказ Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «29» вересня 2016 р. № 152 од

Положення про електронний кафедральний репозитарій академічних текстів студентів та аспірантів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Дане Положення про електронний кафедральний репозитарій академічних текстів студентів та аспірантів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (надалі іменується «Положення») визначає основні поняття, найменування, призначення склад і структуру та регламентує основні засади і політики організації та управління електронним кафедральним репозитарієм академічних текстів студентів та аспірантів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

1. Загальні положення та терміни

1.1. Електронний кафедральний репозитарій академічних текстів студентів та аспірантів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (надалі іменується «Репозитарій») – відкритий електронний архів кафедр Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, що накопичує, зберігає, розповсюджує та забезпечує довготривалий, постійний та надійний доступ через Інтернет до матеріалів наукового, освітнього та навчально-методичного призначення, створених студентами та аспірантами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

1.2. Документи, що розміщено в Репозитарії, є складовою частиною фонду (зібрання) електронних документів Бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

1.3. Визначення основних термінів.

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір і якій належать права інтелектуальної власності на нього відповідно до Цивільного кодексу України, Закону України «Про авторське право та суміжні права», іншого закону чи договору; Відкритий доступ – це безкоштовний, постійний, повнотекстовий доступ до наукових та навчальних матеріалів через мережу Інтернет. Депонування – розміщення твору в Репозитарії.

Депозитор – особа, яка розміщує твір в Репозитарії.

Електронний кафедральний репозитарій – відкритий електронний архів, що накопичує, зберігає, розповсюджує та забезпечує довготривалий, постійний та надійний доступ через Інтернет до матеріалів наукового, освітнього та навчально-методичного призначення.

Академічний текст – створений автором у результаті пошукової (творчої) діяльності за власної ініціативи або в порядку виконання завдання різновид дидактичного тексту, основним комунікативним завданням якого є повідомлення певної інформації, що характеризується низьким ступенем інтимізації, вузькою інформаційною направленістю, певною кількістю спеціальної наукової термінології.

1.4. Репозитарій формується та функціонує відповідно до наступних документів:

-Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»;

-Закон України «Про авторське право і суміжні права», що встановлює авторське право на комп'ютерні програми для ЕОМ, електронні видання, бази даних, літературні письмові твори;

-Закон України «Про Національну програму інформатизації»;

-Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який поширюється на відносини, що виникають у процесі

створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання електронних документів;

-Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах», який встановлює основи регулювання правових відносин щодо захисту інформації в автоматизованих системах за умови дотримання права власності громадян України на інформацію та права доступу до неї;

-Дане Положення.

2. Призначення, завдання та функції.

2.1. Призначення Репозитарію – сприяти розвитку науки і освіти в Україні та світі шляхом створення, накопичення, систематизації, зберігання та збереження в електронному вигляді, а також надання через Інтернет відкритого доступу до інтелектуальних продуктів університетської спільноти українському та світовому науково-освітньому товариству.

2.2. Основні завдання Репозитарію:

-створення організаційної, технічної та інформаційної інфраструктури для централізованого і довготривалого зберігання в електронному вигляді студентських (аспірантських) наукових, освітніх та навчально-методичних документів, а також їх поширення в мережі Інтернет у відкритому доступі;

-сприяння збільшенню наукометричних показників працівників університету;

-створення надійної і доступної системи обліку наукової продукції студентів та аспірантів;-недопущення та виявлення випадків плагіату.

2.3. Основні функції Репозитарію:

-наукова, що спрямована на сприяння науково-дослідницькому процесу;

-освітня, що спрямована на сприяння навчальному процесу;

-довідково-інформаційна, що спрямована на задоволення інформаційних запитів з усіх галузей знань;

-кумулятивна, що спрямована на поповнення бібліотечного фонду оригінальними електронними документами та електронними копіями друкованих видань, а також їх збереження.

3. Управління.

3.1 Загальне управління Репозитарієм здійснює керівництво кафедри.

3.2 Методичну та організаційну підтримку Репозитарію здійснює Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Технічну та програмну підтримку Репозитарію здійснює Інформаційний Центр Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

3.3 Усі суперечливі питання щодо включення або вилучення документів із Репозитарію, кола депозиторів, переліку документів чи порядку їх розміщення вирішує керівництво кафедри.

3.4 За потребою до роботи з Репозитарієм залучаються працівники будь-якого відділу бібліотеки або Інформаційного Центру, завідувачі інших кафедр та співробітники інших підрозділів університету.

4. Принципи та політики створення і функціонування

4.1. Загальні принципи.

4.1.1. Репозитарій не є видавцем. Репозитарій є online-архівом.

4.1.2. Документи, що розміщуються в Репозитарії, мусять повністю або частково бути створеними студентами (аспірантами) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

4.1.3. Хронологічні рамки для Репозитарію не встановлюються;

4.2. Політика щодо змісту.

4.2.1. Репозитарій є універсальним за змістом відкритим електронним архівом, що репрезентує наукові здобутки студентів (аспірантів) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

4.2.2. Документи, що розміщуються в Репозитарії, мають бути наукового, дослідницького, освітнього чи методичного змісту;

4.2.3. Тематичний склад Репозитарію визначається відповідно до наукового та навчального процесів університету;

4.2.4. За видами електронних ресурсів Репозитарійне має обмеження. Вміщені у ньому документи можуть бути електронними текстовими даними,

електронними числовими даними, електронними зображеннями, електронними відео та звуковими даними, електронними інтерактивними мультимедійними ресурсами та ін.

4.2.5. У Репозитарії підтримуються всі файлові формати, в яких створені ресурси. Рекомендованими для використання є такі формати у кожному з видів ресурсів: текст –Adobe PDF-Reader (*.pdf);презентація – Adobe PDF (*.pdf), Microsoft PowerPoint (*.ppt, *.pptx);таблиця –Adobe PDF-Reader (*.pdf), Microsoft Excel (*.xls, *.xlsx); зображення –Adobe PDF-Reader (*.pdf), JPEG, GIF (*.jpg, *.gif).

4.3. Політика щодо розміщення та депозиторів.

4.3.1. Твори в Репозитарій можуть розміщуватися лише зареєстрованими користувачами – депозиторами.

4.3.2. Роботи аспірантів, магістрантів і студентів розміщуються за наявності рекомендації наукового керівника, який реєструється у Репозитарії і підтверджує свою рекомендацію.

4.3.3. Репозитарій поповнюється документами шляхом самоархівування твору автором. Для отримання можливості самоархівування автор повинен зареєструватись. Після реєстрації авторові надаються права депозитора.

4.3.4. Депозитором може бути як автор, так і уповноважений працівник кафедри. При цьому автор надає електронну версію твору у файловому форматі, що визначений Політикою щодо змісту.

4.4. Політика щодо збереження.

4.4.1. Період збереження документів у Репозитарії є необмеженим.

4.4.2. Документи в Репозитарії зберігаються із використанням найкращих практик управління даними та цифрового збереження.

4.4.3. Репозитарій забезпечує довготривалу можливість прочитання та доступність документів. За необхідності документи можуть бути переведеними в нові формати файлів.

4.4.4. Відкриття документів з Репозитарію.

4.4.4.1. Зазвичай документи не вилучаються з Репозитарію. в окремих випадках може виникнути необхідність відкликати документ з архіву. Відклики можуть ініціюватися лише уповноваженими особами.

4.4.4.2. Причиною відклику можуть бути: доведене порушення авторських прав чи плагіату, вимоги та доведені порушення законодавства, національна безпека, низький науковий або освітній рівень дослідження, фальсифіковані дослідження.

4.4.4.3. Усі запити на відклик погоджуються із завідувачем кафедри.

4.4.5. Контроль версій.

4.4.5.1. Документи, розміщені в Репозитарії, змінювати не дозволяється.

4.4.5.2. За вимогою автора в оригінальний запис може включатися список помилок.

4.4.5.3. За необхідності, в Репозитарії може бути розміщено поновлену версію.

5. Прикінцеві положення

5.1. Всі зміни та доповнення до Положення вносяться наказом ректора про внесення змін та доповнень або про затвердження нової редакції Положення. 5.2. При затвердженні нової редакції попереднє Положення втрачає чинність.

Ухвалено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «29» вересня 2016 року, протокол №152.

Джерело: URL: <https://www.vspu.edu.ua/content/position/pol6.pdf>.

Додаток Ж

Таблиця Ж. 1

Програма стажування викладачів у Республіці Польща
Ramowy program wizytu pracowników uniwersytetu w Winnicy
(Ukraina)
13-21 stycznia 2017 r.

L.p.	Data	Godziny zajęć/ aktywności	Rodzaj zajęć	Вид занять	Osoba odpowiedzialna	Pość godzin
1.	listopad – grudzień 2017 r.	Wg potrzeby i możliwości osób kontaktujących się	1. Kontakt Internetowy – konsultacje sprawie przygotowania ew. artykułów naukowych 2. Ustalenia związane z przebiegiem wizyty, 3. przygotowanie potrzebnych materiałów do zajęć, prowadzenia wykładów i ćwiczeń (zapoznanie z kartami przedmiotów, prezentacje)	1. Інтернеттакт - консультації у справі підготовки наукових статей 2. Консультації пов'язані з плануванням візиту 3. підготовка матеріалів для проведення занять, лекцій і вправ (знайомлення з листками предметів, презентації)	Dyrektorzy i Wicedyrektorzy Instytutów PiP oraz IES Dziekan oraz Prodziekan ds. dydaktycznych i studenckich	30 h

Продовження табл. Ж. 1

2.	16.01.2018r.	9.00 – 19.00	<p>1. Spotkanie na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznych z Władzami (Dziekan, Prodziekani, Dyrektorzy Instytutów)</p> <p>2. Omówienie doświadczeń pracy na uczelni w Polsce i na Ukrainie</p> <p>3. Zapoznanie ze stroną administracyjną funkcjonowania uczelni w Polsce (struktura wydziału, funkcjonowanie administracji związanej z procesem dydaktycznym i naukowym)</p> <p>4. Wizyty w poszczególnych Zakładach zajmujących się pracą naukowo-dydaktyczną)</p>	<p>1. Зустріч у Відділі Педагогіки і мистецтва з керівництвом (Декан, Проректори, Директори Інститутів)</p> <p>2. Обговорення досвіду роботи у вузах Польщі і України</p> <p>3. Знайомство з адміністративним забезпеченням функціонування вузу в Польщі (структура відділів, функціонування адміністрації у забезпеченні дидактичного і наукового процесу)</p> <p>4. Візити в окремі підрозділи, що займаються науково-дидактичною роботою)</p>	<p>Dziekan</p> <p>Dyrektorzy Instytutów</p> <p>Kierownik Dziekanatu</p>	10 h
----	--------------	-----------------	--	--	---	------

Продовження табл. Ж. 1

3.	17.01.2018 r.	8.00 – 20.00	<p>1. Zapoznanie ze szczegółową dokumentacją dotyczącą kierunku: Pedagogika i Praca Socjalna</p> <p>2. Wymiana doświadczeń i porównanie planów i programów studiów (Polska – Ukraina)</p> <p>3. Organizacja procesu dydaktycznego, ze szczególnym uwzględnieniem kierunków praktycznych.</p> <p>4. Wspólna praca warsztatowa mająca na celu pokazanie możliwości pogłębionej współpracy na gruncie naukowym i dydaktycznym</p>	<p>1. Знайомство з робочою документацією напряму: Педагогіка і Соціальна Робота</p> <p>2. Обмін досвідом і порівняння навчальних планів і програм (Польща - Україна)</p> <p>3. Організація навчального процесу, з врахуванням практичного напряму застосування.</p> <p>4. Спільна навчальна робота, що має на меті показ можливості поглибленого співробітництва на науковому і дидактичному ґрунті</p>	Wicedyrekt orzy Instytutów PiP oraz IES	12 h
----	---------------	--------------	--	---	---	------

Продовження табл. Ж. 1

4.	18.01.2018r.	8.00 - 20.00	<p>1. Zapoznanie z innowacyjnymi metodami i technikami pracy ze studentami (technologie informacyjne)</p> <p>2. Zajęcia praktyczne ze studentami (ćwiczenia)</p>	<p>1. Знайомство з інноваційними методами і технологіями роботи із студентами (інформаційні технології)</p> <p>2. Практичні заняття із студентами (вправи)</p>	Pracownik Zakładu Edukacji przez Media i Sztukę	12 h
5.	19.01.2018 r.	8.00 - 20.00	<p>1. Prezentacja umiędzynarodowie nia Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (doświadczenia)</p> <p>2. Wymiana międzynarodowa studentów, doktorantów i wykładowców w ramach programu Erasmus +</p> <p>3. Panel dyskusyjny ze studentami mającymi doświadczenia pobytu w uczelni zagranicznej</p>	<p>1. Презентація міжнародної співпраці Університету Яна Кохановського (досвід)</p> <p>2. Міжнародний обмін студентів, докторантів і викладачів у рамках програми Erasmus +</p> <p>3. Дискусійне засідання із студентами, що мають досвід перебування в зарубіжному вузі</p>	<p>Dział Współpracy Międzynarodowej</p> <p>Student WPiA</p>	12 h

Продовження табл. Ж. 1

6.	20.01.2018 г.	8.00 - 20.00	1. Udział w zajęciach praktycznych 2. Prowadzenie wykładu dla studentów kierunku: praca socjalna i pedagogika 3. Podsumowanie doświadczeń zebranych podczas pobytu na stażu w UJK Kielce	1. Участь в практичних заняттях 2. Проведення лекції для студентів на пряму : соціальна робота і педагогіка 3. Узагальнення досвіду, набутого під час стажування в Університету Яна Кохановського в Кельцах	Pracownik prowadzący zajęcia Zajęcia pod kierunkiem prowadzącego o zajęcia Dziekan oraz Prodziekan ds. dydaktycznych i studenckich Dyrektorzy i Wicedyrektorzy Instytutów PiP oraz IES	12 h
----	---------------	-----------------	--	---	---	------

Джерело: URL: <http://vspu.edu.ua/index.php?p=teachers>.

Додаток 3

**Індивідуальний науковий рейтинг
науково-педагогічних працівників
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
за 2018 рік**

Факультет _____Кафедра_____

Прізвище, ім'я, по-батькові _____

Вчене звання, науковий ступінь_____Посада_____

Таблиця 3.1

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ

№ номінації	№ з/п	Назва номінації та критерії	Сума балів за критерій	Сума балів	Документ, що підтверджує результати наукової діяльності викладача
I. Підготовка дисертаційних робіт. Отримання вчених звань					
I	1	Захист докторської дисертації	300 балів		Автореферат
	2	Консультування докторськими дисертаціями (захист докторанта)	150 балів		Автореферат
	3	Захист кандидатської дисертації	150 балів		Автореферат
	4	Керівництво кандидатськими дисертаціями (захист аспіранта)	75 балів		Автореферат
	5	Отримання звання професора (ДАК)	200 балів		Копія атестату
	6	Отримання звання доцента (ДАК)	100 балів		Копія атестату
	7	Отримання звання професора університету	100 балів		Копія атестату
	8	Консультування докторськими дисертаціями (за час навчання здобувача у докторантурі)	20 балів за календарний рік		Ксерокопія звіту докторанта
	9	Керівництво кандидатськими дисертаціями (за час навчання аспіранта в аспірантурі)	10 балів за календарний рік		Ксерокопія звіту аспіранта
			УСЬОГО		

II. Науково-дослідна робота					
II	1	Керівництво держбюджетною темою, що фінансується МОН України	200 балів (на рік)		Копія анотованого звіту
	2	Участь у держбюджетній темі, що фінансується МОН України	60 балів (на рік)		Копія анотованого звіту
	3	Керівництво госпдоговорною темою (стартап)	150 балів (на рік)		Копія анотованого звіту
	4	Участь у госпдоговорній темі (стартап)	50 балів (на рік)		Копія анотованого звіту
	5	Керівництво кафедральною науковою темою	75 балів (на рік)		Копія анотованого звіту
	6	Участь у кафедральній науковій темі	20 балів (на рік)		Копія анотованого звіту
	7	Участь у реалізації угоди про співпрацю: – міжнародної – вітчизняної	50 балів 25 балів		Продукти співпраці
	8	Керівництво грантовим проектом обласного (міського) рівня	150 балів		Сертифікат
	9	Участь у грантовому проєкті обласного (міського) рівня	50 балів		Копія звіту
			УСЬОГО		
III. Організаційно-наукова робота щодо захисту дисертаційних робіт					
III	1	Голова спеціалізованої вченої ради (вченої ради університету), член експертної ради МОН України, керівництво науковим товариством регіонального рівня	100 балів		Копія відповідних документів
	2	Заступник голови спеціалізованої вченої ради (вченої ради університету)	50 балів		Копія відповідного документу
	3	Вчений секретар спеціалізованої вченої ради (вченої ради університету)	50 балів		Копія відповідного документу
	4	Член спеціалізованої вченої ради	30 балів		Копія відповідних документів
	5	Член НМР, комісій МОН України	50 балів		Копія відповідних документів
	6	Опонування дисертаційних робіт: – докторських – кандидатських	25 балів 20 балів		Автореферат Автореферат
	7	Експертування дисертаційних робіт: – докторських – кандидатських	15 балів 10 балів		Копія висновків Копія висновків
	8	Відгук на автореферат дисертацій: – докторських – кандидатських	10 балів 5 балів		Копія відгуку Копія відгуку
			УСЬОГО		

IV. Видавнича діяльність				
IV	1	Публікація монографій	1 др. арк. – 10 балів	Примірник монографії чи посібника
	2	Публікація підручників, посібників з грифом МОН	1 др. арк. – 8 балів	Примірник підручника
	3	Публікація навчальних посібників, затверджених вченою радою університету	1 др. арк. – 6 балів	Примірник посібника
	4	Публікація навчальних посібників, методичних рекомендацій, затверджених вченою радою факультету	1 др. арк. – 4 бали	Примірник посібника, методичних рекомендацій
	5	Публікація статей: Scopus Web of Science Фахові видання у наукометричних базах (Scopus) та ін.(крім Coogole Scholar) Фахові видання України Нефахові видання	1 стаття – 50 балів 1 стаття – 50 балів 1 стаття – 30 балів 1 стаття – 20 балів 1 стаття – 10 балів	Копія статті з журналу Копія статті з журналу Копія статті з журналу +DOI Копія статті зі збірника Копія статті з журналу чи збірника наукових праць
	6	Публікація тез	1 теза – 5 балів	Копія тез зі збірника
			УСЬОГО	
V. Організаційно видавнича діяльність				
V	1	Головний (відповідальний) редактор фахового видання (якщо індексується Scopus + додаткові 10 балів)	30 (+10) балів за кожний випуск	Примірник видання
	2	Заступник головного редактора (відповідальний секретар) фахового видання (якщо індекс. Scopus + додаткові 5 балів)	15 (+5) балів за кожний випуск	Примірник видання
	3	Член редколегії фахового видання (якщо індексується Scopus + додаткові 2 бали)	10 (+2) балів за кожний випуск	Примірник видання
	4	Головний редактор не фахового видання (в т.ч. студ.)	15 балів за кожн. випуск	Примірник видання
	5	Член редколегії не фахового видання (в т.ч. студ.)	5 балів за кожн. випуск	Примірник видання
	6	Зовнішнє рецензування наукових робіт: – монографій – підручників – посібників, словників	20 балів 15 балів 10 балів	Копія рецензії Копія рецензії Копія рецензії
			УСЬОГО	

Продовження табл. 3.1

VI. Науково-організаційна діяльність					
VI	1	Організація (член оргкомітету) Міжнародних та Всеукраїнських конференцій, семінарів, виставок, участь у цих заходах (доповідь)	50 балів 10 балів		Копії відповідних документів (програми, сертифікати)
	2	Організація (член оргкомітету) регіональних, обласних та університетських конференцій, семінарів, виставок, участь в цих заходах	15 балів 5 балів		Копії відповідних документів (програми, сертифікати)
	3	Організація (член оргкомітету) факультетських (інститутських) конференцій, семінарів, виставок, участь у цих заходах (доповідь)	10 балів 5 бали		Копії відповідних документів (програми, сертифікати)
	4	Організація (член оргкомітету) II етапу всеукраїнських студентських олімпіад і конкурсів наукових робіт	20 балів		Копії відповідних документів (програми, сертифікати)
	5	Організація (член оргкомітету, член журі) I етапу студентських олімпіад	10 балів		Копії відповідних документів (програми, сертифікати)
	6	Організація та участь (доповідь) у кафедральних семінарах	5 балів		Копії відп. документів (програми, сертифікати)
	7	Заснування і робота міжнародного наукового товариства (філії) у ВДПУ, участь у робочій групі	50 балів керівнику 25 балів		Копії відповідних документів
			УСЬОГО		
VII. Науково-дослідна робота та інноваційна діяльність					
VII	1	Наукові роботи, відзначені державними преміями	250 балів		Сертифікат
	2	Наукові роботи, відзначені галузевими преміями	150 балів		Сертифікат
	3	Впровадження наукових досліджень у виробництві	50 балів		Копія акту впровадження
	4	Акти впровадження наукових досліджень у навчальний процес	10 балів		Копія акту впровадження
	5	Авторські свідоцтва	25 балів кожному		Копія авторського свідоцтва
	6	Патенти, винаходи і корисні моделі	30 балів кожному		Копія авторського свідоцтва
	7	Підвищення кваліфікації (стажування)	20 балів		Сертифікат
	8	Економічний ефект (100 000 грн на групу)	150 балів на групу		Довідка про прибуток
	9	Підготовка проектів для участі в конкурсі держбюджетних НДР (МОН) і грантів в Україні	100 балів розробнику		Копія проекту
			УСЬОГО		

VIII. Представлення в науково метричних базах				
VIII	1	Кількість цитувань у Google Scholar за рік	1 цитування – 1 бал	Дані з інтернету
	2	Загальна кількість цитувань у Scopus + Web of Science	1 цитування – 5 балів	Дані з інтернету
	3	Індекс Гірша у Google Scholar h – index 10 - index	1 значення – 5 балів 1 значення – 2 бали	Дані з інтернету
	4	Загальна кількість цитувань у Google Scholar	1 цитування – 0,1 бал	Дані з інтернету
	5	Кількість цитувань у Scopus (Web of Science) – за рік	1 цитування – 5 балів	Дані з інтернету
	6	Загальна кількість публікацій викладача у Scopus і Web of Science (всього)	1 публікація – 20 балів	Дані з інтернету або копії статей
	7	Індекс Гірша у Scopus	1 значення – 20 балів	Скріншот з профілю в базі Scopus
	8	Індекс Гірша у Web of Science	1 значення – 20 балів	Скріншот з профілю в базі Web of Science
УСЬОГО				
IX. Міжнародна наукова діяльність				
IX	1	Спільні публікації із закордонними вченими	1 публікація – 15 балів	Копія
	2	Спільні видання наукових праць із закордонними організаціями: монографій, збірників статей (виданих за кордоном мовою ЄС)	1 видання – 50 балів	Примірник видання або електронний варіант примірника
	3	Спільні видання наукових праць із закордонними організаціями (виданих в Україні)	1 видання – 25 балів	Примірник видання або електронний варіант примірника
	4	Участь у редколегіях закордонних видань або які індексуються Scopus і Web of Science	25 балів	Копія відповідної сторінки видання
	5	Закордонні відрядження для участі у наукових конференціях, семінарах, вебінарах	1 відрядження – 30 балів	Копії відповідних документів (програми, сертифікати)

Продовження табл. 3.1.

	6	Виступ на пленарних та секційних засіданнях на міжнародних наукових конференціях, семінарах, вебінарах (що відбуваються за кордоном): – пленарне засідання – секційне засідання	50 балів 25 балів		Програма наукового заходу
	7	Стажування у закордонних організаціях (за програмою не менше 108 годин)	75 балів		Копія сертифікату
	8	Стажування у закордонних організаціях (за програмою менше ніж 108 годин)	25 балів		Копія сертифікату
	9	Стажування у закордонних навчальних закладах і організаціях он-лайн	25 балів		Копія сертифікату
	10	Викладання у закордонних навчальних закладах і організаціях	1 год – 5 балів		Копії відповідних документів
	11	Оформлення проектів (заявок) для участі в міжнародних грантах	100 балів розробки		Копія технічного завдання
	12	Участь у міжнародних грантах	100 балів кожному		Сертифікат про отримання гранту
			УСЬОГО		
Х. Сприяння науково-дослідній роботі студентів					
Х	1	Керівництво студентським науковим гуртком, проблемною групою	1 гурток – 25 балів		Програма гуртка
	2	Підготовка учасників II етапу Всеукраїнських студентських олімпіад, конкурсів, турнірів	1 студент – 20 балів кожному викладачу (не більше 3)		Копії наукових робіт
	3	Підготовка призерів II етапу Всеукраїнських студентських олімпіад, конкурсів, турнірів внесених до Плану МОН України, конкурсів МАН	3-е місце – 50 балів 2-е місце – 75 балів 1-е місце – 100 балів		Копії грамот, сертифікатів, дипломів
	4	Підготовка призерів II етапу Всеукраїнських студентських олімпіад, конкурсів, турнірів поза Планом МОН України	3-е місце – 20 балів 2-е місце – 30 балів 1-е місце – 50 балів		Копії грамот, сертифікатів, дипломів

Продовження табл. 3.1.

5	Керівництво студентами (магістрантами) у написанні ними наукових праць:			Копії наукових праць
	– 1 публікація у закордонному виданні	30 балів		
	– 1 публікація у фаховому виданні	20 балів		
	– 1 публікація у не фаховому виданні	10 балів		
УСЬОГО				

Джерело:

59. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, 2015 : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, І. Є. Руснак та ін. Вінниця : ФОП Легкун В. М., 2016. 111 с.

60. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2016 : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, Є. В. Громов та ін. Вінниця : ФОП Легкун В. М., 2017. 111 с.

Додаток К

Тематика держбюджетних і госпдоговірних науково-дослідних робіт і грантів, що виконувались викладачами ВДПУ у 2017 і 2018 роках

Упродовж 2017 року в університеті виконувалась одна фундаментальна науково-дослідна робота, що фінансувалася з коштів Державного бюджету України: «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти». Обсяг фінансування за рахунок Державного бюджету України у 2017 р. склав **100 800** грн.

Госпдоговірні науково-дослідні роботи, які фінансуються за рахунок Вінницького обласного та міського бюджетів, місцевих бюджетів районних адміністрацій:

- «Виготовлення проєкту екомережі Могилів-Подільського району» (обсяг фінансування – **114 000** грн.);
- «Виготовлення проєкту екомережі м. Ямпіль» (обсяг фінансування – **65 000** грн.);
- «Розробка локальної схеми екомережі міста Вінниці» (обсяг фінансування – **699 000** грн.);
- грант природоохоронного фонду департаменту екології Вінницької обласної державної адміністрації на розробку проєкту «Птахи Вінниччини» (обсяг фінансування – **50 000** грн.);
- грант Вінницької обласної ради в рамках щорічного проєкту «Звід пам'яток історії та культури України. Вінницька область», обсяг фінансування – **40 000** грн.);
- грант Вінницької обласної ради та Вінницької обласної державної адміністрації «Відкрите SMART-середовище навчання в підготовці вчителів у педагогічних навчальних закладах» (обсяг фінансування – **35 000** грн.);
- грант Вінницької обласної ради в рамках щорічного проєкту «Звід пам'яток історії та культури Вінницької області» (обсяг фінансування – **75 000** грн.);

- грант Президента України для підтримки наукових досліджень молодих вчених на розробку теми «Фізіологічне обґрунтування регламентів застосування синтетичних регуляторів росту для оптимізації продукційного процесу сільськогосподарських культур» (обсяг фінансування – 60 000 грн.);
- грант Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької обласної Ради на розробку проєкту «Освіта дорослих – віртуальний університет третього покоління» (обсяг фінансування – 50 000 грн.);
- грант Вінницької міської ради «Культурний ландшафт Вінниці: від минулого до майбутнього» (обсяг фінансування – **35 000** грн.);
- грант Вінницької міської ради «Розробка локальної схеми екомережі міста Вінниці» (обсяг фінансування – **699 000** грн.);

За кошти іноземних організацій:

- договір з виробничим підприємством «Planta» (США) на розробку технологій застосування регуляторів росту рослин на овочевих культурах (науковий керівник – доц. Рогач В.В., обсяг фінансування – 10 000 грн.);
- угода з підприємством «SAS Opti-Nutri» (Франція) на проведення наукових досліджень у галузі фізіології рослин на загальну суму 50 000 грн. (координатор – асистент Кравець О.О.);
- грант Генерального Консульства Республіки Польща на проведення досліджень в рамках проєкту «Україна – Польща: історичне сусідство» (науковий керівник – проф. Мельничук О.А., обсяг фінансування – 28 000 грн.);
- грант Федеральної громади «Німецька молодь в Європі» на виконання проєкту «Повернення в колективну пам'ять суспільства забутих жертв Другої Світової війни» (науковий керівник – проф. Мельничук О.А., обсяг фінансування – 380 000 грн.);
- грант від польської міжнародної організації «Свобода і демократія» на підтримку обдарованої молоді (координатор – асистент Рябошапка О.В., обсяг фінансування – 28 400 грн.);
- грант від Британської ради в Україні в рамках Міжнародної школи професійного розвитку викладачів англійської мови (науковий керівник – ст.

викл. Змієвська О.О., обсяг фінансування – 45 000 грн.);

- грант від Британської ради на проходження міжнародного тренінгу «Нові підходи до моніторингу та оцінювання навчальних досягнень учнів з іноземної мови» (координатор – ст. викл. Змієвська О.О., обсяг фінансування – 50 000 грн.);

- гранти від Гете-інституту (Німеччина) в рамках програми підвищення кваліфікації викладачів німецької мови на загальну суму понад 220 000 грн. (координатор – доц. Вишивана Н.В.);

- грант польського регіонального центру волонтерату у місті Кельце на підтримку проєкту з подолання упереджень і стереотипів у сприйнятті спільної історії та сучасних відносин між державами «Сусіди» (координатор – студ. Хлікей В., на загальну суму 270 000 грн.) та інші.

- грант Федеральної громади «Німецька молодь в Європі» на виконання проєкту «Повернення в колективну пам'ять суспільства забутих жертв Другої Світової війни» (обсяг фінансування – 380 000 грн.);

- грант Вінницького обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на розробку проєкту «Природа Вінниччини. Земноводні і плазуни» (обсяг фінансування – 100 000 грн.);

- грант Вінницького обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на розробку проєкту «Природа Вінниччини. Рослини» (обсяг фінансування – 100 000 грн.);

- грант фонду «ABILIS» (за сприяння Вінницької міської громадської організації соціального становлення та розвитку малозахищених категорій молоді) на проєкт «Створення інклюзивного освітнього простору» (обсяг фінансування – 80 000 грн.);

- грант польської урядової організації «Свобода та демократія» на розробку проєкту «Створення польсько-українського словника» (обсяг фінансування – 11 200 грн.).

Джерело: систематизовано Н. Лазаренко та А. Коломієць.

Міжнародні конференції, які відбулися за межами України (2017 р.)

№	Назва конференції і країна проведення	К-ть уч.
1	Міжнародна наукова конференція «Оцінювання в освіті: актуальні проблеми», Кишинів Молдова	2
2	XI Міжнародна наукова конференція «Актуальные научные разработки-2017» Софія Болгарія	2
3	Міжнародна зустріч молоді «MEET UP! Німецько-українські зустрічі молоді», Флоссенбюрг Німеччина	3
4	Міжнародна зустріч молоді «Сусіди» в рамках «Академії Молодих Лідерів», Кельце Польща	1
5	Конкурс НАТО, візит до штаб-квартири НАТО Брюссель Бельгія	1
6	Візит до штабу ВГК ОЗС НАТО в Європі Монс (Бельгія)	1
7	Міжнародна зустріч молоді в рамках «Академії Молодих Лідерів» Краків Польща	3
8	International scientific conference «Inclusive education: challenges and opportunities», Вільнюс (Литва)	1
9	Міжнародна літня гуманітарна школа при Університеті Кардинала Вишинського, Варшава Польща	3
10	Международная конференция «Географические аспекты устойчивого развития регионов», Минск Беларусь	1
11	XIII міжнародна научна практична конференція «Найновите научни постиження - 2017», Болгарія	1
12	International research and practice conference «Direction of scientific thought – 2017», Great Britain	1
13	International scientific and practical Conference «Science and civilization- 2017» Sheffield, Great Britain	12
14	XIII міжнародна практична конференція «Будещите изследвания - 2017», Софія Болгарія	1
15	XIII mezinarodni vedecko-prakticka konference «Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2017», Praha Czech	10
16	XII Miedzynarod. naukowi-practyczna konferencja «Kluczowe aspekty naukowej dzialalnosci – 2017, Przemysl Polska	23
17	XII Meznarod. vedecko-practicka konference «Dny vedy – 2017», Praha Czech	12
18	XIII Meznarodni vedecko-practicka konference «Nastoleni moderni vedy – 2017»	5
19	International research and practice conference «Modern scientific potential – 2017» Sheffield Great Britain	12
20	International research and practice conference «Science without borders– 2017», Sheffield Great Britain	4
21	Miedzynarod. naukowi-practyczna konferencja «Naukowa przestrzen Europy - 2017», Przemysl Polska	4
22	Международ. научна практична конференція «Ключови выпроси в сьвременната наука - 2017», Софія Болгарія	9
23	Miedzynarod. naukowi-practyczna konferencja «Wykształcenie i nauka bez granic - 2017», Przemysl Polska	2
24	International research and practice conference «Conduct of modern science» Sheffield Great Britain	2

Продовження табл. Л.2

25	Miedzynarod. naukowi-practyczna konferencia «Strategiczne pytania swiatowej nauki-2017», Przemysl Polska	1
26	International scientific and practical conference «Trends Of Modern Science – 2017», Sheffield Great Britain	9
27	Miedzynarod. naukowi-practyczna konferencia «Europejska nauka XXI powieka», Przemysl Polska	1
28	International scientific conference «Medicine, Pharmacy, Healf» Karlovy Vary Czech Republic	1
29	Mezinárodní vědecko - praktická konference «Vědecké pokrok na přelomu tisyachaletých věd - 2017», Praha Czech Republic	3
30	międzynarodowa naukowipraktyczna konferencja «Aktualne Problemy Nowoczesnych Nauk – 2017», Przemysl Polska	4

Таблиця Л. 3

Міжнародні олімпіади, конкурси, турніри (2018 р.)

№ п/п	Назва заходу і країна проведення	Назва закладу вищої освіти, студенти, якого брали участь у заході	Кількість учасників від ЗВО	Кількість переможців від ЗВО	Назва нагород				Прим.
					перше місце	друге місце	третє місце	гран-прі	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Міжнародна олімпіада, яка відбулася в Україні									
Міжнародна олімпіада, яка відбулася за межами України									
1									
Міжнародний конкурс наукових робіт, який відбувся в Україні									
1									
Міжнародний конкурс наукових робіт, який відбувся за межами України									
1									
Міжнародний професійний творчий конкурс, який відбувся в Україні									
1	II етап VIII Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Т.Г. Шевченка	Вінницький державний педагогічний університет	2	1			1		
2	Міжнародний конкурс наукових статей «Мистецтво жити разом: зі спільними цінностями до глобального миру»	Вінницький державний педагогічний університет	1	1			1		
3	Міжнародний конкурс студентських наукових есе	Вінницький державний педагогічний університет	1	1	1				

Міжнародні конференції, які відбулися за межами України (2018 р.)

№ п/п	Назва конференції і країна проведення	Кількість учасників від ВДПУ
1	2	4
1	Міжнародна наукова конференція студентів і молодих науковців «Україністика: нові імена в науці» (Інституту слов'янської філології Університету Марії Кюрі-Скłodовської. Люблін, Польща)	1
2	International students conference «Modern Philological Research: a Combination of Innovative and Traditional Approaches» (м. Тбілісі, Грузія)	1
3	International Multidisciplinary Conference «Key Issues of Education and Science: Development Prospects for Ukraine and Poland» (м. Стальова Воля, Польща)	1
4	XXV Международная студенческая научно-практическая конференция «От идеи – к инновации» (м. Мозирь, Білорусь)	19
5	Гармонизация психофизического и социального развития детей (БГПУ ім. М. Танка, м. Мінськ, Білорусь)	6
6	Konferencja Miedzynarodowa Naukowo- Praktyczna «Science, research, development» (Польща)	6
7	Міжнародна студентська конференція «Youth VOICE Mazovia», м. Варшава, Польща	1
8	Conference «Students-interns» (Південно-Східний університет штату Міссурі, Кейп-Жирардо США)	6
9	International Conference «Sharing and Wasting» (за підтримки Erasmus+(м. Бакуріані, Грузія)	2
10	Міжнародна конференція польсько-українського молодіжного обміну «Let's Debate» (м. Звезинець, Люблінське воєводство, Польща)	1
11	Міжнародна конференція «MEET UP! Німецько-українські зустрічі молоді» (Флоссенбюрг, Німеччина)	4
12	Міжнародний конференція «Захистимо пам'ять» при підтримці фонду «Denkmal für die ermordeten Juden Europas» (Німеччина)	6
13	Міжнародна конференція «Impulse Boost Camp» (м. Шнеєберг, Німеччина)	1
14	Міжнародна конференція «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення» (м. Берлін, Німеччина)	1
15	III International Scientific Congress «East-West Scientific Forum» (м. Відень, Австрія)	2
16	V International Conference «Science and Society» (м. Гамільтон Канада)	1
17	XIII International Scientific and Practical Conference «Science without borders» (м. Шефїлд, Велика Британія)	1
18	XIV Miedzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja «Naukowa przestreszen Europy 2018» (м. Варшава, Польща)	1

Джерело: систематизовано Н. Лазаренко, А. Коломієць, Є. Громовим.

Додаток М

Таблиця М.1

Рейтинг ТОП200 університетів України
Показники діяльності ВДПУ в 2013-2018 р.

№	Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Кількість штатних співробітників, яким присуджені звання «Заслужений діяч науки і техніки», «Заслужений працівник освіти» і прирівняні до них звання за профілем ВНЗ у 201_ році	-	-	2	1	-	2
2	Загальна кількість штатних співробітників – академіків НАН України в 201_ році	-	-	-	-	-	-
3	Загальна кількість штатних співробітників – членів-кореспондентів НАН України в 201_ році	-	-	-	-	-	-
4	Загальна кількість штатних співробітників – академіків державних галузевих академій наук у 201_ році	-	-	3	4	4	5
5	Загальна кількість штатних співробітників – членів-кореспондентів державних галузевих академій наук у 201_ році	1	1	1	-	1	-
6	Кількість штатних співробітників, нагороджених державними преміями (<i>Науки і техніки, ім. Т.Г. Шевченка</i>) в 201_ році	-	-	-	-	-	-
7	Кількість захищених докторських дисертацій	-	3	2	1	5	6

Продовження табл. М. 1

	штатними співробітниками ВНЗ у 201_ році						
8	Кількість захищених кандидатських дисертацій штатними співробітниками ВНЗ у 201_ році	-	7	16	11	12	4
9	Кількість патентів на винаходи, промислові зразки, корисні моделі, отриманих ВНЗ у 201_ році	7	7	4	3	2	4
10	Кількість студентів, переможців та призерів міжнародних олімпіад (конкурсів) у 201_ році	23	-	11	3	22	28
11	Кількість студентів, переможців та призерів загальноукраїнських олімпіад (конкурсів) у 201_ році	19	18	25	42	51	70
12	Кількість штатних науково-педагогічних працівників	405	408	422	405	393	397
13	Кількість студентів денної форми навчання	3656	3706	3642	3567	3719	3937
14	Кількість іноземних студентів денної форми навчання	1	-	-	-	11	18
15	Кількість штатних професорів	22	23	23	23	23	42
16	Кількість штатних доцентів	163	172	180	171	170	282
17	Кількість штатних докторів наук	26	26	27	26	34	40
18	Кількість штатних кандидатів наук	262		274	276	280	280
19	Кількість випускників, що отримали в 201_ році диплом бакалавра	782/ 460 1242	823/ 345 1168	450/ 259 709	699/ 281 980	732/ 252 984	1092
20	Кількість випускників, що отримали в 201_ році диплом спеціаліста	535/ 561	428/ 432	419/ 335	185/ 239	220/ 251	-
21	Кількість випускників, що отримали в 201_ році диплом магістра	194/ 48 242	184/ 58 242	250/ 38 288	223/ 43 266	-	1422

Продовження табл. М. 1

22	Кількість Європейських програм (<i>TEMPUS</i> , <i>Erasmus+</i>), діючих у 201_ році, за якими Ваш навчальний заклад виграв гранти (в таблиці вказати кількість а на окремому аркуші по кожному проєкту : його назву; короткий опис (до 500 знаків), відкрите джерело інформації (Інтернет ресурс або інше))	-	-	1	1	1	3
23	Кількість Європейських програм (<i>Seventh Framework Programme</i> , <i>Horizon 2020</i>), діючих у 201_ році, за якими Ваш навчальний заклад виграв гранти	-	-	-	-	-	-
24	Кількість діючих у 201_ році проєктів, що фінансуються НАТО у рамках Програми «Наука заради миру і безпеки», в яких Ваш навчальний заклад приймав участь (в таблиці вказати кількість а на окремому аркуші по кожному проєкту : його назву; короткий опис (до 500 знаків), відкрите джерело інформації (Інтернет ресурс або інше))	Показника не було					-
25	Загальна кількість діючих у Вашому навчальному закладі в 201_ році міжнародних освітніх програм подвійних дипломів (український + закордонний дипломи)	-	1	1	1	3	4

Продовження табл. М. 1

26	Загальний обсяг фінансування (тис. грн.) наукової діяльності університету (сума бюджетних коштів та спецфонду на науку) в 201_ році	-	-	188,0	242,0	354,8	859,0
27	Перелік стартапів університету, опублікованих у відкритих джерелах інформації, які були проінвестовані високотехнологічним бізнесом у 201_ році. (в таблиці вказати кількість а на окремому аркуші по кожному стартапу : його назву; короткий опис (до 500 знаків), на які ринки виводиться, хто інвестор, відкрите джерело інформації (Інтернет ресурс або інше))	-	-	-	-	4	4
28	Вказати, які абсолютні досягнення світового рівня (якщо такі були) мав університет у 201_ році (в таблиці вказати кількість а на окремому аркуші короткий опис по кожному досягненню (до 500 знаків), відкрите джерело інформації)	-	-	-	-	-	8
	Код ЄДРПОУ					02125094	02125094

Джерело: систематизовано Н. Лазаренко, С. Гусевим, А. Коломієць.

Додаток Н

Інтегрованість наукової (науково-технічної) діяльності закладу вищої освіти у світовий освітньо-науковий простір

Таблиця Н.1

№	Країна партнер (за алфавітом)	Установа-партнер	Тема співробітництва	Документ, в рамках якого здійснюється співробітництво, термін його дії	Практичні результати від співробітництва
1	Бельгія	Міжнародний молодіжний альянс «World Youth Alliance Europe»	Тренінгові програми з питань гідності людини, свободи, солідарності, культури, історії ідей та права людей	Угода від 08.10.2018 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проходження тренінгів викладачами та студентами з відповідною сертифікацією
2	Білорусь	Гомельський державний університет імені Франциска Скорини	Дослідження у галузі історичних і філологічних наук	Угода від 01.10.2007 р. про наукове співробітництво (2007-2020 рр.)	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
3	Білорусь	Вітебський державний університет ім. Петра Машерова	Дослідження у галузі професійної освіти	Угода від 18.12.2009 р. про наукове співробітництво на 2009-2022 рр.	Проведення спільних наукових робіт, науковий, академічний обмін
4	Білорусь	Мозирський державний педагогічний університет імені І.П. Шамякіна	Дослідження у рамках спільного проекту «Від ідеї – до інновації: педагогіка минулого та сучасності»	Угода від 10.04.2012 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проведення спільних наукових досліджень в галузі педагогіки
5	Білорусь	Брестський державний університет імені О.С. Пушкіна	Співпраця в рамках проекту «Соціально-педагогічна та медико-психологічна підтримка розвитку особистості в онтогенезі»	Угода від 19.04.2012 р. про наукове співробітництво на 2012-2022 рр.	Проведення спільних наукових досліджень в галузі соціальної педагогіки, психології, підготовки вчителів

Продовження табл. Н.1

6	Білорусь	Інститут журналістики білоруського державного університету (Мінськ)	Дослідження у галузі філологічних наук	Угода від 01.02.2017 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проведення спільних наукових досліджень в галузі філологічної підготовки вчителів
7	Білорусь	Могилівський інститут МСВ Республіки Білорусь	Дослідження у галузі філологічних наук	Угода від 04.05.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2021 рр.	Проведення спільних наукових досліджень в галузі філологічної підготовки вчителів
8	Білорусь	Білоруський державний університет фізичної культури (м. Мінськ)	Дослідження у галузі фізичного виховання і спорту	Угода №92/17 від 18.04.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2022 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
9	Болгарія	Університет менеджменту (м. Варна)	Дослідження в галузі управління освітніми закладами	Договір від 07.05.2019 р. про наукове співробітництво	Проведення спільних наукових досліджень в галузі менеджменту освіти
10	Велика Британія	British Council	Співробітництво в рамках програми «New Generation School Teacher»	Угода від 14.02.2014 р. про спільну діяльність на 2014-2020 рр.	Спільні наукові дослідження за програмою «New Generation School Teacher»
11	Гана	Перес Юніверсіті Коледж (м. Аккра)	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 07.08.2018 р. про наукове співробітництво (2018-2022 рр.)	Проведення спільних наукових досліджень в галузі педагогіки, академічний обмін
12	Гана	Факультет театрального мистецтва та кінематографії Університету міста Кейп-Коаст	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 03.08.2018 р. про наукове співробітництво (2018-2022 рр.)	Проведення спільних наукових досліджень в галузі педагогіки, академічний обмін

Продовження табл. Н.1

13	Іспанія	Асоціація «Camping CALA GOGO Playa deAro, Calonge, Spain» (м. Калонже)	Спільна діяльність у рамках програми ERASMUS+	Угода від 24.04.2018 р. про спільну діяльність (безстрокова)	Проходження виробничої практики та стажування в рамках програми міжнародної мобільності Erasmus+
14	Канада	Джорджиан Коледж прикладного мистецтва та технологій (м. Торонто)	Дослідження у галузі педагогічних наук	Договір про наміри від 05.04.2018 р. про наукове співробітництво на 2018-2022 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін, наукове стажування
15	Киргизія	Міжнародний університет Ататюрк-Алатоо (м. Бішкек)	Дослідження в сфері освіти й науки	Угода від 18.05.2015 р. про наукове співробітництво (2015-2020 рр.)	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін
16	Китай	Пекінський центр культурного обміну «Подорож в ім'я миру» спільно з Фондом Премії Миру Шовкового Шляху	Дослідження в сфері освіти й науки	Угода від 06.10.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2021 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін
17	Литва	Шауляйський державний університет	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода №EDSE-053-08 від 14.11.2013 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проведення спільних наукових досліджень в галузі педагогіки
18	Молдова	Кишинівський державний педагогічний університет імені І. Крянге	Дослідження у галузі філологічних наук	Угода № 2 від 12.02.2016 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень

Продовження табл. Н.1

19	Молдова	Придністровський державний університет імені Тараса Шевченка	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 06.09.2010 р. про наукове співробітництво на 2010-2020 рр	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
20	Молдова	Вища антропологічна школа (м. Кишинів)	Дослідження у галузі історичних наук і антропології	Угода від 13.09.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2021 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
21	Німеччина	Дармштадський технічний університет	Дослідження у галузі інноваційних освітніх технологій	Угода від 03.04.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2020 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
22	Німеччина	Гете-Інститут	Впровадження міжнародних навчальних програм з німецької мови	Угода від 10.10.2003 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Впровадження навчальної програми «Вчимося навчати німецької», академічний обмін, наукове стажування
23	Німеччина	Європейський центр з питань меншин, Міністерство закордонних справ Німеччини	Міжнародна тренінгова програма «Молодіжна політика мультикультурності та етнічного розмаїття»	Угода № У01-27/2018 від 29.11.2018 р. про спільну діяльність (безстрокова)	Проходження тренінгів викладачами та студентами з відповідною сертифікацією
24	Німеччина	Компанія «Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH Матіас Брандт»	Співпраця в рамках міжнародного проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні»	Угода №03/13 від 17.10.2017 р. про наукову співпрацю на 2017-2020 рр.	Проведення серії тренінгів «Управління конфліктами», «Безконфліктна поведінка»; «Профілактика професійного вигорання шляхом формування позитивного мислення»

Продовження табл. Н.1

25	Польща	Університет імені Яна Кохановського (м. Кельце)	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 19.05.2012 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін
26	Польща	Інститут етнології та антропології Варшавського державного університету	Дослідження у галузі антропології, історії та народознавства	Угода від 15.04.2015 р. про наукове співробітництво на 2015-2020 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін
27	Польща	Поморська Академія (м. Слупськ)	Дослідження у галузі мистецтвознавства	Угода від 10.06.2009 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
28	Польща	Жешувський державний університет	Дослідження у галузі професійної освіти	Угода від 19.05.2015 р. про наукове співробітництво на 2015-2020 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
29	Польща	Куявсько-Поморська вища педагогічна школа (м. Бидгощ)	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода 12.09.2011 р. про наукове співробітництво (2011-2021 рр.)	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін
30	Польща	Карконошська вища державна школа міста (м. Єлень-Ґура)	Спільна діяльність у рамках програми ERASMUS+	Угода від 06.04.2018 р. про наукове співробітництво на 2018-2021 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт, академічний обмін
31	Польща	Ягелонський колегіум - вища школа (м. Торунь)	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 10.11.2015 р. про наукове співробітництво на 2015-2020 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін

Продовження табл. Н.1

32	Польща	Старопольська вища школа (м. Кельце)	Реалізація спільної освітньої програми підготовки магістрів спеціальності «Дошкільна освіта. Початкова освіта»	Угода № 3 від 09.03.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2020 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін, програма подвійного диплому, гранти на проходження стажування
33	Польща	Варшавська академія спеціальної педагогіки імені Гжегожевської	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 08.05.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2021 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
34	Польща	Університет економіки (м. Бидгощ)	Дослідження у галузі економічних наук	Угода від 17.05.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2022 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
35	Польща	Вища лінгвістична школа (м. Ченстохів)	Дослідження у галузі педагогічних наук, реалізація програм подвійного диплому	Угода від 12.04.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2021 рр.	Проведення спільних наукових досліджень, програми подвійного диплому бакалаврів і магістрів за спеціальностями «Дошкільна освіта», «Початкова освіта»
36	Польща	Інститут славістики Польської академії наук (м. Варшава)	Дослідження у галузі методики викладання іноземних мов	Угода від 04.10.2017 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень

Продовження табл. Н.1

37	Польща	Університет кардинала Стефана Вишинського (м. Варшава)	Дослідження у галузі історичних наук	Угода від 27.05.2014 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень, публікацій щорічного збірника «Україна – Польща: історичне сусідство»
38	Польща	Вища гуманітарна школа (м. Сосновець)	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 29.11.2018 р. про наукове співробітництво на 2018-2022 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
39	Польща	Університет міста Ополе	Дослідження у галузі педагогічних наук	Угода від 26.03.2018 про наукове співробітництво на 2018-2022 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
40	Польща	Інститут медичної техніки та апаратури (м. Забже)	Дослідження у галузі медичних наук	Угода №7/2006/WNT/RA від 11.09.2006 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
41	Польща	Інститут медичної техніки та апаратури (м. Забже)	Дослідження у галузі медичних наук	Угода №7/2006/WNT/RA від 11.09.2006 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
42	Польща	Факультет хімічної та біологічної інженерії Жешувської політехніки	Дослідження у галузі біологічних та хімічних наук	Угода від 14.10.2009 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Опубліковано три розділи монографії Acta carpathica Rzeszow, 2018.

Продовження табл. Н.1

43	Польща	Вища педагогічна школа (м. Лодзь)	Дослідження у галузі фізичного виховання	Угода від 20.06.2013 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін
44	Польща	Вища школа економіки (м. Бидгощ)	Дослідження у галузі фізичного виховання	Угода від 07.06.2017 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін, участь у конференціях
45	Румунія	Яський університет імені А.Й. Кузи	Дослідження у галузі педагогічних наук	Протокол намірів про співпрацю від 07.04.2016 р. про наукове співробітництво на 2016-2020 рр.	Написання спільних наукових праць, проведення спільних наукових досліджень
46	США	Південно-Східний Міссурійський державний університет	Дослідження у галузі методики викладання іноземних мов	Угода від 14.04.2011 р. про наукове співробітництво на 201-2021 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін, програма подвійного диплому
47	США	Педагогічно-медичний коледж Університету Бредлі (м. Пеорія, Іллінойс)	Дослідження в галузі педагогіки та охорони здоров'я	Договір про наміри від 30.04.2013 р. про наукове співробітництво	Проведення спільних наукових досліджень в галузі педагогіки та охорони здоров'я
48	США	Компанія «PlantDesigns»	Встановлення впливу препарату віта-зим на продуктивність культур томатів, перців та баклажанів	Договір підряду від 15.06.2016 р. Договір підряду від 10.06.2017 р.	Доповнено сучасну концепцію функціонування донорно-акцепторної системи рослин як основи продукційного процесу.

Продовження табл. Н.1

49	США	Мічиганський університет (м. Енн-Арбор)	Дослідження у галузі методики викладання іноземних мов	Договір про наміри від 24.04.2017 р. про наукове співробітництво на 2017-2021 рр.	Проведення спільних наукових досліджень в галузі філологічної підготовки вчителів
50	Узбекистан	Каракалпацький державний університет імені Бердаха (м. Нукус)	Дослідження у галузі педагогіки та охорони здоров'я	Угода від 02.06.2012 р. про наукове співробітництво на 2012-2022 рр.	Проведення спільних наукових досліджень в галузі педагогіки та охорони здоров'я
51	Чехія	Празький інститут підвищення кваліфікації	Співпраця у галузі підвищення кваліфікації педагогічних працівників	Договір про наміри від 22.11.2017 р. щодо наукового співробітництва (безстроковий)	Проведення спільних науково-дослідних робіт, науковий та академічний обмін
52	Франція	Асоціація «Ki-France» (м. Шамальєр)	Дослідження в галузі фізіології рослин	Угода від 05.04.2016 р. про наукове співробітництво (безстрокова)	Проведення спільних наукових досліджень в галузі фізіології рослин, наукове стажування. Створення масиву даних з особливостей азотного та сульфідного обміну у рослин на різних мінеральних фонах.
53	Швейцарія	Науково-виробниче підприємство «АВІ-Solutions» (м. Лугано)	Дослідження у галузі обрахунку персональних даних	Угода №1/2019 від 22.01.2019 р. про науково-методичне співробітництво на 2019-2023 рр.	Проведення спільних науково-дослідних робіт зі здійснення інтелектуального аналізу даних, системного аналізу, аналізу business intelligence

Додаток П

Результати проведених маркетингових досліджень щодо просування науково-технічних (прикладних) результатів на український та світовий ринки

№ з/п	Замовники, з якими велися переговори	Документи, якими зафіксовано переговори
1	Гете-інститут	Угода від 10.10.2003 р. про наукове співробітництво передбачає розробку навчальних планів по DLL: Curriculum Grobplanung für Methodik-Didaktik (angelegt an DLL4) та Curriculum Grobplanung für Methodik-Didaktik (angelegt an DLL6).
2	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України	Лист ПТЗО МОН України від 30.07.2014 № 14.1/12-Г-1408 про видання підручника: Лапшина И.Н. Русский язык. Рабочая тетрадь. 3 класс : учеб. пособ. для общеобразоват. учеб. заведений с обучением на украинском языке / И.Н.Лапшина, Н.Н.Зорька. – К : Освита, 2014.
3	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України	Лист ПТЗО МОН України від 04.03.2014 № 14.1/12-Г-286 про видання посібника: Більська О.В. Зошит для контрольних робіт з російської мови : навчальний посібник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / О.В.Більська. – К. : Генеза, 2014.
4	Міністерство освіти і науки України	Наказ МОН України від 27.12.2013 № 1844 про видання підручника: Лапшина И.Н. Сборник заданий для государственной итоговой аттестации по чтению для общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке. 4 кл. / И.Н.Лапшина, Т.Д.Потапова. – К. : Центр навч.-метод. л-ри, 2014.
5	Національне агентство України з питань державної служби	Лист НАДС України щодо організації проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу https://nads.gov.ua/ua/sluzhbovcyam/atestaciya-shchodo-vilnogo-volodinnya-derzhavnoyu-movoyu/perelik-upovnovazhenih-zvo
6	Міністерство освіти і науки України	Лист МОН України № 14.1/12-г-1065 від 03.07.2014 р. про видання посібника «Вивчення життя і творчості Михайла Коцюбинського через рецепцію літературних та літературно-документальних джерел: посібник / Куцевол О. Вінниця, 2015.
7	Міністерство освіти і науки України	Лист МОН України № 1/11-16163 від 09.11.2015 р. про видання посібника: Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. пректу В.О.Огнев'юк; авт. кол: Г.В.Беленька, О.Л.Богініч, Н.І.Богданець-Білоskalенко, Г.С.Тарасенко та ін. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2016.
8	Міністерство освіти і науки	Лист МОН України від 06.11.2015 р. №1/11-16160 про

	України	видання рукопису комплексної освітньої програми «Дитина в дошкільні роки» (проф. Крутий К.Л.).
9	Міністерство освіти і науки України	Наказ МОН України від 20.07.2015 р. № 777 пров видання підручника: Литературное чтение. Русский язык. Учебник для 4 класса общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке / И.Н.Лапшина, Т.Д.Попова. – К.: «Освіта», 2015.
10	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України	Лист ПТЗО МОН України від 16.04.2015 р. №14.1/12-Г-222 про видання посібника: Бильская О.В. Тетрадь для контрольных работ по русскому языку : учеб. пособие для 4-го кл. общеобразоват. учеб. заведений с обучением на рус. яз. / О.В.Бильская. Київ, 2015.
11	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України	Лист ПТЗО МОН України від 01.04.2015 № 14.1/12-Г-190 про видання посібника: Більська О.В. Зошит для контрольних робіт з української мови : навч. посіб. для 4-го кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою / О.В.Більська. Київ : Генеза, 2015.
12	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України	Лист ПТЗО МОН України від 08.05.2015 р. №14.1/12-Г-285 про видання посібника: Становимся читателями: Рабочая тетрадь по литературному чтению. 4 кл. для общеобразоват. учеб. заведений с рус. яз. обучения / И.Н.Лапшина, Т.Д.Попова. К.: «Освіта», 2016.
13	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України	Лист ПТЗО МОН України від 17.04.2015 р. №14.1/12-Г-232 про видання посібника: Читаем с удовольствием. 4 класс: пособие для дополнит. чтен. 4 кл. для общеобразоват. учеб заведений с обучением на русском языке / И.Н.Лапшина, Т.Д.Попова. К.: Издательский Дом «Освіта», 2016.
14	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України	Лист ПТЗО МОН України від 08.07.2015 р. №14.1/12-Г-890 про видання посібника: Русский язык. Рабочая тетрадь. 4 класс. Учебное пособие для общеобразовательных учебных заведений с обучением на украинском языке. / И.Н.Лапшина, Н.Н.Зорька. – К.: Издательский Дом «Освіта», 2016.
15	Міністерство внутрішніх справ України	Лист МВС України від 25.05.2016 р. № 27 щодо підтримки проекту «Розробка та впровадження навчальної програми для працівників нової поліції щодо покращення рівня спілкування та роботи з особами з інвалідністю»
16	Управління культури і мистецтв ВОДА	Лист від 03.10.2016 р. про видання збірника «Пам'ятки історії та культури Вінницької області»
17	Вінницька міська рада, ГО «Вінницьке історичне товариство»	Лист від 08.12.2017 р. про видання збірника наукових праць «Культурний ландшафт Вінниці: від минулого до майбутнього», 192 с.
18	Міністерство освіти і науки України	Лист МОН України від 21.12.2017 №21.1/12-Г-836 про видання підручника: Король А.В. Мовленнева картка з картинками: логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини / А. В. Король. Тернопіль, 2018.

Продовження табл. П.1

19	Департамент соціальної та	Лист Департаменту соціальної та молодіжної політики
----	---------------------------	---

	молодіжної політики Вінницької ОДА та Вінницький центр реабілітації дітей-інвалідів «Промінь»	Вінницької ОДА та Вінницького центру реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» про видання посібника: Подорож країною «Людія»: Виховання ціннісного ставлення до оточуючого соціуму у дітей (з сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, зокрема – дітей з функціонал. обмеженнями) засобами арт- терапії. А.В.Хіля. – 2017.
20	Вінницька міська громадська організація соціального становлення та розвитку окремих малозахищених категорій молоді «Паросток» Міжнародний Фонд ABILIS Foundation (Фінляндія)	Договір від 05.09.2017 р. з Вінницькою міською громадською організацією соціального становлення та розвитку окремих малозахищених категорій молоді «Паросток» та Договір № 18EU002 від 01.06.2018 р. з Міжнародним Фондом ABILIS Foundation щодо фінансової підтримки проекту «Кроки на шляху до соціальної інклюзії та професійного зростання»
21	Вінницький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді	Договір від 29.08.2017 р. №04-01/15 про залучення потенціалу студентської молоді до проведення соціальної роботи (психологічних тренінгів) із сім'ями та дітьми учасників АТО
22	Вінницька міська рада, ГО «Вінницька Європейська Стратегія»	Договір про співпрацю від 10.11.2017 р. щодо сприяння військово-патріотичному вихованню молоді, надання волонтерської допомоги військовослужбовцям ЗСУ, Національної гвардії України та їхньої соціальної реабілітації
23	Міністерство освіти і науки України	Наказ МОН України від 07.12.2018 р. №2864-л про проведення акредитаційної експертизи освітньо-професійної програми «Історія та археологія» в Житомирському державного університету імені Івана Франка
24	Міністерство освіти і науки України	Лист МОН України від 17.01.2018 р. № 22.1/12-Г-30 про видання програми з позашкільної освіти «Фольклористика»: дослідницько-експериментальний напрямок/ А.П. Віннічук; [відп. за вип. О. Лісовий, С. Лихота]. – К.; 2018 р. – 52 с.
25	Вінницька міська рада, ГО «Фундація регіональних ініціатив»	Договір про співпрацю від 14.02.2018 р. № 3 щодо сприяння військово-патріотичному вихованню молоді, надання волонтерської допомоги військовослужбовцям ЗСУ, Національної гвардії України та їхньої соціальної реабілітації
26	Вінницька міська рада, ГО «Центр історії Вінниці»	Лист від 29.08.2018 р. про видання збірника наукових праць «Традиції самоврядування на теренах Поділля», 288 с.
27	ФГ «Бержан П.Г.». Запропоновано розробити регламенти застосування сучасних препаратів антигіберелінової дії для оптимізації продукційного процесу овочевих пасльонових культур	Договір про наміри, б/н, грудень 2018 р.

Продовження табл. П.1

28	ФГ «Дагор». Запропоновано	Договір про наміри, б/н, грудень 2018 р.
----	---------------------------	--

	розробити регламенти застосування етиленпродуцентів для прискорення дозрівання ягід як складової частини технології механізованого збору продукції.	
29	Вінницька обласна клінічна лікарня імені М.І. Пирогова. Запропоновано розробити комплекси ЛФК при захворюваннях внутрішніх органів.	Договір про наміри, на підставі договору від 10.09.2013 р. № 59
30	Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» Міністерства соціальної політики України. Запропоновано розробити комплекси ЛФК при різних захворюваннях і травмах опорно-рухового апарату.	Договір про наміри, на підставі договору від 25.11.2014 р. № 254
31	Комунальний заклад «Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій»». Запропоновано розробити комплекси ЛФК при різних захворюваннях.	Договір про наміри, на підставі договору від 28.10.2016 р. № 456
32	Громадська організація «Дитячий спортивно-оздоровчий клуб «Патріот»». Запропоновано розробити комплекси ЛФК при різних нозологічних формах захворювань.	Договір про наміри, на підставі договору від 10.09.2013 р. № 58
33	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Договір про співпрацю від 05.09.2016 р.
34	Всеукраїнське об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО	Договір про співпрацю від 21.06.2016 р.
35	Військова частина №3008 Національної гвардії України	Договір про співпрацю від 26.05.2017 р.

Джерело: систематизовано Н. Лазаренко, Є. Громовим.

Додаток Р

**Перелік наукових грантів, за якими працювали науковці ВДПУ,
що фінансувались закордонними організаціями**

Таблиця Р. 1

Назва гранту	Замовник
«Research on personal cases of witnesses of the excavations of the victims of Stalin's terror in 1937-1938 in Vinnytsia»	University of Alberta Canadian Institute of ukrainian Studies http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s25.pdf
«Кроки на шляху до соціальної інклюзії та професійного зростання»	Міжнародний фонд ABILIS Foundation http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/sn2.pdf
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Trainer Schulung» (05.11.2014-06.12.2014 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант Британської Ради на проходження наукового стажування за програмою «Вчитель нового покоління» м. Норідж, Велика Британія, (17.03.-22.03.2014 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Unterrichtsprojekte im Erwachsenenbereich» м. Маннгейм, Німеччина (29.06.2014 – 19.07.2014 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Планування занять з німецької мови як іноземної та актуальне німецьке країнознавство» м. Швєбіш-Халь, Німеччина. (12.08-25.08.14 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант Британської Ради на участь у зимовій школі фахової майстерності для викладачів ЗВО проекту «Шкільний вчитель нового покоління», (20.01. – 25.01.2015 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Trainer Schulung», м. Мюнхен, Німеччина (04.05.2015-28.06.2015 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант Британської Ради на участь у літній школі фахової майстерності для викладачів ЗВО проекту «Шкільний вчитель нового покоління» (01.07. – 07.07.2015 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml

Продовження табл. Р.1

Грант Британської Ради на участь у зимовій школі фахової майстерності для викладачів ЗВО проєкту «Шкільний вчитель нового покоління» (16.01. – 22.02.2016 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Onlinetutorieren» м. Мюнхен, Німеччина (25.01.2016-17.04.2016 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою мобільності викладачів університетів ERASMUS + м. Єленья Гура, Польща (04.04 -08.04 2016 р.)	Карконоська вища школа (м. Єленья Гура, Польща) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s8.pdf
Грант на участь в роботі «Асоціації викладачів англійської мови» (IATEFL), м. Бірмінгем, Велика Британія (12.04. – 17.04.2016 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s24.pdf
Грант посольства США для навчання на літньому навчальному курсі з проблем сучасної американської літератури м. Луїзвіль, США (10.06.-23.07.2016 р.)	Університет м. Луїзвіль США http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s28.pdf
Грант Британської Ради на участь у літній школі фахової майстерності проєкту «Шкільний вчитель нового покоління» (01.07. – 07.07.2016 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Мистецтво та культура у Берліні» м. Берлін, Німеччина (31.07.- 13.08.2016 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Гамбург сьогодні» м. Гамбург, Німеччина (14.08. – 27.08.2016 р.).	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на участь у зимовій школі фахової майстерності проєкту «Шкільний вчитель нового покоління» (21.01 – 28.01.2017 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант Британської Ради на проходження наукового стажування за програмою «Нові підходи до оцінювання в рамках національної освітньої реформи» м. Ташкент, Узбекистан (12.11.-16.11.2017 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml

Продовження табл. Р.1

Грант на проходження наукового стажування у Південно-Східному університеті штату Міссурі (24.04 – 04.05.2017 р.)	Південно-Східний університет штату Міссурі (м. Кейп-Жирардо, США) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s27.pdf
Грант на проходження наукового стажування у Південно-Східному університеті штату Міссурі (24.04 – 04.05.2017 р.)	Південно-Східний університет штату Міссурі (м. Кейп-Жирардо, США) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою мобільності викладачів університетів ERASMUS + м. Єленя Гура, Польща (24.04 - 30.04 2017 р.)	Карконоська вища школа (м. Єленя Гура, Польща) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s7.pdf
Грант на проходження наукового стажування за програмою мобільності викладачів університетів ERASMUS + м. Єленя Гура, Польща (24.04 - 30.04 2017 р.)	Карконоська вища школа (м. Єленя Гура, Польща) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s9.pdf
Грант Британської Ради на участь у літній школі фахової майстерності проекту «Шкільний вчитель нового покоління» (01.07. – 07.07.2017 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою Всесвітнього конгресу германістів та викладачів німецької мови м. Фрібур, Швейцарія (28.07 - 4.08.2017 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s29.pdf
Грант на проходження наукового стажування за міжнародною програмою підвищення кваліфікації для регіону Східна Європа -Центральна Азія «Зелений диплом», м. Мінськ, Білорусь (19.08 - 23.08.2017 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою мобільності викладачів університетів ERASMUS + м. Єленя Гура, Польща (23.10 - 27.10.2017 р.)	Карконоська вища школа (м. Єленя Гура, Польща) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s10.pdf
Грант на проходження наукового стажування за програмою мобільності викладачів університетів ERASMUS + м. Єленя Гура, Польща (23.10 - 27.10.2017 р.)	Карконоська вища школа (м. Єленя Гура, Польща) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s11.pdf
Грант Британської Ради на участь у літній школі фахової майстерності проекту «Шкільний вчитель нового покоління» (21.01 - 28.01.2018 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml

Продовження табл. Р.1

Грант на проходження наукового стажування за програмою мобільності викладачів університетів ERASMUS + м. Єленя Гура, Польща (07.04-12.04 2018 р.)	Карконоська вища школа (м. Єленя Гура, Польща) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s12.pdf
Грант на проходження наукового стажування за програмою мобільності викладачів університетів ERASMUS + м. Єленя Гура, Польща (07.04-12.04 2018 р.)	Карконоська вища школа (м. Єленя Гура, Польща) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s13.pdf
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Online tutorieren», м. Мюнхен, Німеччина (13.02 - 14.05.2017 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Education for Technology and the use of SCT in Education» м. Єрусалим, Ізраїль (25.02 - 16.03.2018 р.)	Навчальний центр «OFRI» (Ізраїль) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s23.pdf
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Online tutorieren», м. Мюнхен, Німеччина (13.02 - 14.05.2017 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант Британської Ради на участь у літній школі фахової майстерності проекту «Шкільний вчитель нового покоління» (01.07 – 07.07.2018 р.)	British Council, (Велика Британія) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Проектна робота» м. Швєбіш-Халль, Німеччина (01.07 – 14.07.2018 р.),	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Особливості навчання дорослих» м. Швєбіш-Халль, Німеччина (15.07 – 28.07.2018 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Країнознавство» м. Берлін, Німеччина (15.07 – 28.07.2018 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою «Особливості функціонування мовних шкіл» м. Берлін та м. Франкфурт, Німеччина (15.07 – 21.07.2018 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml

Продовження табл. Р.1

Грант на проходження наукового стажування за програмою «Країнознавство» м. Берлін, Німеччина (26.08 – 01.09.2018 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування за програмою для переможців конкурсу викладачів німецької мови та експертів освіти з України «Нові імпульси для освітньої галузі» м. Берлін та м. Гамбург, Німеччина (09.09 - 15.09.2018 р.)	Гете-Інститут (Німеччина) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування у Південно-Східному університеті штату Міссурі, (14.05 – 04.06.2018 р.)	Південно-Східний університет штату Міссурі (м. Кейп-Жирардо, США) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/engeidg.shtml
Грант на проходження наукового стажування у Південно-Східному університеті штату Міссурі, (14.05 – 04.06.2018 р.)	Південно-Східний університет штату Міссурі (м. Кейп-Жирардо, США) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s27.pdf
«Повернення в колективну пам'ять суспільства забутих груп жертв Другої світової війни Вінницького регіону»	DJO – «Deutsche Jugend in Europa» Bundesverband e.V. Berlin http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s26.pdf
Наукове стажування в рамках діяльності асоціації Ki-France (асп. Кравець О.О.). 2016 р. Керівник стажування: Ерве Бріолей Тел: 0243341983 Email: hbriolay@orange.fr	ТОВ Оптінутрі, Франція, 72170, м. Сергі, Ля Шовіньєр http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s30.pdf
Наукове стажування в рамках діяльності асоціації Ki-France (асп. Кравець О.О.). 2017 р. Керівник стажування: Ерве Бріолей Тел: 0243341983 Email: hbriolay@orange.fr	ТОВ Оптінутрі, Франція, 72170, м. Сергі, Ля Шовіньєр http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/s30.pdf
Встановити вплив препарату вітазим на продуктивність культур томатів, перців та баклажанів	Компанія «PlantDesigns» (США) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/sn3.pdf
Встановити вплив препарату вітазим на продуктивність овочевих пасльонових культур	Компанія «PlantDesigns» (США) http://www.vspu.edu.ua/content/int/ua/file/sn3.pdf

Джерело: систематизовано Н. Лазаренко, Є. Громовим.